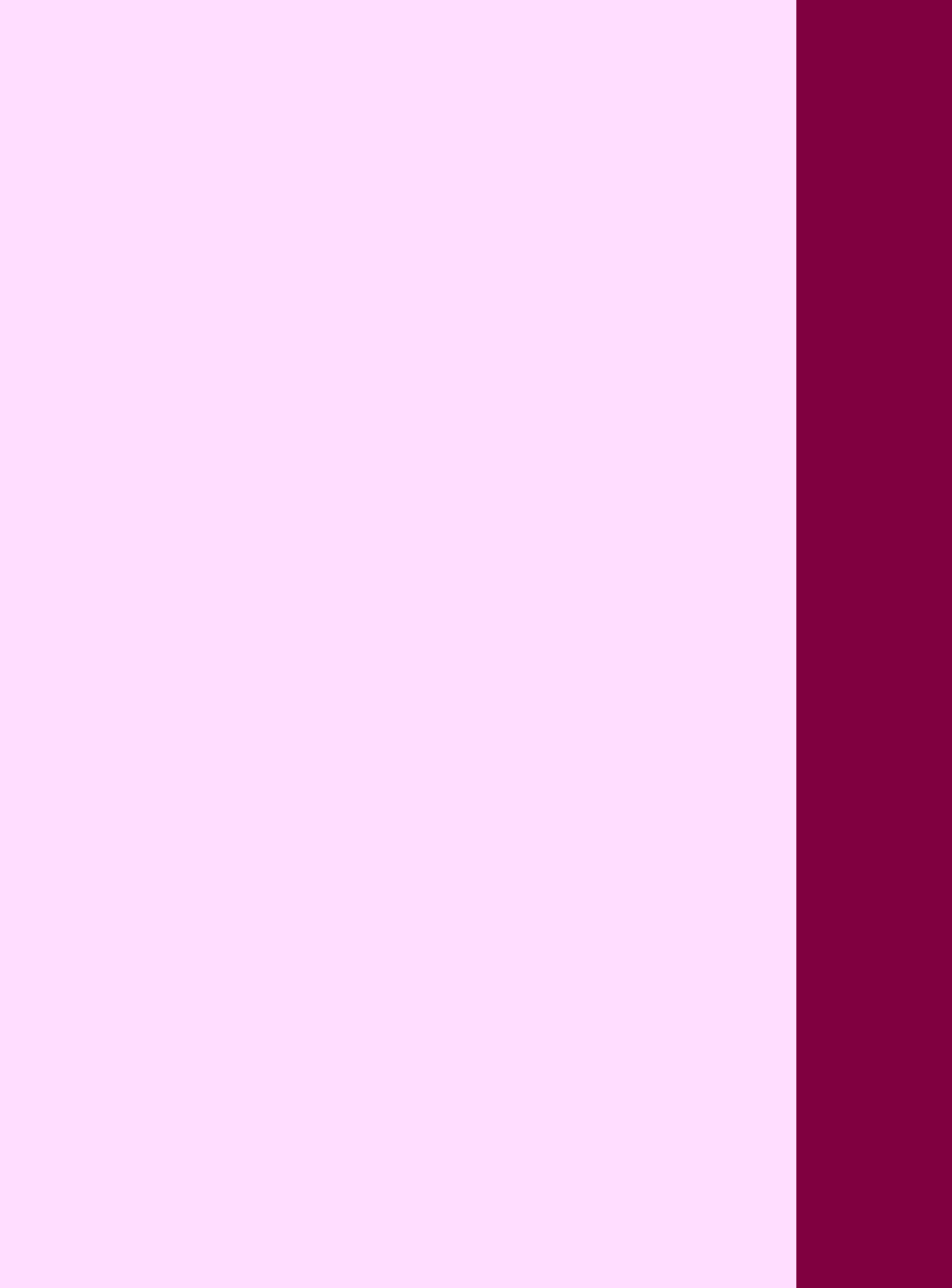


1929

БЕЗВІРНИК

~1-8



БЕЗВІРНИК

№ 1



„Релігія й алкоголь —
вороги культурної ре-
волюції“

1929

СІЧЕНЬ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ЗМІСТ

	Стор.
„Правда“ про спілку безвірників	1
О. Розенфельд — Профспілки повинні твердо стати на безвірницький шлях	2
В. Шарін — Передвиборні репетиції класових ворогів	7
Юр. Лавріненко — Народ — грішник і богохульник	10
В. Фаворський — Церква і національний рух на Україні у XVI й XVII столітті	17
Проф. А. Коршиков — Світ невидимих істот	21
Гр. Михайлець — Бог грому	28
Дм. Ігнатюк — Католицька церква і радіо	32

НАУКА Й ТЕХНІКА

Юр. Лавріненко — Завойовник природи. Нотатки новини. Безсила псевдо-наука. Кіно радіом. Викриті чудеса. Штучний місяць. Як відживляють відрізану собачу голову	36
--	----

В ЧОРНОМУ ТАБОРІ

Євг. Лозина - Лозинський — Релігійники на Кременчуччині. Ф. М. — Спадає полуда. Кунчій — Як попи дітей хрестять. Мих. Кальманович — Миколаївське єврейство, культробота і синагога. Свічка — Піп горілки хоче. М. Анг — в. — Надзвичайне слово Калинівського попа. П. Омельченко. — Ліквідувати Сіренчишинє знахурство	40
--	----

НА АНТИРЕЛІГІЙНОМУ ФРОНТІ

По о к р у г а х. Д - ський — Як релігійники штурмують робітничу фортецю. Вол. Сталевий — Ганьба. Д. Баковецький — Антирелігійники в Молдавії. А. Вдовенко — Наші досягнення. Д - ський — Піднести роботу на височінь. Златопольський — Синагогу під профшколу. О. Фурман — Ростемо! Драгусевич Степан — Шкільні антирелігійники. Б - к — Скасували „храм“ у Марковому. Ли - ко — „Діяльний“ осередок. М. Даниленко — Безвірницька юнь. Шатилюк — Молоді безвірники. Ініціатор — Рoste молода сила. Безвірницькі вісті	44
Листування редакції	52

В номері 22 ілюстрації

НА ДОПОМОГУ АНТИРЕЛІГІЙНИКОВІ

Євг. Лозина - Лозинський — На захист свободи совісти дітей. Самоосвітній курс для антирелігійного активу — Завдання четверте. Учення Дарвіна і критика телеології. Постанови та директиви — Директива АППВ ЦК КП(б)У про огляд безвірницької роботи. Література Агітпропгрупи ЦК КП(б)У і антирелігійна пропаганда. Огляд безвірницької роботи в Червоній армії. Про пожвавлення безвірницької роботи в Червоній армії.	
---	--

ПОПРАВКА

З вини друкарні трапилась в додаткові „На допомогу антирелігійникові“ прикра помилка. Слід читати за шостою сторінкою сторінку дев'яту, восьму і сьому, потім десяту.

БЕЗВІРНИК

ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ АНТИРЕЛІГІЙНИЙ ДВОХ-
ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ СПІЛОК БЕЗВІРНИКІВ

Адреса редакції : Харків, вул. К. Либкнехта, 64

№ 1

СІЧЕНЬ

1929

„ПРАВДА“ ПРО СПІЛКУ БЕЗВІРНИКІВ

Спілка безвірників є добровільне товариство і утворена для того, щоб провадити антирелігійну пропаганду. Існування цієї спілки має полегшити членам партії антирелігійну роботу серед безпартійної маси. Спілка безвірників повинна допомогти згуртувати актив з партійців та з безпартійних безвірників, створити відповідну літературу, виробити методи антирелігійної пропаганди, способи впливу на маси.

Однак спілка безвірників матиме змогу продуктивно провадити свою роботу **тільки в тому разі**, коли її підтримають усі члени партії, усі члени комсомолу, усі радянські організації, що створили їх партія та комсомол. Уявіть собі, що саме за Леніном це і є загальнопартійний обов'язок, повинність кожного члена партії.

От через віщо зовсім неправильно думають, що спілка безвірників зможе сама, власноруч, без активної підмоги партії, комсомолу, Наркомосвіти та інших політико-освітніх органів, виконати таке велетенське завдання, як боротьба із збитою століттями і тільки підрушеною, але не знищеною Жовтневою революцією, релігійною організацією.

(З передовиці газ. „Правда“, № 299, з 25 грудня 1928 р.
„Антирелігійна пропаганда — класова боротьба“)

О. РОЗЕНФЕЛЬД
(Культвідділ ВУРПС)

ПРОФСПІЛКИ ПОВИННІ ТВЕРДО СТАТИ НА БЕЗВІРНИЦЬКИЙ ШЛЯХ!

На фронті ідеології і культури провадиться шалена боротьба. Ворожі пролетаріатові сили набираються нахабности: зростає шовінізм, антисемітизм, зміновіхівство та інше, а — що - найголовніше! — попівство, сектантство.

Завдання робітничої класи у цій боротьбі як - найясніше визначив XV з'їзд ВКП(б):

Пролетаріят повинен дати гостру відсіч ворожій ідеології і, за проводом партії, постати справжнім гегемоном на фронті ідеології і культури!

Про який пролетаріят ідеться тут? Про професійно - zorganizований пролетаріят, про профспілки, що майже до одного чоловіка охоплюють у нас усе робітництво.

А тимчасом (і треба визнати одверто) на найважливішій ділянці ідеологічної боротьби — на антирелігійному фронті, профспілки виявляють надзвичайний консерватизм, в'ялість, м'якосердість, неповороткість.

Сектанти розгортають скажену агітацію на підприємствах. У них zorganizовано, наприклад, справжній „жінвідділ“. Вони непогано „роблять“ серед молоді. Вони організовують вартування по домах ночлігу і „обробляють“ сезонників та безробітних. А профспілки у цей час вухами хляпають. У найкращому разі відсіч попівству провадиться знизу партійними осередками, осередками безвірників, через загальні збори робітників. А профспілки тільки занотовують у реєстрах усі ці факти та викидають, як плодюча породільниця, на свою периферію довжелезні циркуляри й інструкції „про підсилення антирелігійної роботи“. Таким чином, попівський „агітпроп“, цеб - то, по - суті, агітпроп контр - революції, часто - густо провадить свою роботу краще, ніж масові організації пролетаріату.

Правда, не всі профорганізації ставляться байдуже. Приклад. Не аби - яку роботу у Донбасі розгорнув, скажімо, ВУК гірників, непогано працюють поодинокі окрради профспілок, приміром, в Артемівському. Але загальної картини усе це не змінює. Найгірше справа — на селі. Профспілка Сільгосплісроб ще й досі як слід антирелігійної роботи не починала. Спілка Робос також

плентається у хвості, бо й досі не чути через віщось, щоб учитель, напр., виходив передовим бойцем на бій із релігійністю в радянській школі. Навпаки, де - інде по трудових школах (та й вище) чути розмови про виховання арелігійне, цеб - то, неутральне до релігії, байдуже. Поодинокі учителі сами додержуються релігійних обрядів і навівають те саме й учням. Недурно Нарком Освіти Скрипник у своєму листі (див. № 14 „Безвірника“) підкреслює:

„Усім органам Наркомосвіти категорично треба боротися проти невірної, шкідливої, антипролетарської лінії, що буцім - то школа й державна політосвітня робота мусить бути арелігійна“.

Які ж чергові завдання наших профспілок на ділянці антирелігійної роботи? Ці завдання зводяться усі до сумлінного широкого масового перевірення того, чи запроваджується в життя усі постанови, резолюції й обіжники, що ухвалили їх у цій справі сами ж профспілки. Вони зводяться до дійсної бойової мобілізації мас на боротьбу проти нахабно - піднесеної акції церковників. Зводяться вони й до того, щоб пояснити масі, що йдеться тут про справжню класову боротьбу з антирадянською навалою, що ворог—серйозний, слизький і голіруч його не візьмеш.

Ту кампанію огляду антирелігійної роботи, що саме тепер оголосили її безвірники, профспілки повинні використати задля перевірення і для зміцнення своєї антирелігійної роботи. Треба, щоб усі культурогани профспілок взялися за цей огляд з тим, щоб підготуватися до тієї широчезної громадської перевірки участі профспілок у боротьбі з релігією, що має її на увазі цей огляд. А як „оглядати“ у нас, власне кажучи, майже нема чого, то головне завдання що до огляду полягатиме у негайному налагодженні на цій культурній ділянці жвавої практичної роботи.

Треба буде перш за все перевірити стосунки профспілок із спілками безвірників. Річ абсолютно неприпустима, щоб окрпрофрали професійних спілок в окружні і в районні ради спілки безвірників виділяли з себе „мертві душі“. Це визначало б, що робота профспілок має кепський звязок із спілкою безвірників, що спілка безвірників на величезній царині загальнореспубліканського фронту провадитиме роботу „холостим ходом“, а сами профспілки позбавляться величезної допомоги від безвірників.

Нам рішуче треба збити консерватизм, начхайливе ставлення низових профспілкових організацій до роботи осередків спілки безвірників. Треба цим осередкам дати допомогу коштами, використовуючи живу силу самих осередків для відповідної роботи в час перерви по установах, на фабриках і на заводах, використовуючи її на бесіди по касарнях, по гуртожитках і т. ін.

Треба використати досвід спільної роботи ВУК'а гірників із всеукраїнською та з центральною радою Спілок Безвірників. Завдяки цьому контактові ВУК гірників послав у Донбас спеціальних товаришів на величезного обсягу антирелігійну роботу. Саме тепер ВУК

цієї спілки спільно із всеукраїнською Ратою Безвірників організував всеукраїнські двохмісячні курси, щоб підготувати антирелігійників на гірницькі райони. Культнарада профспілки гірників, що відбулася в - осени і спеціально проробляла питання про антирелігійну пропаганду, ухвалила була тоді відповідну постанову, і спілка тепер запроваджує цю постанову в дійсність. Треба, щоб ВУК'и найчисленніших профспілок (металістів, залізничників, сільгосплісробітників) негайно пішли слідом за гірниками. Усі окрпрофради, де є лекторські бюро, мусять згромадити навколо їх міцно - збіту групу лекторів - антирелігійників.

Тепер у порядку огляду як - найґрунтовніше треба перетрусити робітничі книгозбірні, доповнити їх антирелігійною літературою. Матеріал обстеження ВУРПС'а дає знати, що антирелігійну літературу читають залюбки, але що водночас цієї літератури, очевидячки, у нас не вистачає. Ґрунтовно також треба перетрусити й бібліотекарів, перевіривши, що за роботу провадять вони з антирелігійною книжкою: чи знають вони цю книжку, чи знаються на антирелігійній роботі. Нема чого й казати, значна частина профспілкових бібліотекарів тут далеко не без гріха.

Наново треба поставити антирелігійну роботу і по робітничих клубах. На самих доповідях та на лекціях далеко не заїдеш. Треба навчитися створювати громадську думку робітничої маси по лінії боротьби з релігійним дурманом. Треба ширше уживати пропаганди у наочній формі. Плакати, діапозитиви, антирелігійні фільми і культурфільми в супроводі відповідних доповідей — от спосіб, якого ми зовсім не вживаємо у нашій практиці.

По робітничих клубах треба систематично робити стислі огляди - інформації про те, як за останній час у певному районі навколо певних підприємств розгортають свою роботу усякої масти слугівники релігійних культів. Треба повідомляти робітників про всі конкретні випадки, коли попам та сектантам удається вести за собою відсталу частину робітництва (надто з робітничої молоді та з жінок). Негайно тоді треба на спеціально скликаних зборах членів клубу обговорювати план пролетарської конгр - атаки на попівство, організовуючи здійснення цих планів у житті.

Ми й досі не вміємо — а треба навчитися! — своєчасно і широко готуватися давати відповідь релігійникам принагідно до великих релігійних свят. Досвід гірників Донбасу, що по багатьох місцях провадять систематичну правильну боротьбу з попівством, багато чому може навчити. Попи забивають баки хором, церковною пишнотою, горілкою, угощенням, а гірники відбивають їх робітничими оркестрами, драмгуртками, влучною і сильною антирелігійною лекцією. Релігійні свята також повинні нас спонукувати провадити боротьбу з невиходом після свят і до свят на роботу. А це ж у нас трапляється часто і завдає не аби - якої шкоди нашій промисловості. П'яницько - святкові прогули серед членів профспілок — ганебний факт! Проти цього страмовища треба боротися як - найрішучіше. Тут боротьба проти релігійних за-

бобонів, що ними ще й досі забито голови відсталого робітництва, іде поруч з боротьбою проти піяцтва, що так щільно зрослося з релігійними традиціями й обрядовістю.

Найнебезпечніше за все—зійти до спрощення, до халтурництва в антирелігійній боротьбі профспілок. Всілякі хвалькуваті номери живих газет, що зводяться кінець-кінцем тільки до знущання із слугівників релігійного культу, саме й дають цілком протилежний, ніж треба, результат.

Антирелігійна пропаганда профспілок мусить бути побудована на широкій популяризації природничо-наукового знання, на широкій пропаганді матеріялістичного світогляду.

І ще: антирелігійна наша пропаганда повинна бути в як-найтіснішому звязку з висвітленням міжнароднього і внутрідержавного стану. Робітництво повинно знати, що піп завжди іде попліч із куркулем, зриваючи, наприклад, хлібозаготівлю, що піп — права рука куркуля, котрий намагається пролізти у ради, чи, принаймні, провести туди своїх однодумців. Робітник повинен також свідомо уявляти собі шпигунську діяльність багатьох церковників, що часто-густо бувають на безпосередніх агентурних послугах у наших капіталістичних сусід. Треба робітничій масі показати, як під машкарою „аполітичності релігії“ по християнських організаціях (рівно й по єврейських релігійних общинах) розвивають діяльність запеклі меншовики, колишні білогвардійці, сіоністи то-що.

Треба навчитися бити ворога його власною зброєю. То ж не секрет, що частина робітничої молоді (надто жінки) піддаються впливу сектантів, спокусившись привабливим зовнішнім виглядом, чистотою у молитовнях чи певною стриманістю моральної поведінки (заборона пити, курити, лаятися). З робітничих клубів, як і взагалі з побуту, нещадно треба викорінити усякий бруд, хуліганство та матюки. Усе це аніяк не дрібниці. Треба пам'ятати, що тут іде річ про боротьбу за вплив на робітництво, про відсіч ворожим радянській владі елементам.

Це була б величезна помилка, якби, оголосивши жорстоку боротьбу проти релігії, почали ми лупцювати, що називається, ломакою по голові кожного релігійного робітника, виключати вірян-робітників із профспілок. Було б це непростиме глупство! Несвідомого низового робітника не можна позбавляти профспілкової охорони за те тільки, що він помиляється. Не можна вносити розколу в лави робітничої класи. Потрібна довгочасна серйозна робота, щоб переконати, перевиховати відсталого. Через те усякі значні антирелігійні заходи треба розпочинати й провадити не згори, не командуючи, а викликаючи свідому участь самих широких мас.

Останнім часом спостерігаємо частіші випадки відмовлення друкарів друкувати літературу релігійного змісту, відмовлення залізничників цю літературу і речі релігійного культу перевозити. Цю хвилю боротьби з релігією, що пливе знизу, треба як-найбільше заохочувати. Треба, щоб профспілкові організації (і перше за все фабзавкоми)

стали на чолі цієї хвилі, щоб розгорнули широку роз'яснювальну роботу серед мас. Потрібен пролетарський перегук одного з одним заводів, фабрик та установ на фронті боротьби з релігійним дурманом.

Зміцнювати антирелігійну роботу профспілок не можна без відповідного підготування спілкових культробітників. Через це у програми усіх курсів та семінарів для культробітників обов'язково треба включати питання антирелігійної роботи, елементи природничо-наукового знання, пропаганду пролетарського матеріалістичного світогляду. Треба влаштувати певну кількість інструктивних доповідей для проф. і для культ-активу, щоб інформувати й угрунтовувати ставлення профмаси до попівства та до сектантства, щоб організовувати конкретні заходи боротьби проти релігійників.

До роботи треба взятися зараз же, негайно. Час не жде! Недвозначні і рішучі директиви IV всеукраїнського з'їзду профспілок про піднесення антирелігійної роботи профспілок цілком треба запровадити в життя. Огляд безвірницької роботи повинен зробитися вихідним моментом для рішучого наступу профспілок на попівство, на релігійну облуду!

ТОВ. ТОМСЬКИЙ ПРО АНТИРЕЛІГІЙНУ РОБОТУ

...І, коли кажуть, що в тому, що зростають чи з'являються знов релігійні настрої серед робітництва, винні соціально-ворожі нам класи, то, звичайно, це є відбиток їхнього впливу, але, товариші, давайте казати й так: не дзеркало вороже, коли пика негожа. Винні і ми з вами: ми не можемо як слід задовольнити „духовні“ потреби робітництва.

...Ми повинні пояснити робітникам, що національні забобони національна ворожнеча протирічать духу класової боротьби, що міцно з'єднує усіх робітників, не зважаючи на національність, на колір шкіри, на релігійне переконання їхнє, в одну дружну сім'ю, що бореться проти капіталу. Ми повинні з'ясувати робітникам, що релігія заважає цій боротьбі. До робітника, що заражений релігійними забобонами, треба підходити по-братерському, по-товариському, роз'яснюючи йому і не вкидаючися в розпуку, якщо зазнаємо відсічи, а знову й знову вертаючися до цієї теми і допоминаючись того, щоб робітник свідомо сприйняв науковий марксистський матеріалістичний світогляд. Якщо ми підійдемо до цієї справи за допомогою „системи“ забивання баків та перекручування думки, то матимемо знов усілякі потворні явища, як, наприклад, виключення з профспілки робітників, що ходять у церкву, або що.

(З доповіді тов. М. П. Томського на VIII з'їзді профспілок).

В. ШАРІН

ПЕРЕДВИБОРНІ РЕПЕТИЦІЇ КЛАСОВИХ ВОРОГІВ

Перевибори сільрад ще тільки будуть, а за лаштунками провадиться вже уперта, безупинна робота глитаїства та церковництва. З різних кінців України надходять відомості про те, що члени церковних громад не мають ніякісінького наміру обмежувати своєї активності звичайним виступом на зборах підчас самих - но перевиборів. Організація перевиборів провадиться заздалегідь. Головну увагу звернено не на „своїх“ людей (на них так чи інакше можна покластися), а на тих „не наших“, кого, правдою чи не правдою, куркулям та церковникам щастить іноді перетягти на свій бік. Річ іде про тих середняків — ба! навіть незаможників, хто виявляє іноді класове вагання.

Після звітних зборів у с. Мархлівці Городоцького району на Проксурівщині окремо відбулися збори релігійного активу. Ці збори, де головним питанням стало обговорення „своїх“ кандидатів до нової сільради, було скликано у місцевого церковника Овсяка.

Овсяк заслуговує на особливу увагу, бо він... член КНС. Цей недолупок бідняцької організації подав таку пропозицію:

— Нам треба розігнати теперішню сільраду, бо вона дере з нас останню шкіру. У раді повинні бути тільки наші!

Ось тепер і ворожіть: з одного боку, цей промовець — член церковної ради, з другого — член комнезаму. Хто ж це, на його думку, „наші“? А в тім замислюватися не доводиться. На тих таки зборах Овсяк пропонував і конкретні кандидатури „своїх“ двох односельців: Савковича та Кіянчука, середняків, активних релігійників.

— Ось побачите, громадяни, — запевняв відносно їх Овсяк: — тільки пощастить їх обрати, менше сплачуватимемо податків.

Спитати: хіба незаможники за теперішньою системою мають підставу ремствувати на податки? Але справа з'ясовується просто. Річ не в тому, що Овсяк — незаможник, а його кандидати — середняки, а в тому, що всі вони ізспівалися з тими, хто стоїть за лаштунками й керує ними звідтіля. Вони — тільки підойми в руках глитаїв, а церковна рада — тільки цемент, що скріплює цю „смычку“.

Цей факт дуже показовий. Газети що-дня сповіщають про випадки одвертого виступу глитаїв проти радвлади, про випадки терору, скерованого проти місцевих радянських активістів, про убивства сількорів. Але таких викритих випадків — нікчемна кількість, коли рівняти

їх до усієї підпільної роботи глитайства, що скеровано її головним чином на те, щоб привабити до себе середняцтво.

Гасло: усяким способом перетягти на свій бік як-найбільше середняків, де можна, то й незаможників, а де не пощастить — сварити середняків з незаможниками.

А найкращий ґрунт задля цього — церковна громада, як, напр., у с. Гарячичному Дунаєвецького району на Кам'янецьчині. Там бачимо активне гуртування церковників за проводом поповича Шанявського, позбавленого виборчого права. Звичайно, провадяться підпільні збори. Звичайно, заздалегідь обговорюється кандидатури майбутніх членів. Навіть висунено гасло:

— Обирайте в сільраду путніх господарів та поважних, релігійних людей!

Це — зовнішній бік, а є й унутрішній: і Шанявський і його прибічники — фактично під залаштунковим впливом трьох куркулів. Ці дають лінію:

— Підбити під ноги бідноту! Спаралізувати її активність!

А церковники вже виконують.

Залаштункова робота куркулів, яку провадять вони через церковні громади, потребує рішучого викриття, бо давно вже відомо, що найнебезпечніший ворог — це ворог потайний. Як у слободі Дашковецькій Вінницької округи. Там куркуль, церковний верховода, вивісив коло кооперативу анонімний список бажаних для куркульні кандидатів до сільради, а вся куркульсько-церковна шатія негайно почала за лаштунками закликати:

— Голосуйте за цей список!

Де-не-де агітують навіть по хатах проти виборчому. Часом не спиняються й перед тим, щоб послати голові сільради анонімну загрозу. Часто в такому випадку гадючий хвіст куркуля і не побачити зза спини церковників і навпаки.

Ось у с. Чолновиці Плисківського району (Бердичівщина), приміром, з наближенням перевиборів помітно пожвавлення куркульської активності. Куркулі потай скликають свої збори, де докладно обговорюють список „своїх“ кандидатів до сільради. Стріваючи середняка, смиренно заявляють:

— Треба добре обміркувати, щоб обрати надійних хліборобів.

А коли збираються до свого керівника, попа Міхневича, дістають від нього інструкцію:

— Ні в якому разі не допускати комуністів, бо комуністи накладають податок через-силу.

Так само і в Троецькому районі Одеської округи. Там по деяких селах оголошено буквально:

— Ніякі ради, ніякі комуністи неспроможні захистити бідноту. Насторожі усього людства стоїть тільки господь бог наш Ісус христос... Обирайте в сільраду тільки представників господа бога на землі!

А в одному селі Вінницької округи куркулі й церковники завертають зовсім на інший бік:

— Нащо вам ради? — кажуть вони незаможникам. — Аджеж вас, бідняків, все одно звільнять від податків, все одно дістанете пільги.

Діяльність церковників часто-густо так переплітається з діяльністю куркулів, що не завжди й помітиш, де кінчається куркуль, де починається церковник. Це й зрозуміло, бо здебільшого церковні громади заспіль становлять куркулі. Взагалі ні в якому разі не можна церковників уважати за якесь окреме угруповання, що дбає, мовляв, про святість та про чистоту релігії. Як уже зазначалося вище, церковники — це тільки апарат у руках глитайських та інших реакційних прошаровань сіл. А ці прошаровання вкладають певну класову суть у свою передвиборчу діяльність: і в публічну, і в приховану. Куркульство — це класовий ворог бідноти. І церковники, що не можуть не робити куркульського діла, — наш класовий ворог. А з класовим ворогом повинна бути й класова боротьба. От чому тепер, напередодні перевиборів, викриття класової суті всіх залаштункових махінацій куркульні та церковників набуває особливої ваги. І в єднанні незаможницьких та середняцьких кіл для рішучого відпору реакції — завдання біжучого дня.

Викривайте блок глитая з релігійними організаціями. Піп та сектант — провідники ворожих радянському будівництву та культурі впливів.

ЮР. ЛАВРІНЕНКО

НАРОД — ГРІШНИК І БОГОХУЛЬНИК

(Антирелігійні народні примовки)

Мораль народня проти християнської

Нам уже доводилось говорити про те, як народ, переважно селянство (може, устами своїх кращих передових представників), відважився взяти під сумнів існування бога, а моральну силу і користь релігії та попівства спаплюжив і заперечив геть¹⁾. І тому цілком логічним і доречним висновком здадуться нижченаведені народні примовки, що ставлять шкереберть усі християнські норми морали.

Подаючи антирелігійний етнографічний матеріал, ми, безумовно, не будемо заперечувати, що ходять в народі примовки і релігійні, як от „все в божих руках“, „дав бог роток, дасть і кусок“, „без бога ні до порога“. Але ці примовки зринули на поверхню словесної народньої творчості здебільшого не з джерел цієї творчості, вони були запозичені з євангелія, з біблії майже в готовій словесній формі.

Примовки, які ми подаємо нижче, записано з народніх уст. Склалися вони століттями в процесі злиденного життя, в умовах жорстокої дійсності. А дійсність день-від-дня учила селянина, що, „коли не зробиш, то бог не дасть“, раз-по-раз розчаровувала селянина у солоденькому євангельському „не плати за зло злом, добре тобі буде“. Дійсність озлючувала, дійсність примушувала бачити життя таким, як воно є. І хіба не гіркий досвід відчувається в оцих прислів'ях?

Хто красти йде, той знає, що б'ють, але голод мусить. (Відповідка на заповідь „не вкради“ — Ю. Л.).

Нужда закон ломить.

Голод не знає посту.

Чи гріх, чи два, а вже не видержу.

Як кортить, най бог простить.

Не рад бо чоловік грішити, а мусить.

Як не візьмеш нічого за душу, то не буде нічого на плечах.

Без гріха чоловік не проживе.

Чоловік грішить, доки живе.

— Не роби того, бо гріх.— Е, гріх — у міх, а спасеніє в торбу, а хто буде наперешкодї, тсго в морду!

¹⁾ Див. статті: „З глибин народнього безвір'я“ („Безвірник“ № 6 — 7 1928 р.) та „На вістрях народнього дотепу“ („Безвірник“ № 8 — 9 1928 р.).

— Як так? — скрикує вражений помічанин. — А сус христос наказував любити своїх ближніх і кожному негідникові підставляти всі боки свого тіла (нехай, мовляв, дубасить)!

Овва! Нема дурних! — каже трудівник, що вже понюхав життя. І на заклик до євангельського непротивленства він дає таку відповідь:

Злодія не бити. — доброго губити.

За зло злом платиться.

Голодного черева не заговориш.

Голодному ситий — не товариш.

Отже селянин не вірить у такий лад на землі, де б за зло добром платилося. „Голодному ситий — не товариш“, значить і законів та моральних приписів, спільних для них, не може бути.

У бідного що - дня піст.

Не гляди, що п'ятниця, а бери, як трапиться.

Тоді у сироти великдень, як білу сорочку вдягне.

Служба божа не втече, а лис утече. (Говорить мисливець — Ю. Л.)

— Не крадь! — говорить буржуазно - релігійна мораль.

— Що в мене вкрадеш, крім живої душі? — відповідає бідняк. — Та й що душа, коли здоров'я нема?

Боже, боже, візьми душу, та дай здоров'я!

І такому звироднілому в злиднях біднякові цілком ясно, що

Хто вкрав, тому один гріх, а в кого, тому десять.

Крадене „вкрасти“, тоб - то відібрати у визискувача плоди своєї праці — не це гріх. Так мусить бути. Народня мудрість картає заgreбуші лапи лихваря, але про голодного злочинця в неї інша мораль:

З голоду вкрасти, то не гріх.

Отже народ бачить, що релігійні закони, релігійні заповіді — ніщо перед заповідями життя. Боротьба за існування диктує заповіді боротьби, а не покори. Кожному, хто живе зі своєї праці, ясно, що за умов класового суспільства, за умов, коли є раб і рабовласник, пан і підбитий під руку панову, за таких умов прийняти заповіді євангелія, значить, — прийняти власну голодну смерть. І тому серед селянства й спостерігаємо оте блюзнірське ставлення до приписів посту, гріха і т. д. Звідси:

Прости, боже, цей раз, та ще десять разів, а там побачимо.

Як не прийме бог гріха за жарт, то буде шелесту багато.

Господи вічний, чим я в тебе грішний? Чи я горілки не п'ю, чи я жінки не б'ю, чи я кормчу минаю?.. Чом я щастя не маю?!

Порушення так званого посту вже давно перестали вважати за якийсь гріх чи що:

Коли ви будете говіть? — Тоді, як хліба не стане.

Гріх іде не в рот, а з рота.

Піст не міст: об'їхати можна.

І далі :

Най бог простить, коли кэртить.
Гріх у міх та й до води.
Не гріх - не два — в понеділок прясти.
Солодко грішити — гірко покутувати.
Чоловік не янгол, щоб не согрішив, і не чорт, щоб не спокутував.

Отже для нормальної людини нормальним є „грішити“ („без гріха чоловік не проживе“). Інша справа про тих, що „богом свідчить, а чортам душу продав“, що в нього „янгольський голосок, а чортова думонька“; їхній святості знає ціну кожний.

Говіє, та в рот в є.
Побожний чоловік, а стільки гріхів, що й конем би не довів.
І святий сім раз на день грішить.
Не відпуст, а розпуст.

Народ не вірить в оту зовнішню святість. Він знає, що ця святість є засіб так чи інакше збагатити себе, поставити кінець - кінцем самого себе в кращі матеріальні умови.

Хто за віру вмирає, той собі царство заробляє.
Якби не людські гріхи, то би й попів не треба.
Якби не грішники, то би праведники з голоду поздыхали.
Якби всіх святих святкували, не було б кому робити.

Власне на оцих - от „грішниках“ робітниках та селянах і тримається все господарсько - економічне життя, їхньою силою обробляють поля, обслуговують заводи. І от таких „грішників“ лицемірна буржуазія в особі своїх агентів — попів закликає не грішити проти... бога, а по суті — проти панських приписів та законів, що скеровані саме проти „грішників“ — робітників і селян. Та, як бачимо, трудящі гріх розуміють по-своєму. Зрадити свого товариша, своїй класі — це гріх, але зрадити свого ворога — попа, експлоататора і їхній витвір - бога — це значить: успішно боротися за своє щастя, за свій класовий інтерес. І народня мудрість зводить висновок:

Дай, боже, грішити, поки будем жити.

* * *

Ще один цікавий момент що до гріха. Євангелє, як відомо, проповідує утримуватись від полового жигтя. Християнський ідеал життя — це життя холостяцьке, чернече. Цю проповідь гаряче підхоплювали кастрати й імпотенти, що потім ішли в ченці. Мабуть про таких саме священників - імпотентів і висловлюється народня приказка:

Не штука не грішити, як не можеш.

Нормальний же, здоровий парубок на докори за „незаконні“ стосунки з жінчиною відповів за приказкою так:

А грішне тіло хіба не бог створив?

Та перейдімо далі до тих народніх примовок, що говорять про бога безпосередньо, показуючи, як народ богохульствує іноді.

У Франка в „Галицько-руських народніх приповідках“ цитується один цікавий народній анекдот. Якийсь священник, бажаючи побільшити свій дохід, захотів зробити чудо й умовився з дяком, що, коли він від престола скаже: — „Господи, зішли духа святого“, дяк на хорах із кешені випустить голуба. Дяк запхнув голуба собі в кешеню, але забув про нього, і голуб задушився. От священник кличе раз: — „Господи, зішли духа святого!“ — відповіді нема. Вдруге — а духа святого нема. А за третім разом дяк як погуконе з хорів: — „та не зішлю, не зішлю, бо здох!“

У цьому анекдоті, що по своїй суті дуже наближається до бувальщини, народ, по-перше, показав, як чудово він розуміє попівський фак і ремество. А, по-друге, цей анекдот наскрізь богохульний. Його ніяк не можна погодити бодай з тією заповіддю, що говорить: „не поминай імени господа бога твого всує“. Ми й далі ось побачимо, що народня примовка не панькається із священним словом „бог“, уживає його, як трапиться, знижує його до себе, до своїх умов. У науці таке явище звуть антропоморфізмом, тоб-то уподобленням (в даному разі бога) до людини. Люди уявляють бога в образі ж людини. Для українського селянства такий антропоморфізм бога дуже характерний. Бог — цілком тілесна, матеріальна істота, що її можна обкрадати, дурити, що сама може робити пакості і навіть їсти та мати інші фізіологічні прикмети, як то й подобає здоровому тваринному організмові.

Він би в бога ризу вкрав.
Най бог перескочигь, та й постоли замочить.
Хліб святий, як сонце, пан-біг би його їв.
Христос йому в грудях грає.
Пан-біг високо: кому хоче, тому на голову на... е.
Христос тобі очі за... е.
Всьо байка, коби бог здоров.

З цього приводу висловився раз навіть один з ватажків українського фашизму в еміграції (Маланюк), який у „Літературно-Науковому Віснику“ обурювався з цього антропоморфізму, з приниження бога до землі, до себе. Він з огидою цитував українські колядки, де бог фігурує в вигляді орача, а Марія-діва коні поганяє. Релігійний фашист вважає це за ознаку низької психіки і культури народу.

Та ми таких фактів не можемо не вітати, бо що ближче народ ставить до себе бога, що простіше його уявляє, то швидше він зможе критикувати його й позбавитися віри в нього. Наводимо далі примовки, де ім'я бога „тріпається“ заради простого жарту:

Господи, тобі слава, що собі живіт напхала.
Скільки є богів? — Панський, руський і жидівський.
Ригається — душа з богом говорить.
Ой боже-татку, дай жінку гладку!

Є ще один цікавий народній анекдот, де бог фігурує, як звичайний громадянин. Русин (українець), щоб викрутитись якось із пекла,

кинув на територію раю свій капелюх, осмалений пекельною смолою. Коли пан - біг піймав русина на гарячому вчинку, той хотів „вставити богові очки“ і сказав: „я в своїм капелюсі, а не в твоїм царстві“.

Ми не знаємо, чи вдалося цьому анекдотичному українцеві обшархати казкового бога і залишитись у раї „зайцем“, але у всякім разі народня приказка свідчить, що

Найліпший гендель з богом.

А що з богом можна гендлювати, торгуватись, то за це промовляють хоч би й такі приказки:

Боже, поможи, отут і положи (словом, дайош гроші на бочку. — Ю. Л.)

Нема хліба, нема й отчешу.

Дав бог роток, дасть і кусок.

Дай нам, боже, що нам треба, а по смерті гоп до неба!

Цього бога можна нацькувати на своїх ворогів, і такого засобу віряни ж таки частенько вживають.

Дай, боже, щоб наші вороги рачки лазили, а всім очі повилазили.

Такого штибу християнських побажань можна було б навести тут сотні, але це — зайва річ, бо кожний їх чує (надто на селі) раз-у-раз із уст вірян. Нема чого й казати про те, якою огидною егоїстичною та людо-зненависницькою ідеологією власника смердить від цього звертання до бога. І цей бог в інтерпретації (у викладі) народніх приказок більше скидається на якогось наглядча, на жорстокого блазня, аніж на могутнього саваофа, змальованого у біблій. Ну, як же ж інакше можна розуміти такі „жарти“?

Боже руський, видери польському очі.

Воскрес Ісус од гроба, на всіх жидів хроба.

Із цих примовок бачимо, як людина (в даному разі, мабуть, якийсь жмикрут) творить бога на свій образ і подобу: Ісус — антисеміт, бог руський дере польському очі. Чи не пізнаєте ви, шановний читачу, у цих божеських постатях запеклого куркуля з „отрубів“, організатора єврейських погромів і члена „союза русского народа“? Бог, що його помазаником був Микола II-й, бог, що благословляв кріпаччину, бог, що керував рукою божевільної імперіялістичної війни 1914 року, — хіба цей бог не міг викликати в хвилину „прозріння“ і гніву зневажливого, глузливого до себе ставлення трудівника селянина?

Наш бог — наше г...но.

Господи, люблю тебе, але себе — ще трохи більше.

Змилювався бог на рака, дав йому очі там, де с...ка.

Куме, чи чули ви, що старий бог умер? А когось вам виберуть. — Ба не знати кого. Може святого Миколу або Юрія. — Агу, куме, що мене ані тебе не виберуть, а когось із його фамелії.

Боже наш, тату жидівський.

Боже наш, боже ваш, боже руський, боже пруський — штирі вас.

Дурень воду носе, дурна бога просе. Гори, хато, ясно, щоб ти не погасла.

Бога нема дома, виїхав до Куликова.

Агій, а що купила? — Та бога. — Та ба який кривоносий. — Е, най його чорт бере, аби на стіні висів!

Говори, Грицю, „богородицю“, а я буду „вірую“ за кобилу сірую.

Ой, боже мій чорнобривий (говорила дівчина, в церкві молячись, а згадуючи свого парубка).

Геть із богами! Станем з тютюном.

Нащо бога вживаєш, як свого маєш?

Здохла кобила... Най з богом почиває!

Як бачимо, слово „бог“ відмінюється в яких хочете відмінках, тише не в пошанливому. Це видно й з того, що бога і чорта ставиться рядом. І буває так, що й

Цьом бозю в хвостик! (пішло з того, що неначе якась баба поцілувала вряд з іншими образками в церкві й образок чорта. — Ю. Л.).

Народня мудрість ще глибокодумно повчає:

І бога не гніви, і чорта не дразни.

І дідька не треба дразнити.

І дідька в церкві малюють.

Богові свічку, а чортові дві.

І чортові часом треба свічку запалити.

Одні дідьки бояться хреста, другі — батога.

Якщо можна так вільно поводитися з богом, не боючись гріха блюзнірства, то що вже тоді говорити про тих святих і преподобних? Он подивіться, яку шану до них висловлюють народні примовки.

Свята Варвара по світі брикала.

Наш старший Гаврило має в руках кадило. Рученьками вимахує, ноженками підскакує, а ми його величаєм.

Адам з неба падав: як летів, то п...ів, як упав, то ся в...ав.

І святий сім раз на день грішить.

Святий на святого часом кривиться.

І межі святими часом буває суперечка.

Не той святий, що все сумує, буде святий, як і пожартує.

Ходить святий по вертепах, несе бога у решетах.

З одного дерева і хрест, і лопата.

Свято: святого С...ла - мученика (говорять про людину, що хворіє на люнос).

„Вірую“: їхали купці фірою, а мали кобилу сірую. Візок туркоче, а кобила їстоньки хоче.

Святий Власій у бога завертає овечки, а в людей стереже од вовків.

Як ставиться народ до церковних свят та до обрядів, характеризують такі, наприклад, примовки:

Хто празників питає, той штани латає.

Як усе святкувати, то нічого буде ковтати.

Різдво гарне ковбасою, великдень* — крашанкою, зелені ж свята не варті й ката (бо в іншого тоді й хліба нема).

Мужикові тоді паска, як у жінки нова запаска.

Яке сьогодні свято? — Святого неробітника.

Тоді у сироти великдень, як білу сорочку вдягне.

Куди ходім, то ходім, аби не до церкви.

От пробі! — великдень. А він зовсім невеликий.

Поможе, як умерлому кадило.

Силу молитви приказка характеризує так :

Голоден був — сім раз „отченаш“ говорив, та й не міг заснути, а як наївся, то й не перехрестився та заснув.

„Дай боже“ не допоможе.

Характерно, що коли у чомусь відмовляють або хочуть висловити нужду, відсутність чогось потрібного, то говорять „дасть біг“, тоб - то не мав і навряд чи й матимеш.

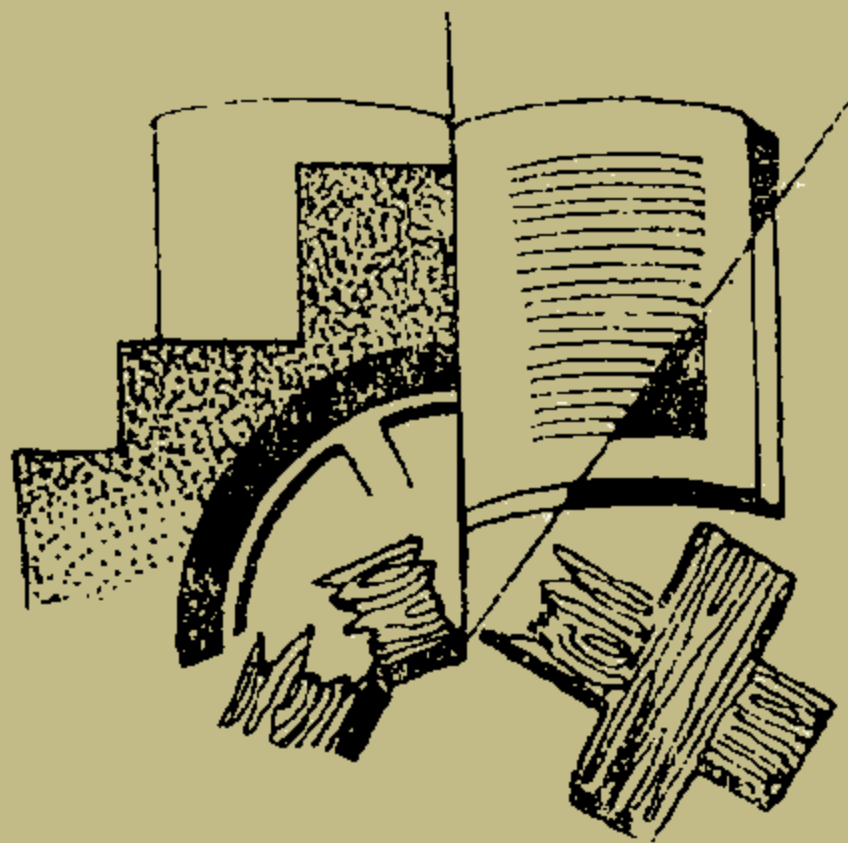
На загробну нагороду, на отой, пак, рай звичайний „простолюдин“, „раб божий“ не покладає надій. По - перше, туди мужик (якого „голод змушує грішити“) не доступиться, по - друге, невідомо чи й самий рай існує де - небудь на світі. А тому:

Луччий нині горобець, як завтра голубець
Напиймося тут, бо в небі не дадуть.

Так вирішує селянин і одмахується від надокучливих попівських погроз про загробну „кару божу“, про страшне „пекло“ і про іншу чортівню.

Правда, темним народнім масам, „нащадкам Каїна“, втовкмачували попи, що вони, ці маси, є найнещасніші грішники, що мусять саме через це страждати й покутувати. І тому в минулому було, справді, таке, що мужик думав, що „без гріха людина не проживе“, і що, мовляв, ще за життя люди позначені тавром злочинного гріха та пекла. У наслідок революції люди однак звільняються від цього попівського навіяння. Трудящі побачили, що тавро злочинства та гріха лежить не на них, а на отих святенниках — „нащадках Авеля“, що творили страшне зло: нищення й експлоатацію людини.

Народні антирелігійні примовки є чудовий доказ того, що безвірницька робота має для себе серед широких трудящих мас народу сприятливий ґрунт, бо з глибоких народніх джерел зринає дужа стрічна хвиля народнього безвір'я.



В ФАВОРСЬКИЙ

ЦЕРКВА І НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ НА УКРАЇНІ У XVI Й XVII СТОЛІТТІ¹⁾

І. Економічний та правний стан церкви

У половині XVI століття церква на Україні переживала переломний момент. Зміни зайшли насамперед в економічному стані церкви.

Як відомо, XVI століття було часом економічної революції на Україні: натуральні форми господарства поступилися перед товаровими, феодальне землеволодіння почало зникати, а на зміну йому прийшло велике підприємське господарство. У центрі господарського життя на Україні, що була під рукою польсько-литовської держави, став (з неодмінним шинком) шляхетський „фільварок“. Широchezні лани його в порядку панщини селянство мусило обробляти, витрачаючи на це днів по 2 — 3 на тиждень пересічно і платячи грошовий, де-далі більший, оброк, що заміняв собою легкі феодальні натуральні повинності. Такий був цей панський маєток, що розрісся на руйновищі здрібнілого і збіднілого селянського господарства.

І становище церкви не могло не змінитися. За часів феодалізму церкви та монастирі, що стояли на королівській, на княжій чи на панській землі, залежали від великого землеволодіння. Згідно з феодальним правом землевласники були їхніми патронами: вони призначали й затверджували архієреїв, священників та ігуменів. Проте, в умовах натурального господарства право патронату не могло особливо цікавити землевласника, бо церковні та монастирські прибутки це був оброк натурою, а всякого добра натурою у феодала і так було досить.

З розвитком капіталістичних взаємин становище різко змінилося. У гонитві за грошима власник фільварку почав дивитися на монастирі та на церкви, як на прибуткові підприємства, з чого можна мати зиск. Приблизно з половини XVI століття церкви вже здають в оренду, і орендарі, щоб потягти з „подавання церковного“, яко мога більше грошей, уживають здирства з вірян. Надто великі прибутки давали власникам монастирів, бо їх можна було експлуатувати незрівняно більше, ніж церкви. Зберіглися цікаві документи про монастир св. Спаса у Володимирі-Волинському. Монастир цей належав дворя-

¹⁾ Цим начерком „Безвірник“ розпочинає цикл статей Фаворського з історії громадянської боротьби на Україні навколо церкви. Ред.

нам Оранським. Володіли вони і „церковью со всеми речами церковными, с книгами, образами, с уборами священническими и со всем тем, что только в той церкви и монастыре есть и ключи церковные“, як говорилося в документах. Королівська грамота, що віддавала монастир у володіння дворянській сім'ї, зобов'язувала її тримати в тому монастирі „викария, человека духовного, хорошо сведущего в священном писании, для отправления церковных треб“. З другого документа — закладної бачимо, що князь Чарторийський віддав у заклад дідичеві Іваницькому „монастир „Чесний Хрест“ з церквою і з островом усім, на якому монастир і церква „Чесного Хреста“ стоять“. Цікавий що до цього один орендний запис (на маєток у Холмському повіті), де при описі орендованого володіння поруч з городом та з худобою перелічено й церкви з їхніми прибутками.

Отже цілком доведено, що церкви й монастирі на Україні XVI століття, відколи перейшли на грошове господарство, стали річчю торговельного обігу: власники тих земель, де вони стояли, дарували їх, закладали в оренду. У XVI столітті патрони широко ще практикували продаж церковних посад на підставі грошових „челобитных“. Владники й пастирі, що в результаті такого порядку опинилися на чолі церковного та монастирського керування, були здебільшого дуже далекі від власне церковних інтересів і дивилися на підлеглі організації, головне, з комерційного погляду: як на джерело збагачення. Справа в тому, що церкви та монастирі на підставі дарових грамот патронів у своєму користуванні та розпорядженні мали, звичайно, прибуткові підприємства, експлуатувати залюднені земельні участки, провадили на цій землі панщинне господарство, брали з селян грошовий оброк і так чи інакше втягалися в товарообіг, у взаємини нової капіталістичної економіки.

Особливо сильно втяглися у грошове підприємське господарство міські монастирські й церковні громади, що їх на Україні завжди було багато (у самому Києві ще з XII століття було понад 20 монастирів). Вони брали жваву участь у торговельно-промислових і в кредитових операціях українського міста, а церкву, звичайно, використовувано, як склеп. У її підвалах та в льохах крамарі тримали свій крам. Часто - густо церква діставала прибутки і від мір та ваги. Вона експлуатувала й крамниці. Монастирі були лихварями, провадили гуртову торгівлю, постачали на ринок вироби з монастирських майстерень.

Цілком зрозуміло, що пережитки феодальних взаємин, залежність церковного господарства від землевласника - патрона ставали на перешкоді розвитку підприємської ініціативи хазяїв над церквами й монастирями, затримували процес нагромадження, гальмували швидкий обіг „духовного“ капіталу й утворювали певний антагонізм між інтересами церковного та монастирського підприємства і між інтересами панського фільварку. І як фільварок — що далі більше — підбивав ділянок народнього господарства під свою хижацько-експлоататорську руку, цей антагонізм зростав.

Особливість шляхетської системи експлоатації на Україні XVI століття була в тому, що панське господарство не тільки монополізувало виробництво сільсько-господарських продуктів на ринок, не тільки монополізувало їх експорт, а загарбало у свої руки й імпорт готових виробів, що йшли з-за кордону на задоволення потреб того ж самого шляхетства. Отже шляхетство виступало грізним конкурентом торговельній буржуазії, зокрема конкурентом торговельним операціям церков та монастирів.

Не обмежуючись економічною роботою, шляхетство використало проти міської буржуазії і засоби державного впливу, що були в його руках, як у класи володарів. Засоби ці — сувора регламентація міської торгівлі, організація внутрішніх митниць то-що, якими воно гальмувало товарообіг і призводило до економічної кризи у місті. Монополізаторська економічна політика шляхти, безперечно, завдавала шкоди духовному господарству. Як пам'ятка боротьби монополіста - панського володіння з церковним господарством, до нас дійшли документи епохи, що агітують проти церковних прибутків та майна. Цю агітацію сильно підтримувала шляхта в половині XVII віку з економічних інтересів.

* * *

Підлегла у XVI столітті великому шляхетському землеволодінню економіка православної церкви на Україні як-найбільше відповідала тому, як на це дивилися командні суспільні групи того часу. На погляд тодішньої шляхти, православ'є це — „хлопська віра“, гідна лише для кріпаків та для міщан. Релігією земельної аристократії було католицизм. Тож українська шляхта або переходила сама в католицьку віру, або наперед визначала належність до неї своїх дітей, виховуючи їх по католицьких школах. З часом католицизм стало за ідеологію та побут шляхетської класи. З його представників вербувалося католицьке духовництво, тоді як „православні архієреї виходили здебільшого з дрібного люду: з духовництва, з міщан чи з селян та коли-не-коли хіба з дрібної чи з середньої шляхти“¹⁾.

Католицька церква прийшла в Литву й на Україну після литовсько-польської унії²⁾ 1386-го року і з перших же кроків тут почала допоминатися того, щоб поставити католицизм у привілейоване становище проти православ'я. Спершу польські королі мали намір безпосередньо підпорядкувати православну церкву католицтву. Так, ще Казимір Великий у боротьбі з Литвою за Галицько-Волинські землі подавав надію римському папі на те, що тутешні православні єпархії можна обернути на католицькі, замістивши церковні катедри католицькими прелатами³⁾. Але за тих часів галицьке боярство було ще православне, і Казимірові довелося поступитися перед його вимогами відновити галицьку православну митрополію. В наслідок цього за спадкоємців

¹⁾ Любавський. „Литовско-Русский сейм“. Стр. 36.

²⁾ Унія — об'єднання, спілка.

³⁾ Прелат — духовний чин у католицькій церкві.

Казиміра у Західній Україні було організовано різнобіжно з православними окремі католицькі єпархії (у Львові, Перемишлі, Холмі, Кам'янці, Луцькому). А що Польща почасти завоювала ці землі, почасти включила їх у сферу свого впливу, то католицизм посів тут привілейоване становище. Православній церкві довелося зазнати багатьох обмежень і навіть просто приниження від католицизму, чим польська шляхта демонструвала зміцнення своєї влади над галицьким міщанством. Надзвичайно промовистий випадок дає нам тогочасний польський історіограф. Король Ягайло, як був у Перемишлі 1412-го року, бажаючи наочно заперечити чутки про його симпатії до православ'я, що їх поширювали його вороги, дав розпорядження відібрати у православних катедральну церкву й віддати її католикам. Передавали церкву в його присутності. Із гробниць перемиських князів, що стояли в цій церкві, публічно викинули кістки, а церкву посвятили за католицьким обрядом на великий жах і обурення православних.

Після литовсько-польської унії 1386-го року позасновувано католицькі єпархії в українських, литовських і в білоруських землях. І тут підпорядковували православ'я Римові, тоб-то, інакше кажучи, давали зверхність релігійній ідеології шляхти. Так, 1390 року Ягайло радився з митрополитом Кипріяном про способи з'єднання обох церков. Підчас зборів католицької церкви у Констанці, Базелі та Флоренції польський і литовський уряди вимагали від своїх і від православних митрополитів участі у цих соборах, убачаючи в цьому спосіб підпорядкувати католицькому впливу православні українські землі. Було встановлено ряд обмежень для православ'я у політичних правах та податкових повинностях. Напр., православне духовництво обкладали такими податками, яких католицьке духовництво не знало. Що до політичних прав, то для православної людності було багато обмежень; православного міщанства в Галичині, напр., не приймали в цехи. Православні єпископи не мали права входити до складу польського сенату. Ще раніше зроблено було спробу закрити доступ у раду великого князя литовського православним, зробивши з них підданих другого сорту. Тим же духом просякнутий і городельський привілей 1413-го року, що усовував у великому князівстві васалів не католицької віри з вищих посад. Правда, спроба ця не мала успіху, і 1432-го року всі привілеї боярів-католиків мали й бояри-православні. Але кількість останніх безупинно танула, і в раді великого князя їх була мізерна кількість. Процес полонізації та окатоличення великих землевласників відбувався швидко й безболізно. Незрівняно повільніше провадився він поміж середньої української шляхти. У половині XVI віку католицизм остаточно оформився, як релігійна ідеологія шляхетської класи і як його класова організація політичної пропаганди. Православна церква, навпаки, безупинно втрачала зв'язок з аристократією. Зате безупинно зростав і міцнішав зв'язок української церкви з міською буржуазією.

ПРОФ. А. КОРШИКОВ

СВІТ НЕВИДИМИХ ІСТОТ

Мікроби й бактерії та їхня роль в людському житті

Пошесть

Хто не знає страшного слова „пошесть“?

Ми ще не забули про пошесть висипного тифу, що охопила була всенський наш Союз підчас громадянської війни. Кількість людей, що загинули безпосередньо у боях, значно менша, коли рівняти її до мільйонів жертв висипного тифу. Такі хвороби, як шкарлатина, грип, малярія то - що, — також не кара божя, а звичайне явище. Їх, правда, здебільшого щастить легше зліквідувати, ніж висипний тиф.

Не треба бути освіченою людиною, щоб знати тепер, що висипний тиф буває найчастіше підчас масового голоду, коли знесилений недоїданням людський організм не має сили чинити опір хворобі, і що цю хворобу переносять з одної людини на одну воші. Ні голод, ні воша на рівні нашої культури не становлять собою чогось надприродного. Це — обов'язковий штраф за нашу некультурність, неорганізованість і за всякі інші хиби у нашому громадському житті. Усі вони в нас перед очима, з усім цим можна боротися, і це дає змогу нам спокійно ставитися до пошестей.

Пошесті в старовину і тепер

Зовсім інше вражіння справляли на людство пошесті за давніх часів. Спогад про них, безумовно, тепер зовсім зник із пам'яті людей, але по старих книгах можна знайти описи жахливих пошестей холери, чуми, віспи, що охоплювали інколи усю Європу і майже поспіль знищували населення по великих містах. Від чого походила хвороба, було невідомо. Як з нею боротися, також. Люди знали тільки голий факт: що смерть якимсь невідомим способом підкрадається до цілком здорових, сильних людей, знищує їх за кілька днів, а то й за кілька годин і навіть хвилин. Це було стихійне явище й боротися з ним було так само неможливо, як боротися із землетрусом чи з повінню. З чуттям цілковитої розгубленості споглядали люди, як гинуть інші, безпорадні, безсилі, і з хвилини на хвилину сподівалися смерті для самих себе. Паніка зростала неймовірно.

Кара, що її наслав на людей за гріхи їх розлютований „бог“ — ось єдине пояснення, що приступне було людському розумові того часу.

нам Оранським. Володіли вони і „церковью со всеми речами церковными, с книгами, образами, с уборами священническими и со всем тем, что только в той церкви и монастыре есть и ключи церковные“, як говорилося в документах. Королівська грамота, що віддавала монастир у володіння дворянській сім'ї, зобов'язувала її тримати в тому монастирі „викария, человека духовного, хорошо сведущего в священном писании, для отправления церковных треб“. З другого документа — закладної бачимо, що князь Чарторийський віддав у заклад дідичеві Іваницькому „монастир „Чесний Хрест“ з церквою і з островом усім, на якому монастир і церква „Чесного Хреста“ стоять“. Цікавий що до цього один орендний запис (на маєток у Холмському повіті), де при описі орендованого володіння поруч з городом та з худобою перелічено й церкви з їхніми прибутками.

Отже цілком доведено, що церкви й монастирі на Україні XVI століття, відколи перейшли на грошове господарство, стали річчю торговельного обігу: власники тих земель, де вони стояли, дарували їх, закладали в оренду. У XVI столітті патрони широко ще практикували продаж церковних посад на підставі грошових „челобитных“. Владники й пастирі, що в результаті такого порядку опинилися на чолі церковного та монастирського керування, були здебільшого дуже далекі від власне церковних інтересів і дивилися на підлеглі організації, головне, з комерційного погляду: як на джерело збагачення. Справа в тому, що церкви та монастирі на підставі дарових грамот патронів у своєму користуванні та розпорядженні мали, звичайно, прибуткові підприємства, експлуатувати залюднені земельні участки, провадили на цій землі панщинне господарство, брали з селян грошовий оброк і так чи інакше втягалися в товарообіг, у взаємини нової капіталістичної економіки.

Особливо сильно втяглися у грошове підприємське господарство міські монастирські й церковні громади, що їх на Україні завжди було багато (у самому Києві ще з XII століття було понад 20 монастирів). Вони брали жваву участь у торговельно-промислових і в кредитових операціях українського міста, а церкву, звичайно, використовувано, як склеп. У її підвалах та в льохах крамарі тримали свій крам. Часто - густо церква діставала прибутки і від мір та ваги. Вона експлуатувала й крамниці. Монастирі були лихварями, провадили гуртову торгівлю, постачали на ринок вироби з монастирських майстерень.

Цілком зрозуміло, що пережитки феодальних взаємин, залежність церковного господарства від землевласника - патрона ставали на перешкоді розвитку підприємської ініціативи хазяїв над церквами й монастирями, затримували процес нагромадження, гальмували швидкий обіг „духовного“ капіталу й утворювали певний антагонізм між інтересами церковного та монастирського підприємства і між інтересами панського фільварку. І як фільварок — що далі більше — підбивав ділянок народного господарства під свою хижацько-експлуаторську руку, цей антагонізм зростав.

що можна стало виготовляти мікроскопи, які давали ясний обрис предметів, збільшуючи предмет у 2000 і навіть у 3000 разів. Через такі мікроскопи можна вже бачити частинки розміром до одної десятитисячної міліметра. Більшість бактерій має значно більший розмір. Але є і такі, що їх навіть і через сучасні мікроскопи не можна бачити: такі вони малі.

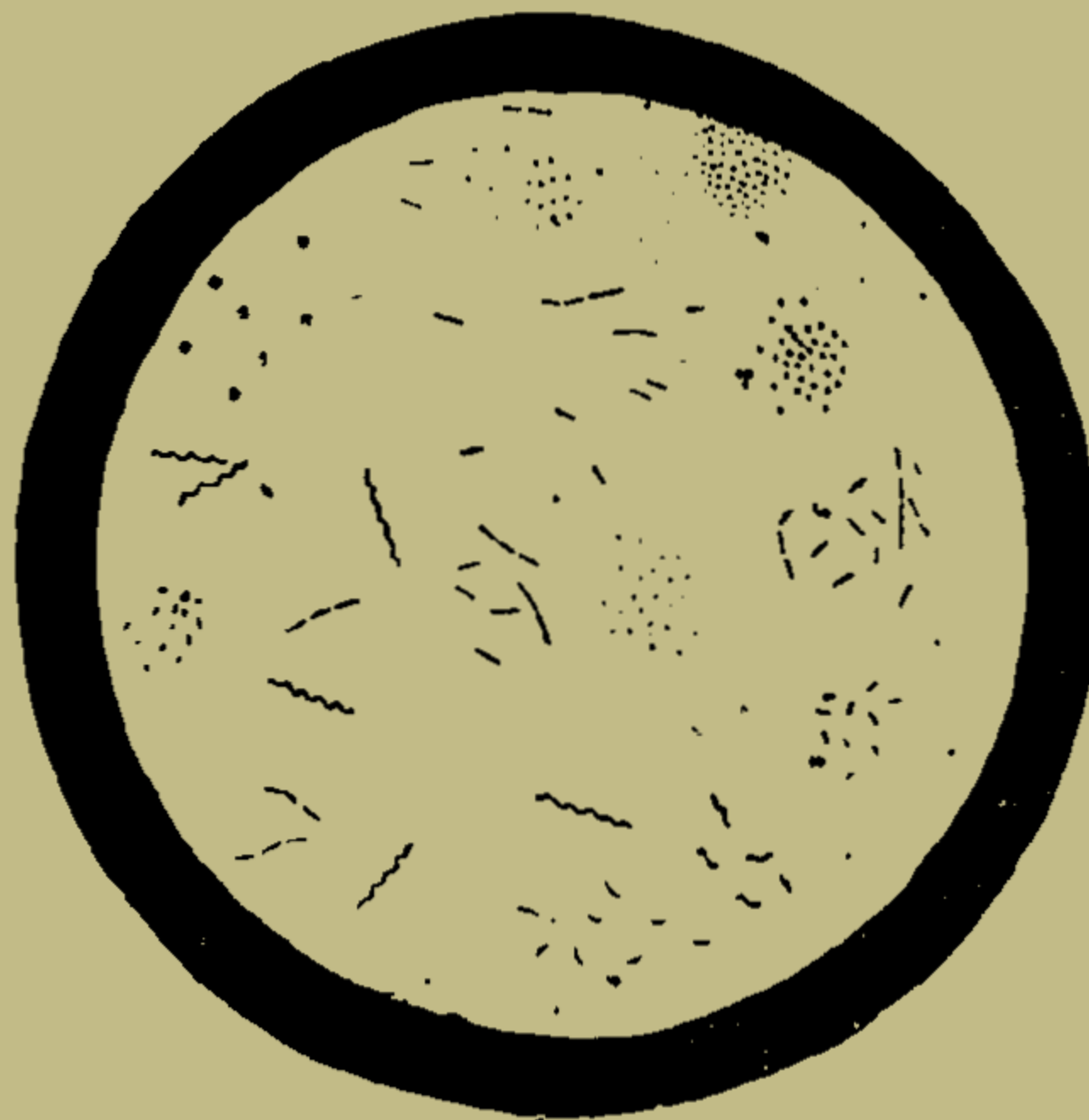
Які б нікчемні, однак, не були колишні мікроскопи, проте вони зробили у науці цілий переворот. Вони відкрили досі невідомий, невидимий, неприступний людському окові цілий світ мікроскопічних живих істот, що про існування їх не ніхто навіть і в думці не покладав.

Про те, яке жахливе враження справило це відкриття бактерій, можна бачити з того, що один голяндський учений Сваммердам ледве не збожеволів від усього, що побачив був через мікроскоп. Вирішивши, що він перейшов усі межі, встановлені богом для людського пізнання, Сваммердам спалив свої наукові записки, припинив спостереження, досліджування і наклав на себе епітемію (спокуту).

На щастя науки, інші учені не були такі богобоязливі. Їхнім зусиллям було доведено, що бактерії є всюди на землі. Тільки високі шари земної атмосфери та далекі полярні країни, із вічним їхнім холодом та снігом вільні від них. Бактерії густо вкривають поверхню тіла на людині та на тваринах, пробираються в середину його, у нечисленній кількості розмножуючися у роті та в кишках. Те біле наплення, що можна його ізшкребти з нечищених зубів, майже поспіль різноманітні бактерії.

Оці самі бактерії і були перші бактерії, що відкрив їх 1675-го року голяндець Левенгук. Людський кал також більше, ніж на половину, становлять усякі бактерії. У найчистішій криничній воді на один кубичний сантиметр і то припадає від кількох десятків до кількох сот усяких бактерій. Як же ця вода постоїть у відрі днів зо-два, їхня кількість збільшується в тисячі разів, бо бактерії дуже хутко розмножуються.

Проте, така вода, коли дивитися, цілком прозора, бо бактерії ті — як-найменшого розміру. Що ж до забрудненої гнилої води, то кількість бактерій в одній краплині такої води сягає кількох мільйонів. Трохи менше бактерій у молоці, особливо у скислому.



Різні бактерії під мікроскопом (кокки, бацили, спірилли)

Ці факти з першого разу ніби страшні. Насправді страшного тут нічого немає. Річ у тім, що величезна більшість бактерій, які водяться в природі, ніякої небезпеки собою для людини не становлять. Їхня життєдіяльність призводить до цілої низки як-найрізноманітніших явищ, що стосуються до хемічного перетворення усяких речовин. Гниття, скисання молока й вина, сходіння опари, як печуть хліб, загнивання овочу та інших продуктів то-що — до всього цього призводять бактерії. Бактерій взагалі існує сила-силенна порід. Їх, головним чином, і розрізняють за тим хемічним впливом, що чинять вони його на ті чи інші речовини. Тут треба сказати навіть більше. Серед бактерій є

багато таких, що без них існування вищих тварин, не виключаючи й людини, було б цілком неможливе.



Учений Антоній Левенгук

Що то є бактерія?

Що ж становлять собою бактерії, і як вони живуть?

Малюнок 1-й дає уявлення про головні форми бактерій. Як видно, вони мають вигляд кульок або паличок: то прямих, то кривих, а то навіть закручених трибушоном (штопором). Круглі бактерії називають кокками (від грецького слова коккос—кулька). Бактерії форми паличків звуть бацилами (від слова бациллум — паличок, паличка), а

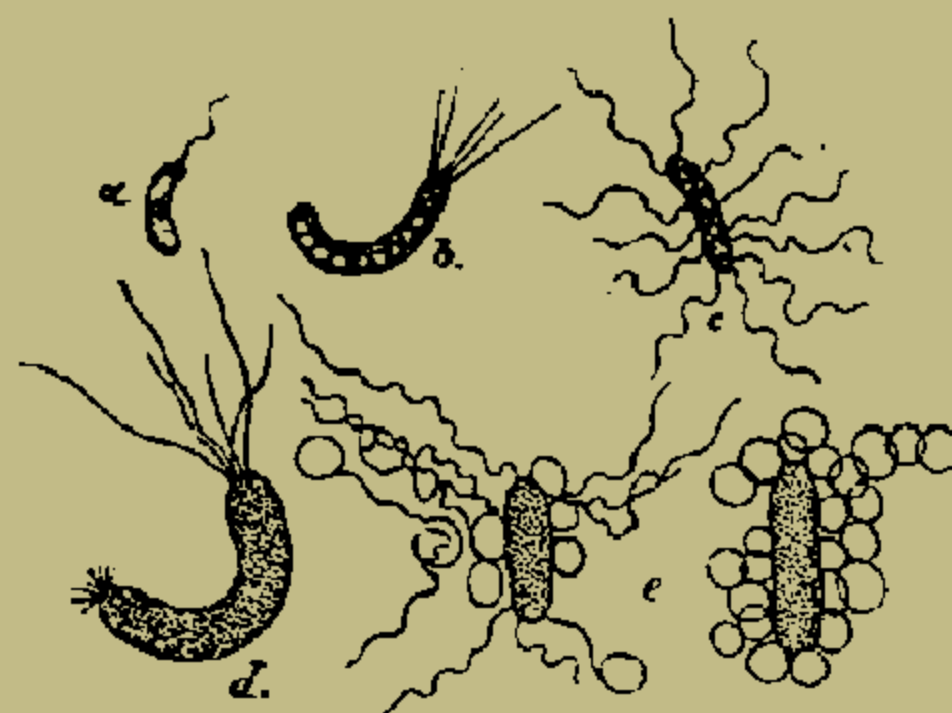
спіралью закручені — спіриллами (що по-грецькому означає спіраль). Як ми вже говорили, їхній розмір надзвичайно маленький, і, взагалі, це найдрібніші з усіх живих відомих нам істот. Найбільші бактерії мають уздовж не більше, як кілька сотих міліметра, але це виняток. Звичайні бактерії не перевищують кількох тисячних міліметра, а багато з них доводиться вимірювати навіть десятитисячними долями міліметра.

Бактерії становлять собою одноклітинні істоти, хоча й можуть сполучатися у так звані колонії, що мають форму ниточок, ланцюжків, пакетиків або цілком неправильних накопичень. Такі колонії — часто вже більшого розміру. Часом їх можна вже побачити й оком. Якщо, наприклад, покласти обчищену варену картоплю на блюдце під шклянку (щоб вона не висихала), то через кілька днів на картоплі з'являться невеличкі плямки: то безкольні, то офарблені у сірий, жовтавий чи в червонастий колір. Ці плями день-у-день будуть збільшуватися, поки не вкриють собою майже всю поверхню картоплі. Ці маси плям і є не що інше, як колонії усяких бактерій, що попали на картоплю з повітря. Кожна бактерія дає початок одній окремій колонії, і тому,

підраховуючи кількість колоній, можна взнати скільки бактерій попало на картоплю в той час, поки її не було ще закрито.

Про будову тіла бактерії можна сказати дуже небагато. Це пояснюється тим, що, по-перше, будова ця дуже проста, а, по-друге, бактерії — такі маленькі, що тільки найбільші складові частини їхнього тіла приступні нашому окові, хоч би й озброєному найкращим мікроскопом. Тіло бактерії становить насамперед як-найтонша м'яка шкірка чи оболонка. Всередині її є протоплазма. Протоплазма ця, звичайно, зерниста на вигляд, бо у ній є манюсінькі частинки різних речовин, що відокремлюються підчас живлення бактерії. Ядра у бактерії нема, і більшість учених, що вивчають бактерії, думає, що, коли ядерна речовина і є взагалі в бактерії, то тільки у формі найдрібніших часток чи зерняток, що розсіяні по всій протоплазмі. У багатьох бактеріях є в тілі всякі фарбувальні речовини, так звані пігменти. Окрема бактерія здається нам безкольоровою, бо пігменту в ній дуже мало. Але, коли бактерій багато вкупі, офарблення вже легко можна запримітити.

Більшість бактерій нерухомі, але деякі з них можуть самотійно рухатися за допомогою особливих рухливих волосків, що звуться джгутиками. Джгутики вирстають чи з одного кінця бактерії, чи з двох, а часом укривають густо всю бактерію з усіх боків. Через таку свою рухливість бактерії можуть збиратися по тих місцях, де вони знаходять найкращі умови для свого існування.



Бактерії з джгутиками

Величезна більшість бактерій живиться найрізноманітнішими органічними речовинами рослинного чи тваринного походження. Ці речовини просочуються через зверхню оболонку бактерії, попадають у протоплазму, там піддають себе дальшій хемічній переробці, після чого увіходять уже складовою частиною у живу речовину бактерії. Є, однак, бактерії, — хоч і дуже небагато, — що можуть харчуватися неорганічними речовинами.

Більшість бактерій дихає, цеб-то в їхньому тілі відбувається окислення певних речовин киснем, що попадає в бактерію з навколишнього оточення, так само через зверхню оболонку тіла, а наверх виділяється вуглекислий газ, як у всіх тварин. Але багато бактерій може жити й за повної відсутності свіжого повітря. У цьому випадку замість дихання у них відбуваються інші хемічні процеси, що призводять до того самого наслідку, що й дихання: до здобуття енергії, що потрібна для їхнього життя.

Усяка бактерія, що живиться, росте. А зріст завжди призводить до розмноження. Розмноження відбувається дуже просто. Бактерія сама собою перетинається надвое і дає початок двом самотійним у житті бактеріям, що удвое менші за неї. А коли ці останні виростають

нам Оранським. Володіли вони і „церковью со всеми речами церковными, с книгами, образами, с уборами священническими и со всем тем, что только в той церкви и монастыре есть и ключи церковные“, як говорилося в документах. Королівська грамота, що віддавала монастир у володіння дворянській сім'ї, зобов'язувала її тримати в тому монастирі „викария, человека духовного, хорошо сведущего в священном писании, для отправления церковных треб“. З другого документа — закладної бачимо, що князь Чарторийський віддав у заклад дідичеві Іваницькому „монастир „Чесний Хрест“ з церквою і з островом усім, на якому монастир і церква „Чесного Хреста“ стоять“. Цікавий що до цього один орендний запис (на маєток у Холмському повіті), де при описі орендованого володіння поруч з городом та з худобою перелічено й церкви з їхніми прибутками.

Отже цілком доведено, що церкви й монастирі на Україні XVI століття, відколи перейшли на грошове господарство, стали річчю торговельного обігу: власники тих земель, де вони стояли, дарували їх, закладали в оренду. У XVI столітті патрони широко ще практикували продаж церковних посад на підставі грошових „челобитных“. Владники й пастирі, що в результаті такого порядку опинилися на чолі церковного та монастирського керування, були здебільшого дуже далекі від власне церковних інтересів і дивилися на підлеглі організації, головне, з комерційного погляду: як на джерело збагачення. Справа в тому, що церкви та монастирі на підставі дарових грамот патронів у своєму користуванні та розпорядженні мали, звичайно, прибуткові підприємства, експлуатувати залюднені земельні участки, провадили на цій землі панщинне господарство, брали з селян грошовий оброк і так чи інакше втягалися в товарообіг, у взаємини нової капіталістичної економіки.

Особливо сильно втяглися у грошове підприємське господарство міські монастирські й церковні громади, що їх на Україні завжди було багато (у самому Києві ще з XII століття було понад 20 монастирів). Вони брали жваву участь у торговельно-промислових і в кредитових операціях українського міста, а церкву, звичайно, використовувано, як склеп. У її підвалах та в льохах крамарі тримали свій крам. Часто - густо церква діставала прибутки і від мір та ваги. Вона експлуатувала й крамниці. Монастирі були лихварями, провадили гуртову торгівлю, постачали на ринок вироби з монастирських майстерень.

Цілком зрозуміло, що пережитки феодальних взаємин, залежність церковного господарства від землевласника - патрона ставали на перешкоді розвитку підприємської ініціативи хазяїв над церквами й монастирями, затримували процес нагромадження, гальмували швидкий обіг „духовного“ капіталу й утворювали певний антагонізм між інтересами церковного та монастирського підприємства і між інтересами панського фільварку. І як фільварок — що далі більше — підбивав ділянок народнього господарства під свою хижацько-експлуаторську руку, цей антагонізм зростав.

що можна стало виготовляти мікроскопи, які давали ясний обрис предметів, збільшуючи предмет у 2000 і навіть у 3000 разів. Через такі мікроскопи можна вже бачити частинки розміром до одної десяти тисячної міліметра. Більшість бактерій має значно більший розмір. Але є і такі, що їх навіть і через сучасні мікроскопи не можна бачити: такі вони малі.

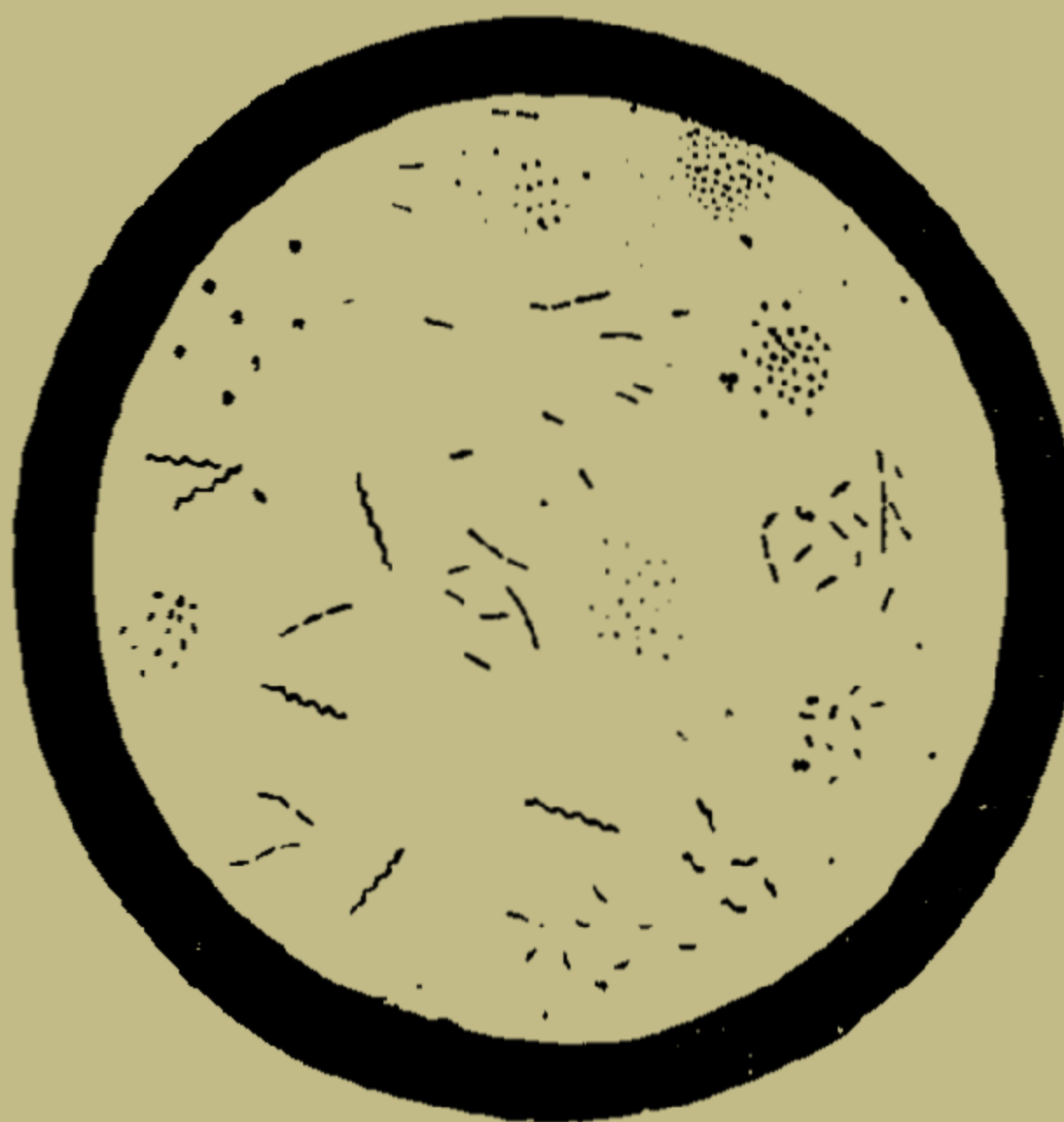
Які б нікчемні, однак, не були колишні мікроскопи, проте вони зробили у науці цілий переворот. Вони відкрили досі невідомий, невидимий, неприступний людському окові цілий світ мікроскопічних живих істот, що про існування їх не ніхто навіть і в думці не покладав.

Про те, яке жахливе враження справило це відкриття бактерій, можна бачити з того, що один голландський учений Сваммердам ледве не збожеволів від усього, що побачив був через мікроскоп. Вирішивши, що він перейшов усі межі, встановлені богом для людського пізнання, Сваммердам спалив свої наукові записки, припинив спостереження, досліджування і наклав на себе епітемію (спокуту).

На щастя науки, інші учені не були такі богобоязливі. Їхнім зусиллям було доведено, що бактерії є всюди на землі. Тільки високі шари земної атмосфери та далекі полярні країни, із вічним їхнім холодом та снігом вільні від них. Бактерії густо вкривають поверхню тіла на людині та на тваринах, пробираються в середину його, у нечисленній кількості розмножуючися у роті та в кишках. Те біле наплення, що можна його ізшкребти з нечищених зубів, майже поспіль різноманітні бактерії.

Оці самі бактерії і були перші бактерії, що відкрив їх 1675 - го року голяндець Левенгук. Людський кал також більше, ніж на половину, становлять усякі бактерії. У найчистішій криничній воді на один кубичний сантиметр і то припадає від кількох десятків до кількох сот усяких бактерій. Як же ця вода постоїть у відрі днів зо-два, їхня кількість збільшується в тисячі разів, бо бактерії дуже хутко розмножуються.

Проте, така вода, коли дивитися, цілком прозора, бо бактерії ті — як - найменшого розміру. Що ж до забрудненої гнилої води, то кількість бактерій в одній краплині такої води сягає кількох мільйонів. Трохи менше бактерій у молоці, особливо у скислому.



Різні бактерії під мікроскопом (кокки, бацили, спірилли)

ГР. МИХАЙЛЕЦЬ

БОГ ГРОМУ

Двадцять років тому

Іркутська магнетно-метеорологічна обсерваторія 30 червня 1908 року занотувала:
— Землетрус! За 893 кілометри на північ від верховин ріки Катанги...

Тої ночі 30-го червня дикі кочовники-тунгуси у глухій тайзі Східного Сибіру бачили, як летів чорним небом „бог грому“, бо грім тоді раптом без хмари сильно загрохотів. Олені й люди від дужого вітру, що знявся там, де впав „бог грому“ за багато сот кілометрів навкруги падали на землю.

— Перед світом ми тієї ночі міцно-міцно були заснули, — розповідати про це вже 1926-го року голові Червоноярського комітету допомоги народам півночі М. Суслову тунгуси. — Аж ось чум (курінь) наш як не зірветься з місця! І ми разом з ним попадали на землю... Усі трохи забилися, а двоє з сім'ї аж знепритомніли з переляку. Довго не розуміли: що сталося? Оханулися, аж навкруги — дим, горить ліс, багато дерева повалено на землю, і звідкись щось особливо якось шерехтить... Кинулися ми до своїх оленів, та багатьох так і не знайшли. Багато тоді оленя вигибло...

Отак злітав з неба до нас бог грому!

Тунгуський бог грому, справді, мав силу не-аби-яку. Це ж дійсний факт: у виселку Кежмі (найближче селище до місця, де спустився він з неба), цеб-то аж за 360 кілометрів, уночі 30-го червня 1908-го року повилітали були шибки з віконня...

1921-го року через тринадцять літ після цього тунгуського богоявлення професор Л. А. Кулик приїхав з Ленінграду на р. Тунгуску. Побачив він сотні кілометрів випаленої тайги. Тунгуси — люди не лихі. Вони застережливо професорові казали:

— Гляди, чоловіче добрий... Не переступай межі володіння бога грому, щоб тобі чого лихого не було! Але...

Професор Кулик межу переступив

Відома річ, за царського часу переступити межу тунгуського бога грому було не можна. На такі „бюзнірства“ поміщицько-буржуазна держава грошей не давала. Можна стало зробити це тільки за робітничо-селянської влади. І от 1921-го, як ми й сказали вже, року, тільки-но радянські республіки виприснули з огневого кільця інтервенції, Ленінградська Академія Наук відряжає наукову експедицію з проф. Куликом на чолі у глуху Сибірську тайгу. Експедиція зібрала цінний матеріал про „місце, де спустився бог“, але дослідити його за браком коштів (пам'ятаєте 1921-й рік, добу голоду?) не змогла.

У 1927-му р. заходами проф. Кулика метеоритна експедиція певно вже визначила саме місце перебування тунгуського „бога грому“, що проміняв — чудак! — небесний простір на болото у тайзі. А минулого року 1928 завдяки невтснній енергії того самого професора Ленінградська Академія Наук і Раднарком СРСР відрядили вже на р. Тунгуску широку експедицію, що могла остаточно і ґрунтовно проробити поставлене завдання.

Шість чоловіка становили спочатку експедицію. На чолі її був сам Л. Кулик, а помічником йому Ситін. Експедиція так поспішала, що навіть не встигла взяти з собою кіно-оператора, і викликаний телеграфом з Москви із Совкіна Н. Струков мусив удвох тільки з парубком-сибіряком із останньої притайгової залізничної станції доганяти експедицію. Зима у тайзі (дарма що був уже травень) ще тільки починала зрушати, але, пробираючись протягом десятків кілометрів по шию у снігу через гірні кряжі, перепускаючися на човні річкою вниз і врешті — знову пішки — оленячою тропою, Струков за шістнадцять днів догнав таки експедицію. Було це біля останнього населеного пункта тайги: коло факторії Вановару.

Через кілька днів після того з річки Тунгуски сходять останній крижаний шерех, експедиція кидє Вановар, і сім чоловіка, навантаживши дві легенькі „шитики“ й важку „перевозню“, 22 - го травня рушають водою за течією р. Підкам'яної Тунгуски, а потім річкою Чамбе, р. Хушмою і р. Чургимою, — туди, де ні одної живої людини нема, де спустився „бог грому“.

Але шлях у тайзі важкий. Коням не можна іти край берега тягти бичову: нема тропи. Експедиція саморуч тягне човни, за-ледве кілометр проходячи в годину. Часом експедиція робить тільки по 3 — 4 кілометри від зорі до зорі: за цілу добу. А трапилося й таке: не доходячи 50 кілометрів до гирла Чамбе, експедиція наблизилась до гірного кряжу. Кряж порогами перерізує тайгову річку, і вода там кипнем кипить. Усі взялися за бичову, переводячи „перевозню“. Проф. Кулик сидів на кермі, а робітник - ангарець помагав йому жердиною. Кіно - оператор пристроївся на березі осторонь, знімаючи сцену цієї важкої переправи. Тільки човен дійшов до чорторню, скажена течія як не поставить його уперек. Він ураз набрався води. Досвідчений ангарець вискочив мершій на каміння, а проф. Кулик — шубовсть! — у воду. Підхоплений верниводою він двічі упірнув був. Смерть ханана за плечі неминуха... Але ногою герой - професор чіпляється за бичову, черес - поплавець держить його наверх води, і завзятого дослідника рятують. Ось, він, упутавшись в ведмежу доху, після студенної ванни гріється вже чаєм... „На Л. А. Ку-



Експедиція переправляється через річку

лика, — розповідає згодом оператор Струков — це ані скільки не вплинуло: хутко перебра-вшись, так само завзято, як і перше, він і далі керує переправою човнів... А через коро кий час переступає й „межу володінь бога грому“.

Там, де спустився бог...

Експедиція проф. Кулика від Вановару ішла углиб тайги цілий місяць, аж поки дійшла до „межі“.



Л. А. Кулик потопав в річці Чамбі

От і сама межа. Одвіку нерубані рукою людини ліси розступилися, і, скільки око сягне, — палене болото, облямоване згір'ям. Сумний краєвид: болото та сірий, голий, мертвий кряж...

Колись, двадцять років тому, до пам'ятної ночі 30 - го червня 1908 - го року, була тут могутня, дика у своїй красі і прекрасна одвічною дикістю тайга. Життя — своєрідне життя тайги — буяло. Дикий звір блукав у хащі, хрустів падалишнім чагаром. Валява птиці пурхала там, тут, говорила в цій далекій стороні про життя.

І темної літньої ночі упав сюди шалений „бог грому“. Дерево лісове рівними лавами заспіль (корінням до „бога“, верхів'ям — від його) кінцям напротязі десятків кілометрів розкинулось навкруги. І по сю пору так і лежить... Мов сяиво навкруг „місця, де упав бог“. Далі тільки оголені недопалки - стовбури стремлять... Огнений ураган на

розлогому обшарі тисяч квадратних кілометрів злизав усю рослинність: від стеблинок до столітніх дубів. І звір сюди тепер не забігає. Птиця кинула цю містину... Тонкорослий проростень поп'явся хіба де-не-де, та несла ще йому прикрасити стихійну руїну.



Загальний вигляд місцевості, де впав тунгуський метеорит

Так в одну мить цілий край красний перелівся на мертву пустелю. Чи це ж не „бога грому“ діло? Боги ж віддавна руїництвом славні...

Проф. Кулик дістався з експедицією до самого того місця, де гепнувся в болото „бога грому“. „Бога“ того не видно: він, сердега, урізався з небесної висоти глибоко-глибоко в болотний торф та й заліг мертвим логом. А місця, де падав, розклеївшись на скеляне груддяча, видно. Це — округлі ямини, де-



Перед прощанням. Праворуч — Л. А. Кулик. Ліворуч — Н. А. Струков. В. А. Ситін

сятки круглоспусків на болоті. Вони мають від 5 до 50 метрів у діаметрі і позаростали вже болотяницею, але кольором трава у їх гостро відмінна від усієї рослинності навколо.

Саме болото являє химерний вигляд. Надто, як глянути згори. Поверхня його на краях—

у брижах, наче в застиглих хвилях. Насправді так і є. Як грудку кинути в ставок, вода поймається брижжям, а тут же — жарти?! — аж з „неба“ плюснув огнений „бог грому“.

Багато труда поклала там експедиція на дослідях геологічних, ботанічних, ентомологічних то-що. Робити доводилося, бродячи по коліна — а то й вище — у воді. Хмари мошки та комарів вдень і вночі над болотом, і члени експедиції брали по три сорочки, на руки накладали спеціальні рукавиці, на ноги — важке взуття, а обличчя й голову покривали — і роблячи, й сплячи — сітками-накомарниками. Задушлива болотяна спека додавала куті меду. Незабаром виявилася нестача у продуктах, надто в городині та в овочу, що так помагають проти цинги, і цинга причепилася до двох робітників. Потім захворів на неї кіно-оператор, а далі й інші. Треба було тікати.

І от 2-го серпня усі вирішили:

— Рушати назад!

Професор Кулик відмовився: він мав наукові дослідження довести до кінця. Тоді спланували: залишити проф. Л. А. Кулика з рештками припасу на три місяці у далекій тайзі самого. Помічник його Ситін мав за цей час роздобути відповідні кошти і, тільки-но вдарять перші заморозки, вивезти з тайгового

болота Кулика, усі коштовні колекції й інший матеріал.

І герой - дослідник залишився сам серед безлюдної тайги.

Цілий світ кілька місяців минулого літа стежив за цією неймовірно - відданою цілеспрямованістю і жертвеною видержкою скромного робітника науки. Був довгий час, що ніяких радіо - відомостей про проф. Кулика не було...

Надійшли заморозки. Ситін експресом помчав ув Іркутське. Звідти „юнкерсом“ полетів у Дубініне на р. Ангари. Ще якийсь час мандрівки кіними, човном, і великий радянський учений - дослідник з багатющим науковим мистецтвом із того місця, де влав „бог грому“, повернувся назад живий, цілий.

Гості з „неба“

Яйцевидою орбітою облітаючи за рік шлях свій навкруг сонця, земля раз - у - раз стикається в міжзоряному безмір'ї з великими твердими тілами. Це — рештки прапраісторичної якоїсь міжпланетної катастрофи, так звані літавці, метеори.

Долітаючи земної атмосфери з неймовірною швидкістю, літавець згоряє здебільшого від тертя об земне повітря і розходить

у повітрі. Часом падає на землю невеличким, малопомітним твердим перепадом, розлетівшись на шматки, що їм привласнено назву метеори.

Спеціалісти - астрономи досить знають тих літавців, що прудкими гостями стрімголов залітають час - від - часу з високого „неба“ до нас на землю. Та здебільшого це — невидні гості: дрібні й невидатні.

Завітав незнаного часу давно колись у Північну Америку один тільки великий літавець. Серед індіців надовго після того залишається спогад про „гостя з неба“. Не так давно, коли дослідили місце осідку того небесного візитера, виявилось, що дійсно, це — значний космічний мандрівник. Самий слід його в Аризоні (так званий „метеорний кратер в Аризоні“) — величезна ямище, облямована валом. Заліг був він, як і наш „бог грому“ у тунгуському болоті, навскоси на великій глибині. А як його були поскребли, виявилось, що це — не кам'яний, а залізний метеорит із заліза та з нікелю, і в складі його є ще й 22 грами дорогоцінної платини на одну тонну його пансько - небесної породи.

Незабаром після дослідження матеріалів експедиції проф. Кулика почуємо, з чого складений і наш „бог грому“.

Релігійний „іприт“



Релігійне освячення війни. — Велике розп'яття поставили французькі релігійники на місці боїв під Іпром у світову війну, де вперше пускали задушливий гірчичний газ „іприт“.

Спорудження таких пам'ятників має, на меті піднести войовничий настрій у країні

ДМ. ІГНАТЮК

КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА І РАДІО

Колись попи у Росії повставали проти введення у церковний вжиток фабричної тканини. Вони вважали, що замінити церковний убір хатнього виробу на крам, що вийшов з - під машини, — гріх і образа богів. За нашої ще пам'яті попівство дуже завзято довго сперечалося між собою про те, чи



Католицький піп виголошує казання через радіо

можна замість традиційних вощаних свічок та лампадок заводити електричне освітлення по церквах?

Та ті часи минули. Досвід довів релігійникам, що ставити тепер опір научним відкриттям і технічним досягненням безглуздо і непотрібно. Багато легше й вигідніше підлатати церковні канони, прикласти до них інше тлумачення, а наукові відкриття і технічні винаходи підпорядкувати своїй роботі. Так останнім часом здебільшого і робиться.

Уживання радіа для релігійної потреби як - найкраще може заілюструвати цю тактику нинішнього попівства.

Коли кілька років тому радіотехніка з кабінетів учених почала була просякати маси.

коли казкова мрія про передавання звуку на величезний простір перетворилась у буденну дійсність, а з радіомовлення стало звичайнісіньке знаряддя пропаганди, попівство за своєю давньою звичкою почало було до нього ставитися вороже й підозріло. Справді. Хіба чудеса релігії перед „чудом“ радіа не дитяча вигадка? Хіба радіо через свою загальну приступність не зможе зробитися як - найсильнішим конкурентом церкви, що прагне неподільно володіти вільним часом своєї пастви? Натуральний висновок: опанувати радіомовленням самим і почати передавати в етер „слово божє“.

Але ж і це спочатку якось не держиться купи, не припасовується до звичних форм релігійної роботи. І святі ж отці церкви учили, що надземний простір заспіль населений усякими духами, а перш за все, нечистою силою. Як же тепер в оселище нечистої сили потикатися із „словом божим“? Чи це ж не блюзнірство? Нарешті, коли наважитися проповідувати через етер, то чи не вийде з цього ще більша загроза церкві? Адже ж буде чимало таких, що з „духовної“ страви через радіо побажають користатися, по - перше, безплатно, а по - друге — в зручнішій формі, ніж у церкві, а саме: дома, лежучи в ліжку, чи з цигаркою в зубах. До такої спокуси отже цілком зможе призвести релігійне радіомовлення... Нарешті ще й таке запитання: чи можна сполучати із званням служителя божого виступ зовсім у небожественій обстановці — перед мікрофоном на радіостанції? Потім: як, коли і що можна християнинові слухати радіом? А перше за все: чи можна самому попові слухати радіо? Чи можна слухати казання попів іншої віри, доповіді проти релігії, або, наприклад, такі речі, як опера, фокстрот, джаз - банд, що заборонені попівству?.. Одне, слово, ціла купа запитань, де можна зламати ногу не - аби-якому богослову.

Ще років 1923 -- 25 суперечки з приводу всього цього буяли, аж гули. Один єпископ висловлювався за радіо, другий — проти, третій за те, щоб передавати радіом тільки релігійні доповіді, а казань не припускати, четверті — ще за щось інше.

Проте, усі ці дуже серйозні, з погляду релігійників, і суперечні моменти надзвичайно швидко вони розглянули, розв'язали, угрунтували релігійними правилами і підпирали новими єпископськими листами та інструкціями у попівській пресі.

І ось ухвалу ухвалили, певну позицію заклали, і не минає й трьох років, як радіо в чужих лапах церковників уже — сильне, міцно встановлене знаряддя масово - релігійної, а разом з тим і всякої іншої, реакційно - мракобісної контр - революційної пропаганди.

Доводиться відзначити, що вже й тепер через дуже і дуже отруєно релігійною отруєю. Про це, очевидячки, знають і наші радіо - аматори, приймачі яких пристосовані до того, щоб сприймати хвилю етеру з радіостанцій, із країв бога - капіталу.

Нижче ми наводимо деякі дані, що характеризують діяльність релігійників католиків на ділянці радіо за останній час.

Чого сподівається від радіо християнська церква? Коли наприкінці 1926 - го року архієпископ Сан - Луї в Америці робив посвячення нової тисячо - кіловатної католицької (одна з перших) радіо - станцій, він казав :

— Церква через радіо набуває змогу передавати слово божє і голос істини на весь світ! Завдяки радіо вони дійдуть до вух людського у такому місці, де раніше про це не можна було й думати. Радіо має змогу перейти через багато непрохідних мурів. Що йому зсякі перешкоди, що стоять на дорозі звичайній релігійній діяльності?

Як видати з цього, надії на радіо покладають не абиякі. Віднині і ті куточки на землі, куди до цього часу тільки на превелику - велику силу заносив свій крам християнський місіонер, обслуговано буде радіом як слід. І до цього вже й беруться. Північно - Канадська католицька місія, що закорінює християнство серед ескімосів, до цього часу, приміром, була дуже обмежена в своїй роботі, бо проповідники мусили на довгий час відриватися від свого провідного центру. Цей центр — місто Пітсбург. До недавнього часу з Пітсбурга до ескімосів можна було дістатися тільки за допомогою пароплава, та й то двічі на рік, а тепер місіонери на дуже да-

леких, відірваних від материка островах, регулярно у певний час мають через радіо указівки й відомості із Пітсбурга. Та й самі ескімоси, напевне, швидче поймають віри тому місіонерові, що має в руках чарівний радіо - апарат.

Церковний радіс - конгрес у Голандії, що відбувся влітку 1928 - го року, одним з найважливіших завдань релігійного радіо визна-



Теперішній папа римський, змальований на кшталт святого

спорудження католицизмом радіо - станції такої сили, що через неї усі великі католицькі урочистості та конгреси, рівно й казання папи римського, чути б було по всій землі.

Можна собі уявити, як буде фанатизувати католицький світ передане через радіо казання папи! Таке казання до цього часу звичайному католикові можна було чути тільки в Римі, бо звідти папа ніколи нікуди не відходить.

Спробу широко - організованого передавання через радіо католицьких урочистостей зроблено було у вересні минулого року тими ж самими голандськими католиками. Саме тоді в Австралії у місті Сідней відбувся черговий світовий євхаристичний конгрес католиків. Так от казання церковних сановників із цього конгресу сіднейська радіо - станція, передала була через урядову станцію Нідерландської Індії в Амстердам, а звідти — і на всю Європу.

Щоб запровадити в життя як-найширшу програму релігійного радіо-мовлення, церковники, як тверезі ділячі, зараз же узялися до спорудження власних радіо-мовних станцій. Річ у тім, що початкова практика роботи церковників на загальних радіо-станціях їх не задовольняє: для передавання час обмежується певними годинами, за католицьким радіо-мовленням безпосередньо провадиться передавання іншими релігійниками, а то й соціал-демократами. Так, наприклад, з 1925-го по 1927-й рік було у Голляндії, де одну й ту саму радіо-станцію водночас експлуатували і католики, і протестанти, і соціалісти.

Будування власних католицьких радіо-станцій по деяких країнах, наприклад, в Америці, в Іспанії, вже закінчено. Саме тепер виводяться вгору такі радіо-станції у Голляндії, у Франції, у Бельгії, в Італії. У Франції цією справою відає спеціальна комісія. В Бельгії зібрано вже кошти на збудування такої радіо-станції при відомому католицькому університеті у Лувені. Крім того, з ініціативи французьких попів спроектовано спорудження зверхсильної католицької станції інтернаціонального значіння у Кельні в Німеччині. В час інтернаціонального католицького тижня, що відбувся у Кельні минулого року підчас відомої виставки преси докладно обговорено було справу про радіо. Після цього біля спорудження інтернаціональної радіо-мовної станції почав працювати міжнародний католицький радіо-комітет. Головує в цьому комітеті амстердамський піп Біркен, секретарює директор Маршаль. У комітет введено по одному представнику від Франції, Голляндії і Бельгії.

На всякій ділянці своєї діяльності, так само і на цій, католики лбають про те, щоб оперти роботу на широких масах своєї суспільності. В даному разі вони організовують товариства католиків радіо-слухачів та радіо-аматорів. Влітку минулого року у Голляндії товариство католицьких слухачів становило 40 тисяч чол. Воно має свій журнал. Такі самі товариства, як нам відомо, є і в Німеччині, і у Бельгії, а „радіо-союз Австрії“ (це— дуже діяльне і найдавніше т-во) існує вже аж три роки. З відзиву австрійського кардинала Піфля цей союз є „збірний пункт діяльності учасників радіо-мовлення та друзів радіо“.

Окрім таких широких товариств, є ще ділові об'єднання для організації релігійного радіо. Таке, наприклад, об'єднання виникло

1928-го року в Німеччині. Становлять його католики, члени „політичної надзорної комісії“ і „культурної ради“ чільних німецьких радіо-мовних станцій, а також представники єпископату, художники, учені і впливові робітники народньої освіти. Об'єднання це таким чином є не більше, як своєрідне бюро католицьких фракцій, що через їх церковне начальство впливає на політику тих загальних громадських організацій, де працюють католики. По округах утворюють подібні ділові групи. Що-року відбуватиметься всенімецька нарада цих об'єднань. Програму об'єднання мають таку:

Перетворення радіо (іде про всю радіо-справу) на знаряддя католицького впливу на маси;

боротьба проти перетворення радіо в знаряддя шкідливого з католицького погляду впливу на маси;

боротьба за насичення радіо-мовлення „вищим духовним і моральним“ змістом.

Такимчином не можна не бачити, що справа тут не тільки в налагодженні спеціального католицького радіомовлення, а і в підпокоренні релігійному впливові усього загального апарату радіо-мовлення. Католикам зовсім не байдуже, що саме передаватимуть не тільки їхні власні, а й інші, скажімо, державні станції. Коли у Чехо-Словачії 1927-го року через державну станцію почали були передавати доповіді, що в негідному світлі виявляли католицьке духовництво, католицька чехо-словацька партія зняла тоді справжній політичний похід проти цього, і всякі подібні передачі припинено було. Подібна історія була і в Італії. А в Парижі, коли з доповідями на радіо почав був виступати атеїстично настроєний астроном Морис, католики зчленили таку бучу, що Мориса негайно відтрутили від радіо-передавання.

Апетити у католиків такі стали великі, що вони знімають голос не тільки проти анти-клерикальних, чи антирелігійних виступів на радіо. Оголошено вже гасло боротьби й проти „неутрального“ радіо-мовлення. Це значить, що католицизм ставить уже завдання: надати релігійного офарблення усьому радіо-мовленню по буржуазних державах.

Що уявляє з себе на заході нинішня релігійна радіо-передача

Коли переглянути програми радіо-передач закордонних станцій, то перш за все впадає в око велика насиченість загальних програм релігійними елементами. А коли

візьмемо програми недільних або святкових передач, то побачимо, що вони складаються на увесь день починаючи з 8—9 год. ранку майже виключно з релігійних номерів. Розпочинається такі передачі дивомами головних церков та соборів. Далі йде служба божя, казання, релігійні співи та музика.

От, наприклад, звичайна програма Чиказької радіо-станції, що регулярно передає американське „товариство слова божого“: загальні доповіді на релігійні теми, катехітичні лекції, доповіді для юнацтва і для жінок, щоденні доповіді про християнське сімейне життя, доповіді усяких релігійних товариств та організацій про їхню діяльність і, само собою, — відповідні музичні номери. Крім того, що - неділі та в урочисті релігійні свята передають ще й церковні казання. В Іспанії Мадридська католицька станція передає приблизно ту саму програму, а крім того, багато ще місця і доповідям проти „аморальної“ літератури, проти нинішніх „поганських“ звичаїв, проти неморального сучасного жіночого крою убрання і т. ін. Музичну частину радіо-передавання складають здебільшого з утворів класичних церковних композиторів. Католицька станція у Польщі що - неділі перед є релігійні доповіді й концерти, а що не свято, то транслює службу божу з Катовицького та з Познанського катедрального собору. Радіо-станція у Вільні, крім звичайних релігійних доповідей та казань передає загально-політичні відомості католицької агентури преси. Подібно ж провадиться робота на Лондонській станції. Звідти тільки частіше, ніж з іншої якої станції, можна почути релігійні

довіді спеціально до робітників. З цієї самої станції що - неділі відбувається чергове зачитання біблій (не по католицькій лінії). У березні 1927-го року одне таке читання виконав був Мекдоналд. Радіо-станція у Парижі що - неділі транслює великі духовні концерти, котрі організовує один із найвпливовіших католицьких органів преси. У Парижі є постійні штатні радіо - попи, що раз - у - раз регулярно передають радіом доповіді та казання, часто - густо розраховані спеціально на слухача - робітника. Казання з собору паризької богоматері транслюється регулярно ще з 1925-го року. Між іншим, цей величезний, як на розміри свої, будинок, щоб дуже було чути проповідників та попів, які служать там, устатковано нині гучномовцями.

Так само устатковано і Кельнський собор. 22 гучномовці в ньому дають одвідувачеві змогу виразно чути кожне попове слово у найдальшому навіть куточку собора.

Така - от ця робота.

Наведений щойно матеріал стосується до діяльності на ділянці радіо майже виключно до самої тільки католицької церкви. А треба мати на увазі, що релігійне радіо - мовлення використовують не католики лише, а й інші релігійні течії. Але ж у католиків справа ця з організаційного погляду налагоджена трохи краще, ніж у будь-яких інших релігійних течій.

Коли порівняти пропаганду через радіо релігійників у буржуазних країнах з анти-релігійною радіо-роботою у нашій, то скаже це зовсім не на нашу користь.

АВТОМОБІЛЬНИЙ СПЕЦ

У додатку до німецького попівського журналу „Природа і культура“ за 1928р. додано книжечку про... автомобіль. Книжечка, як книжечка. З моторів та шин ніякого господи у ній не видно. Тут потрібен точний математично-науковий розрахунок. Але ж без бога, без



святих попам якого незручно, і от наприкінці книжечки приткнули портрет святого Христофора — шефа автомобілістів. Цікаво, що більше стає у пригоді автомобілістам: святий шеф отець Христофор чи путній шлях та справна робота мотору?

ЮР. ЛАВРІНЕНКО

ЗАВОЙОВНИК ПРИРОДИ

(Роальд Амундсен. 14 грудня — день жалоби)

Покладаючись насамперед на сили людини, озброєної наукою, Амундсен зробив величезні послуги усьому людству, водночас показавши на власному прикладі, як треба і як можна перемогти сліпу силу природи. Його називають „героєм двох бігунів (полюсів)“, і це цілком законно. Адже справді він — та людина, що перша поставила прапор на сніжному полюсі антарктичного материка, і що досягла північного полюса. Він не лише відкрив два полюси земної кулі, він перший дав і найдокладніші наукові дані про географічні обшири, про рослинний і тваринний світ арктичних (біля північного бігуна) і антарктичних (біля південного бігуна) територій. Це робота, що її стало б на багатьох мореплавців і вчених не одного покоління.

Щоб уявити собі труднощі, які переміг Амундсен у своїй роботі, варто лише згадати, скільки кращих наймузніших і найдосвідченіших людей загинуло у змаганні дістатися до бігунів. Відважний капітан Роберт Скотт з чотирма своїми товаришами трагічно загинув на манівцях південного материка, ряд жертв із експедицій Жерлаша, Борхгревінка та інших так само поховані у сніжних могилах на дорозі до південного бігуна... Теж саме й на півночі...

Амундсен з дитинства мріяв про те, щоб пристати до безстрашних полярних дослідників. Про них він перечитав безліч літератури белетристичної і наукової. Не зважаючи на своє кепське здоров'я, він за-

лишав університет, обходив пішки майже всі гори рідної Норвегії, плавав на морях, будучи кілька років звичайним матросом. Потім попав у першу полярну експедицію до Південного бігуна на кораблі „Бельжик“ (1897 р.),

де був помічником капітана. З того часу все його життя — це наукові мандрівки то до північного, то до південного бігуна, мандрівки неймовірно трудні і небезпечні. За кілька років Амундсен набув собі світової слави. 1910-го року він їде в експедицію на південний бігун. Наслідком цієї мандрівки, що тривала два роки, було відкриття південного бігуна. Потім три роки (1918 — 1921) — у мандрівці по Арктиці, що правда, не дійшла таких блискучих наслідків.

Не задовольняючись пароплавом, лижвами й собаками, як головними засобами пересування, Амундсен 1925 року влаштовує експедицію на двох літаках „Дорнье - Валь“ із Шпіцбергена до північного бігуна. Перетерпівши неймовірні зусилля і негоду, експедиція

ледве змогла вернутися на одному літаку (другий зіпсувався у дорозі), не досягнувши бігуна. Потім знову відома експедиція з Нобіле на дирижаблі його ж (Нобіле) конструкції. Бездоганно організована, ця експедиція була щасливою: дирижабль перелетів північний бігун аж до Аляски (Північна Америка), і мандрівники проробили колосальну дослідчу роботу. Це була остання щаслива мандрівка Амундсена до далеких полярних країн.

У 1928 році італійський генерал Нобіле взявся особисто відбутися ще одну експедицію



Погруддя Роальда Амундсена

на північний бігун: очевидно, лаври Амундсена не давали йому спокою. Забагато покладаючись на свій (зовсім нікчемний) досвід, Нобіле полетів на північ, узявши з собою учня і співробітника Амундсенового метеоролога Мальмгрена. Тепер у нас кожний знає, чим кінчилася ця фашистська мандрівка, що в основу її покладалося замість здорового глузду, наукових інструментів, приладів і велетенського досвіду Амундсена здоровенний хрест папи римського, іконку Мадони де-Лоретто, грамофон з пластинками фашистських гімнів та італійський прапор.

Амундсен сказав з приводу цього польоту:

— Серед криги не можна лігати ні за - ради спорту, ні за - ради слави: не — наука.

Він засуджував легковажність генерала. Але, довідавшись про катастрофу дирижабля серед криги з 16-ма людьми, через кілька днів уже летів їх рятувати. Генерал Нобіле врятувався, частина його екіпажу — теж, а

літак „Латам“, на якому вилетів шістдесятлітній Амундсен з французькими літунами, загинув.

Папський хрест не допоміг Нобіле, але він допоміг смерті Амундсена. Папський хрест, що мав стати символом і благословенням полярної перемоги фашизму, став символом смерті кращого дослідника полярних країн — Амундсена.

Смерть Амундсена вразила не лише діячів науки. 14 грудня — в день жалоби за Амундсеном — маси населення Норвегії і всіх інших країн висловили своє щире співчуття. Шанують Амундсена і трудящі Радянського Союзу. Безвірники ж цинять у ньому крім усього ще й те, що у своїй діяльності Амундсен керувався насамперед досвідом науки, техніки; що він насамперед покладався на сили людини, відкидаючи всенький отой релігійний мотлох, що може лише нашкодити у серйозній роботі.

Нотатки новини

БЕЗСИЛА ПСЕВДО - НАУКА

Історична наука як - найясніше і цілком певно довела, що христа не було. Легенда про христа навіть у подробицях походить на подібні ж казки, що поширені були про інших „сонячних“ богів стародавнього світу: Мітру, Озириса, Будду, Агні і т. д., і т. д. І довели це не радянські безвірники, яким вірний може закинути бажання „угробити“ господа - бога, а шановні буржуазні учені, з яких дехто, приміром, Древе, навіть вірує у бога.

Річ зрозуміла, чому по всіх попівських та сектантських журналах маємо силу - силенну статей, де мракобіси всякими хитрощами намагаються відбороти свого бога Ісуса христа. Що - правда, роблять вони це незовсім удаю. От, наприклад, в „Українському Православному Благовіснику“ (№ 8 1927 р.) — довга стаття єпископа Серафіма. Цікава стаття! Її можна б порадити перечитати першому - ліпшому антирелігійникові. Автор її — людина учена, на фактах знається непогано і багато з них переказує досить правильно, але в наслідку її можнісінько зробити висновок про... легендарність Ісуса христа. А писав же її релігійник, бажаючи зробити із цих фактів інший висновок. Він прагнув

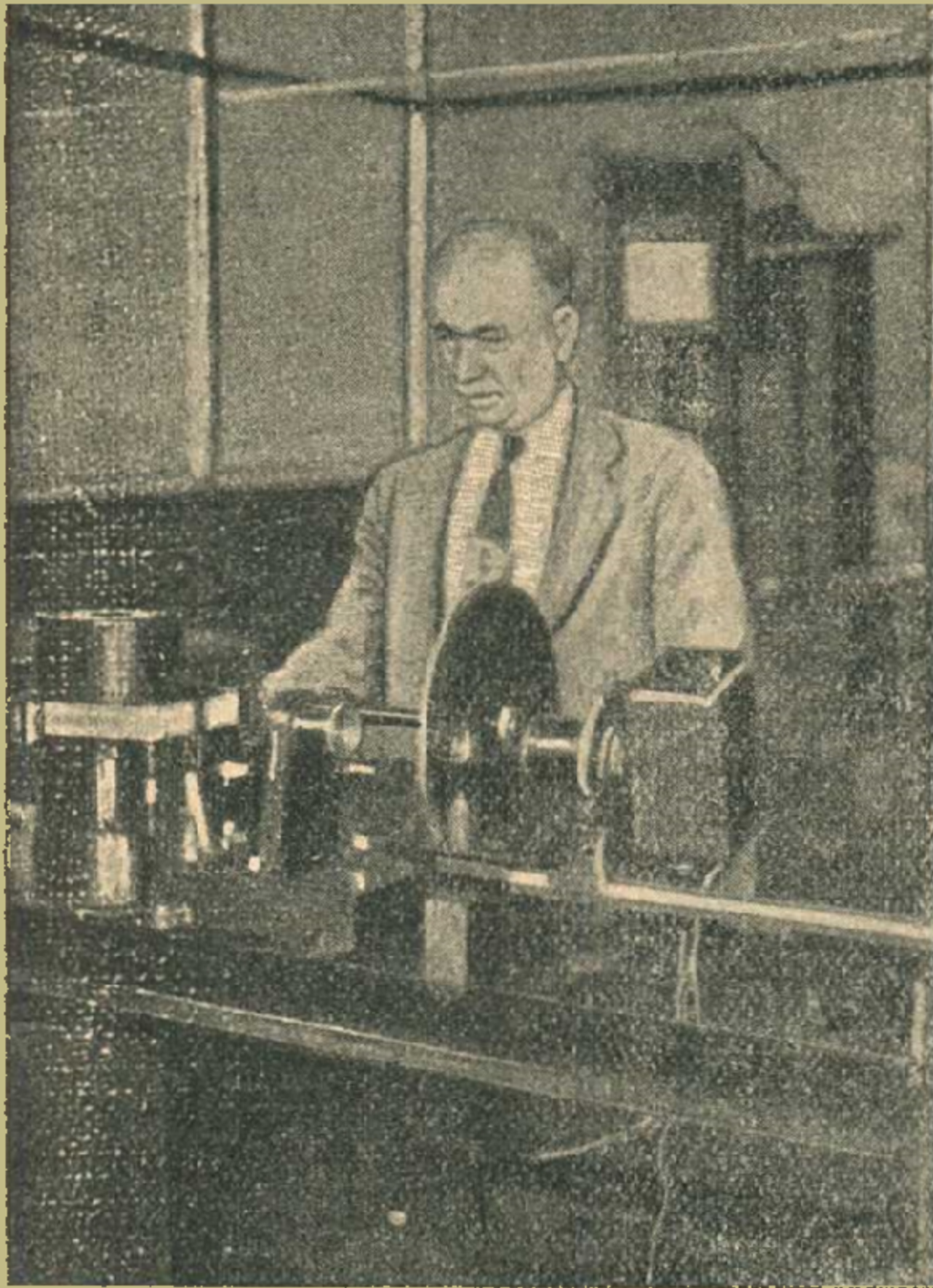
зробити це за допомогою другорядних обмов про третерядні різниці у деяких легендах відносно христа і за допомогою кінцевих фраз, де говориться так: дійсно, схожість у переказах про всяких богів і про христа є, але спричиняється до цього те, що ще у дохристиянському світі діяв „логікос сперматікос“, що поволі увесь світ підготовляв до пришествія Ісуса христа.

Цей „логікос“ — предвічний образ божий, посередник між богом і світом.

Погані ж у попівства справи, коли вони нездатні придумати нічого кращого, як на нашу критику, що знищує їхнього бога Ісуса, варнякати тільки щось нерозбірне про якогось недоведеного, таємничого сперматичного „логоса“...

Лихого не вбережешся. З легкої руки єпископа Серафіма почали виводити такі об'яснення, яке нашим антирелігійникам слід використати для беззірницької роботи. Ми, наприклад, доводимо, що навіть фігуру христа, якому вірні християни уклоняються, позичено в інших народів древнього світу і даємо пояснення, чого це зображення почали почитати. Протоєрей Яковлев („Укр. Прав. Благовісник“, № 17, 18, 1927 р.) пристає на це, але дає від себе пояснення. Воно так наочно викриває всю неспроможність попівської аргу-

ментації, що не можна не навести його цілком. „Рассматривая все эти памятники древности, — пише протоєрей, — свидетельствующие о благоговейном почитании креста с незапамятных времен глубокой и даже доисторической



Винахідник Кондрад біля апарату для передачі радіом кіно - картин

древности всеми известными народами древнего мира, в том числе и нашими предками — арийцами, невольно удивляешься неисповедимым путям божественного промысла, как бы подготовлявшего постепенно человечество к современному христианскому почитанию креста, как святейшего орудия"... і т. д. Нічого кращого, крім таких „заумных рассуждений“, придумати попи не можуть.

А втім іноді деякі попівські „писателі“ доходять ще вищого рекорду глупства. Протоєрей Фомін випустив розвідку про зовнішність Христа („Укр. Прав. Благовісник“, № 1, 1928 р), де, посиляючись на церковного „історика“ Каліста, що, до речі сказати, жив у XIV - му столітті, так змальовує зовнішність Христа. „Лице його відначалося красою і виразністю. На зріст він був принаймні 5 футів, 4 дюйми і 2 лінії (так і смають! точка в точку!) Волосся скидалося на русяве. Було не якої густоти, але на кінцях трохи кучеряве! Брови були у нього чорні, але не зовсім

округлі...“ і т. д. Ну, і заморив святий отець! Хто ж це і коли встиг виміряти господа - бога вашого та ще й з точністю до 2 - х ліній? От до чого беруться, урятовуючи казкового свого бога. Коли й далі не кидаються таких засобів, наш гумористичний журнал „Червоний Перець“ в особі „Українського Православного Благовісника“ набуде не аби - якого собі конкурента що до гумористики.

КІНО РАДІОМ

Відомо, що передача малюнків радіом зробила такі великі успіхи, що тепер передаються дуже вдало фотографії і всякі дрібні малюнки.

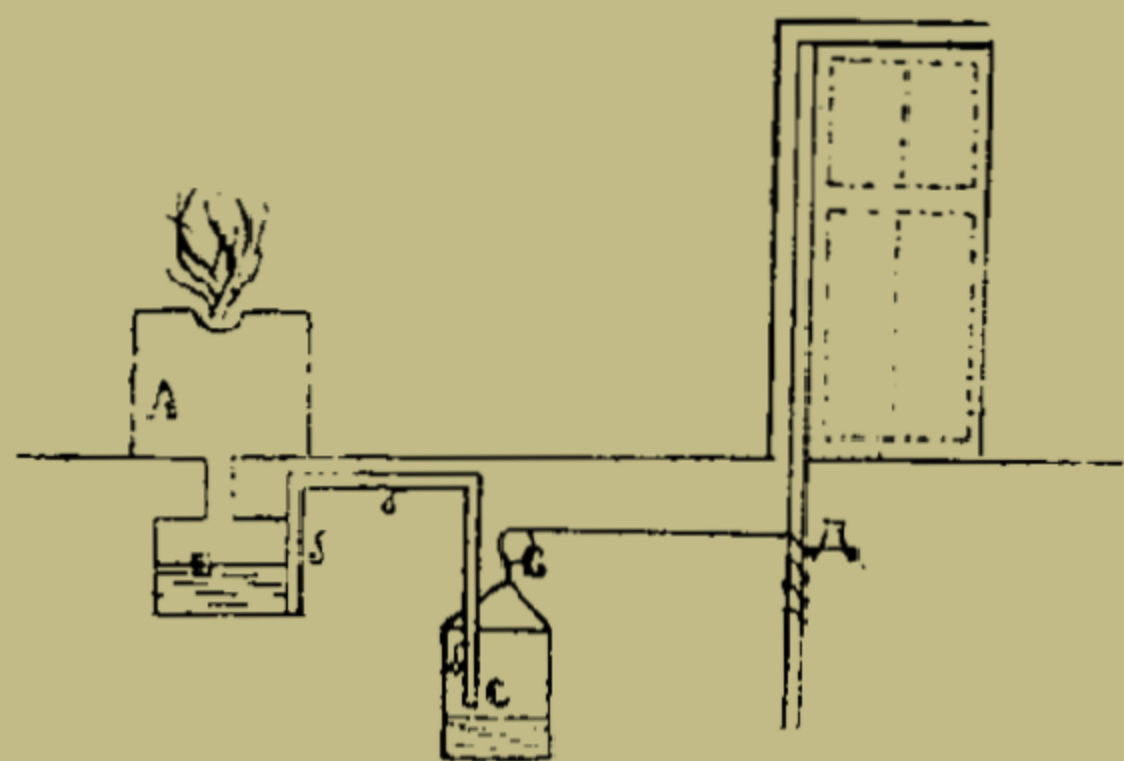
Тепер розвиток техніки дає вже змогу передавати радіом і кіно - картини. Сидячи у себе дома можна буде на спеціально влаштованому екрані дивитися на кіно - картину, що передається з відповідної радіо - станції. Такий апарат для „радіо - кіна“ сконструював нещодавно в Америці інженер Франк Конрад. На нашому малюнку винахідник поруч свого апарату. Видимо, уже найближчими роками цей апарат буде так удосконалений і розповсюджений, що набуде практичного застосування.

ВИКРИТІ ЧУДЕСА

Як ви кликають „духів“? Для цього треба взяти велику скляницю з прозорого скла і на дно її налити міцного нашатирного спирту — Водночас треба взяти шматок звичайного віконного скла, де на поверхні р- змазана була б міцна соляна кислота. Потім банку закрити тою поверхнею скла, де кислоти нема. Після цього показують банку всім присутнім, запрошуючи їх упевнитися в тому, що вона порожня. Далі накривають банку знову шклом, але вже тою поверхнею, на якій р- змазана кислота. В результаті цього пара нашатирного спирту і пара соляної кислоти починають між собою змішуватися і утворюють білі клубки, схожі на білхмарки. Ці клубки набувають дивовижних форм таємничих фігур, духів то що. Колись таким способом морочили вірян, переконуючи їх, що в банці появляється дух померлого і таке інше.

Незгасний жертівник. Жертівники у єгипетських храмах, що „вічно“ горять, що на них вогонь ніби - то підтримувало божество, улаштовано було дуже просто. Брали металеву скриньку А, що сполучалася отво-

ром Б з іншою металовою скринькою С, куди налито було масло. Коли на скрині А запалювали огонь, повітря у цій скрині від нагрівання поширювалося і тиснуло на масло



в скрині С. Від цього тиснення масло піднімалося руркою Д і капало на жертвник, підтримуючи таким способом вогонь протягом довгого часу.

ШТУЧНИЙ МІСЯЦЬ

Смілива думка людська залітає мрією уже й про це. Розробляючи план міжпланетних перельотів, радянський учений Ціолковський прийшов до висновку, що переправити ракету із землі безпосередньо, скажімо, на місяць, річ дуже важка, бо довелося б постачити ракету величезною кількістю горючого матеріалу, і вага його у багато разів перевищила б вагу самої ракети. Так і виникла думка: десь у світових просторах незалежно від землі утворити „пересадочний пункт“ „зоряну базу“: маленький штучний місяць із металу. Його має бути зроблено із кількох поєднаних між собою ракет, що вертатимуться навколо землі згідно з законами Кеплера та Ньютона. До цього над-острівця мають приставати пущені з землі ракети, що відновивши запас горючого матеріалу, зможуть знову далі летіти у міжзоряний простір. Перевірення вираховань Ціолковського доводить, що принципово завдання це цілком можна здійснити.

ЯК ВІДЖИВЛЯЮТЬ ВІДРІЗАНУ СОБАЧУ ГОЛОВУ

Те, що здавалося завданням, якого не здійснити, у дійсності вже зроблено. Радянські учені Брюханенко й Чечулін зробили у Москві дивовижні д. свідч.

Читачеві нашому відомо вже, що для сучасної науки оживляти певний орган у мерця,

надавати життя цілком ізольованому органу — річ можлива. Так, коли штучно живити і ogrівати відрізані від тіла пальці, вухо, то з них росте волосся, вони потіють і т. д.

Проте, до цього часу не щастило оживляти голову та мозок. Мозок — найскладніший орган у людському тілі і дуже хутко руйнується після смерті усього організму. Нашим ученим удалося, однак, розв'язати і це складне завдання. Вони живили мозок теплою кров'ю самої тварини, а щоб кров не згорталася, у неї вводили особливу хемічну сполуку „байер 205“. Саме прилаштування для штучного кровобігу дуже складне. На нашому рисунку дано лише схематичне накреслення цього апарату. Кров з резервуару стікає до невеликого цмоку (1), що з'єднаний з мотором. Цей цмок функціонує, якби серце, і вганяє кров у артерії, а артеріями вона переходить на весь мозок. Назад кров виходить через жили до цмока (2) і йде потім до легень, де збагачується киснем. Легені призводять до руху міхи. У наслідок такого штучного кровобігу голова собаки, що її з як-найбільшою обережністю відтяли від тулубу, починає оживати. Віки кліпають, вухо, як його ушпилюють, дає порух. Коли запалити світло, собача голова заплює очі.

Як улити в рот гірке чи кисле, починає текти слина і т. ін. В такому стані відтята від тіла собача голова може жити щось до 2-х годин. Далі вона замирає, певне, від недостаті кисню та від зміни властивості крові.

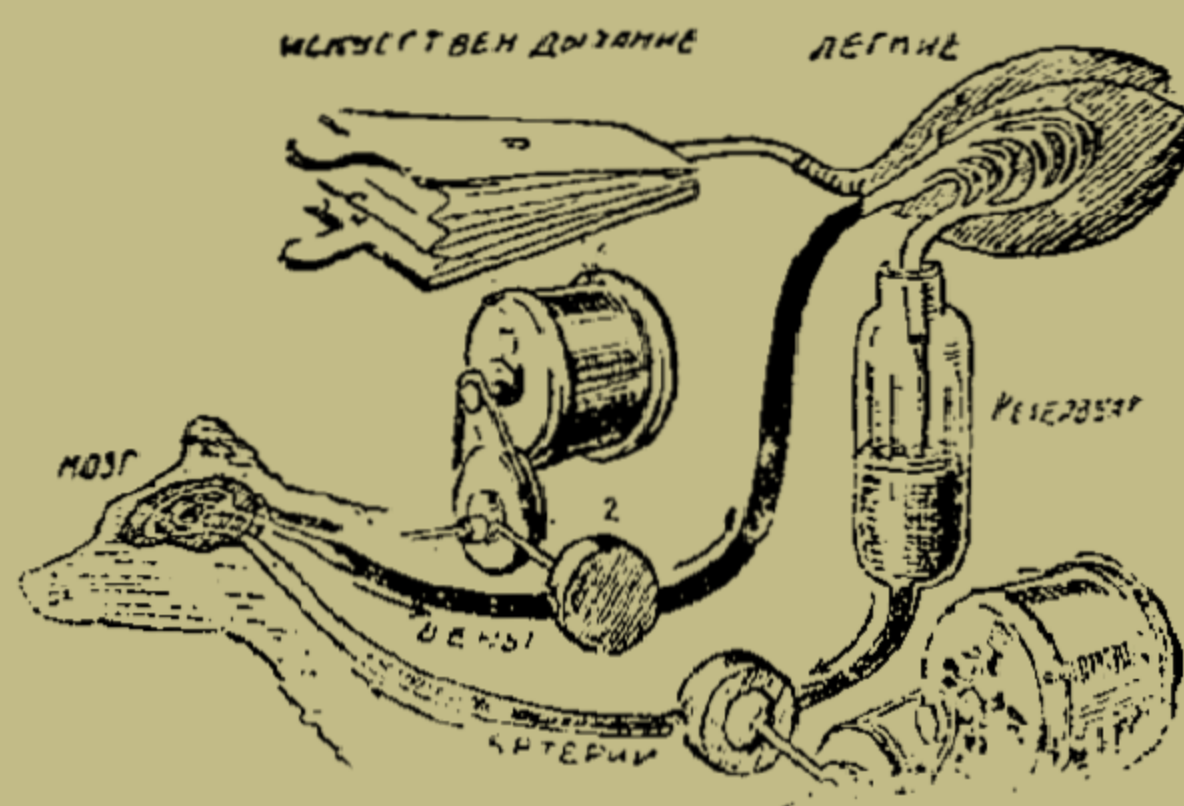


Схема штучного кровобігу у відрізаній від тіла собачій голові

Дальша робота, безперечно, удосконалисть цей спосіб відживлення, але вже й нині перед ними дослідями бліднуть усі біблейські казки про „чудесне воскреснення мертвих“



Євг. Лозина - Лозинський

РЕЛІГІЙНИКИ НА КРЕМЕНЧУЧЧИНІ

Минулого року на Кременчуччині „діяльність“ церковників та сектантів та й усього активу вірян набула не аби-якої активності. В основі — дві причини. Перше за все — занепад релігійності серед народної маси і зріст антирелігійної роботи у пресі й на місцях, а значить і натуральна відсіч церковників, що спинаються до самозахисту, до охорони свого впливу, а водночас до охорони й свого матеріального добробуту. Потім — не аби-яка кількість серед членів парафіяльних рад та провідних верхівок сектантства заможного куркульського елементу. Іще позначилися на цьому явищі неурожай минулого року й незадоволеність куркульні громадськими кампаніями на селі. Останнє стало ґрунтом, що на ньому всякі антирадянські елементи під прапором релігії провадять діяльну роботу серед селянства, щоб відірвати його від партійних та від інших громадсько-радянських організацій. В основі цієї діяльності лежить прагнення куркульських елементів через церкву давати провід біднякам та середнякам на селі, підбурюючи їх проти громадських кампаній, проти заходів радянської влади.

Як це робиться?

Насамперед — агітація: От у Лихівському районі дякон на базарах та по ярмарках агітує проти „невір“, а за одним заходом не забуває вкинути слово й проти податків:

— Незабаром буде страшний суд, і всіх невір стерто буде в порох! і тих, що платять податок...

У Семенівському районі піп-тихоновець дбає про „зміну“:

— Нашо ви посилаєте своїх дітей у радянську школу? Їх же там виховують в анти-християнському дусі.

Минулого великого посту цей же самий піп забороняв своїм парафіянам одвідувати сельбуди та інші культосвітні заклади.

Ця антирадянська агітація не минає без наслідку. У Крюківському районі, наприклад, заможне селянство за приводом активістів-тихонівців зірвало кампанію самообкладання і сприяло поширенню диких чуток про те, що, мовляв, почнеться війна і тоді радянській владі край. У самому Кременчуці заарештовано одного місцевого настоятеля церкви, що систематично розпускав серед вірян усякі провокаційні чулки, кажучи:

— Скоро кінець світу... Віруйте! Бо хто не вірує, тому буде те, що підчас землетрусу в Криму!..

Від словесної агітації попівство береться до письмової, поширюючи досить великі рукописні брошури з численним цитуванням і посиленням на релігійні авторитети. Видимо, усної агітації не вистачає, і підпільні брошури мають „підкувати“ вірян у боротьбі проти войовничого атеїзму. Це важка артилерія попівської агітації, що вже переходить у пропаганду. Чимало за минулий рік поширено на Кременчуччині і дрібних релігійних „метеликів“: літератури, так би мовити, легкого жанру. Це — заклики молитися й каятися, бо насовуються, мовляв, лихі часи. Одночасно поширюють у нас усякі релігійні відозви цілком певного контр-революційного змісту, а по селах та по хуторах починають блукати мандрівні релігійні оратори: „прозорливіці“, авантюристи, що називають себе „христосами“ то-що. У Горбівському районі під впливом усього цього і під очевидним навіянням місцевого попа один селянин став навіть закликами до об'єднання проти радянської влади, дуже недвозначно натякуючи на розправу з „комуністами, що утискають віру“. Не вдержав і піп у Глобинському районі. Як треба було внести належну з нього частину самообкладання, він пішов у раду і сказав:

— Та швидче я проп'ю ті гроші, ніж дам радянській владі!

Специфічну націоналістичну діяльність провадить на Кременчуччині авто-кефальне духовництво, що, як одверто визнають активні його робітники, має завданням гуртувати українські шовіністичні сили. Уже самий особистий склад авто-кефальних парафій не лишає жодного сумніву відносно політичної природи автокефалії. Тут знаходимо „колишніх людей“: колишніх петлюрівців, членів колишніх українських партій, учасників політичних банд і т.д. Осередковим пунктом діяльності автокефалії на Кременчуччині є посади Крюков і Градизький район. Церковна община



Юрба релігійно-очманілих двигають на плечах ікону (м. Харків)

у Крюкові вербується головним чином з робітників та службовців вагонних майстерень. Не так давно дехто з адміністрації майстерень „мушував“ робітників і службовців давати „пожертву“ на утримання церковного причту. За відмовлення робітників переводили у нижчий розряд. Як-найдіяльнішу участь у цій общині беруть колишні члени УПСР та УСДРП. Ці, вибачайте на слові, „революціонери“ обробляють релігійне робітництво, доводячи, що автокефалія прислужиться до відокремлення України від Москви, що національна політика радвлади нещира, бо українізація лише „замазує“ інтереси української суспільності і т.д.

От кілька недавніх фактів. У Солошинській автокефальній общині до недавнього вів перед Говорун, що засуджений був у свій час за контр-революційну роботу до розстрілу і випадково тільки виприсував. Цей Говорун разом з колишнім великим купцем Дібровим провадив агітацію серед селян за автокефальну

церкву з тих мотивів, що вона, мовляв, „бореться за самостійну Україну“. У цю саму общину із Крюківської автокефалії заїздив якийсь Нечитайло, провадив одверто шовіністичну агітацію і ширив серед селянства шовіністичну літературу. Аналогічну „роботу“ у Куцеволоській общині провадять Пичко та Шашло, зорганізувавши серед молоді т. зв. „молоде братство“. Видима річ, це „братство“ провадило не стільки релігійну роботу, скільки роботу відривання молоді від комсомолу, а на одному зібранні „братства“ перед виборами у сільраду ухвалено було:

— Не допускати в сільраду комуністів!

Така ж точнісінька робота автокефалістів і в Кишенському районі. Нічого дивного нема, що ці „релігійники“ кінчають врешті арештами, як сталося це з тим автокефальним попом на Кременчуччині, що закликав:

„Єднайтеся навколо української церкви, що визволить Україну від кацапів“!

Не відстають від них і сектантські ватажки, що в Онуфрієвському, наприклад, і в Червоно-Кам'янському районах провадять завзяту агітацію серед селянства проти заходів влади і спонукають молодь не йти в Червону армію. „Непротивленці злу“, ті, що не хочуть пролиття крові (звичайно, тільки будучи в рядах Червоної армії), об'єднуються навіть у цілі групи т. зв. „справжніх християн“. Але, не бажаючи вступати в Червону армію, ці „справжні християни“ відмовляються взагалі виконувати державні повинності.

Звідки течуть соки, що живлять увесь цей, такий жвавий на Кременчуччині, релігійний рух, видно з практики нелегальної секти так званих „єговістів“. Влітку минулого року затримано було два „странники“. Назвали вони себе єговістами. Коли обшукали, знайдено при них велику кількість релігійної літератури... закордонного походження.

Велику роботу провадять сектанти серед молоді, серед кустарів. Так у Ново-Георгієвському (коли ми позбудемся релігійних назв!) районі баптисти запосіли по кустарних артілях провідні посади й диктують свою волю і молоді, і дорослим кустарям, як хочуть.

Іудейське духовництво і релігійники провадять, так би мовити, „оборонну політику“, прагнучи бодай захистити єврейську молодь

від „розтлінного безвірницького впливу“: за минулий рік на Кременчуччині розкрито і зліквідовано цілий ряд нелегальних релігійних хедерів (шкіл) — ба! — навіть „єшібот“ (іудейська духовна семінарія), де за проводом рабінів та інших слугівників культу недолітню молодь виховували на спеціалістів-релігійників.

Об'єктом усієї цієї діяльності церковників на Кременчуччині є досить солідна маса. По всій окрузі Кременчуцькій зареєстровано вірян 225.000 чоловіка. Цікаво відзначити, що у ці 25.000 вливається значна кількість службовців (1.221) і осіб вільних професій (1.489 чол.).

На підставі даних самих общин по всій Кременчуччині витрачено на релігійні справи

у 1928 - му році 300.000 крб. Але до цієї суми не додано цифри витрат на утримання слугівників культу, на капітальний ремонт церковних будинків, на побудову нових церков (а є на Кременчуччині й таке).

Поставте цю цифру поруч з тією, що затрачено її на Кременчуччині у 1928 - му році згідно з окремим бюджетом на культурно - освітні потреби. Це — 153.000 крб. Виходить, що на культосвітню роботу витрачається у кілька разів менше, ніж на релігію.

Остання невеличка статистична довідка проречисто промовляє, яку колосальну роботу повинні проробити культурно - освітні організації на Кременчуччині.

СПАДАЄ ПОЛУДА

У Чубарівському районі Запорізької округи є село Новоселізка. Піп Новоселівської церкви у вільний час від „служби божої“ ходить у „свіцькому“ костюмі. Відомо також, що за релігійним статутом попом дозволяється одружуватися раз у житті, а цей піп одружився вдруге на своїй наймиці. Він одверто каже, що релігія — річ шкідлива, що бога нема. Ого, який переполох зробило це серед сільських церковників та серед куркульні! Вони стали вимагати прислати їм іншого попа... Та він і сам, не чекаючи „наказу“, зняв із себе попівський сан.

Таких же самих поглялів на релігію і Власівський псаломщик Попов, але цей, хоч і визнає шкідливість релігії, проте своєї професії не кидає, бо це, як він каже: „хліб мій“.

Ф. М.

ЯК ПОПИ ДІТЕЙ ХРЕСТЯТЬ

Про такі витівки попа та релігійників у с. Бачкуриному Уманської округи, як поновлення образів то - що, всі знають. Але шахрайство і далі зростає.

Нещодавно трапився такий випадок. Селянин - незаможник Р. не схотів хрестити новородженого. І жінка незаможника на це пристала. Але не пристав на це піп, бо уривався його заробіток. За допомогою незаможникового тестя та тещі, що покликали до себе, ніби на обід, разом з усією ріднею

парахвіляв раду і попа, зорганізовано були відповідні обставини. Пообідали всі, випили, тоді почали дитину хрестити. Батько, виходячи навір, думав, що це жарт із його нехрещеної дитини, але, коли повернувся до хати, побачив, що дитину вже насправді охрещено.

Нарком'юсте! Де твій артикул, що випадає з останнього видання кримінального кодексу, про релігійне насильство над дітьми?

Кунцій

МИКОЛАЇВСЬКЕ ЄВРЕЙСТВО, КУЛЬТУРНА РОБОТА І СИНАГОГА

У м. Миколаєві на судно - будівельному заводі ім. Марти під час обіду всі цехи заслухали цими днями доповідь про передачу єврейським робітникам хоральної синагоги під клуб. Усе робітництво заводу взяло гарячу участь в обговоренні цієї справи, бо на самому заводі працює 800 євреїв, 85% яких — робітники. Та й у місті є тисячі євреїв, що вимагають передати їм хоральну синагогу під клуб, де б можна було проводити культурно - освітню роботу рідною мовою.

На загальноміській єврейській конференції, де були тисячі делегатів, єврейське робітництво палко обговорювало справу передачі їм хоральної синагоги. Це гаряче бажання нашло собі вислів у відповідній резолюції конференції.

Мих. Кальманович

ПІП ГОРІЛКИ ХОЧЕ

У Бурківці на Конотіпщині був храмовий празник „божої матері всіх скорбящих“. Зібралися віряни молитися й горілку пити. Поміж них був і піп села отець Феодосій. Хоч і проповідував наш „панотчик“ цього дня „вином не уживатися“, але сам з іншим попом добряче пообідав, а горілки так надудлився, що й додому не потрапив; блукав п'яний у лісі, збився був із шляху і загруз серед ночі у балці по саму шию... Раптом побачив світло. Це була хата бідняка Андрія Хмелька. Туди й попростував наш піп, мокрий, як курка. У Хмелька він скинув свою мокру одежу, натяг на себе Хмелькове убрання, обсох, обігрівся і, забувши про своє блукання, ще й до Хмелька пристав:

— Давай горілки!

І — що ж ви думаєте? — нагодував бідняк попа, напоїв і спати положив...

Шануйте, бідняки, попів, щоб вони й далі їздили на вашій шиї!

Свічка

НАДЗВИЧАЙНЕ СЛОВО КАЛІНІВСЬКОГО ПОПА

(Село Калинівка на Миколаївщині)

Піп Рождественсько-Богородничої церкви Соколовський чорною примарою носився по селі, зупиняючись біля тих хат, де жили ще „вірні сини церкви“.

— Приходьте, братія, в церкву христову, по службі скажу якесь слово, — гугнявив піп.

В призначений час до церкви сходились віряни, переважно місцеві глитаї й частина темних бідняків.

Піп вийшов на амвон і, оглянувши всю паству, надриваючи голос, бухнув:

— Сволочі!.. антихристи!.. боговідступники!..

Враз у церкві зчинився надзвичайний шум. Ображені парафіяни вступили в жорстоку перепалку з попом.

Піп лютував, лаючись на чім світ стоїть.

— Православні, — вискочив враз член п'ятидесятки, загарбав він дві церковних шафи, жертвену скриньку і ще багато дечого захищав, а я, сука, мовчав.

— В шию його, в шию! — загукали парафіяни.

Соколовський, побачивши, що „проповідь“ його не здобула успіху, а обурення серед пастви велике, під захистом кількох вірних йому глитаїв сховався в маленьких задніх дверях. Довго ще не розходився з церкви обурені парафіяни, гаряче обговорюючи виниклу подію.

— І така гнида нас ковпачила, дурила, а ми їй вірили й руки цілували.

Тут же вирішили написати заяву — скаргу в Калинівську сільраду на попа — хулігана й злодія.

Після цього знаменитого випадку більшість вірян заявили:

— Піп Соколовський відкрив нам очі, більш нашої ноги не буде в церкві.

М. Анг — в

ЛІКВІДУВАТИ СІРОНЧИШИНЕ ЗНАХУРСТВО

(Село Мена Конотопської окр.)

С. Мена — районне село. В ньому є й аптека, і лікпункт, і сельбуд, і радіо, і досить партійних та культурних сил. І от живе в цьому селі, приспівуючи, якась хитра знахурка баба Сіренчиха. Далеко по околицях йде слава про цю знахурку. Іноді буває яка небудь заїждша темна селянка питає:

— А де тут живе знахурка Сіренчиха?

— А он там, на тій вулиці, — покаже який небудь службовець з райвиконкому.

Мабудь нікому й у голову не заходить вжити заходів проти цієї баби, яка, між іншим, ще й на абортах спеціалізується. Вже не одну жінку зробила нещасною.

Треба, нарешті, покласти край знахурській діяльності Сіренчихи та повести як слід антирелігійну роботу.

П. Омельченко

НА АНТИРЕЛІГІЙНОМУ ФРОНТІ



ПО ОКРУГАХ

ЯК РЕЛІГІЙНИКИ ШТУРМУЮТЬ РОБІТНИЧУ ФОРТЕЦЮ

Пролетарський центр України Дніпро-Петровське вабить до себе релігійників. Особливу увагу звертають на його нововірні-сектанти. Московський єпископ баптистів В. В. Скалдін висловився про це на зборах своїх однодумців так:

— Ми міцно стоїмо на підступах до міста і повинні взяти його!

І баптисти, справді, широким фронтом розгорнули наступ на осередкову фортецю українського робітництва. Після Жовтневої революції вони рясно обсідають робітничі пригороди Амур та Ключківку, засновують молитовні-штаби, допильнуюючи оволодіти головами Дніпро-Петровського пролетаріату. Як це вони роблять? Дуже просто. Від соціалістичного будівництва скеровують пролетаря на шлях позакласової „божої“ угоди із „святими“ інших країв. Дехто із сектантів фанатично, а проводирі свідомо контр-революційно проповідують спілку з закордонними „браттями во христе“, що душать робітництво за кордоном: з Гувєром, Рокфеллером.

Хто піддається на цю агітацію? Відстає робітництво, нервово-хворі. А сектанти на підставі цього кричать що релігія росте. Як саме „росте“ вона, видно з прикладу наших Нижнь-Дніпровських вагонних майстерень. За 25 останніх років з 2.000 робітників євангелісти-баптисти завербували до 20 чоловіка. Ми ж, безвірники, тільки за останні півроку маємо з-серед цієї маси вже 200 членів, що передплачують понад 300 безвірницьких газет та журналів. Треба говорити одверто: у сектантські общини, безперечно, вписуються нові члени. Але вписуються десятки темних, або хворих на голову. У цей же самий час відходять від релігійного руху цілі тисячі.

Натурально, що за таких умов проводирі-релігійники у нас не стоять на місці. Бай-

дуже ставитися до цього було б для них смертю. І вони розвивають діяльність: прагнуть акцією наступу захопити маси, свідомо ураховуючи, яке це політичне значіння має у робітничій цитаделі радянської республіки.

Як це робиться? Дарма, що в Дніпро-Петровському житлова криза, баптисти відкривають нові молитовні. Вони йдуть до приватника, дають йому за будинок, не шкодуючи грошей, більшу плату, ніж пожителі-робітники, розкидають всередині стінки, із звичайного будинку — уже молитовня. Таких молитовень у нас 10. По цих штабах свої сектанти провадять жваву агітацію, виступаючи з церковниками тепер єдиним фронтом. Коли раніше усі сектанти називали церкву „капищем поганським“, то тепер вони найперші її оборонці.

Характерний епізод у боротьбі релігійників з безвірниками трапився недавно у нас. При заводі ім. Г. Петровського є церква. Побудовано її на спомин 300-ліття дому Романових. Сам Миколай II значився її шефом і особисто був присутній на відкритті. Церква ця була штабом чорної реакції, і з дзвіниці її під громадянську війну розстріляли з кулеметів 400 робітників-партизанів. І от цю церкву наше робітництво здумало закрити. На робітничих зборах подав про це інформаційну доповідь наш безвірник. Навпроти його виступив титар, пропечатаний у № 14 „Безвірника“ за шовіністично-релігійницьке погромництво. Гадаючи, що безвірницьку масу так легко одурити, він почав запевняти, що ця Брянська церква має серед робітників 8000 членів, а потім, граючи на націоналістичних пристрастях, доводив, що це все „каламутья“ зайшли робітники „кацапи“. Доповідач-безвірник з друкованими даними в руках викрив брехню. Дійсно, на підставі офіційних даних з'ясовано, що з 23 000 робітників заводу членами церкви тільки 52, а підписів про закриття її серед робітництва зібрано більш, як 12.000, робітництво що

не - день більше додає голосів солідарності. Сума підписів за закриття, певно, дійде неабаром 30.000. Не можна не відмітити надзвичайно цікавого виступу головного ватажка євангелістів на цих зборах, єпископа їхнього. Не здивуйте: це район-єпископ — член профспілки. Прикриваючись профквитком, він виголосив смиренно-елейну промову, але вовчі свої зуби у ній таки показав:

— Последнее утепление, спасение и облагораживание души хотят закрыть негодные люди... и т. д.

Яскраво перед усією робітничою масою викрив безвірник класову суть цього виступу. Він указав, що євангеліст хоче утішити тих, кому радянська влада — чужа, хто — побратим ворогові її, і що вдови, сироти та матері тих, кого розстріляли з цієї церкви, не знайдуть утіхи від реакційного дзвону з цього церковного ешафота.

На самому заводі гадюча агітація подібних до щойно-наведених титаря та єпископа снується серед відсталих елементів робітництва: на проводирів культурної революції вішають усіх собак, провадиться нацьковування на безвірників.

Але наш робітник-безвірник твердо зносить образу фанатиків і допоминається свого:

по цехах за закриття церкви підписуються дуже жваво.

І ще один момент про боротьбу релігійників і безвірників серед нашого робітництва. До цього часу усі релігійники криком кричали: — Віра в бога здержує від п'яцтва, від розбишакування.

Життя, однак, показує зовсім не те. Коли наші безвірники, щоб спинити п'яну хвилю підчас різдвяних свят, запропонували припинити на 3 дні продаж алкоголю всякого ґатунку, завзяті релігійники образились і запечували цьому. Ми їм відповіли:

— Тоді моральна відповідальність за все святково-п'яницьке розбишацтво, за самовбивства і за інші бешкети упаде на вас!

Робітничі збори пристали на нашу думку і ухвалили резолюцію безвірників: 1) підчас так званих різдвяних свят улаштувати екскурсію в палац культури, де є антирелігійний музей. 2) Запропонувати кооперації не торгувати різдвяними іграшками, а більшу увагу звернути на те, щоб постачити робітництву речі першої потреби. 3) На свята і напередодні свят припинити продаж будь-яких спиртних напоїв.

Учительство по робітничих школах, вступивши у спілку безвірників, помагає безвір-



Робітники - трамвайники м. Харкова у своєму кутку безвірника



Робітниці шерстоткацької фабрики (Червона Баварія на Харківщині) дивляться на антирелігійний плакат

ницькому робітництву боротися проти релігійного ворога доповідями по червоних куточках, на заводах і майстернях. Клуб на нашій робітничій околиці теж стає нам у боротьбі на допомогу: організовує антирелігійний музей-виставку, антирелігійницьку книгозбірню, готує художню безвірницьку виставу на театральній сцені.

Так єднаємо сили проти нашого класового ворога!

Д - ський

ГАНЬБА!

Ще торік у Лохвиці на Роменщині засновано було осередок спілки безвірників при робітничому клубі. Тоді ж проведено запис у члени спілки безвірників. На тому осередку і закінчив свою роботу.

Підчас різдвяних свят, на пасху, у т. зв. великий піст, коли релігійники саме беруться до найактивнішої роботи, залучаючи, кого потраплять, до церкви, до синагоги, до баптистського „клубу“ і збираючи грошіву, наш осередок безвірників жодної роботи не провадив, йому, бачите, на цей час затуманило очі. Він не бачив, що діється навколо...

У вересні цього року осередок ніби знову прокинувся і взявся до роботи: скликано було загальні збори безвірників, обрано бюро осередку і делегатів на окрест безвірників. Виголошувано красномовні промови про потребу антирелігійної роботи, висловлювано сподіванки на підтримку в цій роботі агітпропу РПК, але... знову й знову активна робота безвірницька у нас плаче. По семирічках та по профшколах, наприклад, засновано осередки безвірників, але належного проводу їхньою роботою нема, і учні - зміна наша — під впливом батьків любісінько ходять у церкву чи в синагогу, виконують усі релігійні обряди, привчаються ходити у релігійному ярмі.

Сплять безвірники, спить агітпроп РПК, не виконує своїх обов'язків що до антирелігійної роботи. А в цей час релігійники широко розгорнули свою роботу: баптисти мають свій шкіряний завод, тартак то - що, де працюють виключно баптисти, зорганізували свій хор і „клуб“, що притягає увагу всього населення.

Вол. Сталевий

АНТИРЕЛІГІЙНИКИ В МОЛДАВІЇ

В листопаді 1928-го року у Балті з нагоди випуску семінару безвірників-пропагандистів відбулося урочисте засідання крайового комітету спілки безвірників АМСРР. Райони та села у Молдавії мають таким чином різдвяний подарунок: 50 нових борців за новий побут, борців проти релігійного дурману.

Слухачі семінару проробили чимало тем для боротьби з релігією. Наприклад: „мар-

з них — актив. Наслідки — перед очима: тисячі робітників і службовців молдавського залізничного центру у Бірзулі вимагає закрити церкву і зробити з неї школу. Робітники та селяни з м. Каменки вимагають закриття синагоги.

Але мало суто антирелігійницької роботи. Молдавські безвірники мусять похвалитися й роботою запровадження матеріялістичного світогляду у маси і організацією свідомо культурного радянського побуту.

Д. Баковецький



Молдавський семінар пропагандистів-антирелігійників

ксизм і релігія“, „історія матеріялістичного світогляду“, „методика антигелігійної пропаганди“, „антисемітизм і релігія“ то-що.

Взагалі щойно-закінчений семінар — це доказ непоганої роботи Молдавської крайової безвірницької спілки, що за один тільки рік свого існування встигла заробити авторитет серед широких робітниче-селянських мас, владнавши роботу так, що тепер майже у кожному селі — по найвідсталіших навіть молдавських районах — провадить роботу осередок безвірників.

Приблизно через місяць спілка гадає влаштувати і другий семінар спеціально для низових антирелігійників: для секретарів осередків.

Молдавська спілка безвірників налічує нині більше, як чотири тисячі членів. Половина

НАШІ ДОСЯГНЕННЯ

У вересні цього року при хаті-читальні у Струшівцях Медведівського району на Шевченківщині засновано гурток „безвірників“. До цього гурток безвірників виникав уже в нас двічі, але селяни неохоче йшли до гуртка. Казали:

— Яка там наука! Одно тільки — „бога нема“, „у церкву не йдять“...

Тепер за допомогою журналу „Безвірник“ маємо досягнення. Гурток провів 12 бесід з наукового матеріялу в журналі і налічує вже щось до 80 членів переважно з незаможних селян. Гурток видає й свою стін-газету „Геть темряву!“

А. Вдовенко

ПІДНЕСТИ РОБОТУ НА ВИСОЧІНЬ!

На весні за три дні ще до всеукраїнського з'їзду спілки безвірників у Дніпро-Петровському скликано було першу конференцію безвірників, де обрали окружну раду спілки і делегатів на всеукраїнський з'їзд безвірників.

Такий діловий початок безвірницької роботи наробив був переполоху серед попів, але, на жаль, діловий тільки початок роботи був, а далі тая робота урвалась.

За цілий рік окружна рада збиралася тільки тричі. Деякі члени президії приходили часом на збори по десять верстов пішки, а збори не відбувалися. Планової роботи немає і досі. Другої окружної конференції спілки, що повинна б виявити досвід і дати дальший напрямок роботі, чомусь не скликають. Районової ради не скликали вже більше, як два місяці. Клуби і досі не мають у своєму плані антирелігійних вечорів. Роботи осередків спілки безвірників по заводах ніхто не перевіряє і не інструктує.



Учні — активні безвірники 30-ої грудшколи (м. Харків) готуються зустрічати різдво

А тимчасом бажання вступити до спілки безвірників дуже велике. Крім того, у нас є чимало комсомольців та й партійців, що конче потребують антирелігійного виховання, бо мають неправильний погляд на релігію, а релігійники це використовують.

Таким чином зростає потреба поліпшити й поширити безвірницьку роботу за допомогою відповідних організацій. Наочно також виявилася вже потреба мати районowego постійного антирелігійника - робітника.

Д - ський

СИНАГОГУ ПІД ПРОФШКОЛУ

У Кременчуні, дарма, що це невеличке робітниче місто, аж 25 церковних молитовних будинків та єврейських синагог.

Давно вже час подумати про те, щоб кілька з цих будинків переробити на культурні будинки. І от робітники по всіх підприємствах почали збирати підписи за те, щоб передати синагогу під школу. Міськрада підтримала ці заходи й постановила передати синагогу під нову профшколу, де замість релігійної отрути одержить кваліфікацію не одна дитина робітничого Кременчуку.

Злотовольський

РОСТЕМО!

Безвірницьку роботу в Чімеровському районі на Кам'янецьчині розпочато лише на початку 1928-го року. Район наш розташований понад Збручем на кордоні з Польщею.

Імперіалістична і громадянська війни залишили тут чимало „бувших“ людей, що обрали тепер собі професію попування і ставлять завзятий опір радянській культурі. От серед яких умов доводиться організовувати осередки безвірників, що повинні стати на боротьбу з коаліцією попівства.

У районі усіх безвірницьких осередків та гуртків 12, і охоплюють вони 160 чол. працівників. Що - не день осередки поповнюються кадрами трудящих, які вже упевнилися, що релігія — дурман.

Не зважаючи на несприятливі умови у самій Чемерівці, осередок безвірників засновано, робота в антирелігійному гуртку розгортається і зацікавлює працівників, особливо молодь. Гурток на своїх заняттях обговорює матеріал із „Безвірника“, що раз - у - раз підводить наукове обґрунтування під усякі питання нашої практичної роботи.

О. Фурман

ШКІЛЬНІ АНТИРЕЛІГІЙНИКИ

Релігійність учнів у семирічній школі в Смотричу на Кам'янецьчині все більше й більше занепадає. Що далі, то менше учнів ходить до церкви. Вони набувають нових звичаїв, революційних, а звичаї давні відживають.

При школі організовано й гурток „юних безвірників“. Нараховує він 30 членів. Взагалі робота гуртка розгортається і незабаром геть вивіє релігійний дурман з - серед учнів нашої школи.

Драгусевич Степан

СКАСУВАЛИ „ХРАМ“ У МАРКОВОМУ

У с. Марковому Тітчинського району на Курщині є церква Миколая. Споконвіку марківці справляли „храм“ на Миколая двічі на рік. Після революції що далі, то байдужіше ставляться до цього свята. А цього року на загальних зборах постановили:

— Зовсім скасувати свято Миколая! Замінити його революційним святом „День урожаю“ 14 - го жовтня.

Б - к

„ДІЯЛЬНИЙ“ ОСЕРЕДОК

Уже вдруге засновуємо ми осередок спілки безвірників.

Перший гурток розпався через те, що сельбуд ніякої уваги на нього не звертав.

Осередкові потрібна антирелігійна література, а голова правління сельбуду і на думці не мав придбати її.

У члени бюро другого осередку вже обрали й голову правління сельбуду. Думали:

— От тепер сельбуд допоможе!

Але справа не покращала. Другий член бюро т. Щербак десь погубив матеріали про окр. з'їзд С. Б. Осередок їх і досі не проробляв.

Ли - ко

БЕЗВІРНИЦЬКА ЮНЬ

З самого початку навчального року у Перекопівській семирічній трудшкoлі на Роменщині взялися до жвавої антирелігійної роботи. На загальних зборах школи юні піонери внесли думку організувати гурток юних безвірників. Учні всі підтримали почин юних піонерів, і гурток юних безвірників зорганізовано.

Гурток уже заслухав і обговорив дві доповіді: „Релігія і побут“, „Утворення світу“. Ці доповіді дуже зацікавили учнів і довели їм нікчемність релігійних казок про створення світу.

Після цих доповідей у гурток почали вступати нові члени, і тепер у ньому 43 учні. За почином гуртка школа заводить новий радянський побут. Перший крок уже зробили: перенесли день відпочинку з неділі на понеділок.

М. Даниленко

МОЛОДІ БЕЗВІРНИКИ

(Старосільська трудшкола, Житомирск. окр.)

Два вже місяці працює в нашій школі гурток юних безвірників. Гурток об'єднує 46 учнів. Крім пророблення доповідей на антирелігійні теми, у гуртку читають антирелігійну гумористичну літературу.

Нині гурток готує матеріал до безвірницького шкільного журналу „Геть темряву“ і лаштується до антирелігійної вечірки.

На останніх зборах гурток обговорив відозву ЦК ЛКСМУ про культурний побут та про боротьбу з алкоголізмом. Гурток одногolosно постановив, щоб кожен член гуртка рішуче відмовлявся ходити по горілку, хто б не посилав: батько чи брат, чи інший хто і щоб якомога боровся з пияцтвом у своїй родині.

На наступних зборах гурток лагодиться прочитати й обговорити статтю з „Безвірника“ „Шаманізм на Алтаї“.

Шатилюк

РОСТЕ МОЛОДА СИЛА

У трудшкoлі в с. Липова Долина на Роменщині з почину загону юних піонерів засновано гурток юних безвірників. Роботи для гуртка багато, бо чи не половина учнів ходить до церкви. Гурток вир бив план роботи. Раз на тиждень у „клубі піонера“ гурток розробляє антирелігійні питання. Розробили вже питання „Свята християнські і свята революційні“, „Відокремлення школи від церкви

БЕЗВІРНИЦЬКІ ВІСТІ

Закрити

У Дніпропетровському широкі маси робітників вимагають закрити Брянську церкву ім. „трьохсотліття дома Романових“ та хоральну синагогу. Ці молбуди стоять у центрі заводів. Навколо їх розташовано клуби й інші культурні установи. За три дні понад 8100 робітників подали голос:

Закрити церкву й синагогу!



Окружний з'їзд спілки безвірників Роменщини

за радвлaди“. На засідання гуртка чимало ходить і дорослих селян.

З пропозиції гуртка юних безвірників у школі день відпочинку перенесли з неділі на п'ятницю. Тепер у неділю в нас провадиться навчання. Цю справу гурток юних безвірників проробив обдумано й широко. Перед цим було скликано нараду батьків учнів, що одногoлoсно ухвалили підтримати почин юних безвірників і в неділю посилати своїх дітей до школи. Що-неділі учні приходять у школу майже всі. Таким чином ми відвернули учнів від церкви. Це — перший наш крок боротьби з церквою. Сподіваємося, що на цьому не зупинимось, а підемо і далі.

Ініціатор

Палац культури

Два місяці тому широкі маси трудящих євреїв у Херсоні вимагали закрити Миколайську синагогу. Недавно синагогу закрито. В будинку тепер палац єврейської культури. На урочистому відкритті його з промовами виступили багато трудящих євреїв, що раді вітали цей великий крок культурної революції.

Н

Неприпустима млявість

Недавно відбувся окружний з'їзд спілки безвірників на Роменщині. Були на з'їзді і 10 делегатів з Лохвиці. Ми сподівалися, що після з'їзду антирелігійна робота у Лохвиці пожвавішає: делегати, дійсно, склали звіт

про з'їзд. Окружна спілка безвірників надіслала статут, директиви, резолюції з'їзду. Здається, все, що треба для роботи... Але самої роботи нема. Так на звітіві робота й завмерла.

Велико - Прилипський сельбуд хоча й наладив культроботу на зимовий період, але на антирелігійній ділянці — мертва тиша. Засульська хата - читальня хоч і заснувала осередок безвірників, але в осередку й досі звіту про окрз'їзд не чули.

Тимчасом релігійники за попівським приводом що - сили розгортають свою роботу, втягають молодь у свої братства та сестрицтва, підготовляють її для зривання громадських і політичних кампаній.

У Лохвицькій технічній школі є два учні баптисти. Вони намагалися зірвати колективну підписку на другу позику індустріялізації. Звичайно, це їм невдалося. Коли ж їм самим запропонували підписатися на позику, вони рішуче відмовилися.

— На баптистське братство дамо втричі більше... Ти не людина, а ходячий труп, яким і ми були, поки не пішли в баптисти! — сказали вони збирачеві.

І ще таке варнягають оці задурені юнаки:

— Де ж свобода совісти у радвлadı, коли дозволяють вільно вірувати, а потім якомога виступають проти віри?

Видно баптисти хотіли б, щоб радвлда помагала їм агітувати за їхні братства?!

Таких випадків у нас можна надибати чимало. Вони вимагають активної антирелігійної пропаганди.

Поль Ліц

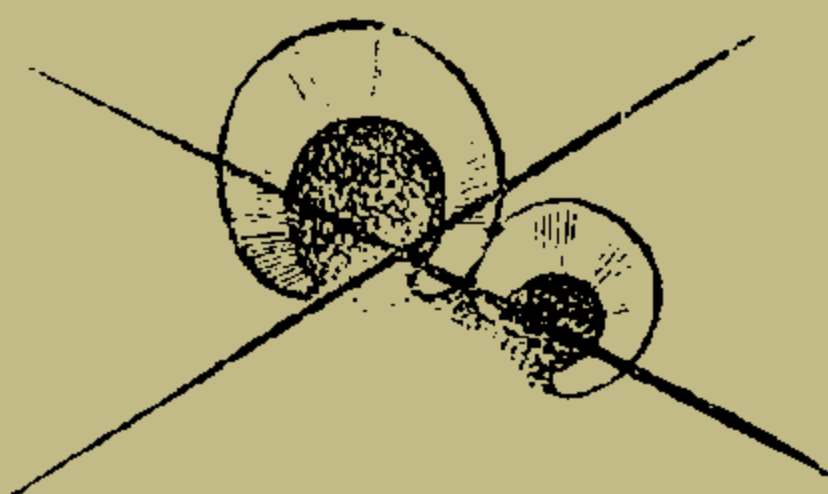
Комгосп на послугах попівству

При відділі упорядкування Харківського міськомгоспу є контора продажу похоронного приладдя (труни то - що). У вітрині поруч із портретом Леніна у вінку виставлено всякі хрести, янголи то-що. Не личить комгоспові продавати церковні причандали.

Ботвінніков

Нових 50 безвірників

На Харківській фабриці взуття „Виробник - чоботар“, де працює до 1000 робітників, за ініціативою літніх робітників, організовано осередок спілки безвірників. До осередку записалося 50 чоловіка. Осередок посилає на антирелігійний семінар 10 чоловіка. Зараз в осередкові проробляється справа про проведення антиріздвяної кампанії.





М. Голдаєвичу (Волочиське). Допис „Ширшим кроком“ не піде: мало фактичного матеріалу. Ваші зауваження взяли на увагу.

І. Бардакову. Ваші дописи „Плохе діло, хто п'є самогон“ та „Що діє ця горілка“ не підуть. Ви тільки написали загальні, відомі всім думки.

М. Заїці (м. Хорол). Ваші зауваження до „Науки і техніки“ взяли на увагу. Допис про викривання чудес не придатний.

Т. Гірчаківі. Ваш вірш про отців і дурисвітів - ченців для друку не придатний. Взагалі в журналі віршів не містимо.

Безвірникові (Ленінград). Ваші дописи „Поважна програма“, „Довготерплячість“, „Не нам судить про божі діла“ не підуть. Це недоцільна полеміка загальними фразами. Давайте факти з релігійного й анти-релігійного життя.

Ю. Траскіну (с. Огільці). Ваші зауваження й поради редакція взяла на увагу.

Карпенкові (Лубні). „Хто розповсюджує записки“ не піде. Про це вже багато писали, давайте нові факти.

Юркові Безкорові (с. Ерастівка). „Гін, куркуль та спекулянт поживилися“ не піде. Допис застарівся.

Селянинові (с. Коров'яківка). „Вірую, та не дуже“ не піде. Усім відомо, що церковні ради чинять опір культроботі.

Поль-Ліцеві. „Про відлучення Л. Толстого від церкви“ не піде. Ці дані давно усім відомі.

Д. Гордієві. Ваш фейлстон „Жертва науки й мистецтва“ передали в журнал „Червоний Перець“.

А. Вдовенкові. Допис Ваш вміщаємо. Пришліть до редакції номер стінгазети „Геть Темряву“.

ЧИТАЧІ „БЕЗВІРНИКА“, КОРЕСПОНДЕНТИ, ПИШІТЬ НАМ

Як поставлено у вас роботу спілки безвірників.

Які в цій роботі є досягнення, які хибні і які причини цих хиб.

Як провадиться робота у ваших клубах, сельбудах, бібліотеках, читальнях.

Як провадять боротьбу з релігією партійні і комсомольські осередки, культорганізації профспілок.

Як виконують ради й осередки спілки безвірників постанови Всеукраїнського з'їзду безвірників.

Як пройшла у вас антирелігійна робота під час різдвя. Чи є випадки невиходів на роботу, зв'язаних з релігійними святами.

Як організовано і як провадиться у вас огляд безвірницької роботи.

Викривайте шкідницьку діяльність релігійників.

Хто заправляє ділами релігійних громад, яке класове обличчя керівників і активу цих громад.

З яких метод користуються релігійники для поширення свого впливу на околиці людей.

Як і в яких формах релігійники втручаються в хід наших політичних кампаній: перевибори рад, хлібозаготівлі то - що.

НА ДОПОМОГУ	
АНТИРЕЛІГІЙНИКОВІ	
З М І С Т	
Євг. Лозина - Лозинський. На захист свободи совісті дітей.	Постанови та директиви. АПГВ ЦК, КП(б)У про огляд антирелігійної роботи. Агітпропгрупи ЦК КП(б)У і антирелігійна робота. Огляд безвірницької роботи в Червоній армії. Про поживлення безвірницької роботи в Червоній армії.
Самоосвітній курс. Завдання четверте. Учення Дарвіна і критика телеології.	
Література.	

Євг. Лозина - Лозинський

НА ЗАХИСТ СВОБОДИ СОВІСТИ ДІТЕЙ¹⁾

Декрет про відокремлення церкви від держави і школи від церкви забезпечує у нас цілковиту свободу совісті усім громадянам. Державі немає діла до релігійних переконань вірян. Кожний громадянин має право додержуватися будь-якої релігії чи й ніякої не додержуватися. Має він право на релігійну і на антирелігійну пропаганду. Не забороняється також виховувати свою дитину в дусі того чи іншого віроучення. Ні для кого, однак, не таємниця, що останнє право батьки у мільйонах наших родинних гнізд часто густо перевертають на обурливе фізичне й психічне насильство над совістю дітей, над їхньою свободою совісті. Це право переходить на свободу насильно отруювати мозок покоління, що підростає, усім релігійним дурманом. Таким чином виходить, що в дійсності свобода совісті існує у нас для всіх і для кожного, та тільки не для самих беззахисних і безпорадних: для дітей.

У той же час трапляється, що не те, що юні піонери, а навіть і жовтенята своїми малими силами борються з фізичним і психічним насильством своїх батьків, онекунів та родичів на антирелігійному фронті. Коли раніше за старого режиму існував немінучий ідейний розлад між „батьками та дітьми“, то за нинішньої переходно-революційної епохи такий розлад набирає особливо гострого характеру і, головне, що-не-день більше і ширше захоплює молоде покоління.

Читаючи пильно газети та уважно вглядаючись навколо себе, помічаєш чимало дитячих драм, що їх, звичайно, заховують від людського ока, і що відбуваються тепер по тих мільйонах наших родин, які підкорені ще одурманливому впливові церкви й духівництва. І таких драм ставатиме що-далі — більше, хоча б уже через те, що по всій лінії наших шкіл провідні органи дали останнім часом директиву:

— Рішуче змінити так зване „безрелігійне“ виховання на виховання антирелігійне!

¹⁾ Справу про забезпечення державного захисту малолітніх від релігійного насильства, що правлять над ними, треба ставити на широке громадське обговорення всюди на зборах і в пресі. Наше завдання — добитися від уряду видання відповідного законоположення. Безвірникам і безвірницьким організаціям пропонуємо матеріали із ст. т. Лозина - Лозинського використати у своїх друкованих і в усних виступах.

Р е д а к ц і я

Таким чином ми вступаємо тепер у смугу войовничого атеїзму. А це неминучо ще більше загострить взаємини між батьками і дітьми. І хіба це симптоматичний у цій справі є такий факт, як поява на першому з'їзді Спілки Безвірників Кременчуцької округи (у жовтні 1928 р.) групи учнів 10-11-тих років трудової школи з проханням:

— Заступіться за нас, бо батьки силують ходити у церкву та в синагогу й виконувати всякі релігійні обряди!

(Див. „Кременч. рабочий“ № 242 1928 р.). Не дарма на першому всеукраїнському з'їзді Спілок Безвірників, що відбувся в травні цього року у Харкові, було ухвалено постанову про „організацію протидії та захисту дітей проти релігійного насильства з боку батьків“. (Див. „Постанови першого всеукраїнського з'їзду С. Б.“ Харків 1928 р., розд. VIII).

Та легко сказати: „організувати протидію і захист“. Така постанова може залишатися мертвою буквою, якщо здійснення її, крім підмоги й підтримання з боку школи і наших громадських організацій, не зможе опертися ще й на певний артикул радянського закону, що передбачав би ту чи іншу каральну санкцію за релігійне насильство над дітьми. Такий артикул до останнього часу був у кримінальному кодексі УСРР 1922-го року. А саме: арт. 125¹. Та з невідомих і зовсім незрозумілих нам причин його виключено з кримінального кодексу 1927-го року. А тимчасом цей артикул як-найліпше відповідав некучій потребі нашого побуту, що швидко революціонізується. Арт. 125¹ становили дві частини. У першій говорилося про „понуужение к исполнению религиозных обрядов, или к присутствованию при совершении этих обрядов“, за що покладалася кара: примусова робота на строк не менше, як 6 місяців. Друга частина передбачала кваліфікований випадок: „совершение означенного деяния лицом, от которого понуждаемый находится в экономической, или иной зависимости“, за що покладалась кара: примусова робота чи позбавлення волі на строк не менш як один рік.

Під цей останній випадок підходить, звичайно, й силювання дітей на релігійні акти з боку їхніх батьків, родичів та опекунів, а під релігійними обрядами слід розуміти тут не тільки хрещення, церковний похорон, а й читання молитов, хрестіння, відвідування церкви. Так от у новій редакції нашого кримінального кодексу такої статті вже немає. Немає її і в кримінальному кодексі РСФРР, де її, правда, й раніше не було. Охорона свободи совісті дітей з боку нашого закону тепер відпала...

У тісному зв'язку з зачепленим тут питанням стоїть і питання про викладання дітям та підліткам так званого закону божого. У новій редакції кримінального кодексу УСРР ми маємо артикул III (зміст колишнього 121-го), що передбачає „викладання малолітнім чи неповнолітнім релігійних віровчень по державних чи приватних учбових закладах та школах і, взагалі, викладання релігійних віровчень з порушенням установлених для цього правил“. Тут передусім виникає таке питання:

Чи припускається викладання віровчень малолітнім і неповнолітнім поза стінами державних чи приватних учбових закладів?

Досить ясну категоричну відповідь на це можна знайти в арт. 29-му кодексу законів про освіту. А саме: „Викладання віровчень в учбових виховних закладах, у церквах, молитовнях і приватних домах особам, що не дійшли 18-тилітнього віку, забороняється“... Категоричність такої заборони пом'якшується, однак, в значній мірі обіжником Наркомвнусправ УСРР з 1923 року № 336 („бюл. НКВД УССР 1923 г. № 22“), де сказано між іншим так: „ні по церквах, ні у приватних домах, ні по приватних учбових закладах, ні вадому колективно ніхто з громадян не має права викладати закон божий недостиглим 18-тилітнього віку“... Звідси можна зробити тільки такий висновок, що викладання неколективно в перелічених місцях закон припускає. Але насамперед не зовсім ясно: що називати колективним і що неколективним викладанням? Скільки учнів підходить під поняття колективу: два, три, чотири? У зазначенім обіжнику відповіді на це не знаходимо. А в коментаріях до арт. III-го кримінального кодексу видання 1928 р. за редакцією С. Канарського сказано: „особам, що не дійшли 18-тилітнього віку, дозволяється в УСРР викладання релігійного віровчення індивідуально, щоб заняття не мали групового характеру, що наближав би його до шкільного викладання, що до чужих дітей; своїм же батьки, родичі й опікуни мають право викладати релігійні віровчення, хоча б і кілька їх дітей провадили навчання у себе дома групою“... Отже виходить, що викладати релігію

чужим дітям можна, тільки обережно, тоб - то, „індивідуально“. Зрозуміло, що це на - руку всяким темним особам та сектантським учителям і проповідникам, що, ходячи по хатах у наших селах, учать селянських дітей євангельської й біблійської мудрости, припер-чуючи и за одним заходом всякою іншою відповідною „мудрістю“. А вже досить тільки залишити десь без догляду відкрити щілину, як у неї зараз же вливається каламутний струмінь чужої, ворожої нам, ідеології.

Що ж до визнаного за батьками, родичами й опікунами права викладати релігію підопечним дітям, то з цим доводиться поки - що миритися, однак визнання такого права не включає визнання права за тими ж особами застосовувати при цьому будь - яке на-сильство. Зауважимо, що таке право навряд чи гармоніє з вимогою арт. 16 кодексу законів про родину, де сказано, що „батьки зобов'язані піклуватися про особи неповно-літніх дітей і виховувати їх у напрямі, що відповідає цілям держави, державним завдан-ням виховання“... .

Нема чого й казати, що в завдання такого виховання ніяк не може входити отру-ювання мізку зміни, що підростає, усяким релігійним та політеско - моральним дурманом. Однак, доти, поки не буде проведено в життя загально - комуністичне виховання дітей з наймолодшого віку (а це, поки - що, тільки „музика майбутнього“), усунути всякий не-гативний вплив вірян і взагалі відсталих батьків на своїх дітей є фактично річ неможлива. Але повторюю :

— Ніякого насильства припускати тут не можна !¹

Арт. 125¹ кримінального кодексу 1922 р. треба відновити і включити у чинний кримінальний кодекс. Свободу совісті дітей треба охороняти не менше, ніж свободу совісті усіх інших громадян Радянського Союзу, Така вимога нашої культурної революції. Така вимога і самих дітей.

Так само викладання релігійних віровчень, хоча б і не грубого, хто б його не викладав, чужим дітям теж ні в якому разі не можна припускати. І така заборона повинна знайти свій певний вираз у законі. Зайвий лібералізм та попускання на цій ділянці класової боротьби з боку пролетарської держави так само недоречні, як недоречні вони і на всіх інших ділянках цієї боротьби. Церква та сектантство своїми провідними верхівками, що - далі більше стають за організаторський центр для всяких антирадянських елементів, і досить тільки притупити чи прислати хоча б тільки на цій ділянці політичну чуйність, щоб наш класовий ворог почав і на ній свою розкладницьку роботу й повів на неї свій наступ.

САМООСВІТНІЙ КУРС ДЛЯ АНТИРЕЛІГІЙНОГО АКТИВУ¹⁾

Проводить кафедра антирелігійної пропаганди комуністичного університету
ім. т. Артема (Харків)

ЗАВДАННЯ ЧЕТВЕРТЕ

Учення Дарвіна і критика телеології

Пояснювальна записка

Минуле завдання зазнайомило нас із тим, звідки походить життя на землі, а також з фактами, що призводять до висновку, що на землі протягом мільйонів років відбувався розвиток життя, еволюція.

Але недосить довести, що на землі відбувалася еволюція живих істот. Це треба пояснити, чому саме ця еволюція відбувалася, що змушувало тварини й рослини змінюватися, створювати нові види, еволюціонувати. Таким чином нам треба зазнайомитися з причинами еволюції, з рушійною силою еволюційного процесу. Єдине учення, що розв'язує цю проблему і розв'язує з погляду матеріялістичного світорозуміння, це учення геніального англійського ученого Чарльза Дарвіна. Недурно учення його викликає „скрежет зубівний“ серед понівства, серед мракобісів усього світу. Недурно учення це у багатьох буржуазних країнах заборонено викладати по школах. Недурно що - року у силі - силесній книжок та журналів „учені“ попи сирягаються на жалюгідні, очайдушні спроби підкопатися під підвалини цього великого завоювання людської думки. Учення Дарвіна на віки - вічні вигнало „господа бога“ з науки про життя (біологія), і через це кожен безвірник повинен з дарвінізмом зазнайомитися.

Дарвінізм процес еволюції пояснює такими підставами.

Явище змінності і спадковості є матеріял, що дає знати про основи еволюції. Та відмінність у побудові чи у життєвій діяльності організмів, що є у тварин чи у рослин певного виду, і є той „матеріял“, що за деяких умов може надати цим поодиноким тваринам та рослинам більше переваги у боротьбі за життя? Боротьба за життя, боротьба за існування, це — другий основний момент дарвінізму. Боротьба за існування призводить до загибелі багатьох і дозволяє вижити небагатьом тільки організмам, що випадково виявили більше пристосованості до певних умов існування. Відбувається природний добір найпристосованіших організмів. Молоді групи організмів, що походять від будь - якого попереднього виду, що - далі більше розходяться з ним і один з одним у своїх прикметах, що - далі більше віддаляються один від одного, розвиваючися у різних напрямках. Явище це — розходження у прикметах. От основні вихідні положення дарвінізму.

Для безвірників надзвичайної ваги річ не тільки те, що Дарвін раз назавжди поклав край вірі у незмінність видів, а й те, що Дарвін з величезною переконливістю на підставі безперечних фактів показав нам ті сили, що призводять до утворення у природі нових видів. Як вийшла Дарвінова книга „Походження видів“, Маркс 16/1 — 1861 року у листі до Лассаля писав: „Дарвінів твір дуже цінний і придався мені, як природничо - наукова підпора історичної класової боротьби ... завдано смертельного удару

¹⁾ Початок курсу див. у №№ 12, 13, 14 і 15 „Безвірника“ за 1928 р.

телеології у природничих науках". Маркс цілком правильно відзначив, що Дарвін розв'язав не тільки питання про походження видів, але завдав удару і телеології: ученню про чудесний доцільний устрій живої природи.

У нашій безвірницькій практиці з проблемою доцільності доводиться стикатися дуже часто. Аджеж хитріші й кмітливіші писакки з мракобісницького табору віддівна вже не минають нагоди, щоб козирнути „чудесным премудрым, целесообразным устройством живых существ". Тварини і рослини здібні пристосовуватися до умов існування, і в цьому попівство убачає „руку господа бога". Деякі ці добродії ладні припустити навіть, що еволюція таки була, але намагаються приховати свого бозю за це саме явище пристосованості організмів до умов існування. Ми мали уже нагоду згадати про те, що й наше попівство („Безвірник" № 12 за 1927 р.) запитується спекулювати на проблемі доцільності, вигукуючи: „Не може бути, щоб чудесний устрій живої природи походив від сліпого випадку! Тут же, безперечно, видно премудру руку творця". А в богослов'ї є навіть т. зв. телеологічний доказ буття божого. От через віщо безвірник не повинен забувати, що учення Дарвіна цілком певно і виразно розв'язало питання про т. зв. доцільний устрій живої природи, про поступ у живій природі і т. д. Проробляючи завдання, треба звернути увагу на цей бік справи, засвоїти собі правильне уявлення про доцільність у живій природі. Треба знати, що саме розуміємо ми під словом „доцільність", треба зазнайомитися з відносістю цього поняття, з прикладами недоцільності і т. ін.

Рекомендуємо ще зазнайомитися із прецікавим матеріалом „боротьби за дарвінізм": з історією тієї боротьби, що розгорнулася була навколо учення Дарвіна 70 років тому і не припиняється і по сю пору.

Історія боротьби за дарвінізм являє нам, безвірникам, дуже цікаві факти, що чудово можна їх використати для антирелігійної пропаганди. Правда, боротьба проти дарвінізму ні до чого не призвела, бо й тепер можемо ми сказати словами побірника дарвінового Гекслі: „Або гіпотеза Дарвіна, або ж нічого. Нам припадає: або погодитися з його поглядами, або споглядати на всю природу як на загадку, змісл якої цілком нам неприступний". А не погодитися з поглядами Дарвіна ми не можемо, бо їх — нехай де-яким зміненням — підтверджено величезною силою найновіших відкрить.

Наприкінці безвірницькому активу можна порекомендувати познайомитися з дуже важливим питанням: взаємини між дарвінізмом і марксизмом.

П л а н з а в д а н н я

1. Перш за все зазнайомтеся з явищем змінності. Що то є змінність. Які види змінності є у науці. Причини змінності.

Л і т е р а т у р а: Поляков И. М.— Современная эволюционная теория. изд. „Научная мысль" Харьков, 1928. Краще за все перечитати цілком стор. 7 — 96 невеликого формату. Коли нема часу, можна обмежитися сторінками 14 — 35 і 69 — 96, або І. Поляков — Походження тварин та рослин ДВУ, стор. 14 — 27. Краще користуватися другим виправленим виданням (друкується), або П. Ю. Шмидт — Введение в биологию ГИЗ, 1927, стор. 327 — 343, або Рижков та Фінкельштейн — Підручник біології вид. „Пролетарій", 1927, стор. 296 — 307.

2. З'ясуйте, як саме людина у своїй господарській діяльності використала явище змінності на введення нової породи хатніх тварин та культурних рослин. В чому суть штучного добору.

Л і т е р а т у р а: Поляков — Современная эволюционная теория, стор. 96—111, або Тимирязев — Чарльз Дарвин и его учение. ч. 1 ГИЗ (багато видань) розділ про искусственный одбор, або Ф. Дучинский — Эволюционное учение. ГИЗ, 1928, стор. 118 — 142, або Поляков — Походження тварин та рослин. Розділ про штучний добір.

3. Доберіть, які сили, що діють у живій природі призводять до утворення нових тварин та рослинних видів. Що то є боротьба за існування, її причини і наслідки. Що то є природний добір та розходження у прикметах.

Література: Поляков — Современная эволюционная теория, стор. 112 — 162, або Тимирязев — Чарльз Дарвин и его учение. Розділ. Природний добір, або Поляков — Походження тварин та рослин, стор. 33 — 67, або Юзбашьян — Беседы о жизни и ее развитии, вид. „Заккнига“, стор. 183 — 216, або Иванцов — Основы эволюционного учения, 3-е вид. „Работник Просвещения“, 1927, стор. 41 — 67, або Лучинский — Эволюционное учение, стор. 24 — 57.

4. Чи пояснює теорія Дарвіна походження доцільности у побудові живих істот, а'ясуйте, як ставиться матеріаліст до проблеми доцільности і в чому помилки та пере-
кручування попівськими критиками Дарвіна.

Література: І. Поляков — Незбагнені таємниці природи. „Безвірник“ № 11 1927 р., стор. 37 — 45 та І. Поляков — Доцільність у живій природі і Дарвінове учення. „Безвірник“ № 12 1927 р., стор. 26 — 37, або Поляков — Современная эволюционная теория, стор. 163 — 187, або Гурев — Дарвинизм и атеизм. ГИЗ 1928 р., стор. 39 — 82.

5. Зазнайомтеся із зразками попівської критики дарвінізму.

Література: Гурев — Дарвинизм и атеизм, стор. 82 — 120.

Коли є час, рекомендуємо зазнайомитися ще з такими питаннями:

6. Боротьба за дарвінізм.

Література: Некрасов — Борьба за дарвинизм. ГИЗ, 1926 р. і Гурев — Дарвинизм и атеизм.

7. Дарвінізм і марксизм.

Література: Показано в реєстрі додаткової літератури.

Після пророблення завдання ви мусите набуті виразного уявлення про рушійні сили — фактори еволюції. Одже ви повинні уміти після цього розкритикувати попівський теологічний і телеологічний погляд.

Контрольні запитання:

1. Чому явище змінности само ще не зможе пояснити нам причини еволюції.
2. У чому відміна штучного добору, що робить людина, від натурального добору, що відбувається у природі.
3. Чи пояснює учення Дарвіна многовидість у живій природі.
4. Які є „безпосередні“ докази теорії штучного добору.
5. Які факти не дозволяють нам казати про чудесну доцільність „з-предку віку“ і т. д., що ніби панує у живій природі.

Додаткова література: Гурев — Дарвинизм и марксизм, 2-е вид. „Гомельский рабочий“. Б. М. Козопольянский — Диалектика в биологии. „Буревестник“, 1925 г. Е. Финкельштейн — Жизнь как диалектический процесс. „Научная мысль“, 1928, розд. IV. В. Слупков — Биология и марксизм. ГИЗ, 1928, розд. I і II і Агол — Диалектический метод и эволюционная теория. ГИЗ, 1927. Історію еволюційної ідеї цікаво подає книга Джеда — Возникновение и развитие идеи эволюции. ГИЗ, 1927. Читачеві, що хотів би зазнайомитися докладніше з питаннями завдання, можна порекомендувати цілком прочитати ці книжки, що указано в реєстрі основної літератури, а потім звернутися до класиків: Ч. Дарвін — Походження видів і Уолес — Дарвинизм. Безбожникові має бути цікава книжечка Козопольянского — Останне слово антидарвінізму — вид. „Буревестник“, 1924. Докладніший реєстр літератури читач знайде у книзі Козопольянского — Дарвинизм, вид. „Северный печатник“, 1925. Літературу малопідготованому читачеві див. у статті Полякова № 12 „Безвірник“ 1927, стор. 36.

Читачу. Як хочеш мати консультацію, пиши на адресу: Харків, вул. Артема, 54 комуніверситет ім. Артема, антирелігійний кабінет. (див. попередні №№ „Безвірник“).

Чекаємо відзив нашого актива про „самоосвітній курс“.

ПОСТАНОВИ ТА ДИРЕКТИВИ

ДИРЕКТИВА АППВ ЦК КП(б)У ПРО ОГЛЯД БЕЗВІРНИЦЬКОЇ РОБОТИ

Центральний Комітет КП(б)У до всіх агітпроп-відділів ОПК та до редакцій усіх газет розіслав обіжника в справі широкого і ґрунтовного перегляду безвірницької роботи. Кампанія огляду безвірницької роботи провадиться, як відомо, з 1 грудня 1928 року по квітень 1929 р. включно, і обіжник цей дає основні для огляду директиви.

Огляд треба провадити, перевіряючи, як виконують на місцях України директиви партії про підсилення боротьби з релігією, як утягають до антирелігійної роботи нові культурні сили у місті й на селі, як сполуляризують та зміцнюють спілку безвірників, залучаючи до неї нові шари робітників та селян. Крім того, огляд повинен сприяти виявленню й висвітленню на конкретних фактах перед широкими масами реакційної діяльності релігійників і їхнього союзу з гадитам та з неманом проти соціалістичного будівництва.

Огляд антирелігійної роботи мають провадити по всіх без винятку округах окружні ради та осередки спілки безвірників за орієнтовочним планом Виконбюро Всеукраїнської Ради Спілок Безвірників.

План цей опубліковано в „Безвірнику“ за 1928 р. № 13. Докладніші вказівки про участь в огляді антирелігійної роботи комсомольських, освітніх та військових організацій дано вже по їхніх вертикалях.

Перш за все треба перевіряти роботу комфракції самої окружної ради безвірників. Це спричиниться до успіху огляду, підсилить і всю антирелігійну роботу. Огляд виявить, у якому стані в окрузі антирелігійна робота. Коли виявиться, що нинішній склад ради неспроможний забезпечити продуктивну роботу в майбутньому, треба зняти питання про покращання складу ради, залучення до неї здібних і зацікавлених роботою товаришів. Зробити це треба підчас з'їздів та пленумів окружних організацій спілки безвірників, що повинні відбутися протягом цієї кампанії перевірки антирелігійної роботи. Подібну роботу поліпшення складу у низовій своїй лінії повинні проробити й окружні ради спілок безвірників разом з місцевими партійними організаціями.

Окрмаркоми повинні простежити, щоб такі організації, як ЛКСМУ, профспілки, інспектура та установи освіти, військові політичні організації то-що обов'язково взяли найактивнішу участь в огляді, виконуючи відповідні що до цього директиви своїх центрів. Підчас огляду культурні організації повинні переглянути усю свою антирелігійну роботу. Тим чи іншим способом вони повинні дати усій нашій громадськості наочну і яскраву картину:

— Що зробили вони у боротьбі проти релігії і в запровадженні матеріалістичного світогляду до цього часу? Що планують зробити для забезпечення систематичної антирелігійної роботи надалі?

Річ безперечна: широкий громадський огляд антирелігійної роботи можна зробити тільки тоді, коли у ньому візьмуть активну участь усі окружні газети. Через те дуже важливо, щоб газети на св. їх шпальтах регулярно докладно і якомога картинно освітлювали завдання огляду, хроніку огляду і публічні звіти про антирелігійну роботу таких принаймні органів, як окружна рада спілки безвірників, окпрофрада, окркомітет ЛКСМУ, інспектура освіти. Стінні газети на місцях подібну роботу повинні проробити і в себе.

Указівки райкомам та осередкам партії дають окружні партійні комітети.

У Конотопі, де виставка пробула з 1 січня по 7 лютого 1925 року, її за 32 дні відвідало 16590 чоловік. Так само в місті Ніжені за короткий час виставка обслужила 7877 чоловік. Крім того, вона побувала в Путивлі, Бахмачі, Кролевці, Грузькому й інших пунктах і скрізь збуджувала до себе величезну увагу людности.

Надто складна була пояснювальна робота з селянами та жінками. В центрі уваги відвідувачів були, звичайно, моші та муміфікований труп козака 1754 року.

Окрім екскурсійної, виставка провадить дослідчу та організаційну роботу, залучаючи культурні сили в особі професорів, студентів ІНО для читання лекцій, керівництва екскурсіями, складання анкет відвідувачів, організації антирелігійних гуртків то - що.

Брошура т. Дроздова на невеликій кількості сторінок дає стисло повний нарис діяльності Чернігівської антирелігійної виставки, сполучаючи простоту й легкість літературного стилю з чисто діловими зауваженнями. Для організаторів антирелігійних виставок і музеїв ця книжка, єдина в своєму роді на Україні, є дуже цінним посібником.

Наскільки нам відомо, брошура т. Дроздова звичайним способом через книготорговельні організації не розповсюджується. Тому для тих, що хочуть придбати книжку, подаємо адресу, по якій її можна виписати: м. Чернігів, Державний Музей.

Ф. Розуміїв

ЛІТЕРАТУРА

НОВІ КНИГИ

В. Дроздов. Виставка „релігія чи наука“ 1924 — 1927. Чернігів, 1928 р., стор. 39. Музейна справа в царині антирелігійної пропаганди й по всьому СРСР : зокрема на Україні — робота нова, тільки-що розпочата. Правда, за останні два роки Ленінградська Художня Репродукційна Майстерня для виготовлення гіпсових зліпків досить широко розловсюдила свої вироби, й уже багато міст мають у себе трафаретні відділи первісної культури, історії розвитку релігійних вірувань у єгиптян, асиро-вавилонян і інших древніх дохристиянських народів, нарешті, відділи з еволюційної теорії походження людини. Але цих гіпсових моделей, звичайно, не досить, щоб проста колекція ідолів або знарядь первісної людини носила гучну назву „музею“.

При Чернігівському державному музеї з 1924 р. існує антирелігійний відділ, що розгорнувся натеper в дуже популярну пересувну виставку антирелігійного змісту. Рецензована брошура т. Дроздова й присвячена описові виникнення виставки, її розвитку та роботи.

Книжка має 11 невеличких розділів. У першому розділі, що начеб-то править за вступну частину, дається короткий огляд релігійного стану Чернігівщини за дореволюційного часу. Це була звичайна старосвітська глушина, де буйно розвивали й релігійні забобони, й побутові пережитки дикунської старовини: знахурство, „чудеса“, паломництво по монастирях. Тут же було відкрито мощі Тодосія Углицького, схоронялася рука Дмитра Ростовського й інші реліквії. Духовенство свідомо підтримувало в людно-сті віру в святі мощі Тодосія, не допускаючи чисто природних причин висихання трупів після смерті. І коли, на початку 1924 року комісія відкрила мощі поміщиків Лизогубів, їх дітей і родичів, числом 44 трупи, що добре збереглися,— тоді життя само напштовхнуло на думку організувати антирелігійну виставку.

В основу виставки покладено серію плакатів Головополітосвіти, видання 1923 року, числом 88, і далі поступово вона стала поповнятися новими різноманітними експонатами з інших джерел. У поповненні виставки взяли участь Чернігівський державний музей, Губархів, ІНО, ЛКСМУ, робітничі організації, окремі селяни — кожен з цих учасників укладав у виставку ті чи інші речі релігійного культу: ікони, картини, хрести, вериги, рукописи, книги то-що. Перед відкриттям виставки в ній вже було 948 експонатів, а 1927 року — 1407.

В загальному плані виставки першорядне значіння мав місцевий музейний матеріал, що, будучи розподілений по відділах, правив за багату ілюстрацію для висвітлення таких питань:

I. Науковий відділ: походження світу (релігійне та наукове з'ясування); походження тварин і людини; життя первісних людей.

II. Походження релігії: анімізм, фетишизм, боги східних народів, грецькі, римські, слов'янські, християнські боги.

Завдяки упертій роботі адміністрації та екскурсоводів, виставка за 70 день роботи 1924 року обслужила в Чернігові 15243 чоловіка, що записували свої вражіння в особну книгу для відвідувачів. Виставка дуже захоплювала відвідувачів, розкривала перед ними всі негативні боки релігії, залишала глибокі сліди в свідомості екскурсантів.

АГІТПРОПГРУПИ ЦК КП(б)У І АНТИРЕЛІГІЙНА ПРОПАГАНДА

АППВ ЦК КП(б)У усім агітпропгрупам по округах ставить завдання брати найактивнішу участь в антирелігійній роботі, що її саме розгортають тепер окружні партійні комітети. Де ця робота провадиться не досить енергійно, там агітпропгрупи повинні вжити заходів для її налагодження, заводячи відповідний матеріал у всі звіти, у доповіді, ставлячи спеціальні доповіді на нарадах, заводячи як - найтісніші стосунки з окружними центрами антирелігійної пропаганди: з радами спілок безвірників. Робітники агітпропгруп особливу увагу повинні звернути на утворення місцевого антирелігійного активу, беручи над ним провід і організовуючи викладання по антирелігійних семінарах, по гуртках і на курсах, а також зачитуючи лекції на антирелігійних масових зборах. Рівночасно уживається заходів до організації прирідничих гуртків (у першу чергу з антирелігійницького активу) і до постановки масових доповідей.

Крім цього, агітпропнарадою при ЦК КП(б)У із складу членів агітпропгруп ЦК виділено на деякі округи кілька спеціальних робітників, яким персонально доручено провадити антирелігійну роботу. Ці антирелігійники - виділenci за загальним проводом керівника групи повинні взяти на себе відповідальність за організацію і за роботу групи на ділянці антирелігійної пропаганди. Виділenci персонально звязуються з організаціями і з провідниками - антирелігійниками в окрузі, витрачаючи на свою антирелігійницьку особисту роботу відносно більше часу, ніж інші члени агітпропгрупи за кошт розвантаження від частини інших обов'язків.

Ними за допомогою окружної ради спілок безвірників провадиться спеціальна дослідна робота у вивченні релігійного життя округи, висвітлення в окружній газеті антирелігійної роботи і виконання діяльності робітників, а також висвітлення у центральній пресі та в нашому журналі.

ОГЛЯД БЕЗВІРНИЦЬКОЇ РОБОТИ В ЧЕРВОНІЙ АРМІЇ

До всіх політорганів і воєнкомів ВУЗ УВО

З грудня по січень поточного зимового часу Всеукраїнська Рада Спілок Безвірників провадить огляд антирелігійної роботи.

Беручи на увагу величезне політичне значіння цієї роботи, Політуправління пропонує не пізніше, як 20 XII розпочати її організацію в частинах округи, керуючись загальним планом огляду, що його оголосила Всеукраїнська Рада Спілок Безвірників у журналі „Безвірник“ № 13 за листопад 1928 року.

Поставити, як основне завдання огляду, розгортати й оживляти антирелігійну роботу в частинах, використавши для цього на початок антиріздвяну кампанію.

Практично потрібно:

1. Розгорнути й завести в систему масову антирелігійну роботу серед червоноармійців, наче складу і їх родин, ставлячи доповіді в клубах і БЧ (будинках Червоної армії), читаючи антирелігійні журнали та провадячи бесіди на антирелігійні і природничі теми в ленінських куточках, беручи на увагу при цьому потреби і настрої червоноармійців, особливо поповнення 1906 року.

2. Для підготування антирелігійного активу провести в січні 1929 року в порядку обіжника ПУУВО № 43 від 17 XII — 27 року дивізійні курси - наради, поклавши в основу їх „програму антирелігійних гуртків для села“. (Програми для марксистсько - ленінських гуртків і вечірніх радпартійнік на 1928 — 29 уч. рік і методичні розробки - додатки до журналу „В допомогу партучебе“.

8. Зміцнюючи в окремих частинах осередки спілки безвірників, що вже є, добитися організації таких осередків і налагоджування їх систематичної роботи у всіх частинах. (Положення про осередки спілки безвірників оголошено в обіжникові ПУР'а № 56 від 27 року, збірник № 11).

В роботі осередків спілки безвірників керуватися матеріалами, що видрукувані в журналі „Антирелигиозник“, „Безвірник“ за 1928 рік, а також у спеціальному збірнику Головопідосвіти УСРР і Всеукраїнської Ради Спілок Безвірників — видання ДВУ за 1927 рік (збірник є в окружних радах спілки безвірників).

Розгортання і зміцнення антирелігійної роботи у всіх частинах потребує систематичного керівництва нею від партійних бюро і політуправлінь частин.

Відмічаючи млявість, а подекуди й цілковитому відсутність антирелігійної роботи в частинах, ЦК УВО пропонує провадження огляд використати в першу чергу для того, щоб утворити в партійній організації перелом у справі керівництва антирелігійною роботою, а також для систематичного підготування партійців і комсомольців до її проведення. Особливу увагу звернути на втягнення в осередки безвірників комсомольців.

В зв'язку з оглядом вивчити через агіпропкомісії партбюро становище антирелігійної пропаганди в частинах і намітити конкретні заходи для поживлення її, практикуючи надалі періодично заслухувати на партбюро доповіді про антирелігійну роботу.

Політоргани по згоді з місцевими органами спілки безвірників повинні забезпечити частинам кваліфікованих доповідачів у питаннях роботи з червоноармійцями і начскладом. Особливу увагу в цій справі треба звернути на будинки Червоної армії, які повинні організувати систематичне проведення антирелігійної роботи з начскладом і його родинами.

Беручи на увагу, що основний тягар у проведенні антирелігійної роботи в сотнях і рівних до них підрозділах) припадає на політичних керівників, треба систематично практикувати на їх інструктивних нарадах (полкових і гарнізонних) ставити питання про зміст і методику антирелігійної пропаганди на певний період, залучаючи на ці наради і актив антирелігійників.

У зв'язку з оглядом скликати гарнізонні наради політкерівників, начклубів, завб'їв, учителів і актив наявних осередків спілки безвірників.

Огляд антирелігійної роботи в найбільшій мірі використати для того, щоб залучити для її проведення найпідготованіших осіб із комскладу і особливо з медперсоналу, що досі не бере участі в антирелігійній роботі. Сериозну увагу звернути на поповнення бібліотек і будинків Червоної армії антирелігійною літературою, зокрема періодичною, керуючись рекомендаційними переліками літератури, що друкуються в журналі „Безвірник“.

В плані організації всеукраїнського огляду антирелігійної роботи Всеурради СБ вказано, що для виявлення найліпших досягнень у антирелігійній роботі окружні ради СБ організовувать конкурси. Частинам треба взяти участь у цих конкурсах, а також систематично висвітлювати як проходить огляд і стан антирелігійної роботи в газеті: „Червона армія“ „Красная армия“, і журналі „Безвірник“. Протягом усього періоду питання антирелігійної роботи висвітлювати у полкових газетах великого тиражу і ротних стінних газетах.

Організуючи огляд, треба:

1. Зв'язатися з окружними радами спілки безвірників і разом з ними виробити конкретний план його проведення.

2. Широко популяризувати завдання огляду в партійній і комсомольській організаціях, у масі червонців і начскладу.

3. Розгорнути підготовчу роботу до огляду, ставлячи питання про нього на засіданнях партійних і комсомольських бюро, а також на правліннях будинків Червоної армії і клубів.

До підготовчої роботи огляду, а також і до проведення його залучити антирелігійний актив частин, особливо той, що є в осередках СБ частини.

П. п. Начполітуправління УВО *Ястребов*

Т. в. о. Начальник агіпропвідділу *Адаменко*

14 грудня 1928 року.

ПРО ПОЖВAVЛЕННЯ БЕЗВІРНИЦЬКОЇ РОБОТИ В ЧЕРВОНІЙ АРМІЇ

До всіх окружних і районних рад спілки безвірників

З матеріалу, що надходить із мість, а також із газетних сповіщень Виконбюро Всеукраїнської Ради СБ вбачає, що не всі окружні і районні ради віддають потрібну увагу налаштуванню антирелігійної роботи в частинах Червоної Армії. Свідчить це про те, що постанови Всеукраїнського З'їзду СБ (де є безпосередні вказівки про як-найширше розгорнення мережі осередків СБ по військових частинах і про активну підмогу

наших рад політорганам Червоної армії в антирелігійній роботі) ще не запроваджене належним чином у нашу практику.

Через це Виконбюро перед окружними і районними радами ставить такі практичні завдання :

1. Налаштувати як - найтісніший діловий зв'язок з політробітниками місцевих військових частин, залучаючи з - серед військових до роботи у радах найактивніших антирелігійників.

2. По будинках Червоної армії та по червоноармійських клубах всебічно помагати організовувати постійні антирелігійні кабінети - кутки. Ці кабінети - кутки повинні зробитися організаційною методичною базою військовим безвірникам для розгорнення масової роботи у частинах.

3. Організуючи семінари, курси та гуртки для активу, ради повинні давати якомога більше місця слухачам - виділенцям військових осередків СБ. Там, де з військового складу утворено буде спеціальні семінари, ради повинні забезпечити ці семінари лекторським персоналом.

4. Інше обслуговування радами військових осередків, як : постачання літератури та всякого агітпропматеріалу, інструктаж, консультація, упорядження масових доповідей то - що, мусить відбуватися таким чином, щоб військові осередки були не на останньому місці, як трапляється часом до цього часу, а йшли б пліч - о - пліч з найважливішими для нас невійськовими осередками.

5. До змісту нашої масової агітації в армії треба включити такі питання, як „воєнна небезпека і релігія“, „сектантський пацифізм і суть його“. Програми систематичних лекцій та гурткової роботи треба будувати за типом, що відповідав би уживанню у нас програмам робітничої чи селянської (в залежності від соціального складу) червоноармійської аудиторії.

6. Ми визнаємо, що цілком доцільно висунути таке гасло : „У кожній частині війська повинен бути осередок СБ“. До практичного запровадження в життя цього гасла треба підійти в порядку розпочатої нами кампанії всеукраїнського огляду безвірницької роботи. Виявивши, як саме налаштовано антирелігійну роботу по військових частинах у своїй окрузі (чи в районі), ми зараз же в період огляду повинні зреалізувати це гасло спільно з політорганам військових частин до кінця огляду (квітень місяць). Організуючи нові осередки, одночасно треба мати на увазі запровадження заходів, що після організування самого осередку забезпечували б йому надалі безперервне існування : підготовлення організаторів та пропагандистів, утворення куточків, уведення в бібліотеки та в читальні по червоноармійських клубах антирелігійної книги й періодики то - що.

Щойно перелічені пропозиції, звичайно, не вичерпують усіх практичних завдань, що стоять перед нами на цій ділянці, що диктує їх потреба дня і що їх самі ради на місцях зможуть легко накреслити. Треба тільки, щоб уся робота ця розгорталася не так у відповідь на ті вимоги, що висовують їх нам по військових частинах, як з нашої власної громадської ініціативи задля що - найкращого налаштування роботи на безвірницькій ділянці у Червоній армії.

Виконбюро Всеукраїнської Ради СБ



БЕЗВІРНИКУ, ПЕРЕВІР СВ●Є ●ЗБР●ЄННЯ

1. Якого французького матеріяліста XVIII - го століття прозвано „попом атеїзму“?
2. Що таке у релігійному побуті „ювілейний рік“?
3. Назовіть імення богів, що становлять т. зв. буддійську трійцю.
4. Якого православного святого вважають за універсального цілителя від усіх хвороб?
5. Який антирелігійний учбовий заклад відкрили недавно в Москві?
6. В якому році у нас відбулося вилучення церковних цінностей?
7. Чому папу називають „ватиканським в'язнем“?
8. Що таке дуалізм?
9. Якого католицького святого малювали із собачою головою?
10. Скільки кімнат у Ватикані (резиденція папи римського)?
11. Як слугівників релігії називає „Комуністичний Маніфест“ Маркса та Енгельса?
12. Хто з отців церкви сказав про релігію: — „Треба як - найбільше вигадок, щоб зробити вплив на юрбу“.

13. Який великий учений komponував богословські трактати і разом з тим відкрив закон, що в корні підрубую віру в бога?
14. Який прилад за тисячі кілометрів дає знати про землетрус?
15. Що то є „табу“?
16. Чому Ісуса Христа, якби він існував, не було б розп'ято на хресті?
17. Хто перший позбавив сили Іллю - пророка, зробивши громовідхильник?
18. Що таке кувада.
19. Який сучасний соціал - демократичний ватажок сказав: — Кожен соціаліст мусить бути християнином.
20. Що сказав Дарвін як учений Евелінг запитав його чому він відкидає християнство.
21. Якого сучасного німецького художника за антирелігійні рисунки віддали під суд.
22. У якій державі на чолі уряду піп.
23. Коли і хто запровадив у Росії рахування часу від т. зв. різдвя Христова.
24. Що то є рамазан.
25. Який учений сказав: — Я дослідив увесь зоряний всесвіт і ніде навіть найменшого сліду бога не знайшов.

ВІДПОВІДІ НА ПИТАННЯ

(див. № 15 1928 р.)

1. Багатючий московський мануфактурний фабрикант, що був спершу бандитом. Після його смерті попи і текстильні магнати гадали причислити його до святих.
2. В XIII - му столітті у Франції підчас вигублення секти так зв. альбігойців.
3. За вирахунками католицької церкви — 3983, а православної — 5508.
4. Папа Боніфаций VIII - й.
5. Вчення (неправильне) про те, що земля є центр світу.
6. Американець Бербанк і руський садочод Іван Мічурин.
7. Наполеон Бонапарт.
8. Єпископа Брауна.
9. Флор і Лавр.
10. Особлива будова, де спеціально приладдя утворює глядачеві цілковиту ілюзію зоряного неба і демонструє справжній рух планет та зір. Перший в СРСР планетарій саме тепер будують у Москві.
11. Останки старовинних тварин попи намагалися видати або за „невдалі спроби“ „творіння“ господа бога, або за „останки янголів, що повстали і скинуті з небес“.
12. На підставі урядових інструкцій попи зобов'язані були доносити поліції про всі одержані ними підчас сповіди повідомлення, що стосувалися до революційної дії, до „бунтів“ проти царя та його урядовців.
13. У старо - слов'янській мові слово „свят“ означало „предок“. Старо - слов'янське різдво

- крім свята різдвя бога - сонця було ще й святом оновлення творчої сили богів - предків.
14. Єзуїтів.
15. На III - му з'їзді Комсомолу 1920 - го року.
16. Флагелянти, або ті, що бичували себе.
17. Обов'язковий податок на користь церкви і попів, що існував колись у нас і в Західній Європі. Назва „десятина“ походить від розміру податків, що дорівнювався одній десятій частині всіх прибутків платника.
18. Вчених представників ідеологічної філософії.
19. У Кельні (Німеччина) в січні 1928 - го року.
20. За немарксистське тлумачення формули: „релігія — приватна справа“. Хеглунд уважав за непотрібне для партії провадити боротьбу проти релігії.
21. Попи вважали за гріх змішувати людську кров за телячою кров'яною сироваткою.
22. На Маконському соборі попи вирішували справу про те, чи має жінка душу, і вирішили (більшістю тільки одного голосу), що має.
23. 9 - те січня 1905 - го року, коли було розстріляно робітничу демонстрацію, спровоковану попом Гапоном.
24. Джордано Бруно.
25. „Мілосердя і справедливість“.

Популярно - науковий антирелігійний ілюстрований
двотижневий журнал

БЕЗВІРНИК

та методичний двотижневий бюлетень

„НА ДОПОМОГУ АНТИРЕЛІГІЙНИКОВІ“

Орган Всеукраїнської Ради Спілок Безвірників.
Редакційна колегія: І. С. Гаїбов, А. Івановський,
Дм. Ігнатюк (відповідальний редактор), А. А. Кор-
шиков, М. Новицький, І. Поляков

Адреса редакції: Харків, вул. К. Лібкнехта, 64

В ЖУРНАЛІ БЕРУТЬ НАЙБЛИЖЧУ УЧАСТЬ

Аренберг, О. (Одеса); Арнаутов; Бажанов, М.; Баженов (Київ); Берг-
вайлер, М. (Ессен, Німеччина); Білярчик; Болеро Ріта (Мілан, Італія); Бо-
рейко, М.; проф. Брохер (Лозанна, Швейцарія); Буланкін, І. М.; Борех, В.
(Прага, Чехословаччина); Волобуєв, М.; Гаїбов, І. С.; Гартвіг, Т. (Брюм);
Горбань, М.; Губріхт, Курт (Ляйпціг); Ейльдерман, Г. (Бремен); Енішерлов
(Луганськ); Єрефіїв, Н.; Івановський, А.; Ігнатюк Дм. Л.; Кандідов, Б. Н.
(Москва); Канторов (Київ); Карпенко (Сталіно); Л. Клімович (Казань); Кова-
левський; Ковальов, Ф. А. (Москва); Костик, П. П.; Р. Короп; проф. Кор-
шиков, А. А.; Ковальчук, Я.; М. Крупський; Ліфшиць, Я.; Лавріненко, Ю. А.;
Лобанов (Сталіно); Логінов, А. (Москва); Лукачевський, А. Т. (Москва);
Магер, Герман (Мюнхен, Німеччина); проф. Марков, М. П.; Марченко, Дм.;
В. Медзисський; проф. Мірза-Авак'янц; проф. Михайловський, В. С.;
проф. Нагорний, А. В.; Новіков, Г. (Дніпропетровськ); Ніколаєв, І.; Нови-
цький, М.; Олещук, Ф. Н. (Москва); Перкович, Є. (Київ); Петров, В. (Ма-
ріупіль); Платонов, Ю.; Поляков, І. М.; Пушкар'єв; Ф. С. Розумів; Різник
(Проскурів); Розвадовський; Саріє, Л. (Москва); Скрастинь (Кривий - Ріг);
проф. Слуцький, А.; Соколов, В. С.; Спиридович, А.; Стрельбицький; Стефа-
нович, А. Л. (Вінниця); проф. Страхов, Т. Д.; Сухоплієв, І.; Тимофіїв (С. Тим);
Фаворський, В. (Київ); Фікельштейн, Є.; О. Чефранов; Шваб, М. Р. (Мос-
ква); Шейман (Москва); Штепа (Ніжин); Щербяков, В. (Чернігів).

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 рік — 3 крб. 50 коп., 6 міс. — 1 крб. 80 коп., 3 міс. — 90 коп.
1 міс. — 35 коп. Окреме число — 20 коп.

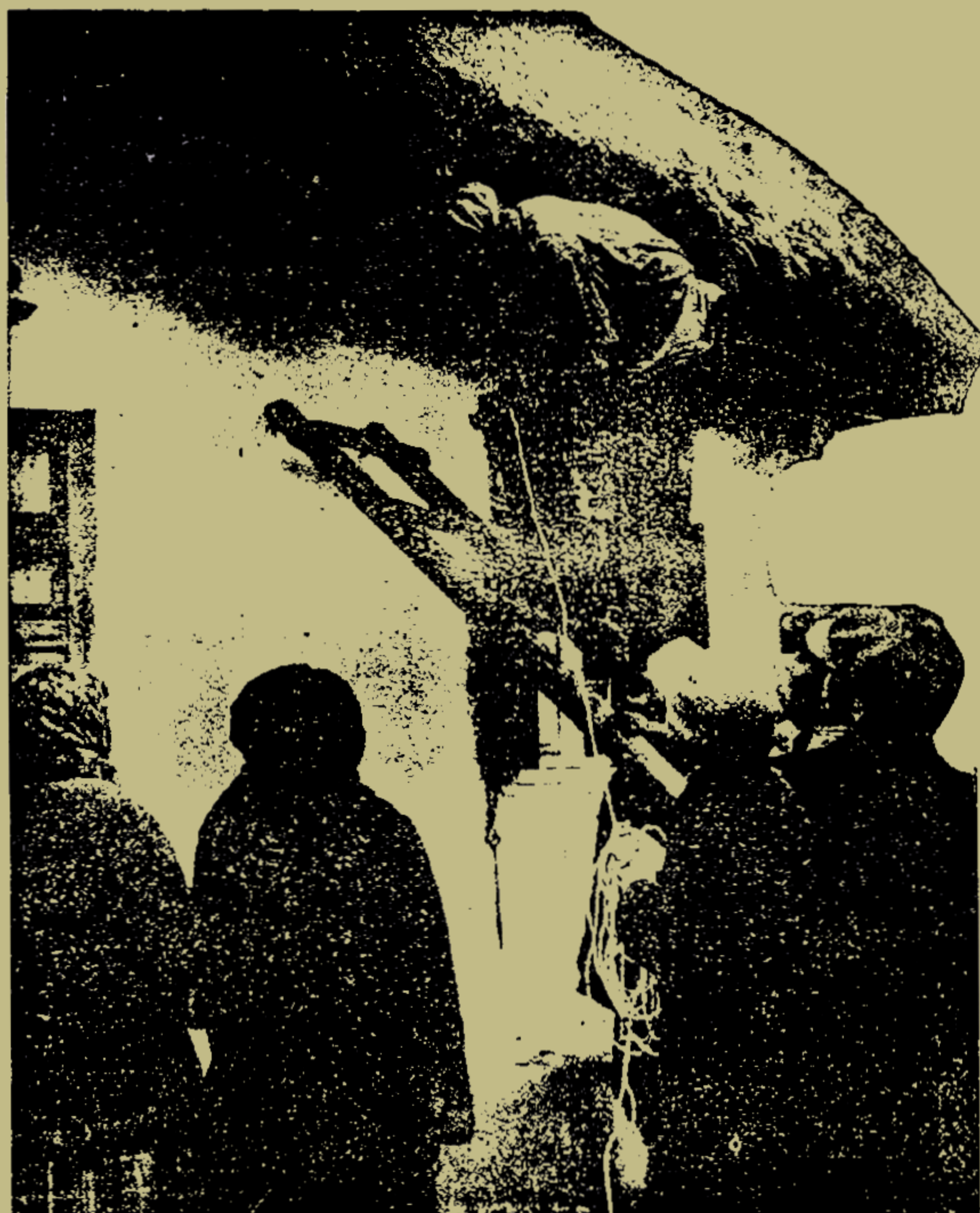
ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ:

СЕКТОР ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДВУ

Харків, Сергіївська площа, Московські пали, № 11
ТА УПОВНОВАЖЕНІ СКРІЗЬ ПО УКРАЇНІ

БЕЗВІРНИК

№ 23—24



Замість ікон — електрику в хату

1929

ГРУДЕНЬ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ЗМІСТ

	стор.
Відозва ЦР СВБ про самокритику	1
Про самокритику в Спілці Воявничих Безвірників	4
Профсоюзи проти релігії	6
Н. Дайрі.— На боротьбу з неписьменністю	8
Г. Денісов.— Як фабрикували чудеса та моці в Києво-Печерській лаврі	11
А. Андрійчук.— Що діялося за монастирськими стінами	18
Г. Лесновський.— Лямарк	21
І. М. Поляков.— „Божественная“ критика еволюційної теорії	24

ЗА КОРДОНОМ

М. Бажанов.— Буржуазно-попівські дитячі організації за кордоном	33
К. Григор'єв.— Попи в спілці а фашистами	34
Л. С.— Роля християнських профспілок у класовій боротьбі	35
М. Б.— Помер Едуард Дайнсон	35

НАУКА Й ТЕХНІКА

Кілька ілюстрацій до розмови про „божественну“ доцільність	36
--	----

У ЧОРНОМУ ТАБОРІ

М. Г.— Автокефальна церква і петлюрівщина. Попівсько-сектантська контр-революція. П. К.— Кубло контр-революціонерів під машкарою релігійної секти „федірівців“. Юр'єв.— Благочестиве життя сектантське	39
--	----

НА АНТИРЕЛІГІЙНОМУ ФРОНТІ

К. Нестеровський.— Ще одно культурне огнище. Руденко — СВБ на Першотравенщині. Карабін.— Дзвони навіки замовкли. Добрий.— Церкву перемогли — насувається сектантська небезпека. В. Козаченко, та Ростислав.— Передові юні безвірники. Анतिрелігійний рух серед трудящих євреїв. Хроніка. В ЦР СВБ України. У Всесоюзній Раді СВБ	50
--	----

НА ДОПОМОГУ АНТИРЕЛІГІЙНИКОВІ

Самоосвітній курс для антирелігійного активу. Методи антирелігійної пропаганди і СВБ	64
І. Сухоплюєв.— Про видання творів Леніна про релігію	68
Книжки про безперервку	72
Зміст журналу „Безвірник“ за 1929 рік	73

ПОПРАВКА

В № 22 трапилась прикра помилка, що перекручує зміст. У видділі „Наука і техніка“ на стор 23, сьомий рядок зверху, замість „вона має“, слід читати: „вона (рінія) не має справжнього кореня, стібла і листя“.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!



ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ АНТИРЕЛІГІЙНИЙ ДВОТИЖНЕВИК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ СПІЛОК ВОЙОВНИЧИХ БЕЗВІРНИКІВ

Адреса редакції: Харків, 10, вул. К. Лібкнехта, 40, кімн. 34



№ 23—24

ГРУДЕНЬ

1929

ВІДОЗВА ЦР СВБ ПРО САМОКРИТИКУ

Завдання реконструктивного періоду, загострення класової боротьби вимагають від СВБ рішуче змінити темпи, методи і форми роботи. Масовість Союзу, піднесення якості роботи, виховання нових кадрів активу, охоплення найширших шарів робітничої класи і селянства, активна боротьба за новий побут і нову людину, своєчасна участь у всіх кампаніях і заходах, проваджених партією і радянською владою, практична участь у соціалістичному будівництві — ось основні і вирішальні моменти в роботі СВБ на найближчий період.

Величезне значення має питання про те, яким темпом, в який час, з якою впевненістю й рішучістю провадитиметься в життя завдання, що стоять перед СВБ. Високий, напружений темп роботи — найнеобхідніша умова реконструктивного періоду. Відставати від теперішніх у всіх галузях темпів роботи означає для Союзу Войовничих Безвирників відставати від ходи життя і припускати закріплення організації.

Організації СВБ і окремі безвирники повинні домогтися негайного і рішучого перелому у всій безвирницькій роботі, повинні перетворити СВБ на дійсно величезний фактор соціалістичного будівництва.

Від II Всесоюзного з'їзду безвирників минуло вже півроку. Хоча й невеликий час, але ж цілком достатній, щоб визначились основні зрушення в бік нового напрямку, нової лінії в роботі. Однак, досвід краєвих з'їздів, а також ряд обслідувань місцевих організацій з безумовною очевидністю показав, що новий напрямок, нові темпи і методи роботи, що їх вказав II з'їзд, далеко ще не здобули належного відображення в житті організації СВБ. По багатьох організаціях триває та сплячка, організаційна плутанина, безвідповідальність керівників, байдужість суспільности, відірваність від завдань класової боротьби, як це було і до II з'їзду.

Союз Войовничих Безвирників у цілому далеко ще не став войовничою організацією і не перейшов до рішучого наступу на класового ворога, що оживив свою роботу.

Посилання більшості організацій на недостатню підмогу Союзу Безвірників від радянської суспільности, як на причину, що нібито виправдує млявість роботи СВБ, не заслуговує в даному разі на жодне виправдання. Союз Войовничих Безвірників на те і є громадська організація, щоб зуміти мобілізувати на боротьбу з релігією свої власні сили, свої власні засоби й ресурси. В той же час Союз Войовничих Безвірників мало що зробив для того, щоб загострити увагу всієї радянської суспільности на питанні антирелігійної боротьби.

Розгорнути самокритику в СВБ

Але ж притягти увагу широкої радянської суспільности до антирелігійної роботи не можна інакше, як не в площині підсилення роботи самого СВБ. Суть питання саме в тому і полягає, що ми, войовничі безвірники, сами досі не виявили достатньої енергії в поліпшенні й розгортанні боротьби на антирелігійному фронті. Ми ще не розгорнули самокритики, як основної методи провадити і виявляти творчу ініціативу мас, як наймогутніше знаряддя викривати хибі в роботі СВБ і як засіб їх виправляти.

Самокритика, давши великі позитивні наслідки в загальнополітичному, господарському і культурному житті країни, в Союзі Войовничих Безвірників не здобула ще ніякого відображення. Треба найближчим часом зробити на самокритиці основний упор у роботі наших організацій. Треба поставити завдання пронизати самокритикою всю безвірницьку роботу зверху донизу. Самокритика повинна поліпшити, піднести на необхідну височінь, розгорнути як роботу Союзу Войовничих Безвірників, так і взагалі антирелігійну пропаганду в СРСР.

Треба поставити на широку самокритику роботу керівних органів СВБ, починаючи від Центральної Ради і кінчаючи бюро низового осередку.

Проти примиренства і неуважности до антирелігійної пропаганди

На суд широкої суспільности порядком самокритики треба віддати тих, хто гальмує і не розгортає досі соціалістичного змагання на антирелігійному фронті.

Треба поставити під контроль мас чужі в лавах СВБ елементи, що обюрократились і переродилися і гальмують та дискредитують безвірницький рух.

Під обстріл самокритики треба взяти праві примиренські тенденції, що вгніздилися подекуди всередині радянських, громадських і безвірницьких організацій, і виявити конкретних носіїв правого ухилу в практиці антирелігійної роботи.

Треба зі всією рішучістю вдарити по настроях казенного „благополучія“, оптимізму, чиновницької байдужости та по інших болячках, що мертвлять живе діло СВБ.

Треба з усією різкістю засудити пережитки і рецидиви голого просвітянства й культурництва в антирелігійній роботі і рішуче повернути боротьбу з релігією на класові, пролетарські рейки, надати їй суто політичного, революційного характеру.

Треба рішуче зрушити СВБ з позиції учбово-пропагандистської гуртківщини, що подекуди має місце, і надати організації войовничих безвірників характеру практичної участі в роботі соціалістичного будівництва, викорчовування коріння капіталізму, проведення п'ятилітнього плану, в роботі будівництва колгоспів, радгоспів, підвищення продуктивності праці, проведення безперервки, в боротьбі зі старим побутом і т. ін. і т. ін.

Самокритика повинна охопити всі боки, всі ділянки, всі куточки роботи СВБ. Вона повинна проїняти собою весь зміст, усі методи, всі форми, взагалі всю роботу СВБ.

У періодичних органах преси СВБ (газ. „Безбожник“, жур. „Безбожник у станка“, „Безвірник“, „Антирелігіозник“ і інші) треба відкрити спеціальні відділи, присвячені самокритиці.

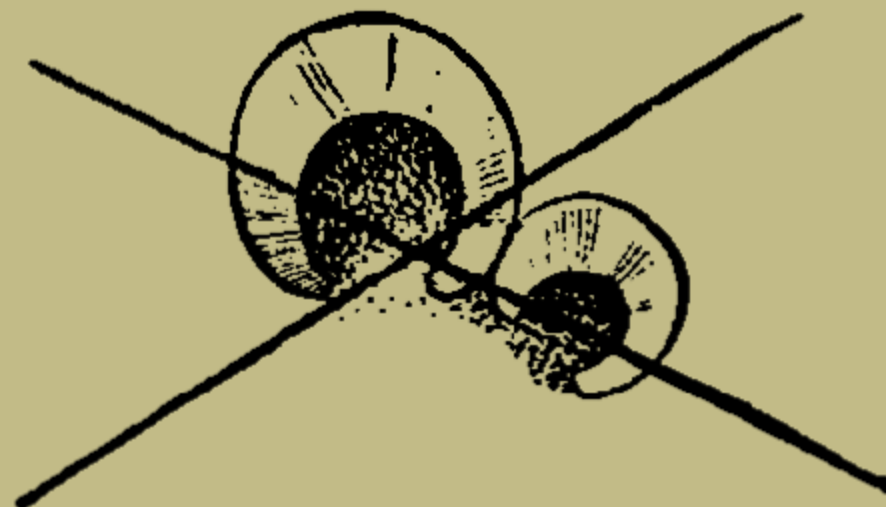
Керівні органи СВБ і їх пленуми повинні практикувати проведення своїх засідань на підприємствах, у колгоспах тощо. Треба залучити широкі маси трудящих до обміркування плянів роботи організації, плянів чергових кампаній і т. д.

Треба завести в практику роботи СВБ взаємне обслідування осередків, рад, організацій силами один одного — з метою обмінюватися досвідом роботи і виявляти хибні боки організації.

Найширша самокритика в нашій роботі повинна внести рішучий перелім у діяльність Союзу Войовничих Безвірників і перебудувати його на дійсно передовий загін суспільства на фронті соціалістичного будівництва.

Центральна Рада Союзу Войовничих Безвірників звертається до всіх організацій СВБ, до окремих безвірників і до всіх трудящих Радянського Союзу з гарячим закликком розгорнути самокритику на антирелігійному фронті.

Центральна Рада Союзу Войовничих Безвірників



ПРО САМОКРИТИКУ В СПІЛЦІ ВОЙОВНИЧИХ БЕЗВІРНИКІВ

(З доповіді тов. Ярославського на Виконбюрі ЦР СВБ СРСР)

Самокритику в Спілці Безвірників розгорнуто покищо цілком не досить. На II з'їзді СВБ ми намагалися викрити свої хиби, занотувати їх в різних резолюціях, вияснити, чому в нас недостатня масовість Спілки, чому окремі товариші, що беруть активну участь у роботі на інших фронтах боротьби, так неохоче працюють в цій галузі, чому в нас досі ще сама Спілка не відповідає тим завданням, що ми їх собі ставимо. Ці питання в нас було поставлено. І ми пробуємо по можливості їх розв'язати. Однак, заспокоюватися на тому, що ми їх розв'язали на II з'їзді, було б неправильно. Ми повинні тепер по всіх лініях розгорнути багато ширше критику наших власних хиб, недостатків нашої роботи.

Ці основні хиби такі: насамперед це — питання про масовість Спілки. Ми повинні прослідкувати, як ті вказівки, що їх дав II з'їзд, сприймають різні організації. Нам потрібна дійсно серйозна перевірка і перереєстрація складу нашої Спілки. І ця перереєстрація повинна бути в той же час серйозною самокритикою хиб нашої роботи. Ми повинні прослідкувати, що з себе являють ті чи інші осередки нашої Спілки. Я побоююсь, що коли ми розгорнемо як слід цю роботу, то виявиться, що де-не-де наші осередки існують лише на папері. У Спілці безвірників можуть знайтись різні елементи, що примазалися.

Перевірка наших рядів, перереєстрація Спілки — ця кампанія є одна з найважливіших наших заходів. Треба перереєструвати нашу Спілку таким чином, щоб вона була в той же час заходом найбільшої самокритики всіх метод нашої роботи, виявлення, хто є в Спілці, для чого і як провадиться робота.

Тепер щодо метод роботи. Методи роботи залежать від дуже багатьох умов. Насамперед, вони залежать також, як і зміст нашої роботи, від політичної обстановки, від співвідношення класових сил і т. ін. А через те що ця обстановка і співвідношення класових сил увесь час змінюються і нині змінюються саме на нашу користь, на користь соціалістичного будівництва, то, зрозуміло, ці методи не можуть залишатися застиглими. Коли ми говоримо про соціалістичний наступ на капіталістичні елементи, то відповідно до цього повинні бути такі методи, що дозволяли б діяти у напрямку розвитку цього соціалістичного наступу.

На з'їзді безвірників були такі запитання: чи перебуваємо ми в стані оборони, чи в стані наступу? Смішно говорити про це на 13-й рік Жовтневої революції. Ми закладаємо дуже міцний фундамент соціалістичного будівництва. Класова боротьба в різних її формах набуває масового загостреного характеру, і говорити про те, що ми перебуваємо в стані якоїсь оборони, а не наступу, було б політично неправильно. У зв'язку з цим треба подивитися, чи нема в наших методах роботи чогонебудь такого, що вижило вже себе.

До питання про зміст нашої роботи треба підійти трохи глибше. Ми поставили питання про коріння релігії. Це надзвичайно серйозне питання, бо теоретична наша думка в цій галузі дуже мало працює. Ми беремо те готове, що нам залишив Маркс, Енгельс, Ленін. Беремо дещо в Кунова. Але ж обстановка тепер змінилася. Бо ж ми працюємо в державі іншого типу. Наша ж держава є держава - комуна, що будується. У цій державі інше співвідношення клас, в цій державі робітничий клас не експлуатується, а є зверхній клас. Змінюється вся політична обстановка, змінюється все співвідношення клас. Отож в цих нових умовах треба подивитися, як змінюються релігійні вірування, чим вони живляться, що від них залишається.

Самокритика з цього боку передбачає серйозну політичну роботу над низкою питань. Нам доведеться вивчати, опрацьовувати це питання не в кабінетах, а на фабриках і заводах, в наших гуртках, школах і університетах. Організаційні форми нашої роботи, звісно, не повинні бути якимись мертвими, застиглими, незмінними. Треба перевірити те, що ми ухвалили на II з'їзді Спілки Безвірників, подивитися, наскільки це відповідає ускладненим завданням нашої роботи.

Тепер нам вдалося дещо зробити в справі використання радіо, кіна. Тут треба активізувати нашу роботу, дати на сторінках нашої преси найдокладнішу її критику.

Треба вийти за межі нашої антирелігійної преси з критикою хибної роботи місцевих організацій, домогтися того, щоб у кожній газеті друкувалися статті про роботу Спілки Безвірників.

Нам нічого боятися викриття наших помилок, нічого боятися того, що це підхоплять і використають попи.

І в партійних, і в комсомольських, і в професійних організаціях і, певно, де-не-де в організаціях нашої Спілки Безвірників, і в окремих товаришів є те, що можна характеризувати як правий ухил в роботі. В той же час нам треба слідкувати за тим, щоб не було і лівих перегинів, бо цим теж можна пошкодити нашій антирелігійній роботі. А де-не-де ще є байдуже ставлення до антирелігійної роботи, тобто те, що ми називаємо примиренством.

Проти всіх перекручувань партійної лінії, що є взагалі у всій вашій громадській роботі, проти цих перекручувань треба повести рішучу боротьбу. Але треба, щоб це було виразно сказано і на сторінках нашої преси, і у всій системі нашої роботи.

ПРОФСОЮЗИ ПРОТИ РЕЛІГІЇ

Що релігія є гальмо революційної боротьби і соціалістичного будівництва, нашому читачеві відомо.

Добре про це знають і наші профсоюзи.

Однак, доводиться з жалем і навіть обуренням відзначити відомий факт незначної діяльності профсоюзів на фронті боротьби з релігійністю і попівщиною. Профсоюзи, будучи масовими організаціями, охоплюючи своїм впливом і віруючих робітників та службовців, могли б широко розгорнути справу антирелігійної боротьби, але вони цього не зробили і досі. Треба рішуче змінити стан речей.

Потрібно не тільки визнати велику небезпеку розвитку сектантства і попівщини, але й зробити з цього відповідні висновки. Жодні посилення на достачу людей, літератури та на інші, так звані „об'єктивні“, умови не можуть служити виправданням через ту просту причину, що є профсоюзні організації, що перебувають в тих же „об'єктивних“ умовах, і все ж зуміли розгорнути антерелігійну агітацію і пропаганду досить широко.

Як би не були ми бідні на літературу, але все ж є і журнал „Безвірник“, і газета „Безбожник“, і спеціальні антирелігійні підручники, брошури, а також антирелігійний матеріал, друкований в загальних журналах.

Як би мало не було в нас путящих антирелігійників - агітаторів і пропагандистів, в масі членів кожної профспілки все ж є багато можливих антирелігійників, що вимагають лише незначної підготовки, щоб бути придатними до антирелігійної роботи і що чекають лише організатора, який би скерував їх куди слід.

Несприятливі об'єктивні умови треба брати до уваги, але чим вони більші й чим важче їх перебороти, тим енергійніше повинні наступати ми самі, вишукуючи шляхи наступу і переборення об'єктивних труднощів.

Профспілкові культвідділи повинні посилити антирелігійну роботу.

Профспілковий актив перевиховується на різних курсах і гуртках. Ми вважаємо за обов'язкове включення до програми їх занять антирелігійних тем.

В клубах і червоних кутках безвірницький сектор не треба відсовувати на десяте місце, як було досі, а, навпаки, він повинен займати почесне, велике місце.

Треба примусити стіни бути красномовними і переконливими агітаторами проти попів, богів і чортів. Для цього можна використати плякати, що є в продажу, можна й на місці виготовити їх, бо ж на першому-ліпшому великому заводі знайдуться свої художники, карикатуристи,— їх треба знайти, використати, прилучити до справи боротьби з духовною сивухою.

У профспілок є бібліотеки. Профспілки організують виставки книжок, листівок, газет, плякатів і діаграм. Хай не ховають вони

антирелігійної книжки, не відсовують її в темний куток і не ставлять під саму стелю. Хай час від часу появляються виставки спеціально безвірницької літератури, а в бібліотеках хай бібліотекар уважно слідкує за цією літературою і хай не перестає рекомендувати її релігійному читачеві.

У членів профспілок є діти, що їх ми повинні виховувати в матеріалістичному дусі. Профспілки влаштовують дитячі ранішники, треба їх офарбувати в безвірницькі тони, не забуваючи, що на релігійну пропаганду в родині ми зобов'язані відповісти антирелігійним впливом в клубі, на площі, в школі.

Могутнім засобом боротьби з релігійністю в руках профспілок є стінна газета. Бийте в ній по сектантству, по всьому тому і всіх тих, що і хто зриває безвірницьку діяльність.

Використайте стінну газету з місцевими проявами релігійного ханжества, попівської і сектантської активності.

Всю цю роботу профспілки повинні провадити у тісному зв'язку зі Спілкою Войовничих Безвірників, що має деякий досвід, людей і спеціальні методи роботи.

Антирелігійну боротьбу ми повинні вести якнайбільше доцільно, скеровуючи головні зусилля на ті шари профспілкового населення, що найбільш релігійні.

Це, головним чином, виходці з села, наймити, жінки.

Треба виявити якнайбільше гнучкості, коли б викрилось посилення сектантства і попівщини на підприємстві, туди треба кинути додаткові сили без відволікань і посилення на об'єктивні умови.

Профспілкові центри можуть і повинні широко використати проти релігії радіо і відповідно вплинути на кіноорганізації, театри, журнали і авторів.

Низовим же профсоюзним організаціям не заважало б натискати на свої центри, вимагаючи від них проведення в життя всіх тих заходів, що потрібні для боротьби з релігією і що їх здійснення залежить саме від них.

Отже — більше діяльності! Геть байдужість і бюрократичне одписування од нагальної, пекучої справи.



Н. ДАЙРІ

НА БОРОТЬБУ З НЕПИСЬМЕННІСТЮ

XV з'їзд ВКП(б) у своїх резолюціях відзначив, що культурне будівництво є невід'ємна частина всього соціалістичного будівництва, і широко поставив проблему культурної революції.

Цілком зрозуміла й цілком правильна така постава питання. Вона виходить зі слів Леніна про те, що в некультурній країні не можна побудувати комуністичного суспільства. Вона виходить з того, що без ліквідації неписьменности й малописьменности, без піднесення культурного рівня мас, без опанування технічних і агрономічних знань прийти до соціалізму неможливо.

Культурна революція — це одне з корінних, вирішальних завдань соціалістичної перебудови країни.

Справді. Хіба можна розраховувати на найшвидший темп індустріалізації, на технічну революцію, коли значні шари робітничої класи зв'язані по руках і ногах неписьменністю і малописьменністю. Адже соціалістична реконструкція гостро поставила питання про тисячі нових пролетарських спеціалістів, про десятки тисяч культурних, висококваліфікованих робітників, про нову культурну працю, про продуктивність праці, якої ще не бачили при капіталізмі.

Колективізація села, підвищення врожайности сільського господарства вимагає культурних колективізаторів і кооператорів, культурних сільських господарів, що повинні раз назавжди відкинути старі, віками освячені засоби господарювання.

Розв'язання всіх завдань соціалістичного будівництва вимагають максимальної участі якнайширших робітничо-селянських мас. А проте значні кадри трудящих не втягнуті до бою, залишаються пасивними завдяки своїй неписьменності або малописьменності. Більше того. В умовах реконструктивного періоду неписьменність стає сильнішим знаряддям нашого класового ворога. Куркуль і піп на селі, непман і бюрократ у місті намагаються використати неписьменність значних прошарків трудящих для своїх класових інтересів" („Правда" за 8/IX — 29 р.).

Войовничі безвірники ніколи не повинні забувати, що боротьба з релігією та її організаціями — ця частина класової боротьби — нерозривно зв'язана з культурною революцією. В умовах СРСР один з важливих коренів релігійности є культурна відсталість і недостатня політична письменність трудящих, особливо селянських мас. Використовуючи цю відсталість, церковники ширять свій, ворожий революції, вплив.

На сьогодні на фронті соціалістичного будівництва особливо гостро виділяється саме завдання ліквідації неписьменности й малописьменности. Насправді, хіба можлива поголовна свідома участь мас в соціалістичному будівництві, коли 30% трудящих віком від 16 до 34 років — неписьменні?

Хіба можлива успішна боротьба з релігією, коли третя частина трудящих не має можливості почитати газету, журнал, книгу і через них (а це, тимчасом, наймасовіший, найзручніший спосіб) дізнатися про класову роль релігії, про здобуття людського розуму, через них мати контакт з життям, що біжить вперед?

Незабаром після Жовтневих днів проти московської каплиці „Іверської божої матері“¹⁾ великими літерами було написано гасло: „Релігія — опіум для народу“. Сліпими очима неписьменних людей дивились юрби задурених трудящих на незрозумілі для них знаки. І як могла пробудитись в них думка дізнатися про подробиці того, що криється за цими словами?

Мусимо організувати рішучий похід проти неписьменности, щоб знищити той розрив, що є між господарчим і культурним зростом країни, щоб до [кінця п'ятирічки виконати план ліквідації неписьменности і малописьменности, план, що до цього часу систематично недовиконувався.

За п'ятирічкою на Україні треба вивчити півтора мільйона неписьменних і малописьменних, в тому числі 450 тисяч — до 1 жовтня 1930 року. Наскільки важке це завдання — наочно показує столиця України — Харків, де до 1 жовтня 1930 р. мають ліквідувати неписьменність 12.080 чол. та малописьменність 18.988 чол.

Щоб проробити ж цю роботу на всій Україні, потрібна ціла армія культурників — 10.700 чол., організаторів — 300, ліквідаторів — 2.500, методистів — 300, книгонош — 600, лекторів — 900, політбесідників — 600, керівників підвищених груп — 480, дитячих керівників — 820, організаторів масової роботи — 500, зв'язистів — 3.000.

Що повинна зробити ця армія? Організувати: 2.500 груп ліквідації неписьменности і малописьменности, 240 груп підвищеного типу, 150 гуртків самоосвіти, 2.000 наукових лекцій, 2.000 політбесід, 3.000 екскурсій, відвідування кіна 100.000 чол., пересувні бібліотеки на 60.000 книжок, вечірні дитячі садки на 5.000 дітей.

Все це коштуватиме коло 3 мільйонів карбованців.

Ліквідація неписьменности й малописьменности — бойове завдання сьогоднішнього дня. Бойове завдання не лише Наркомосвіти та товариства „Геть неписьменність“, а й партійних і комсомольських організацій, всієї радянської суспільности. Недостатньою суспільною увагою з'ясовується той факт, що досі ліквідація неписьменности посувалася вперед дуже поволі.

¹⁾ За допомогою цієї „чудотворної“ ікони, що до неї поклонялися приходили численні прочани, попи зробляли величезні суми грошей.

Завдання Спільноти Войовничих Безвірників — взяти активну участь у великому поході проти неписьменності — одній з основ релігійності. Не повинно бути жодного осередку СВБ, що не проводив би практичної роботи щодо ліквідації неписьменності; письменність трудящих в умовах СРСР — це одна з важливіших умов безвір'я.

Не повинно бути жодного неписьменного або малописьменного в Спільноті Войовничих Безвірників.

Безвірники повинні розгорнути широку антирелігійну роботу серед неграмотних, що ліквідують свою неписьменність, втягуючи їх у свої ряди.



На виставці АХЧУ. Куток антирелігійного карнавалу в Києві

Г. ДЕНІСОВ

ЯК ФАБРИКУВАЛИ ЧУЛЕСА ТА МОЩІ В КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКІЙ ЛАВРІ

З метою притягнути до себе побільше богомольців, щоб пожитися з них, монастирі, кожен зокрема, старався чимнебудь уславитися. Здебільшого для цього монастирі фабрикували в себе різні „чудеса“ і „мощі“.

Слава, авторитет і багатство монастиря залежали від того, наскільки той чи інший монастир влучно і вміло влаштовував і рекля-



Домовина з „мощами“ Павла Тобольського (фотографія 1899 року)

мував те чи інше „чудо“ або „мощі“. Тому кожний, навіть нікудишній, третьорозрядний, але поважаючий себе, монастир вважав за свій неодмінний обов'язок вславитися будь-яким чудом.

Всяке „чудо“, навіть невеликого масштабу, притягало безліч богомольців, що залишали для монастиря і ченців значні цінності у вигляді пожертв, так грошових, як і речових.

Бувало, як от при відкритті „мощів“ Тихона Задонського, пожертви сягали кількох десятків тисяч карбованців. У таких випадках, що звичайно відбувалися з особливою врочистістю, траплялося, що екзальтовані богомольці в випадковій релігійного психозу скидали

з себе навіть останній одяг і жертвували за „спасіння душі“. Цього ченцям монастирським тільки й треба було, бо це значно збільшувало їх матеріальну базу та давало збільшення постійного потоку богомольців, а з цим і постійний приплив нових коштів.

Звісно, чим більше реклямувалося „чудо“, тим більше воно несло з собою коштів і слави для монастиря. Існували монастирі (Олександрівська лавра, Троїце-Сергіївська тощо), що їх величезні багатства були зобов'язані „чудотворним іконам“, „мощам“, „цілющим потокам“ і т. ін.

Деякі значні монастирі мали привилеї на виробництво „чудес“. Чим довше існував монастир, тим більш він мав права на виріб „чудес“. Часто це право залежало також і від того, наскільки той чи інший монастир підтримував монархічний уряд. Чим самовідданіше монастир допомагав урядові в скрутний для влади час, тим більше після цього він мав різних привилеїв, в тому числі й дозволів на утворення „чудес“.

„Чудеса“ мали різноманітний характер, як от: „чудотворні“ ікони — христової матері, Миколи Мірлікійського тощо, цілющі води, мироточиві голови, і, нарешті, мощі.

За „чудеса“ правили також різні „знаменія“ на небі, як от „поява“ хрестів, янголів, божої матері, пророків, „чудесні“ впливи різних ікон „божої матері“ на війні, з'явлення різних преподобних „угодників“ уві сні і т. ін. Останню категорію „чудес“ утворювали виключно з метою підсилення віри в темних масах, підняття бадьорості підчас народнього лиха, підчас голоду, пошестей, війни тощо. Ці „чудеса“ і „знаменія“ духовництво якнайактивніше пропагувало й реклямувало серед темних мас.

Утворенням „чудес“ першої категорії і реклямою „чудес“ другої категорії вславилася Києво-Печерська Лавра підчас імперіалістичної війни.

Природні умови київського ґрунту, в якому могли хутко висихати і довго зберігатися трупи, дозволяли часто відкривати „мощі“. Цими „мощами“ Києво-Печерська Лавра вславилася була на всю колишню Російську імперію, здобувши собі від того великий духовний авторитет. Головною метою цієї діяльності було вишукування й скупчення в руках лаврських ченців значних матеріальних коштів від гендлярства та спекуляції, також від пожертв численних богомольців.

В числі „чудесних“ речей Києво-Печерської Лаври були такі, як „чудотворна“ ікона Успенської божої матері, „мироточиві“ голови, „мощі“ різних „святителів“ і „угодників“, що їх протягом свого існування Києво-Печерська Лавра утворила понад 150. Маючи такий багатий склад „чудесного“ майна, лавра отримувала величезний дохід від пожертв богомольців, від торгівлі маслом з-під „мироточивих голів“, від продажу частин „мощів“, що становили, як відомо, невідмінну приналежність кожної церкви. Наскільки великі були ці прибутки, видно хоча б з того, що року 1859, як це виявлено з документів,

Киево - Печерська Лавра мала прибутку 47.639 крб. Безперечно, ці прибутки з кожним роком більшали, бо зростала кількість богомольців та попит на частини „мощів“ при будуванні нових церков.

Не дивно, що, маючи такий дохід від „чудесних“ речей, лавра не шкодувала коштів на їх пишне оздоблення. На одну лише ризу для „чудотворної“ ікони Успенської божої матері лавра витратила 65 тисяч крб.

Утворення того чи іншого „чуда“ звичайно пристосовувалося до будь-яких значних свят або особливих обставин. Звичайно, попереду відповідно підготовлялося думку народніх мас.

Імперіялістична війна викликала особливу активність лаври до утворення та поширення „чудес“. Обставини того часу, зокрема в 1915 році, склалися не на користь царської Росії. Успішний з початку війни наступ на Галичину перетворився в цілу низку поразок російської армії. Не краще стояла справа й на інших фронтах. Як і завжди в такі часи, в народніх масах є причини до хвилювань, упадку настроїв тощо. Духівництво в такі часи має багато роботи в справі штучної підтримки належних настроїв у народніх масах та відтягнення їхньої уваги від дійсної причини лиха.

У зв'язку з поразками російського війська 1915 року патріотично-шовіністичні настрої почали спадати. В цей час якраз Києво - Печерська Лавра, за допомогою високопоставлених монархічних кіл і організацій, розпочала широку активну кампанію за відкриття „мощів“ єпископа Павла-Тобольського, що був похований у лаврській великій церкві більше 150 років тому. Кампанія почалася з того, що під приводом київського генерал-губернатора Трепова київські чорносотенні кола — „истинные сыны русского народа“, як їх величає лавра, — подали на ім'я митрополита київського Флавіяна заяву з проханням клопотати перед синодом і царем дозволити „канонізувати“ (тобто врочисто оформити) ніби відкриті „мощі“ Павла Тобольського.

Крім завдання підняти настрої так війська, як і мирного населення, лавра мала на меті цією нагодою підсилити свою скарбницю притоком нових коштів, бо за війну лавра значно витратилася, жертвуючи, часто під примусом уряду, частину коштів на війну (витрати Києво - Печерської Лаври на імперіялістичну війну досягали більше двох з половиною мільйонів крб.).

Отож відкриття „мощів“ Павла Тобольського мало всебічну рацію. Після подачі зазначеного вище прохання орган лаври — журнал „Свет Печерский“ — на своїх сторінках розпочав підготовчу кампанію, реклямуючи „чудеса“, що ніби сталися від „мощів“ Павла Тобольського — „грядущего светильника лавры, чудотворца и святителя“.

Варто відзначити такий випадок про смерть Павла, як це подає „Свет Печерский“. Павло помер 4 листопада 1770 року у четвер „в п'ятом часу с полдня“, а поховали його лише 19 грудня, тобто рівно через півтора місяця після смерті з дозволу синоду. До того часу тіло перебувало „в склепе под полом Стефановского придела соборной Успенской церкви Киево - Печерской лавры“.

Як видно, ще підчас смерти Павла існував якийсь плян щодо утворення мощів, бо яка була рачія не ховати трупу аж півтора місяця, та ще чомусь лише з дозволу синоду?

Очевидячки, тримаючи труп у відповідних умовах, штучно підготовляли його для виготовлення з нього „мощів“. І дійсно, хоч і з запізненням — аж через 50 років — цей труп вирішили використати як мощі. Митрополитові київському Євгену Болховітінову доповіли, що тіло „почивает нетленным“. Тої ж ночі до митрополита ніби явились персонально „мощі“ Павла Тобольського з такою пропозицією: „Чи даси нам почивати, чи ні? Не даси нам почивати, не дам тобі і я

ніколи почивати“. Це — легенда, що її видумали історики лаврські без всяких підстав і писаних стверджень, хоча б того ж Євгена Болховітінова, але характерно, що слова Павла журнал „Свет Печерский“ подає українською мовою, очевидно, з явною метою зробити цим більший вплив на українське населення.



„Мощі“ Павла Тобольського в їх сучасному вигляді

Утворюючи передумови до відкриття „мощів“, Києво-Печерська Лавра розгортає на сторінках „Света Печерского“ рекламну кампанію та вихваляє „чудотворні“ заслуги „мощів“.

Варто зазначити, що справу про зачислення Павла „до ліку святих“ порушувалося ще у 80 роках минулого століття через митрополита київського Платона, але тоді синод на це не погодився з тої причини, що, мовляв, одне лише нетління не є підстава до того, щоб канонізувати мощі, тобто провести офіційне оголошення і врочисте відкриття їх.

Перед керманичами Києво-Печерської Лаври виникло завдання створити таку ситуацію і подати такі докази, яких досить було б, щоб отримати офіційний дозвіл на канонізацію з боку синоду. В цьому напрямі й скеровано було діяльність Києво-Печерської Лаври. Імперіалістична війна отожд стала за зручний привід.

За головний факт Павла Тобольського після смерти стало... лікування хворих. За свідченням лаври, Павло... чудовий лікар таких хвороб, що вже не подають жодних надій на вилікування у звичайних обставинах. Щоб це довести, Києво-Печерська Лавра подала цілу низку випадків, що хворі на такі хвороби нібито „цілковито

видужали“, коли зверталися з молитвою про допомогу до „мощів“ Павла Тобольського.

Щоб більше переконати віруючі маси в правдивості таких випадків, останні подається в журналі у формі листів від тих осіб, що „видужали“ завдяки молитвам до Павла Тобольського.

Але характерно, що всі особи, що від них подається листи, за соціальним станом належать головним чином до духівництва або чиновниць, або богомільних купців.

Для прикладу не вадить подати огляд деякої частини цих листів: 1) В № 17 „Света Печерского“ за 1915 рік надруковано листа від Дарії Назарової—служниці духовної школи у Москві: вона пише, що видужала після молитви перед „мощами“ Павла Тобольського; назви хвороби не зазначає; 2) чиновниця Катерина Аквилонівна з Казані пише те ж саме; 3) в № 18 є лист від священника Новгородського Дар'яницького жіночого монастиря—Клавдія Георгієвського; він повідомляє, що родичі черниць того ж монастиря—Катерини Жвачкіної і Зої Бистрицької видужали після того, як до Києво-Печерської Лаври послано було гроші з проханням помолитися перед „мощами“ Павла і прохати в нього видужання; 4) в тому ж номері є лист наглядача Києво-Подільського духовного училища—священника Шпачинського; цей пише: послушниця Київського Фролівського монастиря Хросина запискою повідомила, що одужала від хвороби після молитов перед домовиною Павла; 5) в № 19 надруковано свідчення священника Петра Тихоновича про те, що він видужав від тяжкої хвороби—горлових сухот, дякуючи молитвам Павлові; 6) в тому ж номері купець Михайло Потапаєв сповіщає, що його дружина видужала від ревматизму після молитов до Павла Тобольського.

Всі дописи подається без посилань на лікарів, що свідчили б характер хвороби. Дуже можливо, що ці листи фабрикували самі лаврські ченці, бо всі випадки дійсного виздоровлення хворих, що його хоч посередньо можна було використати зі спекуляційною метою, ченці не забували ретельно занотувати і засвідчити при авторитетних особах. Про це свідчить один такий випадок, що його лаври аж надто розмалювали, але що, однак, зовсім нічим не доводить про цілющу силу „мощів“ Павла Тобольського і що придатний лише для обдурювання темної релігійної маси. Ось він. В № 46 „Света Печерского“ за 1915 рік вміщено замітку такого змісту: в одній родині на шкарлатину захворів 10-тирічний хлопчик; хворість ускладнилася на дифтерію, а потім—на запалення вуха. Лікарі, що лікували хворого, зробили висновок про необхідність операції, попередивши при цьому родичів, що операція має бути надзвичайно складна та тяжка для хворого у зв'язку з квалістю його організму, виснаженого хворобою. Мати хлопчика, людина надто містично-релігійна, погодившись на виконання операції, покладає надію лише на бога і напередодні операції всю ніч молиться з хрестиком, що посвячений був на „мощах“ Павла Тобольського. Другого дня операція скінчилася цілком щасливо, і хлопчик почав одужувати.

Вдячна богомільна мати, приписуючи сприятливе скінчення хворости вищим божим силам, поїхала з сином до Києво - Печерської Лаври, щоб персонально принести подяку на „мощах“ Павла, якого вона вважала за головнішого чинника одужання хлопчика. Лаврські ченці схопились за цей випадок і вирішили безсоромно його використати для своєї мети — для реклями цілющої сили „мощів“. У жєнщини потребували присяги, а потім при свідках записали її покази, щоб довести, що „дивный во святых господь до последних дней продолжает являть свою милость верующим людям по молитвам блаженно почивающего святителя“.



Малюнок з образом „святого“ Павла Тобольського, що його лавра поширювала на спеціальній листівці, в якій вихвалялося чудотворну силу „святого“.

До цих показів додано свідцтво Владикавказьких лікарів, що лікували й робили операцію, і в цих свідченнях визначено характер і процес хворости та операції.

Здавалося б, що нічого дивного, зв'язаного з діями небесних сил, у виздоровленню немає. Для свідомої людини ясно, що у видужанню відіграла роль вмілість лікарів, озброєних наукою, але ж лаврські мракобіси зробили зовсім протилежний висновок, бо їм треба було створити зайвий привід для уславлення „святителя“ та цим випадком викликати до себе увагу релігійних мас. Безперечно, подібні реклями знаходили сприятливий ґрунт серед релігійних мас, збільшуючи приплив богомольців на поклін „новому“ святителєві і „чудотворцеві“ і тим самим збагачуючи лаврську скарбницю.

При цьому лаврські ченці досягли і другої мети: увагу мас відверталось, хоч і частково, від народнього лиха — війни і зубожіння країни.

Але не вдалося лаврі своєчасно завершити цю ганєбну, хитро задуману театральну виставу з канонізацією „мощів“: розгортання військових подій — наступ австрійсько - німецького війська на російську територію — спричинилося до панічного розгублення серед самих лаврських ченців, що гарячково мусили готуватись до евакуації (вивозу) свого майна і численних монастирських цінностей. Відкриття „мощів“ було залишено до сприятливіших часів. Революція остаточно вибила з думок лаврських ченців намагання заробити на цьому черговому випадку шахрайства: революціонізовані народні маси знайшли сили, щоб скинути з себе віковичний духовно - релігійний тягар та відвернутись назавжди від своїх постійних духовних опікунів та вихователів.

Щодо самої постаті Павла Тобольського як людини, то невідомо, чому саме лаврські ченці разом з чорносотенними колами надумали вславити Павла Тобольського як „чудотворця“. Бо ж нічого святого в своєму життю, принаймні такого, що ставиться в обов'язок кожному кандидатові у „святителі“, а саме — відповідної „святої“ поведінки в життю Павла Тобольського, історія не знаходить. Навпаки, історичні дані зазначають про те, що Павло, перебуваючи в своїй єпархії в Тобольському, виявив себе як грубий, жорстокий духовний правитель як до підлеглого йому духівництва, так і до монастирських селян-кріпаків.

Таке його поводження та управління призвело до вибуху повстання пригноблених кріпаків в таких розмірах, що уряд військовою силою його придушував. До синоду поступило багато (більш 30) скарг на Павла, на його жорстокі вчинки та його надлюдські розправи з кріпаками-селянами. Врешті цариця Катерина видала наказа про відклик Павла з Тобольської єпархії та про притягнення його до суду („Киевская старина“, № 6 — 1895 р.). Поки провадили слідство, Павло встиг померти, будучи „на покое“ в рідній йому Києво-Печерській Лаврі, з якої він почав був свою духовну кар'єру. Отже не можна ствердити, що причиною бажання лаври вславити Павла як „святителя“ була „святість“ його життя. Причиною, як видно, є лише те, що збереглась нетлінність тіла.

„Мощі“ Павла Тобольського подібні до Седнівських (на Чернігівщині) муміфікованих тіл зі склепу маєтку колишніх поміщиків Лизогубів, що збереглися, перебуваючи у відповідних умовах ґрунту, склепі з вентиляцією тощо.

„Мощі“ Павла зберігалися „нетлінні“ лише доти, поки їх ченці тримали у цих умовах. Коли ж до них став вільний і постійний доступ, то Павло Тобольський виявив намір віддати належну данину часові та відповідно пристосуватися: на його обличчі зникло волосся, і Павло, перетворився в чистого молодика: разом з тим почорніло все його тіло. Волосся зникло через те, що ченці лаврські, щоб підтримати в належному стані „мощі“, почали змащувати їх якимось розчином. Та після цього на „мощі“ напала гусінь, що вщент знищила волосся.



А. АНДРІЙЧУК

ЩО ДІЯЛОСЯ ЗА МОНАСТИРСЬКИМИ СТІНАМИ

Судова справа архидиякона Київської лаври Чехуна та монашки Воронкової зворушила радянську суспільність і не лише одного міста Києва, а навіть і цілого СРСР. Широке коло робітників київських підприємств вимагають закриття монастирів, церков, синагог та інших релігійних закладів, як розсадників мракобісся та контр-революційних вихваток проти заходів радянської влади.

Треба сказати, що вбивства людей за мурами лаврського монастиря мають свою історію з давніх-давен, але про це, за дореволюційних часів, не виходило далі за монастирські мури, губернаторські палаци та поліційні заклади. Тут розкажемо коротенько про давні злочини лаврських монахів.

15 червня 1813 р., коли монахи в печерах закінчували „божу службу“, прибіг до паламарні жебрак Кирило Біліченко і оповістив „святих отців“ одним словом: „Повісилась“. Це єдине слово принесло багато клопоту „братії“, особливо еклісіярхові (наглядачеві) печер ієромонахові Іасону.

На лиху годину святих отців, про самогубство стало відомо й поза лаврою, і у І часті київської поліції було заведено цілу справу. З цього приводу було багато біганини, списано багато паперу, але все щасливо закінчилося — карою в 50 поклонів.

Щоби не бути голослівними, подамо тут витяги з архівних документів.

„Дело о удавившейся на ближних пещерах в колокольне неизвестной женщине, посаженной в оную за воровство с пещер денег по повелению ризничего Иеромонаха Иассона, начавшись 1813 года Июня 15 дня. На 32 аркушах. Архивное № 1350“.

Ось — перша шпаргалка. Подаємо її цілком, — належить вона, очевидно, найгословнішому монахові лаври — митрополитові Серапіону Голховітінову.

„Ааронскому (духовний слідчий київської консисторії — А. А.) скажите, чтобы он не упустил настоять, дабы сказано было ясно в известном вам происшествии, что дело сие происходило не в самой лавре, а за лаврою на ближних пещерах, имеющих особенного начальника, зависимого в протчем от лавры, а сии подчеркнутые слова, чтобы точ в точ вложены были в дело, стараться не упустить Ааронскому.“

После велено было в показании Иассона и сие добавить тако: То и не касается по сему никакого дела до Лавры“.

„Рука божя“ наказала це зробити, а слуги царські виконали все цілком, що буде видно з показів еклісіярха Іасона.

Того ж таки дня з'явилася до І часті поліції м. Києва солдатка Палажка Степанова і „спутала“ лаврську братію таким показом:

„Сего числа в 8 часу по полуночи пойманная в ближних пещерах неизвестная женщина в сельском одеянии как то: в белой свитке и пестровой споднице... посажена была в колокольню нищим Кирилом Биличенком, которая в той колокольне завесилась и похоронена женщиною Анною Ситковною, но при сем она Путилова не была, а только узнала стороною и о сем объявляет в часть и подписалась тако...“

З цього і заварилася вся „катавасія“.

Жебрак — „казенний“ селянин Київського повіту села Глевахи Кирило Біліченко — на допиті в поліції показав, що він „принял от послушника Степана Шолома пойманную им в пещерах... женщину сельскую по имени и прозванию неизвестную, и онную по

приказанию того послушника отвел в колокольню, где, заперши, приказал слепому нищему Степану Сиченку блюсти дабы не вышла она. Потом оной же послушник вручил ему другую женщину, тоже неизвестную, для отвода в колокольню, то увидел прежде посаженную, что она зависелась на крючке около дверей своим поясом, почему он последнюю женщину отпустил, а повесившуюся отрезал уже неживую и прибежал в пономарню, объявив о сем... затем по приказанию склисарха Иассона та женщина похоронена Анною Ситковною за те деньги, которые с пещер уворовала".

Не цікавий допит сліпого бориспольського козака Степана Сиченка, бо останній стеріг, сам не знаючи кого, та не міг і знати, що коїлося у дзвіниці, але скупа була на покази вдова „вихрестка із турків" Ганна Ситковна :

„О том, как повесилась, не знаю, а только еклисиарх Иассон дал мне 5 р. 50 коп. на похороны и сказал похоронить как можно скорее повесившуюся женщину..."

Похорони коштували навіть дешевше асигнованої суми — обійшлися в 4 карб. 35 коп. Такі дешеві похорони можливо пояснити лише тим, що попам платити не прийшлося, хоч попів у самій лаврі повиню. Ось як про це зазначає протокол квартального Богомольця з 18/VI 1813 р.

„... и без об'явления и обряда похоронили тое мертвое тело за Васильковским шлагбаумом на общем христианском кладбище". Далі в протоколі розповідається про повішену :

„... Кто ж она такая, откель жителька, по учиненному разысканию никто не узнал, а предметами она: росту — средняго, волосов — темнорусых, лица — круглого, одеяние на ней: свитка — белого сермяжного сукна, сподница пестровая и рубаха полотняная..."

Ухекали, значить, у застінках і — кінці в воду.

„Совестию иерейскою..."

„... Когда пойманная печерскийя лавры в ближних пещерах на воровстве денег с святых мощей неизвестная женщина и посажена была под колокольнею в камеру с тем намерением, пока отойдет служение в церкви, причем и он, иеромонах Иасон, занимался своею на него от духовного его начальства возложенною должностью, и за тем онную святотатку усовестивши в ея преступлении отпустить ее на свободу, по прежнему заведенному обыкновению..."

... Когда мне сторожа об'явили, то я с человеколюбия моего и христианского долга, а ея нищеты ради, торгующей в переходе от Лавры к пещерам для нищих хлебом вдове Анне Ситковне дал пять рублей денег для погребения умершего тела. И как сие не в самой лавре, но на ближних пещерах, имеющих особенного начальника, зависимого в протчем от лавры, то и не касается по сему никакого дела до Лавры (чи казав це Іасон, чи ні, але ж сказав митрополит Серапіон, і це занесено в протокол, про що була мова вище. А. А.)... в чем что справедливо показал, в том буди потрібно будет и совестию моею иерейскою подтведить ни мало не усумниваюсь..."

Така совість ієрейська і тоді була — ніскільки не одмінна од совісти сучасних Чехуна, Воронкової та інших.

„Суд царський..."

Через 10 місяців справа було призначена до слухання у київськiм повітовiм суді, але ж останньої ніхто не чув і не бачив. Не було великого натовпу людського біля суду, бо київський губернатор забрав справу з суду і вирішив:

„Дело слушанием прекратить. Вдову Анну Ситковну подвергнуть двухнедельному заключению при киевской полиции. Дело же иеромонаха Иасона направить на рассмотрение для налсжения наказания духовному собору лавры. Впредь такие дела без участия сведующих духовных лиц к слушанию не назначать..."

Такий був суд царський. „Чорт бісові не дасть очей виколоти", і манахи, очевидно, і далі продовжували такі келейні розправи „попрежнему заведенному обыкновению".

„Суд божий“

Духовний собор лаври, з 9-ти архимандритів, довго міркував над цією справою і тільки через півтора роки розглянув її і ухвалив:

„Принимая во внимание тяжкий грех иеромонаха Иасона, духовный собор лавры, ознакомившись хорошо с делом и призвав на помощь бога, постановляет: на иеромонаха Иасона наложить эпитимию в 50 поклонов. Но, принимая во внимание немощь последнего, сделать рассрочку в три срока, согласовав выполнение таковой эпитимии с духовным собором... Означенное постановление подвергнуть стопам его высокопреосвященства митрополита киевского и галицкого и священно-архимандрита Киево-Печерския Лавры на утверждение...“

Священно-архимандрит поклав коротесеньку резолюцію: „Учинить по сему...“

Так закінчився і „суд божий“. По цьому справа і кінчилася.

Щождо того, чи дійсно вкрала гроші в лаври ота „онная неизвестная“, нічого із справи не видно. Але, знаючи побут манахів, можна догадуватися, що таких „святотатців“, як зазначена тут жінка, вони зачиняли на дзвіницю з цілком іншою метою.



На обговоренні антирелігійної доповіді (Харківський будинок безвірника)

Г. ЛЕСНОВСЬКИЙ

ЛЯМАРК

(До сторіччя з дня смерті еволюціоніста Ж. Лямарка 1829—1929 р.)

Це був знаменний рік. 1809 рік. Цього року народився великий вчений Чарлз Дарвін. Цього ж року Лямарк опублікував в Парижі свій твір „Філософія зоології“, де дає закінчена теорія еволюції живих організмів, тобто в основному це були висновки, до яких прийшов і Дарвін.

Рівно через 50 років по виході праці Лямарка Дарвін опублікував свою працю „Походження видів“. Ця книга була розпродана за один день.

До Дарвіна юрбами приїздили на поклоніння першорядні вчені з усіх кінців світу. Навколо Дарвіна утворюється кільце блискучих, ярих зір науки першої величини. Його ім'я стає знаменом і святощами для всього передового людства на обидвох півкулях.

А Лямарк? Його книга цілих 50 років мирно дрімала на бібліотечних полицях, вона припала товстим шаром півстолітнього архівного пилу й стала здобутком „гризучої критики мишей“. Коли Лямарк помер, президент Академії Наук виголосив похвальне слово про небіжчика, згідно з добрими старими традиціями Паризької Академії. У цій промові президент, між іншим, каже: „Ніхто не вважає його теорію еволюції за остільки небезпечну, щоб удостоїти її нападу...“

Небіжчик уже мирно лежав у домовині, коли з ораторових уст гладенько струїлося це „похвальне“ слово. Але навряд чи небіжчик дуже образився б, коли б він ці слова і міг почути. З живим Лямарком так само мало церемонилися, як і з Лямарком мертвим. Найгірше було не те, що Лямаркової еволюційної теорії не розуміли, — її просто не помічали, її замовчували на смерть.

А тимчасом Лямаркова робота варта зовсім іншого ставлення, бо в ній проведено еволюційний погляд. Ми тепер всі добре знаємо суть еволюційної теорії, вона, як відомо, полягає в тому, що всі рослинні й тваринні організми є між собою в найтіснішому родинному зв'язку й пішли одно од одного шляхом непомітних і довгих змін.

Щоб пояснити розвиток дуже складних і досконалих організмів аж до людини, зовсім не потрібно ні небесного духа, ні біблійних шести днів творіння, ні навіть геологічних катастроф та переворотів, цієї ефектної вигадки Кюв'є.

Колишній учень єзуїтської школи Лямарк був не менший ворог церкви та попів, ніж Дарвін. В особі Лямарка єзуїти мали кенського учня й дуже небезпечного ворога. Але з ним легше було справитись, ніж з Дарвіним. Бо в нього не було величезних ворохів фактів, що ними оперував Дарвін. В нього не було й центральної частини аргументації Дарвінової — правильного розуміння самого механізму еволюції.

Лямарк не дав ще вичерпної й переконливої картини самої ходи еволюції на основі боротьби за існування, природного добору та виживання в цій боротьбі найпристосованіших організмів. Ця заслуга безперечно належить Дарвінові.

Але Лямарк зате з геніяльною ясністю зрозумів саму ідею еволюції розвитку живих істот і намагався пояснити навіть, під впливом яких причин відбувалася еволюція.

А коли все ж таки це вчення протягом 50 років — від 1809 до 1859, року появи дарвінової праці — лежало забутим і зневаженим, то на це були свої причини. Лямарк не мав того величезного арсеналу фактів і даних, якими обстрілював Дарвін своїх противників. Суміжні й споріднені галузі науки — палеонтологія, ембріологія і фізіологія —

за Лямаркових часів були надто незрілі й юні, щоб підхопити, використати і підтримати це нове вчення.

Не малу роль відіграла й загальна реакційність тодішньої Європи Наполеона, далі — реставрації й священної спілки монархів. Європа — та свідомо не приймала чужого й ворожого їй „соціального замовлення еволюції“, та ще й з рук такого завзятого „якобінця“, яким був Лямарк.

І коли одним загальним поглядом окинути й долю Лямаркової науки, й особисту його долю — трудно скапскастися враження якогось глибокого внутрішнього трагізму. Все життя його — це один довгий ланцюг тяжкої праці, розчарувань, неудач і нещасть. І крізь все це довге життя — він жив 85 років — Лямарк проніс свою свіжу юнацько-романтичну віру й любов до науки. Це один з найяскравіших і найзакінченіших типів справжнього й до кінця відданого служителя науки — всупереч долі й наперекір всім її ударам.

Син збіднілих дрібних земельних власників, Лямарк хлопчиком примушений вчитися в єзуїтській школі і тільки чудом він вирвався з цупких лабетів єзуїтів. В ранній молодості він добровільцем вступає на службу в армію, його виряджають на фронт проти прусаків (підчас семилітньої війни). Він там виявляє виключну здібність і хоробрість. Йому дають нагороду. Але дуже скоро офіцери-аристократи примушують його подати в відставку. Цей вискокка, виявляється, мав смішну для офіцера слабкість: він вічно возився з якимись травами, квітками, засушував їх, робив написи.

Прогнаний з армії, Лямарк влаштовується на посаду дрібного службовця в банку. Він дістає не кепську платню, та, ба, вся ця платня йде на сплату карточних боргів старших братів, офіцерів-гуляк. Батьківський дім продано з торгів. На службі він теж не тримається довго — знову завалили ті ж рослини й квітки. А втім за службою Лямарк не дуже жаліє, він скоро знайомиться з видатними ботаніками у Франції, а на життя так-сяк заробляє лекціями.

Ось йому зовсім повезло. Видатний і багатий вчений Б'юфон посилає його гувернером проводити молодого його сина в мандрівці по Європі. Лямарк встигає об'їхати й об'їти пішки всю Італію, Австрію, Прусію і Угорщину. Він знайомиться з найкращими ботанічними садами в Європі, зав'язує зв'язки з європейськими вченими, починає збирати великі ботанічні колекції. Та, ба, мандрівку довелося обірвати на найцікавішому місці: його розбещений учень і не думав вчитися, йому багато більше подобалися веселі корчми та підозрілі розваги, аніж товариство Лямарка.

Важко було б розповідати підряд всі невдачі Лямарка. Коли Лямарк став випускати уже знамениту пізніше книгу „Флора Франції“, він показував коректурні листки своєму першому братові-ботанікові. Той не загаявся обізнати свого довірливого родича: він брав листи додому, ножами списував і, доки сумлінний Лямарк возився з правкою коректи, хитрий родич став випускати від свого імені окремими брошурами найцінніші місця з Лямаркової праці.

За кожної зміни режиму — а Лямарк пережив монархію, Національні Збори, Конвент, консульство, імперію Наполеона і реставрацію — Лямаркові доводилося тремтіти й за своє життя, й цілість тих багатющих колекцій, що йому були доручені від музею природничих наук ботанічного саду. Надто тяжко було відбитися від пруських салдатів, що ім після взяття Парижу дуже сподобалися простори й запахи ботанічного саду... Тільки чудом Лямарк урятував свої колекції.

Не менше доводилося терпіти й від глузувань своїх колег з Академії Наук. Коли Лямарк уже був видатний вчений з світовим іменем, він залишався все тим же простакуватим романтиком і ентузіястом. Він виступав з доповідями і з друкованими працями про речі, до яких ще не доросли його сучасники. Так було з його проектом метеорологічних станцій, за який його жорстоко й публічно образив Наполеон; так було з його еволюційним вченням — його колеги демонстративно позіхали, перемигувалися, жартували між собою підчас його доповідей. Лямарк, втім, помічав все це, коли слухачі уже розходилися.

На друкування праць, яких ніхто не читав, лекцій, яких ніхто не слухав, Лямарк тратив свої останні копійки, продавав поволі свою домашню обстановку, а далі й бібліотеку

У 80 років Лямарк осліп, а мозок його все не хотів переставати працювати. Він багато літ ще працював при повній сліпоті: свої праці він диктував дочці аж до смерти, що сталася 1829 р.

Таке життя й праця цього романтика від науки, цього неудачника й ентузіяста, творця одного з фундаторів великого вчення про еволюцію.

І коли тепер ми багато пунктів його навчання і не можемо визнати, коли, більше того, в його ученні є безсумнівні ідеалістичні моменти (а звідси тільки один крок і до релігії, недарма ж на його теорію покликається тепер низка релігійних мислителів), то все ж основна і геніяльна його думка — ідея про еволюцію — була вірна.

Правильно звернув він також увагу на тісні взаємини організмів і оточення. І цих двох моментів досить, щоб пам'ять про Лямарка, як про одного з перших еволюціоністів, було збережено.



Активісти - безвірники з житлокоопів розглядають в будинку безвірника караїмську тору (гора — книжка „святого“ письма)

І. М. ПОЛЯКОВ

„БОЖЕСТВЕННА“ КРИТИКА ЕВОЛЮЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ

Еволюційне вчення завдало біблійному світоглядові страшного руйнівчого удару. З 1859 року, коли вийшли в світ геніальні твори Чарлза Дарвіна про „Походження видів“, і до цього часу мракобіси всього світу ведуть атаку на теорію еволюції, намагаються її повалити¹⁾.

Але „собаки гавкають, а караван іде мимо“ — каже арабська приказка. Таке верещання сполошених мракобісів не в силі зупинити переможну ходу еволюційного вчення. Найрозумніші й найтактичніші релігійники давно вже зрозуміли, що лобовою атакою еволюційного вчення не зруйнуєш, і давно вже стали чинити в основному трьома іншими способами: або, нап'явши на себе шати науки, мракобіси намагаються зірвати теорію еволюції, так би мовити, з середини, дискредитувати її, або вони намагаються сполучити ідею створення світу з теорією еволюції, або, визнаючи цілковито еволюційне вчення, вони намагаються „підвести під неї“ божественний ґрунт. Дамо кілька ілюстрацій до цих трьох тактичних заходів, що ними орудують релігійники.

Ейнгорн сумнівається в реальності еволюції

За приклад спроби „зірвати еволюційну теорію з середини“, дискредитувати її, може стати видана кілька років тому в Німеччині книга Д. Ейнгорна — „Досвід і еволюційна теорія“. Ця книга дуже характерна для тієї атмосфери суспільно-політичної реакції, що існує в капіталістичних країнах. На тлі суспільно-політичної реакції, навіть у „найпередовіших“ буржуазних країнах пишним цвітом розцвітає реакція ідеологічна, що влучним показником її є книга Ейнгорна.

Більшість критиків свого часу нападали на дарвінізм, як на теорію, що повинна була відповісти на питання, „чому відбувалася еволюція“.

Більшість мракобісів всі свої сили направляли на те, щоб повалити теорію Дарвіна, як єдину теорію, що дає послідовно-матеріалістичне з'ясування процесу еволюції. „Підступитися до самого факту еволюції, заперечити уявлення про те, що організми витворилися протягом мільйонів років, шляхом еволюції, поставити під сумнів еволюцію як таку зважувалися лише найдурніші мракобіси. Ейнгорн сміливо стає до їх лав і виголошує на адресу більшості критиків еволюційної теорії: „Вони боролися проти висновку замість того, щоб напасти на саму теорію“, тобто він обвинувачує більшість критиків у тому, що вони боролися з дарвінівським поясненням причин еволюції, а не з самою теорією еволюції в її суті.

Далі Ейнгорн сміливо іде в лобову атаку: „Еволюційна теорія, — пише він, — є гіпотеза, що в ній тим більше відсутня стала основа, що далі й далі наука прагне цю основу дати“. Еволюційне вчення, на думку Ейнгорна, оснований на дуже сумнівних і підозрілих фактах: ми не маємо достатніх фактичних підстав визнавати вчення про еволюцію, ми, правду кажучи, просто віримо в еволюцію. „В жодній галузі біології не виступає так різко протилежність між досвідом і спекуляцією, між фактом і гіпотезами, між знанням і вірою, як у галузі еволюційної теорії“ — співчутливо наводить Ейнгорн слова німецького біолога ідеаліста Рейнке.

В чому зміст цього твердження, зрозуміти не важко. Це чергова попівська спекуляція, розрахована на простаків. Якщо про еволюцію ми нічого до пуття не знаємо, якщо в еволюцію ми тільки „віримо“, то, розуміється, ця „віра в еволюцію“ не матиме жодних переваг перед вірою в господа бога. Хочеш — віруй у бога, хочеш — віруй в ево-

¹⁾ Про те, як релігійники боролися і борються з еволюційним ученням, див. статтю Полякова. — „Релігія в боротьбі з дарвінізмом“ і статтю Фінкельштейна — „Буржуазно-попівські перекошування дарвінізму“ в № 3 „Безвірника“ за 1929 р.

люцію. Точка погляду, безумовно, для мракобісів дуже зручна, бо вона позбавляє еволюційне вчення його загальнообов'язковості, зводить його до справи особистого смаку.

Якщо подобається, віруй у те, що „твоїм дідусем була вошива мавпа“ (слова одного американського мракобіса фундаменталіста), якщо хочеш, віруй у таку високу істину, як господь бог, творець неба, землі, а також рослин і всіх тварин земних. Ця хитроумна попівська спекуляція вже аж занадто сілими нитками пошита.

Вже дуже давно, років 25 тому, ботанік Рейнке намагався врятувати бозю, прикинувшись людиною, що „вірує“ в еволюцію. Про еволюцію він писав: Ми нічого до пуття не знаємо, прибічники еволюції — це „громада вірян“ (так і написано — слово в слово). Те ж саме кажуть і наші попи. „Активіст“ із попівського журналу „Український православний благовісник“ — протоєрей Кореньов писав 1927 року: „персональним засвідченням ніхто ж не може нам довести, що світстворення виникло саме так, як це трактує безбожництво. Ріжниця між нами, що віруємо в бога, і тими, що не вірять — безвірниками, не та, що ми віруємо, а вони нібито ні в що не вірують, а та — у що ми віруємо і в що вірять вони. Віруємо ж ми — віряни, і вони, нібито — безвірники; тільки ми віруємо у премудрого [архітектора, творця світу — бога, а безвірники вірують у атомний випадок і щасливе зчеплення випадкових обставин.

Ловко сказано! Тим, що ніхто з нас не жив на землі отак сто мільйонів років дійсно ствердити „персональне засвідчення“, що еволюція відбувалася, важкувато, водночас, мабуть, слід відмовитись і від такої „неуґрунтованої“ думки, як от, що земля крутиться навколо сонця. Аджеж власними очима цього ніхто не бачив. Та, мабуть, можна разом не повірити і в те, чи існував будь-коли на землі Карл Маркс чи Пушкін, аджеж ніхто з нас їх не чув „на власні вуха“.

Глупота цієї попівської аргументації для всіх очевидна. Наукове твердження, або наукова теорія, нічого спільного з релігійною вірою не має і не може мати. Там вірять у те, чого не знають, „вірять тому, що це абсурд“, вірять у те, чого довести не можна. Тут же не вірять, а знають, знають на підставі вивчення дійсного реального світу, знають на підставі ознайомлення з фактами. Вірі тут немає місця, тут панує наукова певність.

Наукова теорія будується як узагальнення, як висновок із фактів, і на підставі цих же і знову відкриваних фактів її можна постійно контролювати й перевіряти. Еволюційне вчення є одна з найґрунтованіших наукових теорій. Вже історія еволюційного вчення каже за те, що, не зважаючи на ранні спроби „вгадати наперед“ теорію еволюції, ствердитись і міцно увійти в науку вона могла лише після того, як під неї геній Чарльза Дарвіна підвів міцний фундамент фактів.

Тисячі і десятки тисяч фактів запевняють нас у тому, що тварини і рослини змінялися, що одні види гинули і давали початок іншим, що вищі організми виникли через поступову еволюцію з нижчих. Факти з галузі науки про побудову організмів (порівняльну анатомію), науки про зародковий розвиток (ембріології), науки про викопні організми (палеонтології) та інших наук приводять нас до необхідного загальнообов'язкового і достовірного висновку про те, що на землі відбувалася еволюція організмів. Кожне нове відкриття, як от відкриття викопних предків суходольних рослин — псилофітів¹⁾ стверджує правильність еволюційного учіння.

Отже твердження Ейнгорна про те, що „еволюційне вчення не є наукова теорія, а лише релігійна догма“, тобто що в еволюцію ми тільки віримо, є дешева і невдаха спроба з негідними засобами підкопатися під підвалини еволюційного вчення. Це чудово розуміє і сам Ейнгорн і тому всю свою книгу в цілому присвячує критиці і запереченню тих фактів, що на них ґрунтується еволюційне вчення.

¹⁾ Про псилофіти див. в № 22 „Безвірника“ за цей рік. Взагалі ж з фактами, що говорять на користь еволюції, читач легко може обізнатися з низки статтів, видрукованих у „Безвірнику“, а також із книг, наприклад: Гессе — „Походження видів і дарвінізм“, підручник еволюційного учіння для трудових шкіл Дучицького або Бляева, або Наталі. Див. також книги: Полякова — „Походження тварин та рослин“, ДВУ, 1929 р., 2-ге видання та Полякова — „Людина і її місце в природі та походження“, ДВУ, 1929 р.

Але отут і виявляється цілковите безсилля „божого вояки“. Почати з того, що він критикує не стільки сучасну еволюційну теорію, скільки ту форму еволюційного вчення, якої воно набуло у знаменитого німецького ученого Геккеля. Критикуючи еволюційне вчення, він свідомо його перекручує, риблячи, наприклад, такі нахабні заяви, що ніби прибічники його визнають перетворення раків і комах на ссавців, а бактерій — на жаб (!). Ці божевільні дурниці Ейнгорн приписує прихильникам еволюційної теорії.

Вся його критика настільки квола, що на ній навряд чи варто довго зупинятися. Один розділ Ейнгорн присвячує доказам того, що еволюційна теорія походить від думки про „абсолютну мінливість“ організмів, тобто стверджує, що всі організми у всі часи й у всіх напрямках змінюються. А, на думку Ейнгорна, справа стоїть зовсім не так, бо, поперше, ми знаємо ряд організмів, що не змінювалися протягом мільйонів років (викопні предки деяких слимаків і черв'якуватих такі ж, як і нині є організми), а подруге, змінювання організму — це лише чисто зовнішнє явище, бо „суть“ організму залишається незмінною. Це заперечення цілком безпідставне. Поперше, еволюційна теорія не каже ні про яку „абсолютну безмежну“ мінливість.

Сам Дарвін указував на існування „консервативних“ сталих організмів і дуже легко пояснював причину того, що деякі організми мало мінливі. „Дуже проста форма, пристосована до дуже простих умов існування, може залишатися без змін і вдосконалювання на невизначений час“ — писав Дарвін. В цьому і ховається розгадка того факту, що викопні організми змогли залишитися, не змінюючись, протягом довгих років. Адже змінювання організму відбувається у зв'язку і під впливом з околиць середовищем. Якщо оточення (наприклад, умови життя глибоко в морі) залишається більш-менш незмінне, то основний „товчок“, побудна причина еволюції організмів відсутня, і не дивно, що деякі форми мало змінилися.

Величезна ж більшість організмів міняється. Міняється як у бік прогресу, так і в бік регресу, а це, знову ж таки, б'є по релігійних уявленнях про творця, що веде всі організми у бік чудесного вдосконалення.

Говорити про те, що мінливості підпадає лише форма організму, а сама суть залишається незаймана — просто неграмотно. Нині добре відомо, що існує два види мінливості: так звана соматична мінливість, тобто коли міняється дійсно лише „сома“, тіло організму, а його спадкові зачатки залишаються незмінні. І є інший вид мінливості, коли міняються саме спадкові зачатки (це так звана мутаційна мінливість), і саме ця мінливість і лежить в основі еволюції.

Все це, очевидно, Ейнгорнові добре відомо, але він свідомо про одне замовчує, друге перекручує, третє безглуздо критикує, — всі засоби хороші щоб підрвати ненависну йому еволюційну теорію. Як дослідковий мракобіс — ідеаліст Ейнгорн заперечує можливість самозародження живого з неживого і каже про якісь-то особливі таємничі „сили“, що діють у живих тілах.

Говорячи про те, чи можна уявити собі еволюцію в виді дерева — „родовідного дерева“, тобто вважати, що всі організми кінець-кінцем розинулися і з однієї або небагатьох родоначальних форм. Ейнгорн указує, що хоча він в еволюцію і „не вірить“, та вже скоріш слід вважати, що організми розвинулися від безлічі предків, з мільйонів найрізноманітніших форм, а не від одного предка.

Розуміння цього припущення також цілком ясне. Думка про те, що „напочатку“ було безліч родоначальних форм, якимось легше ув'язується з вірою у створення, в те, що господь бог і створив всіх цих „предків“. Недарма німецький біолог єзуїт Васман, діючи за другим принципом (тобто намагаючись сполучити ідею створення з ідеєю еволюції), вживає такий трюк: він каже, що сучасні види організмів розвинулися еволюційним шляхом із родоначальних форм. Були, наприклад, колись на землі родоначальна комашка, родоначальний метелик, родоначальна риба. А цих от „родоначальників“ і створив господь бог. Спосіб цілком невдалий, бо коли визнавати, що всі види організмів могли виникнути еволюційним шляхом, то незрозуміло, чому не могли виникнути еволюційним шляхом і ці родоначальні форми?

Але повернімося знову до Ейнгорна. Ейнгорн гадає завдати головного удару по еволюційній теорії, критикуючи так званий біо-генетичний закон. Нагадаємо нашому

читачеві, що цей закон, сформульований цімекським ученим Мюллером і пізніш Геккелем, має величезне значення для угрунтування еволюційного вчення. Біо-генетичний закон констатує той факт, що організм під час свого зародкового розвитку проходить скорочено і спрощено історію тієї породи, що до неї він сам належить. Людина, наприклад, має під час зародкового розвитку втиснення на шиї, які відповідають зябровим щілинам, або хвіст. Ці ознаки вказують на наших найдавніших предків, що в їх роду були і рибуваті морські тварини і хвостаті ссавці. „Таким чином, зародок являє собою ніби сховуваний природою портрет колишнього і менш зміненого стану виду“, — пише Дарвін. Весь зародковий розвиток яскраво свідчить на користь еволюції, і не дивно отже, що Ейнгорн спрямовує головні свої стріли саме в цей бік. Однак, і тут нічого розумного і влучного Ейнгорн не каже.

Ейнгорн висуває тут в основному два заперечення: 1) еволюціоністи змішують форму і суть. З того, що в зародках на шиї є зяброві втиснення, не можна робити висновку, що зародок людини — риба. Зародковий розвиток, на думку еволюціоністів, є таке ж і рівнозначне повторення еволюції виду, 2) зародковий розвиток каже тільки про те, що організм проходить ряд ступенів від простого до складного, а зовсім не про те, що він повторює „форму предків“.

Щодо першого заперечення, то воно безглузде. Кожний еволюціоніст і не подумав стверджувати, що форма, яку проходить зародок, наприклад, людина, рівняється до його суті. Нічого подібного, бо спадкові зачатки зародку (якщо під ними розуміти „суть“) як були, так і є людські. І ніхто з еволюціоністів ніколи не стверджував, що зародковий розвиток є абсолютно точна копія історичного розвитку даного виду. Навпаки, не раз підкреслювалось, що цей розвиток є схематичне спрощення, багато в чому змінене. Так що це „заперечення“ — просто наклеп.

Щодо другого заперечення, то воно також не дуже оригінальне. Воно запозичене (як і багато іншого) у німецького біолога ідеаліста Оскара Гартвіга. Його ж повторює єзуїт Васман, що, наприклад, пише таке: „Що вища своєю організацією тваринна форма, то більше ступнів розвитку повинна вона пройти, поки не досягне складної кінцевої стадії, і тому природно, що попередні перехідні стадії зародку пологі на дорослі форми багатьох тварин нижче організованих. Тут зовсім не полягає доказ того, що людина сама в історії свого роду пройшла всі ці стадії“.

Що визначає ця фраза, що під нею б руками і ногами підписався б і Ейнгорн? Васман просто стверджує, що схожість зародку людини, наприклад, з якоюнебудь дорослою пухнатою твариною походить тільки з того, що зародок людини простіш збудований, ніж дорослий організм. А тим, що риба також де в чому простіш збудована, ніж доросла людина, то звідси і виходить чисто зовнішня схожість між рибою і людським зародком. Але ця схожість чисто зовнішня, і робити звідси висновок про те, що в числі наших предків були якісь — то стародавні риби, не можна.

На цей аргумент відповісти дуже легко. Звичайно, ніхто не стане стверджувати, що зародок людини на певній стадії розвитку є риба. Це було б вульгарне і ненаукове спрощення. Однак у розвитку зародку спостерігаємо такі явища, які пояснити лише тим, що зародок збудовано простіш у порівнянні з дорослою формою, не можна. При чому тут „простота побудови“, коли у зародку виникає низка досить складних органів, виникає, щоб зникнути або набути іншої форми (наприклад, зяброві дужки і щілини). Всяка неупереджена людина зрозуміє, що для того, щоб збудувати човна, зовсім не треба спершу ставити хату, зламати її і вже з того дерева човна будувати. А от природа саме і йде таким чудним обхідним шляхом. Ясно, що тут може бути тільки одне пояснення — це визнати, що людина у своєму зародковому розвитку повторює ознаки своїх далеких предків. Таким чином виступ Ейнгорна і К^о проти біо-генетичного закону надто легко-важкий.

Ще легковажніша критика палеонтологічних і біо-географічних доказів еволюції Ейнгорн або спекулює на тому, що не все ще відомо, або свідомо перекручує добре відомі факти. Вся його книга — „близкучий“ взірєць ідеалістичного релігійного мракобісництва. Нахабність, брехливість, перекручування, замовчування, підтасовування — от основні „критичні“ способи, що ними оперує Ейнгорн. Брехливі — наукову машкару скинути з

Його пики не важко, хоча він і прикривається іменем науки. Еволюційне вчення від цієї жалюгідної критики, розрахованої на простачків, які не можуть розібратися, в чім справа, звичайно, зовсім не потерпає.

„Професор“ Штельцле воскрешає „божественну доцільність“

Але одним Ейнгорном справа не обмежується. У тій же Німеччині учені католики випускають тепер серію книг з „нової біології та антропології“ за редакцією доктора Ганса Андре. Діяльну участь у цій серії бере наш старий знайомий єзуїт Васман. Серія цих книг діє за принципом — підвести під еволюційне учення „божественні основи“. Налто вже очевидна її переконлива еволюційна теорія і не можна їй зразу відрубати голову, як це намагався зробити Ейнгорн.

Освічені католицькі попи і єзуїти чудово розуміють, що просто відкараскатися від еволюційного учення не можна, що цим напевне можна таки сильно самого себе дискредитувати. І от беруть давно випробовану тактику — примирити непримириме, примирити еволюційне учення і віру в господа бога. Беруть стару, заяловену методу, сотні років уживану попівщиною, — вчення про чудесне, премудре збудування світу — вчення про телеологію — про абсолютну божественну доцільність, що нібито панує в природі. Автор однієї з цих попівських книг Штельцле пише так: „Лише один постульований телеологічною еволюційною теорією принцип — світовий розум або творець — робить зрозумілим існування, доцільність і розвиток організмів... еволюційне вчення можна в такому разі єднати з вірою“.

І далі Штельцле з похвалою висловлюється про еволюційні теорії Лямарка та інших учених, бо ці теорії безумовно сполучні з визнанням якоїсь вищої сили, що рухає еволюцію шляхом ускладнення і прогресу. Хоча Штельцле нічого не каже особливого, але він чітко формулює богословську точку погляду так, що на ній цікаво буде зупинити нашу увагу.

Як ставить питання Штельцле? Він визнає, що телеологічна точка погляду повертає звичайні наукові уявлення про причинність, що панує у всім світі. Для нас пояснити явище означає знайти той причинний ряд, що доводить до даного явища. Прибічники ж телеології (учення про доцільність) розмежовують два сорти причини: „причину, що діє“ і „конечну причину“ (мету).

Дійова причина це і є та реальна причина, що доводить до даного явища. Її пізнає і викриває наука. Конечна ж причина зветься та таємнича причина — мета, що зрані поставлена для даного явища якоюсь - то істотою. Пояснюємо це на прикладі. Мистець сідає малювати картину. Цилий ряд дій, що поведуть до створення картини, це і буде „дійова причина“. Але ж картина буде у вигляді плану, у вигляді мети перебувати в голові мистця перш, ніж він приступить до роботи. Цей план і буде „конечна причина“, що поправлятиме роботу мистця. „У телеології, — пише Штельцле, — кінець визначає початок, пізніше визначає минуле, дія — причину, майбутнє — теперішнє...“

Якщо перейти тепер до світу організмів, то тут, на думку Штельцле, панує божественна доцільність тварини і рослини, що „мудро“ пристосовані до умов свого існування. І коли ми в природі маємо досконало збудовані „картини“ — тварини і рослини, то не досить, на думку Штельцле, сказати, що були якісь - то „дійові причини“, які повели б до утворення цих організмів. Безумовно, у живих тілах проглядає чиясь пізнана творча думка, якась мета, що задля неї вони були створені. Та алжеж „мета існує завжди у розумній істоті, що має волю“. Тому слід визнати, що в голові в якогось - то божественного мистця, в якогось - то теорця, архітектора повинен був бути план, мета, „конечна причина“, що її втілення ми і бачимо у живих тілах. Цим творцем, архітектором і є господь бог.

От коротко і вся „теорія“ попівського професора Штельцле.

Теорія ця і не нова, і не оригінальна. Аж нічогосінько нового усі ці попівські міркування не дають. Ми маємо тут справу з антропоморфними поглядами, тобто з вульгарним, дикунським учоловіченням природи. Дикун, не розуміючи будь - якого явища природи, пояснюють його дуже просто. За кожним явищем ховається якийсь дух, який і посилає град, дощ, посуху тощо. Цей дух чинить на зразок людини. „Учений“ піп

Штельцле повторює слово в слово те ж саме, що й ликун. Взяти хоча б для прикладу таке міркування Штельцле: „Отже ми робимо висновок. Дії людини вмісні. Але дії людини це — мета. Всяка мета умисна. Дії природи — мета. Отже і дії природи умисні...“

Але хто ж зумиснив? На це Штельцле відповідає: „законодатель мети, який є божественна особа — творець“. Ми бачимо, що весь цей богословський фокус збудований на дуже простому способі: подобу дії людини наївно і без усяких до того підстав переноситься на природу. І природі приписується такі властивості (як от абсолютна доцільність тощо), що їй невластиві.

Єдиним виправданням цього погляду є сліпа віра в бога. Всі ці „премудрі цілі“ і „конечні причини“ — це богословська пісенітниця, безплідне крутіїство, що має єдину мету захищати сліпу віру в бога. І зовсім уже смішно виходить, коли Штельцле у кінці своєї книги, вдаючи із себе безстороннього ученого, раптом заявляє, що ми, безвірники, тому не визнаємо доцільності, бо в нас у голові сидить упереджена думка. „Ми повинні,— више Штельцле,— підходити до природи не з упередженнями думками, а повинні брати речі так, як вони є, і булувати згідно з ними наш світогляд“.

Золоті слова, тільки в устах шановного Штельцле це твердження здається сміхотворним. Це зветься перекласти із хворої голови на здорову. Адже саме увесь розвиток „безсторонньої“ науки змушує нас, безбожників, категорично відмовитися від тієї „навмисної думки“, що зветься господом богом. Адже ми можемо цілком категорично заявити, що немає в світі жодного хоч трошки переконливого доказу на користь буття бога. „У цій гіпотезі ми не маємо потреби“. І мракобіси це чудово почувають, пригягуючи за чуба всякі „докази“ на користь буття бога.

Притягнуто на підмогу і славнозвісну доцільність. Сучасна наука аж ні скільки не думає заперечувати того факту, що тварини і рослини відносно доцільно збудовані, тобто ліпше чи гірше, але пристосовані до оточення.

Але цю доцільність наука розгадала. Її виникнення пояснює чисто матеріялістичною теорією Дарвіна. „Розумний творець“, що в його голові сидить якась таємнича „мета“, і тут не потрібний. Боротьба за існування і виживання окремих організмів, які випадково виявились, як ліпше пристосовані до даних конкретних умов існування, — от ті сили, що є основний рухач еволюції. Ніякої чудесної і абсолютної доцільності нема, а ту відносну доцільність, що є, цілком пояснює теорія природного добору — учення Дарвіна ¹⁾.

Сам Штельцле для зміцнення свого погляду зважив за ліпше дати кілька прикладів доцільності, яка, на його думку, природним шляхом, без втручання бога, не могла виникнути.

Розгляньмо ці приклади. Штельцле звертає увагу на зачатки вищих тварин. У курячому яйці ще курки немає, але ж яйце завжди розів'ється в курку. Значить, майбутнє те, що повинно бути, визначає сучасне. Приклад безглуздий, бо ми добре знаємо, що статеві клітинки мають повний набір матеріяльних спадкових зачатків, що їх дії і обумовлюють розвиток організму у той чи в той бік. Нині наука щільно підійшла до з'ясування природи цих спадкових зачатків ²⁾.

Нічого таємничого і чудесного тут немає, бо останніми роками вчені знайшли способи штучним впливом навіть змінити ті чи інші спадкові зачатки.

Далі Штельцле посиляється на доцільність тваринних інстинктів. І тут нічого таємного немає. Як могли виникнути відносно доцільні інстинкти, теорія природного добору цілком здібна пояснити. Абсолютно ж доцільних інстинктів у природі не існує. Інстинкт діє, як сліпий механізм, і численні дослідні показали, що ми маємо часто те, що ми називаємо заблудом інстинкту, безкорисним його пристосуванням. Хижа оса з величезним мистецтвом зааштовує норку, де лежать її яйця і паралізована гусінь, що по-

¹⁾ Див. книги: Г у р е в — „Дарвинизм и атеизм“, ГИЗ, 1928.

М а л и н к о. — „Устройство природы и мудрость творца“, вид. „Безбожник“, 1929 р.

П о л я к о в — „Прохождение твари та рослии“, ДВУ, 1929 р., 2-ге видання

П о л я к о в — „Современная эволюционная теория“, вид. „Научная Мысль“, 1928 р.

²⁾ Про явища спадковості буде подано статтю в дальших №№ журналу.

винна бути поживою хробачка оси. Але те ж саме проробляє вона, коли яйця й гусінь із норки вийнято й коли ці дії зовсім некорисні.

Штельцле далі зупиняється на „чудовій гармонії“ між частинами одного й того ж органу, між частинами одного організму й між усілякими організмами (наприклад, між квіткою і комахою, що живиться нектаром квітки і в свою чергу переносить пилок з однієї квітки на іншу). Жодний із його прикладів не є хоч трохи новий і переконливий.

Штельцле робить ту основну помилку, що її роблять усі телеологи. Він бере готовий результат (організм таким, як ми його знаємо нині) і зупиняється перед ним здивовано (куди як чудно створено світ!), зовсім забуваючи, що це чудове збудування є результат еволюції, загибелі мільйонів непристосованих організмів і виживання небгатьох пристосованіших. Теорія природного добору добре пояснює ці явища, недарма Штельцле і до нього підібні вважають за ліпше питання про добір обережно й дипломатично обминати.

Дипломатичний відступ пана Краніхфельда

Зупинімося ще на одному представникові „божественної“ еволюційної теорії. Це пан Краніхфельд, що видав у тій же серії доктора Андре книгу під наголовком „телеологічні принципи у біологічному дослідженні“. У книзі цієї є і передмова, і вступ. Перше написав єзуїт Васман, а друге — редактор доктор Андре. Слід зазначити, що книга Краніхфельда безумовно цікавіша, аніж аналогічні писання його колег. Читати її цікаво, але, прочитавши, можна зробити один цілком ясний висновок: книга ця є так званий „відступ у повнім порядку“.

Підчас імперіялістичної війни царський уряд сповіщав про відступ і втікання „хороброго христілюбивого воїнства“ таким чином: вивішували зводки, де писалося — „наші частини зі стратегічних міркувань відступили туди-то й туди“. Звісно, нікого ці звістки про „відступ у повнім порядку“ ні в чому не переконували, і всім було ясно, що справа йде про панічне втікання і відступ по всій лінії фронту. Книга Краніхфельда залишає точнісінько таке враження такого ж „стратегічного відступу“.

Розгляньмо зміст цієї книги. Насамперед зупинімося на вихідній точці погляду Краніхфельда. Вона зводиться до таких положень: не можна протиставляти діянь господа - бога законам природи. Не можна чекати від господа - бога якихось надприродних дій. Бог виявляє себе саме через закони природи, що він їх же встановив. Говорячи словами німецького ж ботаніка ідеаліста і мракобіса Франсе (1928 р.): „бог стоїть для нас як на початку, так і на кінці буття. І наше ліпше і вище прагнення повинно полягати у почуванні тих закономірностей, зокрема тих світових законів, що в них він себе виявляє“.

Далі Краніхфельд розглядає питання про ідею цілого. Чим характеризується телеологічний принцип у галузі біології, питає Краніхфельд і на це подає таку відповідь: „Тим, що ціле визначає частини“. Наприклад, окремі частини організму працюють у залежності від впливу організму в цілому. Або в природі панує гармонія між поокремими її частинами. Ціле й тут турбується про правильне співвідношення і взаємодію окремих частин.

Але що таке це „ціле“. Чи реальне це ціле, матеріальне, „дотикальне“, чи ні? Ні, відповідає Краніхфельд, це не реальне матеріальне ціле, це ідея цілого, тобто таємниче, містичне начало, яке перебуває в цілому і визначає собою характер окремих процесів. Іє, що „ідея“ може бути керівним началом, на користь цього говорить вся людська діяльність (знову порівняння з художником та інженером). Отже на чолі всього стоїть „ідея“. Вона ж дана богом.

Та звідси ж ми знаємо про цю ідею, в чому вона себе виявляє. У відповідь на це запитання знову випливає „божественна доцільність“, „встановлена наперед гармонія“, мудра різновага між частинами цілого. Але в якому вигляді? Воістину пан Краніхфельд нібито розумніший від інших своїх колег. Краніхфельд, наприклад, цілком визнає існування дистелеології, тобто недоцільностей.

На його думку, доцільності взагалі поділяються на три категорії: 1) доцільність індивідуальна (що служить даній особі), доцільність видова (що служить видові в цілому) і, нарешті, доцільність суспільства (що служить природі в цілому або її частині —

цілому суспільству організмів). Нижчі гатунки доцільностей підпорядковані вищим. Доцільність знаходить свій вираз у збереженні рівноваги між видами. „У біологічній телеології існують пристосовання для збереження рівноваги в тих випадках, коли їх порушується“ --- пише Краніхфельд. І далі він вважає за благо полякати читача описом кількох „чуд над чудами“. Ось вони: виникнення індивідуума, виникнення нового виду, характер хімічних процесів усередині організму, суть ферментів, характер фізичних процесів усередині організму (наприклад, підняття води по судинах рослини) і т. д.

„За допомогою дарвінізму ці доцільності не можна пояснити“, „безумовно, що недалекій той час, коли біологові здасться дитячо-наївною думка вирішити загадки біологічних явищ за допомогою стереотипної дарвінівської формули“. Як аз біологін пока-ув нам премудрість божу й дозволяє нам зрозуміти правильність псалми: „Як прекрасні діла твої господи, як глибокі твої мислі“.

От ті висновки, що до них доходить Краніхфельд. Але якщо індивідуальна доцільність не обов'язкова, в окремих випадках коли може бути і недоцільне, то чи не суперечить такий погляд вірі в благість божу і в моральний світопорядок? Тому ми повинні припустити, що для людини існує якась-то спеціальна доцільність. Боротьба за існування в людини має на меті моральне самоудосконалення. Біологічна доцільність підпорядкована свободній волі людини. І дії неживої природи, і доцільність живої природи, і моральний світопорядок дозволяють виявити плян творця, божественний лад світу.

Розгляньмо тепер коротко, наскільки ґрунтовна аргументація Краніхфельда. Вихідна точка погляду Краніхфельда не є будь-скільки важуча й оригінальна. Ця точка погляду, що її можна визначити, як дійстичну, усуває бога від безпосереднього втручання в земні справи; бог є лише творець законів, що по них вже без його безпосереднього втручання відбуваються усі явища в природі. Цю точку погляду не можна вважати за задовільну.

По якому праву можемо ми говорити про існування бога, коли ми не бачимо найменшої ознаки його присутності чи чинності. Коли ми поговоримо про те, що натрій і хлор, сполучаючись, дають звичайну сіль, що ми вживаємо її в страву, а не пояснюється їх властивостями, то ці властивості і достатні для з'ясування утворення соли, і сила бога тут зовсім зайва. Існування цієї додаткової сили зовсім непотрібне. Хитливість дійстичної позиції розуміє і сам Краніхфельд і доповнює через це свою причиновість теїстичними міркуваннями: він каже, наприклад, про те, що коли законів одних не досить, то божественна сила може раз-у-раз втручатися і створювати додаткові допоміжні закони. Це припущення абсолютно вільне, не доведене і заперечує загальній точці погляду автора.

Ідея Краніхфельда відносно того, що ціле визначає частини, багато де в чому правильна, але зовсім безглузда спроба Краніхфельда відобразити справу так, нібито це ціле є не реальне справжнє ціле, а якась „ідея цілого“. Увесь розвиток сучасної науки показує якраз, у чому виражається вплив реального цілого на окремі частини. Взяти хоча б такий приклад, як явище внутрішньої секреції¹⁾, яка обумовлює собою гармонію між частинами одного й того ж організму. Правда, Краніхфельд може ухилитися і далі і сказати, що ми ж не знаємо суті гормонів (речовин, що виділяють залози внутрішньої секреції), так само, як ми не знаємо і суті ферментів (речовин, що направляють процес хімічних реакцій у організмах, каталізаторів), на це він і посилається.

Але це посилання також буде неспроможне, воно виявляє лицемірство критичних способів Краніхфельда. Це і є саме той відступ „повним порядком“, що про нього говорилося напочатку. Коли ідеалістичну точку погляду вибивали з одної позиції, вона, вдаючи з себе нби „відступає повним порядком“, перебігала в інший якийнебудь темний куточок знання. Коли проміння науки освітлювало і цей куток, мракобісся знаходило собі ще один темний куточок, відступаючи далі і далі, спекулюючи на тимчасовому незнанні тих чи інших фактів, на тимчасовій квалості тієї чи іншої галузі науки. Але

¹⁾ Про це див. статті Буланкіна — „Наука про гормони і попівське учення“, № 19 „Безвірника“ та „Від чого залежить зовнішній і внутрішній вигляд людини, „Безвірник“ № 2.

якраз пині хемію гормонів вивчено непогано, настільки непогано, що деякі гормони вилотувано штучно. Наука виясляє також хемічну природу ферментів, і недалеко той час, коли загадка ферментів буде розгадана.

Коли взяти розвиток істоти із яйця, виникнення нових видових ознак, то наука вже досягла великих успіхів щодо вияснення всіх цих питань¹⁾.

Посилатися на те, що наука не може пояснити, наприклад, чому вода піднімається у судинах рослин, просто наївно і смішно. Це питання вияснено досить добре. Коренове тиснення, випарювання води листям може бути і пульсація судин (це питання ще спірне), от ті сили, що піднімають воду по судинах рослин.

Основна ж спроба Краніхфельда зберегти божественну доцільність, пославшись на якісь - то вищі форми доцільности, також неспроможна, квола. Під тисненням фактів науки Краніхфельд змушений був визнати існування недоцільного в окремих істотах.

Але тут же він намагається вивернутись, заявляючи, що важлива не доцільність окремого особення, а доцільність виду у цілому. Але ж вид у цілому і складається з поокремих особенів, так що найчастіше не можна різко протиставляти доцільність видову доцільності індивідуальній. А потім, невже Краніхфельдові не відоме існування численности видових доцільностей (які властиві всім особенням даного виду)?

Правда, Краніхфельд намагається і далі вивертатися і сказати, що важлива не видова доцільність, а доцільність всього суспільства в цілому. Але звідки він знає про існування такої доцільности? З гармонії і рівноваги між окремими видами? Але ж ця „рівновага і гармонія“, що на них так сильно посилається Андре і Краніхфельд, показує лише певну чисто механічну рівнодійову у боротьбі між силами, що спрямовані в різні боки. Адаже так звана гармонія живої природи є продукт довгого історичного розвитку боротьби за існування і природного добору. Про це Краніхфельд через зрозумілі причини старанно замовчує і відкараскується легковажними і наївними вихватками проти теорії Дарвіна. І хто взагалі дав право Краніхфельдові вважати той стан нестійкості, рівноваги, що спостерігається у природі, за „гармонію“ і за богом установлений порядок, що при ньому всі організми знаходять своє „місце під сонцем“.

Ми не маємо можливості докладно зупинятися на міркуваннях Краніхфельда, але можна з певністю сказати одне: що увесь його заряд надто кволий, пішов у порожнечу і неспроможний завдати аж шякісінької шкоди величній будові еволюційної теорії.



Відібрали церковну сторожку під бібліотеку.
Незабаром закриємо й церкву (с. Власівка Чубарівського району на Запоріжжі)

¹⁾ Докладно вдаватися у розгляд цих питань ми тут не можемо, бо кожне з них зокрема вимагає для свого розгляду окремої статті.



М. БАЖАНОВ

БУРЖУАЗНО - ПОПІВСЬКІ ДИТЯЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА КОРДОНОМ

БОЙ - СКАВТИ (РОЗВІДЧИКИ)

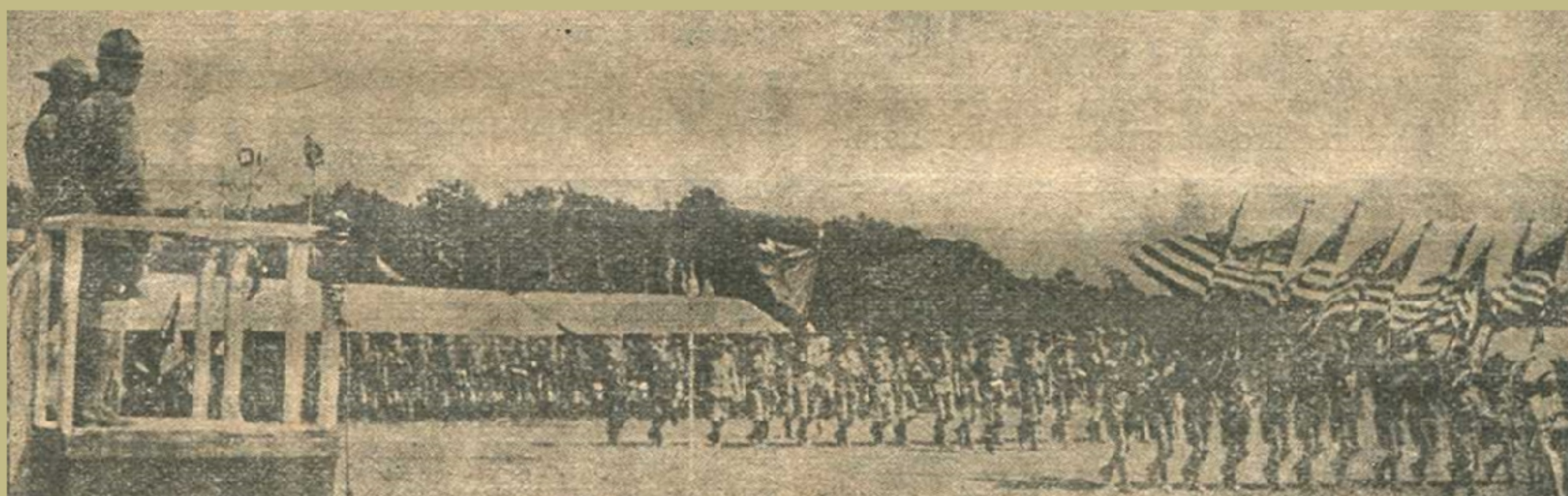
Заснований в 1908 р. в Англії генералом Баден - Поуелом скавтизм хутко поширився. Тепер скавтизм має відділи в 45 країнах і нараховує до 2 мільйонів скавтів.

Баден - Поуел і дитячі організації

Баден - Поуел добре вивчив дитячу психологію. Він уважно вивчив найулюбленіші дитячі вчинки, знайшов форми гри і праці, в яких ці вчинки можна виявляти. Діти дуже

„Піонери, каже Баден - Поуел, є люди, що повинні прокласти шляхи в джунглях (лісових хащах), що по них за ними підуть інші“.

Але привчені діяти відважно, вони, може бути, забажають пізніше відкрити дорогу етичності серед соціальних джунглів, вони зможуть, на прикладі піонерів СРСР, повести роботу економічного й соціального визволення своїх братів, вони, нарешті, зможуть забажати мислити самостійно і чинити, як вільні робітники.



Міжнародний з'їзд бой - скавтів (буржуазних піонерів)

люблять вільне життя в природі. Дитина любить бігати по лісах, варити страву в казанку на камінцях, підстерігати своїх товаришів у грах; одним словом, перебувати далеко від злежаного укладу звичайного життя, давати простір своїм інстинктам. Баден - Поуел навчає своїх розвідників будувати намети, захищати себе від дощу, варити страву, знаходити дорогу, розпізнавати околиці рослини і тварини. Він нічим не понехтував із того, що може привабити дитину: шукання пригод, любов до спорту, екскурсії, ризикування, життя на повітрі, самоуправління, почесні значки і т. д. і т. ін.

У цьому пристосуванні скавтизму до дитячої психології полягає основний успіх і розвиток руху. Але цей могутній засіб виховання було з самого початку і досить старано пристосовано до потреб буржуазії.

Треба було, щоб то не стало, уникати подібного висновку зі скавтського руху і пристосувати його цілком на службу капіталізму. Баден - Поуел і його співробітники це передбачили.

Утворення вождів

Визволення дітей не є мета теперішніх скавтських вождів. Скавтизм не є масовий рух; він дає перевагу впливові на обмежену кількість дітей замість того, щоб ширити свій вплив на великі маси без глибоких наслідків. Особи з сильним характером, керівники правлять масою. Скавтизм матиме більший вплив, займаючись утворенням і підготовкою вибраних.

Утворити вождів, керівників, підготувати нову аристократію, пристосовану командувати пасивною слухняною масою — от мета

скавтського руху. У скавтів не існує демократії. Керівників не вибирають, а призначають після цілого ряду іспитів. Це держава здатніших, протилежно демократії, бо невеличкій меншості надається управління, тимчасом як від величезної більшості вимагається безперечна слухняність.

Реакційна ідеологія

Баден-Поуел, крім буржуазної організації скавтизму, потурбувався ще й про те, щоб скавтам нав'язати і відповідний світогляд. На Лондонському конгресі 8 квітня 1928 року Баден-Поуел заявив: „Національну цінність скавтизму доводить найліпше те, що вожді більшовизму ненавидять його, як головну перешкоду у справі більшовизації молодого покоління“.

„Закони“ скавтів доповнює таке зауваження:

„Скавт додержує вірність королю, батьківщині і всім тим, хто його заступає: офіцерам, батькам, чиновникам“.

Баден-Поуел прагне відвернути скавтів від класової боротьби:

„Вам треба почати з того, щоб не дивитися на дітей інших клас, як на ворогів. Пам'ятайте, що багаті або бідні, мешканці палаців або халуп, всі ви, насамперед, мешканці однієї країни, яку повинні боронити від ворогів. Ради цього об'єднуйтеся... і далі: „будьте ошадні. Злидні виникають від того, що люди не мають звички заощаджувати. Не шляхом зміни форми правління, а шляхом заощаджень можна досягти загального добробуту“.

Питання безробіття пояснюють таким чином:

„Наша культура терпить від неробів, що їх кількість дедалі зростає. Ці нероби ухиляються від обов'язків і відповідальності перед державою. А тимчасом робота і добробут можуть бути дані всім“.

Наприкінці Баден-Поуел наказує:

„помітайте поліції підтримувати порядок. Один начальник поліції нам пише, що скавти в його місті варті 20-х поліцейських агентів“.

Релігія і скавтизм

Ретельні оборонці капіталістичного ладу — скавти неминуче повинні були зв'язатися з релігією.

Наша організація, пише Баден-Поуел, не відповідала б своєму призначенню, коли б

не ознайомлювала своїх членів із релігією*. От чому римський папа спеціальним посланням приписав своїм попам вести роботу серед скавтів для того, щоб скавтизм „розвивався в католицькому дусі“.

На недавньому з'їзді скавтів у Англії, куди з'їхалося до 50.000 чоловіка, було відслужено зрочисту службу божу, що її відслужив сам архієпископ Кентерберійський.

ПОПИ В СПІЛІ З ФАШИСТАМИ

Австрійські фашисти щодалі нахабніють: недавно вони обстріляли робітників, що мітингували в Сев-Лоренці, наприкінці вересня пред'явили австрійському уряду ультиматум, зараз же відкрито готуються захопити владу. Головна сила, на яку спираються фашисти, є партія „австрійських християн-соціалістів“. Ця партія, що цілком прислужується інтересам буржуазії, управляє Австрією вже майже 10 років; до неї належав єпископ Зайнелль, що був головою австрійського уряду, її ж членом є теперішній президент Міклас.

Не задовольняючись теперішньою владою в країні, австрійські попи хотять запровадити в країні фашистівську диктатуру.

Чотири роки тому один з ватажків соціал-християнської партії Матайя говорив: „борючись з більшовиками, ми боремося з богохульниками, ворогами віри в бога і вбивцями служників культу“. Те, що 4 роки тому було в проєкті, тепер виконується: на гроші, пожертвовані банкірським домом Ротшильдів, організовано сотні озброєних фашистських загонів (хаймвер) і, завдяки попівському посередництву, досягнуто об'єднання з фашистами селянсько-куркульської спілки. Отже ж сили сконцентровано: залишається лише виступити, захопити владу і з тим служити вдячній молебні. На Австрійську республіку насувається чорна фашистівська небезпека. Чи вживають будь-яких заходів для боротьби з нею австрійські соціал-демократи, що складають майже 12% населення Австрійської республіки? — Ні, вони нічого для цього не роблять. Вони об'являються порадами прем'єр-міністрові Шюберові (колишньому політ.-президенту, що вєслався 1927 року придуманням Віденського повстання), „прибати довір'я має“ і „співзобтичати“ з тими самими християнськими соціалістами, що на них спирається хаймвер.

Лише комуністична партія за проводом австрійського пролетаріату відважно протистоїть об'єднанню соціал-попам і фашистам.
К. Григор'єв

РОЛЯ ХРИСТИЯНСЬКИХ ПРОФСПІЛОК У КЛАСОВІЙ БОРОТБІ

Перші християнські профспілки були організовані 1893 року в Німеччині. 1908 року в Цюриху відбувся 1-міжнародний конгрес християнських профспілок.

Імперіалістична війна розтрощила ці спілки на відокремлені шовіністичні патріотичні спілки та об'єднання, що злилися тільки 1920 року у Гаазі в єдиний міжнародний центр християнських профспілок — називається він „Міжнародна Кооперація Християнських Профспілок“.

Центр об'єднання є місто Утрехт (Голандія).

За підрахунком 1922 року християнські профспілки щодо кількості членів посідають третє місце в світі, охоплюючи понад 3-х мільйонів членів і маючи в окремих країнах такі організації:

Австрія — Центральний Комітет Християнських Профспілок 78.561 чол.

Франція — Конференція Християнських Робітників — 125.000 чол.

Німеччина — Федерація Християнських Спілок — 1.142.956 чол.

Польща — Федерація Християнських Спілок — 113.000 чол.

Італія — Італійська Федерація Робітників — 1.052.894 чол.

Крім того, є християнські профспілки у Бельгії, Голандії, Швейцарії, Чехо-Словаччині і низці країн латинської Америки.

Скрізь капіталісти і духівництво використовують християнські профспілки, як знаряддя боротьби проти робітничої класи, виділяючи з них організованих штрайкбрехерів.

У вересні у Франкфурті на Майні на XII з'їзді християнських профспілок Німеччини соціал-демократичний міністр праці Воссель виступив з привітанням, підкресливши спільність інтересів християнських і реформістських профспілок.

У Мексиці християнські профспілки боролися проти робітничої класи поруч з католиками. А в наші дні проводир християнських профспілок Австрії, разом з попами

і партією християнських „соціалістів“, фашизує Австрію.

Буржуазія в християнських профспілках знайшла таким чином вірний засіб боротьби з революційним рухом робітничо-селянських мас. Однак події останнього часу — зростання страйків, зміцнення впливу компартії — свідчать, що і цей засіб неідейний. Трудящі маси визволяються від релігійних забобів і стають в ряди активних борців з експлуататорським ладом.
Л. С.

ПОМЕР ЕДУАРД ДАЙНСОН

На початку листопада помер відомий бельгійський безвірник Едуард Дайнсон. Будучи талановитим письменником, він залишив після себе низку видатних творів. Трудно



Бельгійський безвірник Едуард Дайнсон, що недавно помер

перерахувати всі його праці — статті, замітки, що їх він друкував постійно в антирелігійних журналах Бельгії і Франції. З його головних праць відзначимо „Міти і легенди“ і „Книгу про людство“. Деякі з його брошур, наприклад, „Про бога і чорта“ перекладено на руську мову.

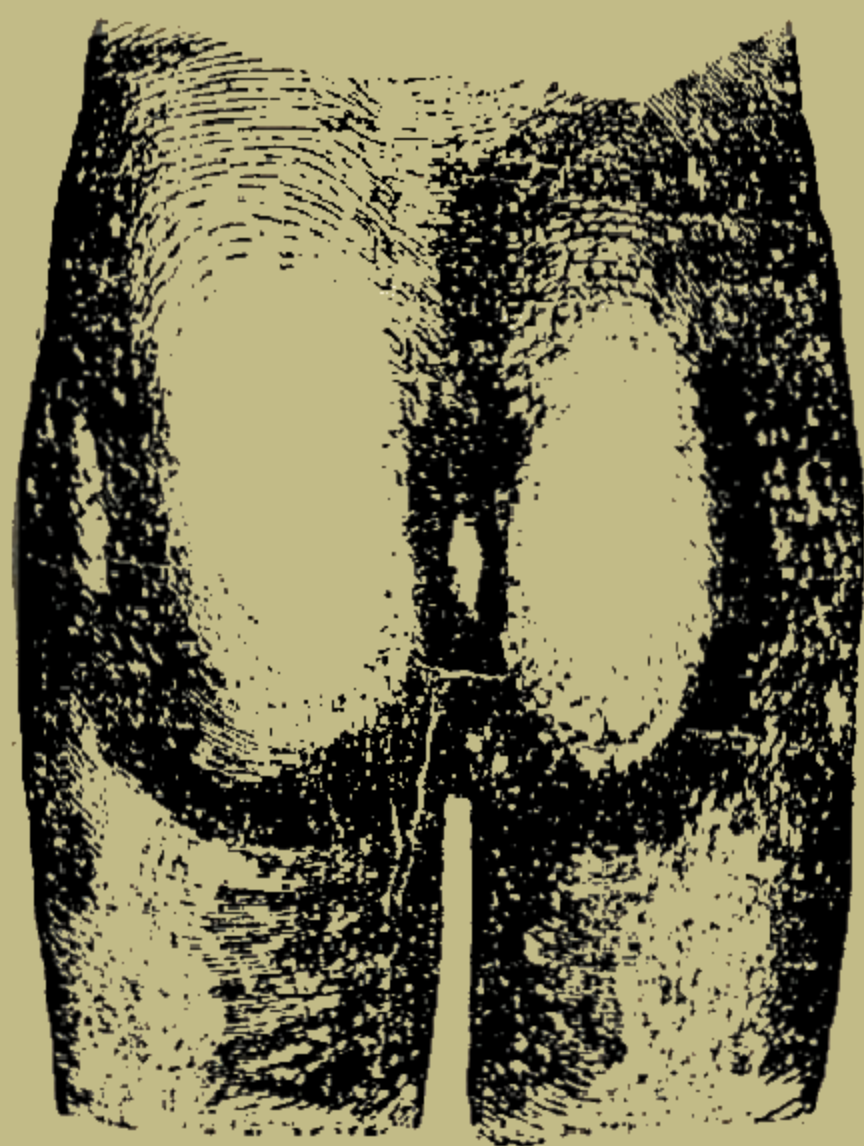
Е. Дайнсон не лише обмежувався літературною діяльністю, багато попрацював він в „Союзі вільнодумців“ Брюсселя, посідаючи там посаду віце-президента. Смерть його — велика втрата для безвірницького руху у Бельгії.

М. Б.

ПОЛЯКОВ

КІЛЬКА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО РОЗМОВ ПРО БОЖЕСТВЕННУ ДОЦІЛЬНІСТЬ¹⁾

„Які чудові діла твої, господи, які звеличні твої мислі“ — говориться в псалмі; „подивіться на божественну доцільність, розвинуту в природі“, кажуть попи. „Чи не є ця доцільність найліпшим доказом буття бога — мудрого творця - архітектора“?



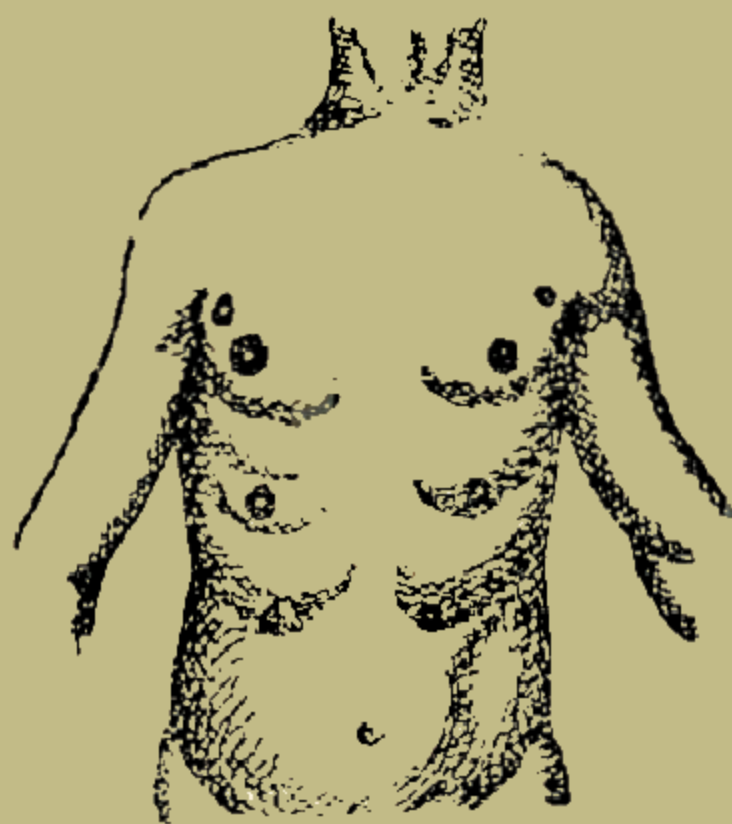
Грецький салдат із хвостовим відростенем

Ми вже не раз друкували замітки й писали про те, що балазки про цю абсолютну божественну доцільність є безграмотна попівська спекуляція.

Відносна доцільність, тобто той факт, що тварини й рослини більш-менш пристосовані до умов існування, дійсно існує. Але цей факт дуже добре пояснює теорія природного добору, вчення Ч. Дарвіна. Абсолютної ж божественної доцільності в природі зовсім немає.

¹⁾ Див. також у цьому номері „Безвірника“ статтю Полякова, „Божественна критика“ еволюційної теорії.

Про це досить яскраво й наочно говорить існування всіляких потвор. От, наприклад, „подоба бога“ — людина з хвостиком,



Мужчина з кількома парами сосків

або мужчина з кількома парами сосків. Невже ж і в цих потворствах проглядає якийсь незрозумілий нам божественний план?



Потвори, що в них зрослися ноги

А ось ціла низка потвор, що є наслідок ненормального зародкового розвитку. Ось

півголова потвора — геміцефал, „безмізка“ мертвороджена потвора. Малоголові потвори взагалі не рідко народжуються і часто бувають життєздатні. Ось так звана серпувата потвора, що в неї задні кінечності злилися до купи. Ось циклопічний (одноокий) зародок свині. В нього двоє очей зливаються в одне



Півголова потвора — геміцефал

око. Ця потворність буває в багатьох тварин, у тому числі і в людини. Обое очей в одне велике око зливаються і це надає потворам чудернацького казкового вигляду. В цієї потвори переміщається також ніс, що сильно розростається, і як хоботок тирчить над оком.



Голова одноокого зародку свині

У людини і тварин також описано цілу низку многих і подвійних потвор, що виникають в результаті злиття двох зародків.

На нашому малюнку показано зразки: двоє дітей, що щільно зрослися тулубами, триголова дитина, потвори людини, що зрослися головами і грудьми. Слід зауважити, що ці потвори іноді бувають життєздатні. На малюнку показано відомого генуезця Лазаруса-Колларедо, що наро-

дився 1617 року і дожив до повних літ. До його тіла приросла потвора „паразит“, що мала тулуб, дві трипальцеві руки, одну ліву ногу і важку голову, що відкидалася вниз. Одна потвора з роздвоєною верхньою частиною тіла, двома головами й чотирма руками дожила навіть до 28 років.



Штучно здобуте збільшення числа кінечностей у пугловка жаби

Для науки ці випадки не загалькові. Такі потворності, як хвостатість або кілька пар сосків це атавістичні потворності, їх пояснюється поворотом до ознак наших далеких тваринних предків. Хвостатість і присутність більшої кількості сосків нагадує нам ті



Триголовий баран

співвідношення, які ми мали у перших тварин ссавців. А всі інші потворності пояснюються ненормальними умовами розвитку зародку у матці матері. Двійникові потворності утворюються в результаті часткового злиття двох зародків. Виникнення потворностей може спричинити ціла низка механічних пошкоджень, що змінюють хемічний склад того середовища, в якому розвивається зародок, а також можуть спричинити захворювання.

Науці вдалося добути штучно, за допомогою всіляких зовнішніх впливів, низку потворностей. Дві з них показано на наших малюнках. Відрізаючи зачатки кінечностей у пуголовка жаби, вдається збільшити число кінечностей. Перев'я-



Діти, що зрослися грудьми

зуючи ниточкою яйце тритона, що почало розвиватися, учений Шпеман здобув гробачка тритона з подвоєною передньою частиною тіла. Подібні результати й інші вчені добували різними способами. Таким чином виникнення потворностей для науки не є загадка.

Для вірянина всі ці факти повинні здаватися абсолютно незрозумілими. Як дійсно примирити з цими фактами сліпу віру у благодать бога і в премудру доцільність, що нібито панує в природі? Абсолютно незрозуміло для вірянина.

Мракобіси, пояснюючи ці явища, просто хитро викручуються. Один із них Жан Пауль каже: „Бог і природа люблять не

ніжною любов'ю“. Французький астроном Фламаріон, що понівестував, писав, що бог — архітектор-творець, а не кустар однак, і за всім доглянути не може. Руський же мракобіс і антидарвініст Стра-



Хробачок тритона з подвоєною передньою частиною тіла. Зроблено штучно в дослідах Шпемана



Потвори, що зрослися головами й грудьми. Видно з двох боків

хов пояснює це інакше: „Людина ж творить і добре і погане, і розумне і дурне, дозвольте ж цю свободу і божественному началу“ — пише Страхов. Хороше ж це буде



Генуезець Лазарус - Колларедо



Триголова дитина

„божественне начало“! Сумні попівецькі справи, коли їм доводиться вдаватися до таких пояснень!



М. Г.

АВТОКЕФАЛЬНА ЦЕРКВА І ПЕТЛЮРІВЩИНА

Органи ДПУ УСРР викрили й ліквідували контрреволюційну організацію під назвою „Спілка визволення України“. Програма „СВУ“ мала на меті повалити радянську владу і перетворити Україну на буржуазну державу, відновити поміщицьку власність на землю і приватну власність на фабрики й заводи, сплатити імперіалістським державам борги колишньої Російської імперії тощо.

Організація тримала щільний зв'язок з петлюрівським центром, що перебуває на службі у польських поміщиків і капіталістів і називає себе „уридом УНР“. Ця організація була також зв'язана з деякими представниками чужоземних буржуазних держав на Україні.

На чолі цієї контрреволюційної організації стояли колишні видатні представники петлюрівського уряду. Одним із організаторів і керівників „СВУ“ був колишній голова міністрів при Петлюрі, теперішній керівник автокефальної церкви — В. М. Чехівський. Через нього „Спілка Визволення України“ для своєї контрреволюційної мети використовувала українську автокефальну церкву, куди притягалися, як єпископи, понти тощо, колишні офіцери і активні учасники контрреволюційних повстанських організацій.

Чи потрібні ще яскравіші докази того, яку контрреволюційну роль відіграють релігійні організації в нашій Радянській державі і зокрема — автокефальна церква в УСРР!

Звідки ж появилася „Українська автокефальна церква“ і в чому її основа.

Організацію автокефальної церкви на Україні не можна інакше розглядати, як продовження боротьби української національної буржуазії, куркульства й націоналістично-фашистської інтелігенції проти Радянської влади, за відновлення петлюрівської „Української народньої республіки“. Остаточно переконавшись, що неможливо повалити Ра-

дянську владу у відвертій бою, не зважаючи на допомогу буржуазної Німеччини й Польщі, явні й потайні петлюрівці використовують усі можливості добитися свого обхідними шляхами. Вони вирішили використати культурну відсталість тієї частини селянства, яка ще не відійшла від релігії, використати заведення української мови для церковної служби, як мови зрозумілішої для селянства — для організації самостійної української церкви. Це був лише маневр, розрахований на те, що петлюрівці всіх рангів, влившись у релігійні організації, візьмуть керування автокефальною церквою в свої руки, розгорнуть серед утягнутого в релігійні громади населення шовіністичну й антирадянську роботу, щоб у зручний для них час виступити одверто проти диктатури пролетаріату.

Релігійний прапор повинен був служити, як заслона контрреволюційної роботи петлюрівців, які і в рясах і без ряс повинні були працювати над тим, щоб надати релігійному автокефальному рухові політичного характеру в душі національно-буржуазних партій. Про це каже не тільки останній факт, коли лідер автокефалістів виявився як один із верховодів підпільної контрреволюційної організації, а й вся діяльність автокефальної церкви, починаючи від її заснування й дотепер.

Насамперед візьмемо ідейний бік організації автокефальної церкви. Які соціальні групи, які партії висунули ідею утворити автокефальну церкву? Відповідь на це запитання знайти не важко, слід лише подивитися в програму „української демократично-хліборобської партії“, де в 7-му пункті висувається ідея автокефальної української церкви і її цілковитої незалежності від інших церков. А чий інтереси боронила „українська демократично-хліборобська партія“? Інтереси поміщиків, глитаїв, відрубників, словом, тих,

хто був основною підпорою гетьмана Скоропадського. Звідси ясна соціально-політична основа автокефальної церкви,— вона закладена в програмі однієї з найреакційнішої буржуазно-поміщицької партії України.

Сама організація автокефальної церкви проходила за участю й керівництвом видатних діячів петлюрівщини. Адже не випадково головою першого всеукраїнського собору автокефалістів у жовтні 1921 року був не хто інший, як колишній голова міністрів петлюрівського уряду, спійманий тепер на підпільній контрреволюційній роботі, В. М. Чехівський. Чи можна було б ще відвертіш підкреслити спілку автокефальної церкви з політичним контрреволюційним петлюрівським рухом, як це зробив перший організаційний собор автокефалістів! Чи треба ще сумніватися в тому, що керівник собору Чехівський вжив усіх заходів, щоб від самого початку надати автокефальному рухові петлюрівського характеру і забезпечити його петлюрівськими кадрами на посадах архиєреїв, членів епархіальних управлінь і т. д. Характерно, що коли один із делегатів собору, піп Задорожний, порушив питання про виключення з ужитку при службах церковних і з церковних книг слів „раб“ і „господь“, бо вони зневажають людську гідність, Чехівський і його друзі вакнулись на Задорожного й рішуче протестували проти здійснення цієї пропозиції. Колишній соціал-демократ Чехівський — за залишення небесного „господа“ так само, як і за залишення справжніх „господ“ — панів на землі. Мало того, Чехівський все готовий віддати за те, щоб повернулися пани на Україну. Але ні... Те, чого йому вдалося добитися на соборі — відстояти слово „господь“ — те йому, та й нікому ніколи, не вдасться зробити щодо повернення панів земних на Україну. З ними робітничка класа й незаможне селянство розправилися раз і назавжди.

Не будемо наводити численну кількість прикладів контрреволюційної діяльності автокефального духовництва і верховодів релігійних об'єднань, що в більшості були в минулому активними петлюрівцями,— про це не раз уже писалося на сторінках „Безвірника“. Наведемо лише оцінку діяльності автокефальної церкви і її „настирів“ самими ж її учасниками, що лише недавно покинули ряди автокефалістів. Слід лише прочитати заяву попа Ждановича Д. П. і Яременка К. і стане ясною вся контрреволюційна

робота, що її провадять петлюрівські кадри автокефальної церкви.

„Шановний редакторе. Прохаю не відмовити надрукувати в Вашій газеті цього листа.

За старих часів я перебував у релігійних громадах дяком. Перебуваючи серед духовництва, весь час я бачив, що вони проповідують одне, а роблять самі друге. Весь час я бачив обдурювання та лицемірство.

Підчас революції народилась нова орієнтація — українська автокефальна православна церква, яка нібито поставила відродити українську церкву, винищивши політиканство. Я перейшов до автокефалістів, спочатку дяком, а потім попом у с. Хорунжівці Недригайлівського р-ну. Що ж я тут побачив? Ту ж саму дурманину, та ще й в додаток шовіністичне політиканство. Ріжниця тільки та, що старо-слов'янське духовництво було жанларями в рясах, а автокефальне — „рятівниками України“ жовто-блакитного кольору,— бувші отамани, хорунжі, артисти й інші, як от, наприклад, протоєрей с. Пісок, Лохвицького р-ну Пашенко, що був начальником карного загону в районі від ст. Сагайдак до Решетилівки.

Отже я глибоко переконався, що яку б вівіску церква не прийняла, вона скерована проти трудового люду, бо кожна з них навчає однаково: „бога бійся, а царя шануй“. З цього часу я назавжди зрікаюся священницького сану, і хоча я вже старий, але решту життя свого я хочу віддати на користь трудящому люду, якому ні бог ні чорт не допоможе, а визволить його лише власна мозолиста рука“. Бувши священник Хорунжівської церкви, Недригайлівського р-ну Карпо Яременко.

Видрукувано в газеті „Радянське життя“, Ромешська окр.

А от лист свящ. с. Іваньковець Бердичівського р-ну й окр. Ждановича Дмитра Петровича.

„Я, свящ. с. Іваньковець Жданович Д. П., пробув автокефальним попом 5 років. Що ж, перебуваючи в рядах духовництва, я побачив? Українська церква зародилася не на ґрунті релігійному, а виключно на ґрунті контрреволюційному. Перші проповідники автокефальної церкви, це є колишні петлюрівці та вихідці з інших контр-

революційних банд. А коли придивитись до автокефальних попів, то побачимо, що здебільшого вони, як не з старшин петлюрівців, то з куркулів або інших ворожих Радвладі елементів. Вони й чекають повалення Радянської влади.

Ось я наведу факти, що трапились у моєму житті. Коли постало питання про легалізацію (законне право на існування) Української автокефальної церкви, про визнання нею Радвлади, признаюсь по правді, я тоді вів протирадянську роботу. Я збирав навколо себе куркульський елемент і навчав його, що нам не треба визнавати Радянської влади, що не сьогодні-завтра ця влада загине, що ось хутко буде друга влада, що всі прихильники Радвлади будуть знищені. Я отримував від попа Мельниченка Ф. різні директиви, що виходили від вищої церковної влади, про те, щоб обережно тлумачити підходящому елементу, що в українській церкві не так важлива справа віри в бога, як важливим є агітування за Україну петлюрівську - панську.

Я радів, коли траплялися які труднощі в житті Радвлади і з нагоди таких випадків за чаркою горілки робив наклепи на Радвладу та давав поради своїм прихильникам для дальшого проведення антирадянської роботи.

Були випадки, коли я в церкві під час промови готівбив владу робітників і селян, закликаючи присутніх не входити до радянських організацій. Я ставав на перешкоді всіляких кампаній, я агітував, щоб не брали облігацій, щоб не передплачували газет.

Ось такі робив я злочини. Тепер же щиро й відверто перед Радянською владою, перед усією громадськістю визнаю свою провину й щиро каюсь...

Жданович.

с. Іваньки Бердичівського району".

Висновок. Автокефальну церкву на Україні утворили агенти петлюрівщини для того, щоб через об'єднані в ній кадри на ґрунті релігійного руху охопити своїм впливом відсталі групи селянства, перевести релігійний рух на політичні рейки і в слушний час відверто виступити проти Радянської влади, за відновленням влади поміщиків і капіталістів.

Керівна участь лідера автокефалістів В. М. Чехівського в викритій органами ДПУ контр-

революційній організації „Спілка визволення України“ є ще одне ствердження існування тісного зв'язку між українським автокефальним церковним рухом і українською контрреволюцією.

Спілки Войовничих Безвірників повинні ще й ще на прикладі Чехівського і подібних до нього роз'яснити трудящим, що перебувають під впливом автокефального руху, ким і для кого було утворено автокефальну церкву на Україні, хто нею керує і до чого вона веде.

Спілки Войовничих Безвірників повинні до кінця викрити контрреволюційну діяльність автокефалістів, що прикривають релігійним прапором свою петлюрівську суть.

ПОПІВСЬКО - СЕКТАНТСЬКА КОНТР - РЕВОЛЮЦІЯ

Останнім часом ДПУ викрило кілька контр - революційних організацій, що працювали під прапором релігії. Так, на Україні ДПУ викрило контр - революційну організацію Союз Визволення України, де першорядну роль відігравали діячі автокефальної церкви (про це див. статтю М. Г. в цьому номері „Безвірника“).

По інших місцях Радянського Союзу релігійники не менш активно, під прикриттям релігії, займалися контр - революційною діяльністю.

У В'ятці існувала організація монархістів контр - революціонерів на чолі з в'ятським єпископом Віктором Островським, попами Глушковим і Полівановим. За штаб монархічної організації служив Воскресенський собор. „Радянська влада є влада антихриста, через те виконувати її накази не слід“ — ось гасло цієї зграї. Ця організація підпільно підкидала загрозливі листи в радянські органи і окремим активістам - безвірникам в зв'язку з кампанією, що її розпочали трудящі за закриття Воскресенського собору.

Іваново - Вознесенське ДПУ викрило велику контр - революційну організацію, що працювала в Ярославській, Рибінській, Олександрівській і Кінешемській округах. Керували цією організацією кінешемський єпископ Голубев і ярославський архієпископ Решенцев. Організація влаштовувала нелегальні зібрання, організовувала нелегальні гуртки, тримала зв'язок з антирадянськими елементами і закликала населення не підпорядковуватись радянській владі. В цій

справі заарештовано кілька десятків церковників, великих торгівців і колишніх купців.

В Астрахані викрито контр-революційну попівську організацію на чолі з архієпископом Пилипом Ставицьким. Об'єднані попи-монархісти провадили скажену антирадянську пропаганду. Організація об'єднала гурт темних елементів, що подали заяву до астраханського Виконкому, нібито від імені робітників, з вимогою надати повної свободи церкві і поновити в виборчих правах всіх позбавлених.

На Північному Кавказі ДПУ відкрило і ліквідувало бойову монархічну організацію, що існувала під виглядом релігійної секти „ім'яславців“. Організація мала своїм завданням озброєно боротися проти радянської влади, з метою її повалення. Керували сектою „ім'яславців“ брати Григоровичі — обидва гвардійські штаб-офіцери — і ще 10 біло-зелених бандитів. Секта утворилася наприкінці громадянської війни, коли остаточно розгром білогвардійців став неминучий. До секти ввійшли біло-бандити, що позалишалися в різних місцях Північного Кавказу після розгрому Делікіна. За місце діяльності „ім'яславці“ вибрали гірсько-лісисті райони Чорноморщини, Кубані і Черкесії. Організація старанно підбирала свій склад і запасала зброю. Члени організації під виглядом проповідників ходили по станіях і провадили монархічну агітацію, намагаючись зривати землевпорядження, хлібозаготівлі, колективізацію, роботу шкіл, кооперації, податкову політику. Проводирів і кількох членів цієї організації розстріляно.

В Калужському районі викрито контр-революційну організацію манахів, що гуртувала навколо себе колишніх людей і що шкодила радянським заходам.

В Ленінграді викрито і ліквідовано контр-революційну організацію під назвою „Воскресение“, що існувала кілька років. На чолі організації стояли активні діячі колишнього „Петроградського релігійно-філософського общества“. Ця організація була зв'язана з паризькою білою еміграцією і за свою мету мала повалення радянської влади. Організація підготовляла шкільну молодь до індивідуального політичного терору. Всього по цій справі засуджено 70 чоловік — колишніх офіцерів, попів, чернців, урядовців і поміщиків.

В Ленінграді ліквідовано монархічну групу, що поширювала фалшовані червінці

Затримано голову церковної ради Біткіна, що признався у зберіганні і збуті кількох тисяч фалшованих червінців.

У Буїнському кантоні (Татарська АССР) викрито організацію попів, що з 1921 року провадила роботу проти радянської влади і що набирала штат попів здебільшого з кіл колишніх білих офіцерів. В кантоні були випадки, коли під'южені через попів жінки зривали хлібозаготівлю і проведення інших заходів радвлади. Попи також поширювали плякати: „Геть комуну, хай живе релігія“.

У Серпухівській окрузі заарештовано контр-революційну групу попів, що скажено агітували проти колективізації. На села група посилає спеціальних агітаторів, влаштовувала конспіративні зібрання. При арештах у попів виявлено прокламації з монархічними закликами і портрети колишнього царя Миколи кривавого.

Крім викритих контр-революційних організацій, протягом останнього часу відбулося кілька судових справ про терористичні акти попів і куркулів.

Кіпрська справа. На клопотання робітників ВЦВК ухвалив передати одну з церков в Кіпрах (відомий центр кустарно-шевської промисловості) під кляб. Під Коларов покваліфікував зорганізував навколо церкви різні антирадянські елементи — торговців, куркулів, колишнього стражника. Викликали селян сусідніх сіл, і їх під його компанія почали намовляти проти закриття церкви, проти радянської влади. В наслідку такої роботи юрба виявила опір закриттю церкви. В цій справі п'ятеро провідців засуджені до розстрілу.

Піп і куркульський терор. Серед білого дня куркульський підголосок Панферов в с. Анфаловці, Коломенської округи, стріляв у сільських активістів. Батько подавав йому патрони, а старообрядницький піп Рябцев благословляв Панферова на цей терористичний вчинок. Панферов зробив 17 пострілів. Убито одного, поранено 7. Всіх трох засуджено до розстрілу.

КУБЛО КОНТР-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ ПІД МАШКАРОЮ РЕЛІГІЙНОЇ СЕКТИ „ФЕДІРІВЦІВ“

В № 16 „Безвірника“ ми писали про „хрестоносців“ — контр-революціонерів, що під прапором релігії провадили антирадянську

Роботу, підриваючи заходи радянської влади. Тепер подамо про цю зграю докладніші відомості.

1924 року на Вороніжщині було заарештовано волоцюгу, вкритого сифілітичними болячками. Він спочатку себе назвав „святим Пантелеймоном“, пізніше — „пророком Ільком“, а потім — признався, що він Федір Рибалкін з села Новий Лиман. Скоро його відпустили, бо він дуже скидався на психічно-хворого.

Але скоро з Нового Лиману почали надходити чутки, що в тамтешній церкві з'явився „святий“, що ніби творить якісь чудеса: пророкує про щось і показується в церкві перед богомільцями, що їх для цього спеціально закликає пін Веніямін.

Очевидці розповідають, що божевільний Федір щодня, разом з попом Веніяміном, що колись був ченцем Суходонецького монастиря, виходив з вітаря на середину церкви, ставав на коліна і починав пророкувати. Ці пророцтва складалися здебільшого з нісенітних речень, але в них часто згадувалося слово „дракон“.

Тут же в церкві біля Федора постійно перебуває манах Максим Колесніков, що „пояснював“ богомільцям пророцтва Федора.

Коли в 1926 році чутки про вчинки Федора, Веніяміна і Максима дійшли до повітової влади і коли почалося слідство про це шахрайство, то вдалося вияснити, що Федір Рибалкін — куркуль з Нижнього Лиману, до 1912 року служив на поверхсрочній службі в царській армії, заразився пранціями, був звільнений у відставку і потім почав мандрувати по монастирях. Довгий час жив у Суходонецькому монастирі.

Після Жовтневої революції, коли монастир було закрито, Федір Рибалкін кудись шез, потім служив у колчаківському полку „Ісуса Христа“, мав зв'язок з колесніківським повстанням на Вороніжщині, лазив у лиманських лісах, зійшов з ума і божевільним вже прибув в рідне село.

Куркулі з цього села, брати Колеснікови, волоцюга і шахрай Іван Клипа і пін Веніямін вирішили використати здурілого сифілітика. Його почали показувати в церкві, пошили для нього особливий одяг з різнокольоровими хрестами і намовляли його говорити різні нісенітняці. Розпускалися чутки, що Рибалкін почав творити чудеса. Одного разу Федір Рибалкін почав говорити, що скоро „появиться дракон“, і дійсно в одну неділю після

церковної служби в кімнату, де перебували богомільці, раптом вбігла людина з прирощеними козячими рогами, хвостом з мочали і одягнена в яскраво-червону матерію. Достатньо невідомо, хто грав роллю цього дракона, але вважають, що це робив молодший Колесніков. Після заклинань Рибалкіна дракон спокійнісінько вийшов з кімнати і сховався в сусідній хаті, що належала Клипі.

Друге „чудо“ відбулося літом 1925 року. Федір Рибалкін вивів всіх своїх прибічників за село на горбок і оповістив, що він зараз



Триколовий (червоно-біло-синій) монархічний прапор „Федірівців“ з фотографіями останніх Романових і з написом „боже, царя храни“. Внизу — зброя федірівців, що її вони вживали для боротьби проти радянських робітників, проти сільської бідноти

полетить на небо. Пін Веніямін відслужив молебень, Федір три рази підскочив, розмахуючи руками, потім ліг на землю і закричав, що голос з неба наказує йому залишитися на землі і спасати рід людський.

На перший час Рибалки, Веніямін, Клипа і Колесніков обмежувалися тим, що збирали побільше пожертв із богомільців.

Але незабаром навколо Федора Рибалкіна почали гуртуватися учасники банди Колеснікова, що 1920 року існувала в Богучарському повіті. Федора Рибалкіна почали використовувати для агітації проти радянської влади.

Коли 1926 року Федора Рибалкіна помістили в психіатричну лікарню, керівництво

прибічниками Рибалкіна перейшло до заможного куркуля і відомого бандита Федора Дорошенка, що почав організовувати навколо себе куркулів, переніс перебування секти в село Нова Калигва, організував тут таємну молитовню в печері, оповістивши її за „новий Іерусалим“. В цій печері, як „святі“ речі, на стіні було повішено свитку Федора Рибалкіна, а в куток поставлено його палицю.

Трохи пізніше керувати сектою став ще більш верткий куркуль Дмитро Пархоменко, що зв'язався з закордонними монархічними організаціями, почав провадити в секті одверту агітацію проти всіх заходів радянської влади, а саму владу об'явив за владу антихриста.

Пархоменко по всіх селах Богучарського повіту (теперішня Росопанська округа) мав своїх агентів, що виконували доручені їм через Пархоменка завдання. Через них Пархоменко вів підривну роботу проти радянської влади, проповідуючи саботаж всіх радянських законів, організуючи терористичні акти проти представників бідноти й партії влаштовуючи масові підпали. Пархоменко його агенти розповідали про те, що „скоро на землю спуститься біле воїнство на білих конях на чолі з архангелом Михайлом, що влаштує Варфоломєївську ніч і винищить всіх тих, у кого на одязі не буде хрестів і хто не позначить хрестом своїх житлів“.

І досі в селах, де поширився вплив секти федірівців, федірівці на стінах своїх хат малюють хрести і надписують різні побожні написи.

Усною агітацією федірівці не задовольнялися. Вони широко поширювали в районі лисані листи. Про характер цих листів дає уяву такий уривок з одного з них:

„При братерському законі будуть шанувати брат брата, мати — сестру. За радянської влади нема таких законів, а це неприпустимо. Тепер у нас іде розбій. Ми хочемо виробити такий закон, щоб жив кожен сам собі. Радянська влада руйнує селян, вчить непотрібному. Скинути її і кінець! Ми будемо знищувати всі радянські книжки, шкодити радвладі... Геть комуни! За старий побуті Брати, зрозумійте і йдіть проти Радянського Союзу“.

В цьому листі виявлено одверту скажену контр-революційну агітацію з вимогами остатанілого куркуля, що жде не діждеться загибну радянської влади.

За ухвалою верхівки секти федірівці не здавали державі хліба, не сплачували внесків по самооподаткуванню, не купували державних позик, відмовлялися від вступу в члени кооперації, не пускали в школи своїх дітей, заорювали тільки частину своїх земель, відмовлялися від послуг агрономів, запускали поля, не бажали боротися зі шкідниками поля, розганяли колгоспи, тероризували активістів і т. ін.

Коли в Талівському районі селяни вирішили організувати тракторну колону, то федірівці скажено виступили проти цього зачинання. А коли у цьому районі оформилися перші засівні товариства, то федірівці влаштували проти них демонстрацію зі співом царського гімна „Боже, царя храни“.



Федірівці-„хрестоносці“ по дорозі до суду

За почином Пархоменка в секті був встановлений такий порядок, що коли хто покине ряди секти, то він повинен бути покараний. Було багато випадків підпалу майна тих, хто намагався відійти від секти. Всього за федірівцями рахується кілька десятків підпалів, низка вбивств, грабіжок. Сектанти федірівці всім тим, хто не хотів до них приставати, погрожували помстою. Так, Пархоменко і Лосевський на ярмарку в Калигві заявляли, що „ми змемо поб'ємо або спалимо всіх тих, хто не піде за нами“. Одночасно федірівці розсилали всім активістам листи з погрозами помститися над ними, коли ті не припинять своєї роботи в партійних, радянських і суспільних організаціях. Частина федірівців займалася монархічною агітацією, всіляко вихваляючи царський режим. Один з керівників секти Глибанов почав з'являтися на молитовних зібраннях з нарядженим на себе царським прапором, на якому був написаний царський гімн. Інші надягали чалму з нашитими хрестами, деякі... обвішувалися вінками цибулі.

Федірівці, під керівництвом Пархоменка, організували свою секту так, що на чолі її стояли відомі своїм бандитизмом і зневажкою до радянської влади контр-революціонери.

До секти, головним чином, входили куркулі, торгівці, жандарі, поміщики, стражники, жулики і вбивці.

Найбільший успіх федірівці мали в тих

хуторах і селах, що знаходяться далеко від культурних центрів.

Тепер цих шкідників радянського будівництва, запеклих ворогів трудящого селянства заарештовано і їх судить радянський суд у Вороніжі. Про його присуд над цими мракобісами контр-революціонерами надрукуємо пізніше.

П. К.

БЛАГОЧЕСТИВЕ ЖИТТЯ СЕКТАНТСЬКЕ

„Божественні“ віршики і їх прихована контр-революційна суть

Соціалістичне будівництво в нашій країні, розгортаючись щодень більше, захоплює ширші й ширші маси трудящих.

Про те, як до цього будівництва ставляться сектанти, дає відповідь керівник баптистів Колісник. У своїй „праці“ „Наука, библия и неверие“ він це ставлення характеризує так: „библия верующих подобна гранитной скале, о которую с шумом разбиваются волны неверия. Эта скала стоит непобедимо, от волн же остается жалкая пена“.

В недалекому майбутньому хвилі соціалістичного будівництва, звісно, розіб'ють „гранитну скелю“ релігії, вірніше, не скелю, а купу гною зметуть як нечистоту, бо ця „скеля“ гною стоїть на шляху будівництва нового комуністичного суспільства. Кожна людина зі здоровим глуздом у цьому не сумнівається.

Але ж покищо сектанти, зокрема баптисти, сидючи на „скелі“, не обмежуються тільки тим, що з „захопленням“ споглядають бризки хвиль. Вони використовують кожну можливість, щоб тільки вселити в голови своїх „братів“ поняття, що революція, соціалізм, п'ятилітка, все це — „справи нечистого“. Робиться це дуже тонко, всілякими способами. На зборах молодих сектантів вони, під виглядом невинних деклямацій, підносять такі перли:

„Внизу воздвигнуты толпою
Тельцы минутные стоят
И золотою мишурою
Людей обманчиво манят.
За этот призрак идеалов
Немало сгинуло бойцов
И льется кровь у пьедесталов
Борьбы не стоящих тельцов“.

Соціалістичне будівництво, чи, бачите, „призрак идеалов“, „тельцы, не стоящий пролитой крови“. Висновків звідси чимало можна зробити, але головний висновок — „кров проливати, захищати СРСР від імперіялістів, — як це вони постановили на своїх з'їздах, — не слід“.

Читають такі вірні на зборах молоді, що в більшості своїй неписьменна або малописьменна, відірвана від громадського життя. Отже можна собі уявити, який вплив можуть робити такі „перли“.

Нахабність сектантських верховодів іде ще далі. Під цією ж підливою і на таких же зборах на адресу компартії й радвлади співають такі „гимни“:

„Жаль мне этих слепцов.
Духом слабых людей,
Что из разных концов
Влачат массу идей.
О свободе кричат,
Ей лишь гимны поют,
Но о боге молчат
И кровь братскую льют“.

Бідні „слабі люди“ кричать про свободу, про п'ятирічку, колективізацію і інші такі неприємні речі, що вибивають ґрунт з-під ніг дармоїдів, а про бога мовчать — забули. І не лише забули, а насміялися стягти його з неба на грішну землю. З цього приводу вже не баптисти, а рідні їм духом у всіх відносинах євангелісти, або, як вони себе величають, „євангельські християни“, радять безвірникам.

„Это ложь и обман
И лишь гордость ума,
Пустота и туман
Заблуждение ума.“

Не позорь ты себя
И людей не муди,
Все боятся тебя,
Ты сбиваешь с пути"...

Киште, мовляв, себе „ганьбити“ і нас „кривдити“. Вам це „гордість ума“, а нам „з шляху народ збиваєте“.

„Збиваємо“ і будемо збивати з вашого злейного шляху, добродії сектантські верховоди, доти збиватимемо, аж поки жодного не залишиться з вас, що харчується коштом задурманених вами людей. Почувають сектанти себе не добре, тому й репегують як на живіт:

„Взгляни на жизнь кругом —
Как все идет к концу
И ты идешь совсем,
Чтоб дать отчет творцу.
Кругом нас люди погибают,
Кругом нас воли, крик и стон,
А наши души прозябают,
Склонилась в тяжкий сон“.

Щодо „прозябання“, що про нього говориться в цих злейних халтурках, то можна погодитися, що останнім часом сектантські дурманователі дійсно „прозябають“, а от щодо сна, то вже не погоджуємось. Не сплять сектанти. Вже з одних їхніх халтурних віршиків можна досить добре бачити суть сектантства і його брудну шкідливу роль. Діла ж їхні ще характерніші.

Тих, що вступають у секту, сперше обробляють у душі безмежною вірою до „справ господніх“. Для цього користуються найрізноманітнішими методами й способами, що про них уже досить писалося, але є й нові способи.

У Кременчуці місцеві баптисти втягли у секту робітника. На другий день після хрещення „брати“ підкинули в його кімнату кілька монет. Хрещений, знайшовши їх, повірив, що це йому бог дав за те, що він повірив в нього. Ніякі вигворювання товаришів по роботі не допомогли. От до чого задурмили людину!

Але найулюбленіша метода оброблювати, це — залучування „скретом зубовним“, „гієюю вогняною“ і іншими „жахами“. В Кременчуці у майстернях кілька днів сектанти, що працювали там, писали крейдою на стінах: „Покайтесь богу, настає страшний суд, наближається кінець світу, наступають лиха“ і т. д. і т. ін.

Використовують для обробки іноді релігійські установи. У Куп'янську, наприклад, в одній з місцевих лікарень довго заправляв лікар баптист Берн. У лікарні при ньому постійно було кілька сестриць з куп'янської баптистської громади. Вони систематично і це безрезультатно агітували хворих.

Розпускають побрехеньки про близькість „страшного суду“

Коли обробка закінчена, „брати“ напихають залученого до себе „одкровеннями“, тлумачучи, що „колективи — це антихристові організації“, що хто вступить до колективу, той занапащить свою душу, що „в колективі кластимуть печатки антихриста: на лоб чоловікам і на груди жінкам. Спаситися можна тільки сильною молитвою, постом, а, головним чином, щедрими пожертвуваннями на розвиток божої справи в СРСР“.

Завдяки цим жертвам керівники сектантів живуть „як у Христа за пазухою“. Вони одержують від 120 до 150 крб., їм сплачують рахунки, готелі, подорожі. Більш того коштом „братів і сестер“ сплачують податки, що накладають на сектантських керівників. Отже кожен керівник тільки те й робить, що випилює тексти з так званого святого писання, підписує їх під поточні події і підносить рідним сектантам, як „одкровення зверху“. Дуже часто такі одкровення супроводяться маніпуляціями, що межують з божевіллям.

В Києві є община сектантів християн „євангелістської віри“. Вони вірять у схід святого духа на когонебудь із сектантів. Під час такого „сходження святого духа“ вони починають корчитися, труситися і викрикувати всілякі безглуздя. (В основу учення взято „схід святого духа на апостолів“, тому вони ще називаються п'ятидесятники).

Керував цією общиною в Києві „пророк“ Шерстюк. На молитовних зборах Шерстюк намічав когонебудь із послідовників і з'являв усім присутнім, що той „одержимий бісом“. „Одержимого“ ставлять посеред кімнати і Шерстюк починає „виганяти біса“. Робиться це так: Шерстюк стає проти „одержимого“ і кричить: „У тобі біс сидить, біс, от він виходить... багато... десятки, сотні, тисячі, ригаї, виринуй біс!“...

Такими криками і галасом людину доводять до повної нестями. Нарешті біса вигнали. Присутні задурманені й загіпнотизовані.

І Шерстюк починає вирікати пророцтва: „Наступає кінець світа і страшний суд. Руйнуйте господарства, не збирайте хліба з поля, не треба сіяти“ і т. д., потім він починає труситися, корчитися і вигукувати нісенітницю.

Другий пророк із тієї ж секти в с. Томаківці на Запоріжжі так само на кожних зборах віщував скорий кінець світу і ім'ям божим наказував припинити сівбу, продавати майно і не платити податків.

Пророцтво про кінець світу для сектантів останнім часом стає невід'ємним пунктом віровчення. Випадків таких віщувальних дуже багато. І в кожному випадку їх приперчують чорносотенною агітацією. У Куп'янській окрузі недавно трапилося таке: „пророк“ Тарасов об'явив, що цими днями треба чекати на „друге христове пришествя“. Після цього сектанти на своїх зборах стали виспівувати „Боже, царя храни“. — Очевидно ім'я царя земного тісно зв'язується з ім'ям царя небесного.

У пролетарському районі Конотопської округи 5 сектантських родин вголосили, що не сьогодні - завтра буде страшний суд. По цьому вони заперлись у себе в хаті, сиділи мовчки, нічого не їли, не пили і мало не померли.

Часто пророцтво про наближення страшного суда йде в супроводі одвертої розпусти. Пророки вирікають нагрішити покищо є можливість, а потім вже за все разом каятись.

Розпуста

На Шевченківщині в с. Кумейок Мошинського р-ну заснувалася секта „людей божих“. Заправляти там став місцевий куркуль — Петро Недоля. Віщував він головним чином про кінець світу, закликав каятись, молитися. Після одного моління і віщувальних на зборах сектантів. Недоля прийшов додому з двома послідовниками і наказав своїй неповнолітній дочці, щоб вона віддалась цим послідовникам, бо так, мовляв, бог велить. Коли ж дочка запротестувала, всі троє її побили й зґвалтували, спершу батько, а потім — послідовники.

Що матиме Недоля від суду божого за свої діла, невідомо. Шевченківський же окрсуд засудив його на 10 років ув'язнення.

Такі діла творяться у сектантів в поокремих розпорошених групах, а там, де вони живуть у своїх „комунах“, лжеартілях та колективах, розпуста і всякі злочини перехо-

дять всякі межі. Керівники сектантів по таких місцях діють цілком безконтрольно. Тут лише сектантських верховодів випирає ясно, тут вони розперізуються до краю, використовують усі „блага життя“, низовний же склад сектантів живе в нестерпних умовах, їх нещадно виснажують, над ними знущаються, іноді б'ють. Живуть вони голодуючи, та зате щодня чують занальні проповіді про „умертвіння плоті ради спасіння душі“. В № 12 „Безвірника“ була стаття про „Марійський колектив іоанітів“. Там досить виразно виображено керівників і рядових сектантів. Такі приклади не поодинокі.

На Сталінщині в с. Орлово-Іванівці довго існувало с.-г. товариство „Прогрес“, що до нього входили виключно сектанти-молokane — куркулі. Керували товариством брати Соломахи́ни, в минулому — мало не помічники. Жили Соломахи́ни трохи не гірше, ніж до революції. Їх обов'язки полягали у щоденній проповіді про „брейність“ цього життя і про „спасення душі“. Провідували вони здебільшого не на євангельські теми, а на теми сучасного життя. Говорили про дракона, антихриста, страшний суд і інші „душеспасательні“ речі. Робили Соломахи́ни у товаристві то хотіли. Коли провадили в районі хлібозаготівлі, у „Прогресі“ було виявлено 11.000 пудів схованого хліба. „Спасалися“ брати в „Прогресі“ отже сумлінно...

У Балті до 1929 року існував с.-г. „колектив“ секти інокентіївців, що об'єднував до 50 сектантських родин. Керівники цього колективу Робежа і Чегодар, колишні „апостоли“ Інокентія, організатори секти інокентіївців. Свого часу вони разом з Інокентієм жили у „раю“ (так звався монастир з великим садом і печерами, де за вказівками Інокентія спасалися сектанти). Підчас громадянської війни рай був придулом для білогвардійців-бандитів. Тут вони мали і справу і зброю.

Близькість до Інокентія і перебування в „раю“ зробили Робежу і Чегодаря в очах інокентіївців мало не святими. Один з них назвав себе Іоаном хрестителем, а другий — апостолом Петром.

В члени „колективу“ було залучено лише бідняків сектантів. Вступаючи в цей „колектив“, вони з наказу „Іоана хрестителя“ повинні були продавати все своє майно і всі гроші віддати йому. Таким чином в „колективі“ всі сектанти перебували в цілковитій

залежності від „святих“, бож господарства в них не було, а піти з „колективу“ вони не могли.

Перебували вони в жахливих умовах: спали на долівці по 5—7 чоловіка в одній кімнаті, працювали з досвітку до ночі, самі на себе шили всяке дрантя, самі ж готували страву таку, що й собака б не їв. Молитись же їх примушували по кілька разів на день. Тих, що завинили проти верховод, тих, хто насмілювався не виконувати наказів керівників або хоч виказати своє незадоволення, сікли різками або зовсім не давали їсти по 2—3 дні. Бувало, що сам Робежа карав винуватих, звальював на землю і бив до непритомності.

Керівники „колективу“ „святі“ Робежа і Чегодар і близькі до них жінки жили в окремих кімнатах, оздоблених килимами. Цілими днями вони пиячили, був цілий штат молодих дівчат, що спеціально „обслужували святих“. Рядовим же сектантам ніяком забороняли жити половим життям, залякуючи божими карами та земними різками. Сам Робежа жив зі своєю сестрою Явдохою. Серед членів цього кубла була така думка, що через злягання з Робежою на жінку „сходить благодать божя“.

Після того, як Робежа і Явдоха зфотографувалися, їх картки було повішено поруч з іконами, і членів „колективу“ змушували молитися на них.

Незабаром ці „святі“ повинні стати перед найвищим судом АМСРР. Суд скаже своє справедливе слово по суті „божих“ діл.

Шахрають, обдурюють, наживаються...

У с. Зайцевому на Артемівщині колишня черниця Іщенкова влаштувала в себе дома щось на зразок монастиря. Стіни хати були обвішані іконами і хрестами. Іщенкова залучила до себе 7 молодих дівчат, що втекли від своїх родин і постійно жили з нею. Вона забороняла їм виходити заміж, змушувала їх працювати і весь заробіток забирала собі. Під її впливом також перебувало кілька мужчин, що по черзі ночували в неї.

У с. Паланці Тульчинської округи жило до 50 чоловіка сектантів іоанітів. Ними керував колишній мандрівний проповідник, а потім „святий“ цієї секти Григорій Нікітін, що і заснував цю групу, залякуючи селян, головним чином, жінок, близьким „страшним судом“. Попасти в царство небесне міг лише той, хто за вказівками Ні-

кітіна ходив по селах і ширив між людьми релігійні нісенітничі і „ім'ям божим“ збирав для Нікітіна гроші, полотно, збіжжя тощо.

В хаті місцевого куркуля Нечипоренка було влаштовано молитовню, стіни позавішували іконами, ковдрами. Підчас молень запирали двері й завішували вікна. Всі, вступивши в секту, повинні були віддавати все своє майно „святому“ Григорію. Зібрані по селах речі продавали, а гроші віддавали також Нікітіну.

Коли одна з сектанток Морозова забажала вийти із секти і стала вимагати повернути їй майно її, Нікітін сперше вговорював її не виходити, а коли побачив, що не може вговорити, почав її нещадно бити. Побиту Морозову викинули на вулицю і після цього вона зникла з села. Коли про це стали говорити на селі, Нікітін також із села втік.

В Мелітонівській окрузі є спеціальні духоборницькі присілки. Живуть там до 200 духоборів, що повернулися сюди з Канади 1921 року. Організаторами і керівниками цього переселення були „вождь“ духоборів Петро Верігін і його старий друг — колишній царський полковник Крамцев. Всілякими маніпуляціями Крамцев „заробив“ на переселенні духоборів до 30.000 крб. Крім того, духобори збудували йому будинок вартістю на 1500 крб.

1923 року Крамцева обрали духобори на уповноваженого в земельних справах. Провадячи наділи землі духоборам, Крамцев розподілив наділи так, що більша частина землі дісталася релігійному і куркульському активу духоборів. Робилося це за хабарі. Після всіх цих махінацій Крамцев узяв в Українбанку велику суму грошей в заклад духоборницьких господарств і з цими гріними втік. І тільки 1926 року духобори додумалися сповістити владу про шахрайство Крамцева.

У присілкові духоборів на Миколаївщині довго переховувався від міліції колишній карний бандит Юхим Калачів.

У Криворізькій окрузі також був присілок, заселений виключно сектантами всяких толків. Звався цей присілок „братським посадом“. В цьому присілкові знайшли собі притулок колишні бандити, конокради й інші „святі“. Туди ж стягалися проповідники зі всіх кінців СРСР і ширили серед населення брехні про чудеса, страшний суд, кінець світу тощо. Особливу популярність мав у поселкові „бог і спаситель світу“, як він себе назвав, Яків Анан'їв.

Одного разу він з'явився в село Комисарівку і став закликати селян нищити худобу, не сіяти хліба, руйнувати господарство, бо наближається страшний суд. Такий же характер мала діяльність інших пророків.

Школи в присілку не було. Однак коштом мешканців присілку утримували спеціального „учителя“ на прізвище Мунтян. Він виховував дітей в дусі віровчення їх батьків. Брати участь в громадському житті навіть у перевиборах рад сектанти цього присілку відмовлялися. Нині на присілок звернено увагу. Почато планову культурно-освітню роботу. Пророки хутко кудись зникли.

Такі діла творять сектанти на 13-му році революції.

Висновки звідси ясні. Почуваючи занепад свого впливу у масах, сектантські верховоди розвивають скажену агітацію проти всіх заходів компартії й радвлади, супроводячи агітацію всякими шахрайствами, провокаціями, розпалюванням релігійного фанатизму і т. д. Але ж, не зважаючи на всі ці хитрощі, не зважаючи на збільшену активність сектантських верховод, кінець їх близький.

Юр'єв



Зняли дзвони на індустріалізацію (с. Ново-Андріївка, Оріхівського району, на Запоріжжі)

НА АНТИРЕЛІГІЙНОМУ ФРОНТІ

К. НЕСТЕРОВСЬКИЙ

ЩЕ ОДНО КУЛЬТУРНЕ ОГНИЩЕ

Жахливі таємниці

Багато жахливих таємниць і облудливих легенд ховали в собі високі камінні мури Козельщанського жіночого монастиря. Півсотні років стояла ця фортеця самодержавства, ширячи реакційний вплив не тільки за межі Кременчуччини, а й далеко по Україні. Козельщанський монастир славився своєю „чудотворною“ іконою божої матері, яка притягала до монастиря тисячі прочан з різних кінців України. Їхали потягами, йшли пішки і, забачивши здалека на високій горі монастир, впадали в екстаз і з запамороченими головами йшли у обійми чорного гайвороння. А коли на „чудотворну“ богоматір витрачали останні копійки, знову розходились по своїх домівках.

А на великі свята з'їздилося до монастиря купецтво та дворянство і тоді мури монастирських келій були свідками оргій розпусти. А час од часу у садку з'являлись свіжі, ледве помітні, маленькі могилки, що ховали

в собі таємниці гріхів манашок. Там ховали тільки по народжених немовлят, яких манашки душили.

Одна манашка не витримала такого життя й хотіла з монастиря втекти. Сполошилось чорне гайвороння і заперло цю манашку у льох. Не витримала вона жахливого ув'язнення, збожеволіла й повісилась. Лишило ховав монастир свою „сестру“. А на хресті над могилою самогубця написали: „Здесь почит почившая с миром в бозе смиренная сестра Агния“.

Ось які жахливі таємниці ховав у собі Козельщанський жіночий монастир, що на Кременчуччині. Тепер, з волі трудящих, його перетворили на культурне огнище. Але спочатку кілька слів про його історію.

Геть серпанки облудливих легенд

Серед „китів“, що на них держалося царське самодержавство, монастирі посідали не останнє місце. Коли на території теперішніх



Маси йдуть закривати монастир

Кременчуцьких та Полтавських округ вже починались селянські аграрні заворушення, Козельщанського монастиря ще не було. Це відчували на собі околиці поміщики й почали серйозно замислюватись, щоб організувати якийсь осередок духовного закріпачення



Козельщанський монастирський собор, перетворений тепер на театр

і поневолення мас. На допомогу став граф Капніст. Почали ширитись чутки:

— У графа є такий образ божої матері, що квітки коло нього ніколи не в'януть.

А раз несподівано оголосили по всій околиці:

— Чудотворна ікона зцілила доньку графа. Довгі роки не ходила донька, а як помолилася перед образом, раптом луснули пружини, якими вона була прикута довгі роки до крісла, і донька графа встала і пішла.

Чутки ширились далеко за межі тодішньої Полтавщини, про це стали писати чорносогінні газети. А згодом ікону перенесли до каплички і почали засновувати монастир.

Коли ж на чолі монастиря стала ігуменія Олімпіяда, сама походженням з вищої аристократії, то вона поставила справу на широку ногу, розпочавши велике будівництво, а коли збудували й собор, то на врочисте свято приїхав і сам цар Микола другий. Так виникла ця фортеця самодержавства і вірно

служила йому та капіталізові аж до останнього часу.

Після Жовтня монастир перетворився на справжнє контр-революційне кодрло. За панування гетьмана та Петлюри, а потім Денікіна, монастир улаштовував антирадянські демонстрації, які звали „хрестними ходами“. Останнім часом монастир вдався до інших метод антирадянської роботи. Ширив всякі ворожі чутки, давав притулок контр-революціонерам, а недавно ще поширив чутку, що ікона божої матері, що висіла над брамою від більшовицького панування плаче кривавими сльозами. І сотні й тисячі несвідомих селян приходили дивитись на це „чудо“, поки безвірники не викрили, що „сльози“ є не що інше як іржа.

Але тепер конче викрито все контр-революційне ество цього монастиря. Немає тепер Козельщанського монастиря, на його місці стоїть культурне містечко. Відсвяткувати цю велику перемогу і зібрались трудящі у день дванадцятої річниці Жовтня.

На свято перемоги

Удосвіта привіз потяг до Козельщини робітничу делегацію з міста. Ранок. Проміння сонця рожевим блиском відбилися на шести банах величного собору. А над ними майорять червоні прапори — ознака нашої перемоги. Село готувалось до зустрічі великого свята. На свято приїхали робітники з міста, представники різних організацій, делегати від усіх сіл району.

Спочатку відбули Жовтневу демонстрацію, а потім рушили на монастирське дворище,



Виносять із собору ікони

на мітинг — святкувати свою перемогу. А після мітингу огляд нових здобутків. Увага всіх на великому соборі, що посеред двори-



Зоотехнічна школа в одному з корпусів монастиря

ща. Велика будівля візантійськими півколами і шерпуватими банями пнється високо догори. Приміщення вже відремонтоване й обладнане. У партері — сотні новеньких стільців, мармурова стіна колишнього іконостасу відділяє залю від сцени. А мармур білий з блакитними колонами, теж мармуровими. У соборі — театр, що його не сором було б мати і великому місту.

На сцені, де був іконостас, нам показали замуровану у мур грошову незгориму шухляду.

— За великою іконою була захищена ця скарбниця, тут манашки переховували золото.

Поряд з собором великий двоповерховий будинок, де жило 400 манашок. Там тепер



Кабінет сапосвіти в колишній залі ігумені

зоотехнічна школа. На другому кінці дворища теж не менший будинок, де розкошувала ігуменія. У ньому зразкова лікарня і полі-

клініка, на устаткування якої витратили 12.000 крб. Все блищить чистотою. Устатковані різні кабінети; лікарня розрахована на 20 ліжок, скрізь зразковий порядок. Трохи нижче — семирічна школа, а посередині дворища у невеликому приміщенні — електростанція. Остеронь, у монастирських кухнях споживче товариство організувало їдальню. Решта приміщень відведена для гуртожитків учнів, для житла службовцям, лікарям, учителям, культробітникам тощо. Новим життям живе тепер монастирське дворище. На руїнах духовного поневолення буйним квітом квіте нове радянське життя.

Рішучий крок вперед

Урочистий був пленум райвиконкому вкупі з партійними та громадськими



Палац ігумені. Тут тепер зразкова лікарня й поліклініка

організаціями. До собору, де засідав пленум, зібралось півтори тисячі селян. Серед них чимало таких, що прийшли на свято з своєї охоти за 40 — 50 верстов.

Запалили вперше електрикою позолочені люстри і біле веселе світло проникло у найглухіші закопелки великої будівлі. Гримнула музика, і досі нечувані тут звуки попливали могутньою хвилею по залі, відбилися високо під банею, бадьорили й підносили.

Виступали з промовами представники місцевих і окружних організацій. Од імени Окружної Ради Спілки Войовничих Безвірників, що організувала маси у наступ проти фортеці темряви — монастиря, т. Нестеровський зауважив:

— Ми повалили ще одного велетня темряви. Немає тепер Козельщанського мана-

стиря, але ще залишилося його коріння, яке треба вирвати і до щенту знищити. Ваш район найвідсталіший у окрузі, а це тому, що тут довгі роки панував монастир. Організовані безвірники закликають вас, селян, до упертої боротьби з релігією. Ми закликаємо вас до організованого виходу з релігійних громад. Ставайте під прапор війовничих безвірників, щоб швидше збудувати соціалізм.



Ставлять червоний прапор на бані собору

Далі, на пленумі, від 1500 селян, ухвалили послати ВУЦВК'у телеграму, у якій повідомляють про своє культурне надбання і дякують т. Петровському, що він допоміг швидше відібрати монастир.

А до окриаркому та окрикконкому надіслали телеграму з зобов'язанням, що район протягом року колективізує 30% селянських господарств, а план хлібозаготівель довиконає протягом двох днів. Останнє зобов'язання на сьогодні вже виконано.

Новому театру привласнили ймення тов. Петровського, а райвиконком порушив клопотання, щоб Бригадирівський район, де стоїв монастир, переіменувати на Чубарівський.

Того ж дня поклали початок нової масової роботи. Виступала хорово капела, а потім демонстрували кіно-картину „За монастирською брамою“.

Так Козельщанський монастир перетворився на культурне вогнище, що буде освітлювати шлях до нового життя.

СВБ НА ПЕРШОТРАВЕНЩИНІ

Дзвони на індустріалізацію

На Першотравенщині розгорнувся великий рух за зняття дзвонів та передачу їх на користь індустріалізації країни.

На місцях в осередках СВБ навколо цього питання безвірники розгорнули широку роботу.

Низка осередків поставила з цього приводу доповіді, запросила на свої зібрання селян. Попереду було проведено низку антирелігійних кампаній, як от: викриття контрреволюційної ролі церковників, „день урожаю і колективізації“ під безвірницькими гаслами, участь безвірників у хлібозаготівельній кампанії і т. ін.

Протягом жовтня було розгорнуто широку агітаційну роботу щодо викривання шкідницької ролі релігії та про церковний дзвін, його шкоду і в який спосіб краще його використати. Загальний провід і керівництво цією роботою взяла Окружна Рада СВБ, що розробила детальні плани роботи, забезпечила місця керівними матеріалами і т. ін.

Звісно, директив знімати негайно дзвони ніхто не давав, бо за планом передбачалося попереду провести широку популяризаційну роботу, втягнувши якнайширші маси до безвірницьких організацій.

Однак усі плани атеїстично настроєні маси порушили. Перший прорив в цій роботі зробили ще в жовтні селяни с. Межирічки, Голованівського р-ну, що скинули дзвони й передали їх на потреби індустріалізації, а за їх прикладом поскидали дзвони ще й сусідні села.



На Жовтневі свята селяни везуть дзвони до Рудметалторгу

В дні Жовтневих свят селянство 16 сіл Першомайського р-ну червоною валкою привезло до міста, підчас демонстрації, разом з мішками хліба й церковні дзвони, зняті, як заявили промовці, „для заводів, щоб виготовити з них трактори“.

Водночас в інших районах (Благодатнівському, Грушківському, Добровеличківському) селяни теж разом з червоними валками хліба привезли дзвони, а в деяких селах в цей день було ухвалено постанови скинути дзвони.

На сьогодні в окрузі вже скинуто й передано на потреби індустріалізації дзвони з 57 церков.



Розвантажують дзвони

Робота ця чим далі розгортається, і Окружна Рада СББ примушена прикладати великих зусиль, щоб обслужити керівництвом усю організацію, щоб застерегти можливі збочення, щоб запобігти щонайменшій помилці або зайвої гарячковості, без чого в такій великій роботі не обійдеться.

Слідом за першими великими успіхами в цій справі в Окрраді виникли підозріння, чи не надто поспішно провадять на селі цю роботу, чи є дійсне бажання мас.

Уже з першого дня Окррада почала пильно стежити за перебігом цієї роботи своєчасно реагуючи навіть на дрібні факти. Вперті факти свідчать, що сама маса, без жодного примусу, навіть за постановами релігійних громад, передає дзвони для потреб промисловості. Майже в усіх селах дзвони знімають при величезних сходах селян і селянок під музику. Везуть дзвони з червоними прапорами цілі делегації старих селян і селянок. Переважають жінки. Ніяких ексцесів, протидій, навіть від окремих груп, немає.

Звичайно, не обійшлося без окремих вихваток куркулів і попів. Але ці мізерні одиниці не помітні і бліді проти масового руху селянства. Ось окремі епізоди: в с. Синюхому Броді група куркульських жінок та частина темних, релігійно-настроєних селянок стала на перешкоді в здійсненні

постанови загальних зборів села. Зібрався гурток, жінок 20 — 25, що сиділи під церквою й плакали. Осередок СББ своєчасно реагував на це явище і втрутився до цієї справи, щоб не припустити зняття дзвонів поки ще є хоч би й невеличка група селянок, що не згодні з постановою загальних зборів. Виконання постанови припинили а тимчасом безвірники розгорнули пояснювальну роботу серед жінок. Коли селянки заслухали низку доповідей про релігію, тоді вони заявили, що їх проти зняття дзвонів інститурили жінки куркулів і церковний староста, що намовив їх, щоб жінки „видерли“ ключі в нього, зачинили церкву й не дали дзвонів. Піп і староста вели агітацію про те, що дзвони знімуть, а після візьмуть церкву під конюшню для колгоспів.

Після широкої роботи серед селянок вони самі ухвалили здати дзвони і побажали, щоб одливати з них більше тракторів та снопов'язалок. Делегація жінок сама завезла ці дзвони до склепів Рудметалторгу.

Інших більш-менш значних випадків у кампанії зняття дзвонів не було, крім звичайної повсякденної агітації попівсько-куркульського пропарку, що сіяв досить дурні, невдало збрехані, провокаційні чутки, наприклад, такі як от: „дзвони знімають, бо війна скоро буде“ і т. п.



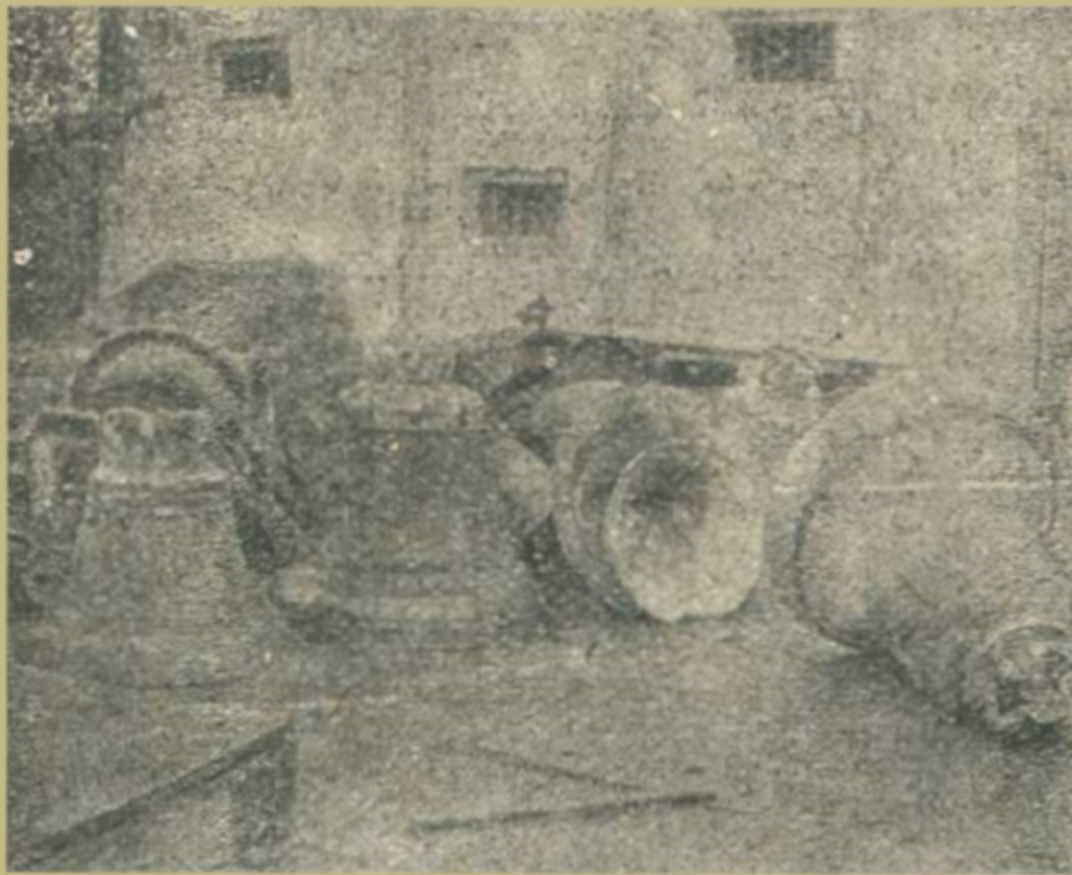
Дзвони на індустріалізацію (Першотравенщина)

Тепер, коли четверта частина сіл округи зняла дзвони, можна зробити попередні, правда, надто поверхові, висновки.

Спостерігаючи перебіг цієї роботи в селах, приходимо до висновку, що цей рух є

наслідок вдалої агітації безвірників, вчителів, лікарів, на ґрунті зросту радянської активності, свідомості і атеїстичних настроїв самої маси.

Ця робота пройшла успішно в 5 районах якраз там, де добре працює безвірницька організація з відповідним керівництвом райрад, де зібрано першу тисячу на літак „Безвірник України“, де ось другий рік нормально працюють гуртки антирелігійної грамоти, а до них втягнуто дорослих селян, бідноту і середняків.



Дзвони на скелі Рудметалторгу

В цих районах поширено багато безвірницьких газет і журналів, порівнюючи активнішу роль відіграє в антирелігійній роботі інтелігенція. Тут і більш усупільсько сільське господарство.

Які є хиби в антирелігійній роботі

Хиби нашої роботи переважно в тому, що при всій підготовці мало віділено уваги висвітленню шкідницької ролі релігії в сільському господарстві та контр-революційної ролі церковників.

Все ж ще кволо розгорнута робота серед жінок. Є випадки, що жінки, коли й не суперечать зняттю дзвонів, то все ж розглядають ці дії, як порушення церковної святості і т. ін.

Кепсько ще налагоджено вивчення нашого ворога. Саме тепер церковники найбільш показують свої зуби, сичать галюками серед селян, намагаються вплинути на більш відсталіх, некультурних, щоб надькувати їх проти безвірників, проти заходів рад. влади.

Осередки СВБ недоречно обминають цю роботу. Треба негайно налагодити вивчення

ворога, щоб уміти більш разюче дати йому відсіч, паралізувати його шкідницький вплив на деяку частину селянства.

Робота через пресу

Щоб дати належний провід і забезпечити місця керівною літературою, Оккрада СВБ видала стінгазету „Дзвони на індустріалізацію“, листівку та брошуру, як матеріал для доповідачів та проробки в гуртках антирелігійної грамоти.

Велику роль в цій справі відіграла окружна газета „Селянська правда“, яка щотижня містить антирелігійну сторінку. В газеті було вміщено керівні статті, дописи селян і т. ін.

Оккрада СВБ, щоб закріпити досягнення, розгортає кампанію за вихід з релігійних громад трудового селянства. На проведення цієї роботи до сіл округи виїжджає весь безвірницький актив міста, що, поруч з проведенням кампанії взагалі, допоможе зміцнити організацію та розгорнути широку антирелігійну роботу.

У всій цій великій роботі обіцяють допомогти професійні і кооперативні організації. Серед них останнім часом помітно зрушення щодо антирелігійної роботи, що й вони досі обминали, вважаючи її за справу Спілки Вейовничих Безвірників.

В плановому порядку намічено утворити 250 гуртків антирелігійної грамоти, для яких уже придбано літературу, а на 5 денних райсеминарах підготовлюється керівників.

Руденко

ДЗВОНІ НАВІКИ ЗАМОВКЛИ

Осередок СВБ у с. Грушках на Первомайщині існує вже два роки. Було, що осередок провадив жваво свою роботу, було, що й завмирав, але весь час безвірники били в одно: викрити й розтлумачити селянам релігійні забобони і справжнє обличчя попів. Брали безвірники активну участь у всіх революційних святах. На великдень цього року сіяли сельбудівську та шкільну землю і врожай мали добрий. Одного разу навіть були поставили питання закрити церкву. Це було 7 квітня 1928 року, але ще сильний вплив був релігії і осередок почав далі провадити роботу. Осередок почав збільшуватися, об'єднуючи до 100 чол.

Церковний актив зрозумів, що осередок міцніє, збільшується і серйозно загрожує

релігії. Церковники й куркулі подвоїли свою агітацію за релігію, чинили опір всім заходам держави й громади. До останнього часу не вдалося в селі зорганізувати навіть СОЗ'у. Релігійники пролазили в кооперацію, сільраду і там ширили свій вплив.

Піп у нашому селі, колишній поміщик, також всіма силами упирався проти безвірницького руху. Він привернув до себе трьох бідняків і через них діяв та агітував.

Перша перемога

14 жовтня в селі було двоє свят: свято рялянське — врожаю та колективізації і релігійне свято покрови та храмове свято або, як кажуть у нас, „ригальні дні“, тобто дні пияцтва.

До дня врожаю та колективізації готувалися всі: незаможники, комсомольці, сельбуд, сільрада; було обрано спеціальні комісії, ходили по кутках, збирали експонати на виставку.

Не спав і церковний актив, готуючись до свого свята. Особливо загострилася боротьба, коли біднота вирішила організувати СОЗ. Цілий потік брехні й провокацій полився від церковної огради. Чого тільки не говорили: і про дівку, що дві гадюки носить на грудях (за те, мовляв, що в колгосп записалася), і набріхували, що у колективі тільки горщика розіб'єш, зараз же міліціонер протокола складатиме. З'явилися якісь жебраки і розказували, що вони з колективів повтікали, так їм тяжко в них жилося, одна жінка носилася з газетою, в якій викрито було лжеколектив і тикала всім: „От читайте, всім нам отаке буде“.

Активісти-безвірники спростовували й викривали всі ці наклепи і жваво готувалися до свята колективізації. І от настав той день. Щалено задзвонили в церкві, а на майдані розложисто музики заграли марша.

Село розкололося надвоє. Одна половина збиралася до оркестри, ставала в організовані лави, а друга по одному розпорошено дибала до церкви. І тут виявилось, що церковна „половина“ не є половина, а якась там десята частина, а то й того менше, переважно куркулі, діди, баби, кілька жінок,— уся ж маса села прийшла до сельбуду. Задурили вікна, стали демонструвати кінокартину. Скінчилося кіно, висипали всі на майдан, шикуються в лави: школярі, комсомольці, допризовники, тербойці, незаможники,

середняки. Коливаються в повітрі червоні прапори, вистукує бадьорим кроком молодь, за нею повагом ідуть літні. Найвищого напруження маніфестація доходить біля сельбуду, він проти церкви. У всі дзвони калатають на дзвіниці, піп жалібну проповідь виголошує в церкві, щось варнякає про чорну хмару, що насувається. Продемонстрували і побачили, що безвірницькі сили незрівняно більші за релігійницькі. Тут же назріло бажання покінчити раз назавжди з церквою, але це відклали до Жовтневих свят.

Церква вмерла

8 листопада безвірники на своїх зборах ухвалили: дзвони зняти, передати в фонд індустріялізації, церкву закрити. Другого дня



Голосують на закриття церкви

загальні збори КНС одногolosно ухвалили таку ж саму постанову. Цю ж постанову ухвалили жіночі збори та молодь.

10 листопада зранку загальні збори. Ще 9 листопада ввечері прийшли представники п'ятидесятки до сільради, кинули ключі від церкви на стіл, заявили:

— Не віримо, не хочемо, всі віряни розбіглися, прибутку ні шага немає, закривайте вже церкву.

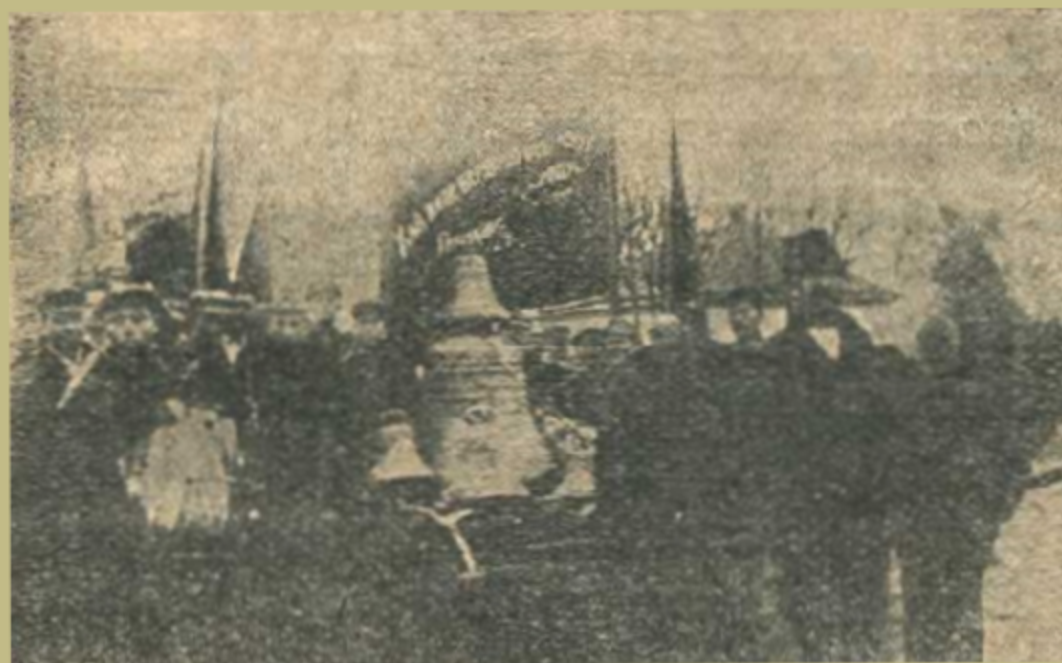
Склали протокола, опечатали церкву, один ключ залишився в голови п'ятидесятки, один — у сільраді.

Зранку з усіх вулиць юрбами і поодиначі йдуть селяни на загальні збори. Все село прийшло, зрідка коли такий численний сход буває. Наговп гомонить, збуджений. Збори відкривають. Тиша. Перша доповідь про перебудування сільського господарства. Вислухали уважно, низка запитань, виступів. Ухвалили: всім селом організуватися в СОЗ'и.

Друга доповідь: про закриття церкви й передачу дзвонів у фонд індустріялізації

країни. Говорить голова осередку СББ. По доповіді один за одним виступають селяни: незаможники, середняки, кожний каже — минули ті часи, коли нас попи дурили, коли лякали нас богом, гнали на царську війну, морочили молебнями, проповідями. Досить! От виходить делегація від пикетирів. Діти рішуче вимагають закрити церкву, скаржаться на своїх батьків, що досі іноді силують їх виконувати релігійні обряди, коли самі діти не вірять ні в яких богів. Виступає жовтень і заявляє:

— Ми не хочемо безі, все підман.



Везуть дзвони

Маса зворушена, ду́жо вигукують — геть релігійний чад, закрити церкву, геть дури-світів попів!

Хто за те, щоб церкву закрити?

Ліс рук догори. Жодного проти. Протокол підписали 980 чоловік з 1300 виборців.

Дзвони навіки замовкли

Від слів до діла. Ще чорнило не засохло на протоколі, як маса рушила здійсмати дзвони, спускати їх на землю. Два дні знімали їх. У вівторок раненько засурмила сурма. Музики заграли марша. Підїхали підводи, навантажили дзвони на вози, відкрили мітинг. Короткі промови, і гайда до Рудметалторгу. Заколювавсь найбільший дзвін на возі, і ніби промовляв прощаючись з селом:

— Простіть, люди, дури́в я вас своїми звуками, кликав слухати попівські нісенітницї, морочитись релігійною облудою, забивав вам бачи. Простіть. Не буду вже Скоро я відгукнуся в машині, сурмі, електричній дротозї. Спокутую свою провину.

— Ну, позбулися попів, дзвонів, а тепер треба вперто і назавжди знищити рештки релігійної гнилі з села, щоб село стало без-

вірницьке, радянське, — сказав наостанку один безвірник.

Дзвони поїхали. Залишився тільки найменший. Повісили його біля сільради вбивати години.

Карабін

ЦЕРКВУ ПЕРЕМОГЛИ — НАСУВАЄТЬСЯ СЕКТАНТСЬКА НЕБЕЗПЕКА

Наш Нижнє-Дніпровський вагонний завод шефствує над селом Новоселівкою. До революції це було темне, забите село. Тепер же воно далеко пішло вперед. Збудовано сельбуд, де часто бувають лекції та доповіді. Бензиновий мотор рухає динамо-машину, що освітлює сельбуд та майдан перед ним.

Шефи безвірники чимало переплюгали, вселяючи новий побут у це село. І робота мала гарні наслідки. Не так давно підшефні запросили нас допомогти їм назавжди розправитися з релігією. Осередок СББ відрядив трьох старих безвірників. Ключ відрядив драмгурток. Приїхали. В сельбуді повно людей. Перша доповідь — „Православие і самодержавство“. Слухають уважно. Доповідач розказав, як тісно була зв'язана церква з самодержавством, із жандарями, як вона ретельно служила пригнобленню робітників і селян, була інструментом охоранки. Доповідач викрив всілякі релігійні чуда, демонструючи ці чуда перед аудиторією. Почали виступати селяни. Кожний пригадував всілякі випадки церковних шахрайств, контр-революційних вчинків. Всі висловлювалися, що пора закрити церкву, що величезна більшість селян не вірять у бога, усвідомивши контр-революційну суть церкви. Лише один намагався захищати церкву, але його виступ ні на кого не вплинув.

Збори ухвалили закрити церкву. З цієї нагоди послали вітальну телеграму тов. Чубареві — почесному члену Новоселівської сільради.

Другого дня в неділю вже дзвони не бовкали. Релігійне свято вмерло. Церкву закрито. Біля закритої церкви трибуна. Зібралися селяни з червоними прапорами. У цей день село святкувало перехід на суспільний обробіток землі. Наше підшефне село перше на Дніпропетровщині перейшло на суспільний обробіток землі. Привітання-музика. Тут же обрали правління СОЗ'у. Цього ж дня зібрано 300 пудів хліба в подарунок Реввійськраді. Увечері на майдані

була вистава кінокартини. Село святкувало перемогу нового побуту.

Ці перемоги селян треба добре закріпити. Сектанти вже силкуються використати закриття церкви для своєї чорної роботи, перетягти селян у свій табір. Вони вже збираються послати в Новоселівку своїх агітаторів. Із Києва вже приїхав якийсь сектантський верховода зміцнити сектантські лави, що останнім часом почали хитатися. Треба дати сектантським намаганням рішучу відсіч. Шефам це особливо слід мати на увазі. Ми вже готуємо спеціальні доповіді про сектантів. Перед цим послали новоселівцям 150 примірників „Безбожника“ та 10 примірників „Безвірника“.

Добрий

ПЕРЕДОВІ ЮНІ БЕЗВІРНИКИ

Хоч недавно організувався в с. Ново-Архангельці на Первомайщині гурток юних безвірників, а вже його робота помітна. Нині гурток має до 100 членів. Заняття проводяться раз на тиждень. Ходять на доповіді й не члени гуртка. Майже половина членів гуртка мають антирелігійні підручники та іншу антирелігійну літературу.

Щоб придбати кошти на роботу, гурток поставив виставу, що дала 40 крб. За ці гроші придбали антирелігійну бібліотечку, виставку, зфотографувалися всім гуртком і виписали „Безвірника“.

Гурток перший розпочав кампанію за закриття церкви та передачу дзвонів у фонд індустріялізації країни. Вже дзвони зняли, а церкву перебудовують на клуб-театр. Нині гурток готується до антиріздвяної кампанії, випускає свою стінгазету. На весну передбачаємо силами гуртка впорядкувати подвір'я перед клубом і засадити його деревами.

В. Козаченко та Ростислав

АНТИРЕЛІГІЙНИЙ РУХ СЕРЕД ТРУДЯЩИХ ЄВРЕЇВ

Успіх антирелігійної кампанії в дні єврейських осінніх релігійних свят свідчить про зростання безвірницьких настроїв серед євреїв трудящих.

Євреї робітники і кустарі в дні „рош-гаשона“ і „йом-кіпура“ влаштовували суботники, що відбулися з великим піднесенням. В них взяли участь пролетарі й інших національностей, демонструючи інтернаціоналізм радянського пролетаріату. Антисемітизм зазнав поразки.

Спільна дружня боротьба всіх трудящих зі всякою релігією — перший великий політичний підсумок кампанії. Багато артіль і підприємств дали 100% явку на роботу. Відраховували заробіток на будівництво тракторів, до фонду індустріялізації, на колективізацію. Суботники втягнули багатьох з тих, хто ще минулого року відмовлявся працювати в дні релігійних свят. Так, у Менську



Новоархангельський гурток юних безвірників (Первомайщина)

вийшли на роботу ті робітники й кустарі, що ще минулого року святкували єврейський новий рік. В Кам'янець-Подільську кілька артіль уклали умову про роботу в дні свят в порядку соціалістичного змагання.

В дні свят релігійні прогули зменшились. В недільні дні 6 і 13 жовтня відбувалися недільники з відрахуванням заробітку у фонд індустріалізації, на літак „Біро-Біджан“, на тракторизацію єврейських колоній. На ковбасній фабриці у Дніпропетровському на недільник вийшли всі робітники, хоч євреїв на фабриці лише 20%. Єврейські кустарні артілі скрізь працювали в порядку недільника, кустарі ж одинаки і інше неорганізоване населення, а також і робітники і службовці, що через місцеві умови не могли відпрацювати недільника на своїх підприємствах або в установах, працювали на розвантаженні станцій і складів. В Ленінграді на недільнику, збираючи металевий лом, брало участь до 6.000 чол. В Москві на недільнику на розвантаженні взяло участь до 1.000 євреїв студентів і школярів. Всього ж в Ленінграді на недільнику працювало 6 жовтня понад 15.000 робітників, а в Москві — біля 7.000 (біля 40 підприємств). Московський недільник 6 жовтня дав понад 15.000 крб. на літак „Біро-Біджан“. В Менську лише одна артіль не провела недільника. В Нижньому Новгороді 6 жовтня розвантажено 26.000 пудів хліба. Зубні лікарі євреїв в Смоленську в дні свят працювали безплатно, обслуговуючи дітей. Уваровичські кустарі-шеви Менської округи виїжджали на села чинити взуття селянській бідноті. На менській шитинній фабриці вийшли на недільник робітники, що були в черговій відпустці. На одеській взуттєвій фабриці відзначено підвищення виробки в день недільника. На ливарській фабриці в Одесі з 1000 робітників на роботу не вийшла лише одна стара робітниця.

Самий день свята „Йом-кіпура“ в Каліндорфському р-ні Херсонської округи було відкрито електростанцію в приміщенні закритої синагоги. На відкриття станції приїхало до 3.000 гостей з єврейської колонії імени Шолом Алейхема.

Демонстрації і карнавали. В дні релігійних свят скрізь відбулися масові

демонстрації і карнавали. В Сталіно в демонстрації брало участь до 9.000 чол., в Могильові — біля 10.000. У Києві відбулася демонстрація 10.000 школярів. Демонстранти на мітингах вимагали закриття гнізд релігійного дурману — синагог (Зінов'євськ, Артемівськ, Кремінчук, Одеса, Нижній Новгород, Миколаїв, Запоріжжя, Смоленськ, Менськ, Клінши й ін.).

В дні свят в Новосибірську, Сталіно та Чернігові відкрито клуби в колишніх синагогах. Закрито також синагоги у Почепі і Невелі і їх тепер переустатковується під клуби.

Мітинги, доповіді. В Москві в день єврейського релігійного нового року і в „судний“ день відбулося біля 50 антирелігійних вечорів з участю більше 20.000 трудящих. В Ленінграді серед кустарів і робітників євреїв проведено більше 100 доповідей. У всіх місцях, де є єврейське населення, на підприємствах, кустарних артілях, в клубах проведено мітинги, зібрання, конференції, вечори, присвячені вивченню експлуататорського значення релігії і єврейських осінніх свят.

Почуваючи своє безсилля, клерикали пробували оббрехати учасників антирелігійної кампанії. В Крюкові рабини потішали вірян тим, що „скоро прийдуть китайці, а за ними — західно-європейські держави, і вони наведуть порядок“.

Рабини, що надіються на прихід чорносоценка білогвардійця, ліпший доказ клясової суті релігії.

Клерикали не примиряться з поразкою і поспробують взяти реванш у повсякденній роботі. Організації СВБ повинні взяти це до уваги і посилити викривальну роботу проти клерикалізму.

Не обійшлася кампанія без помилок. Комзет дав телеграму про відміну дня колективізації в єврейських колоніях, бо він припав на день „Йом-кіпура“. Ця права опортуністична вихватка Комзету заслуговує якнайрішучішого засудження.

Тисячні демонстрації трудящих, карнавали по всьому СРСР свідчать про просякнення атеїзму в маси. Великодня і осіння кампанія 1929 року засвідчили, що число вірян серед євреїв стає все менше.

В ЦЕНТРАЛЬНІЙ РАДІ СВБ УКРАЇНИ

✱ **Антирелігійний факультет.** В зв'язку з тим, що Ц. Р. СВБ СРСР організувала антирелігійний факультет при Московському Робітничо-Селянському Університеті по радіо для заочної підготовки низових робітників-безвірників, по всіх округах розіслано вказівки про широку вербовку на заочне навчання активних товаришів, що бажають піднести свою кваліфікацію в справі антирелігійної пропаганди. Між округами розподілено 90 місць (як обов'язковий мінімум, що було дано для України) в середньому по 2 місця на кожному округу, — крім Харкова, Києва, Одеси, Дніпропетровського, Сталіна й Миколаєва, яким дано по 3 місця.

Одночасно надіслано на місця брошуру „Короткі відомості про Московський Робітничо-Селянський Університет по радіо“ та обіжний лист Ц. Р. СВБ СРСР.

✱ **Боротьба з неписьменністю.** На підставі вирішень II Всесоюзного з'їзду Войовничих Безвірників окрладам СВБ запропоновано якнайбільше звернути уваги на побутову роботу серед членів СВБ, простежити, щоб серед членів СВБ не було неписьменних, щоб малописьменних було відряджено на учобу в відповідні політосвітустанови. Всю цю роботу запропоновано провадити в найтіснішому контакті з ЛКСМУ та товариством „Геть неписьменність“.

✱ **СВБ і хлібозаготівлі.** Надіслано на місця директивного листа про участь СВБ в хлібозаготівній кампанії. При директивному листі подано інформацію про методи й форми боротьби окремих релігійників та церковних і сектантських організацій в хлібозаготівчій кампанії.

✱ **За п'ятиденку.** Виходячи з того, що безперервний тиждень уже встиг завоювати увагу широких мас, — підприємства й установи ламають старі традиції, зв'язані з семиденним біблійним тижнем, переходять на п'ятиденку. Виконбюро Ц. Р. СВБУ надіслало директиву про те, щоб окружні безвірницькі організації поставили собі за чергове завдання розгорнути відповідну роботу навколо переходу на безперервний тиждень — агітацією і показом, виходячи в цьому питанні з загальних вирішень II Всесоюзного

з'їзду СВБ про масову роботу. Разом із тим надіслано докладний матеріал для доповідачів про безперервний тиждень.

✱ **Антирелігійні плякати.** Виконбюро Центральної Ради СВБ умовилося з масовим сектором ДВУ про видання 15 серій антирелігійних плякатів на такі теми: 1) п'ятирічка й релігія, 2) безперервка й свята, 3) Ленін і релігія, 4) школа й релігія, 5) сільське господарство й релігія, 6) сектанти, 7) війна й релігія, 8) жінка й релігія, 9) народне здоров'я й релігія, 10) національне пи-



Міське зібрання безвірників у Харкові

тання й релігія, 11) спілка войовничих безвірників, 12) Христи, 13) всі релігії однакові, 14) культурна революція й релігія, 15) колишня Києво-Печерська лавра, як фортеця самодержавства.

✱ **Про антирелігійні робітничі університети.** До всіх окрлад СВБ надіслано вказівки про подання докладних відомостей про антирелігійні робітничі університети або про антирелігійні факультети при Вечірніх Робітничих Університетах та про викладачів їх, навчальні плани, характеристику, методи занять тощо.

✱ **Не дозволяти халтурникам виступати з доповідями.** За останній час спострігались по деяких округах (напр., Дніпропетровській) випадки, коли на місце приїжджали лектори, що називали себе антирелігійниками й виступали по клубах

із лекціями,— але виступи цих псевдолекторів показали, що вони абсолютно не відповідають своєму призначенню. Виконбюро Ц. Р. СББУ запропонувало всім округам ставитися обережніше до чужих лекторів і ні в якому разі не дозволяти невідомим лекторам читати лекції без відповідної візи Центральної Ради СББУ.

✱ **Антирелігійна симфонія.** Влітку було доручено театрові читця розробити антирелігійну симфонію на тему: „Релігія — гальмо соціалістичного будівництва“ з тим, щоб у ній яскраво відбилася класова роль релігії. Роботу цю вже розпочато й передбачається закінчити її в грудні ц. р. Перший виступ симфонії призначено на період т. зв. „Різдвяних свят“.

✱ **Плян роботи.** Розроблено 3-місячний календарний план роботи Ц. Р. СББУ. На кожне засідання Ради вивикатиметься представників з одної округи для відчиту про стан антирелігійної роботи.

✱ **Антирелігійна науково-дослідча збірка.** Виконбюро Ц. Р. визнало за конче потрібне видати цього року антирелігійну науково-дослідчу збірку. Добір та обробку матеріалів доручено 2-м членам Ц. Р. з тим, щоб цю роботу було закінчено до 15 грудня.

✱ **Секції Ради.** При Виконбюрі працюють 4 секції: науково-методична, військова, напменівська та дитяча. До кожної секції прикріплено одного члена Виконбюра з персональною відповідальністю за роботу секції.

✱ **Пленум Ради.** В першій половині січня ц. р. передбачається скликати II всеукраїнський Пленум СББ з таким порядком денним:

1) Річний план Ц. Р. СББУ,

2) Організаційні питання (перереєстрація та інші).

3) Відчитати окрад: Сталінської, Артемівської, Винницької, Першотравенської і Маріупольської.

✱ **Збір коштів на літак „Безвірник України“.** В зв'язку з тим, що по багатьох округах дуже кволо йде робота збору грошей на літак „Безвірник України“, що ухвалив II Пленум у травні місяці ц. р., — запропоновано всім округам посилити цю роботу так, щоб до 1 січня гроші було зібрано й надіслано до Центральної Ради.

✱ **Радіо-лекції.** Щодоботи радіом систематично пересилається популярні антирелігійні лекції. План складено покищо на

3 місяці (жовтень — грудень). Теми такі: „Військова небезпека й релігія“, „Завдання ЛКСМУ на антирелігійному фронті“, „Звідки виникло шанування хреста“, „Безперервний тиждень і безвірники“, „День колективізації і безвірники“, „П'ятирічка руйнує релігію“, „Роковини жовтня й безвірники“, „12-річчя Жовтневої революції й релігія“, „Боротьба з релігією — боротьба за соціалізм“, „Радянське законодавство й церква“, „Соціалістичне будівництво й сектантство“, „Кому корисно святкувати різдво“.

✱ **Діапозитиви для антиріздвяної кампанії.** Харківська діапозитивна майстерня, що міститься на вулиці ім. Короленка № 13, випустила таку антиріздвяну серію на 40 діапозитивів під назвою „Народження, смерть і воскресіння богів“. Ця серія має 6 відділів: 1) бог і богині, 2) боги-спасителі, 3) богородиці, 4) янголи, 5) народження богів, 6) смерть і воскресіння їх. До серії додано пояснювальний текст і покажчик антиріздвяної літератури. Серія коштує 12 карб. й висилається накладною платною. Там, де є ліхтар, слід би мати таку серію діапозитивів, — вона значно полегшить роботу доповідача про „різдво“ і сприятиме більшому засвоєнню слухачами антиріздвяного матеріалу.

✱ **Діапозитиви про чудеса.** Акційне товариство „Наочні приладдя“ цими днями видало цікаву антирелігійну серію діапозитивів під назвою „Чудеса“. Серія має 30 діапозитивів, що охоплює т. зв. „чудеса“ астрономії, фізики, хемії, біології й медицини.

Серія коштує 12 карб. Замовлення треба надсилати на адресу: Харків, пров. ім. Короленка, № 13, діапозитивна майстерня „Наочні Приладдя“.

В зв'язку з виданням антирелігійної серії діапозитивів, що готує акційне товариство „Наочні Приладдя“, — надіслано на місця рекомендований список цих серій з ціникою на них.

Виготовано такі серії: „Релігія та Жовтень“, „Різдво христове“, „Народження, смерть і воскресіння богів“, „Чудеса“, „Походження людини“, „Війна й релігія“.

Готуються до виходу такі серії: „Жінка й релігія“, „Сільське господарство й релігія“, „Що нас чекає після смерті“, „Павуки — сектанти“ й т. інші.

✱ **Видавничий план на 1929/30 р.** Видавничий план було затверджено на поширеному Пленумі СББ. Загальна кількість



Безвірники м. Харкова на зборах протесту проти контр-революційної змови „СВУ“

видаваної антирелігійної літератури порівнюватиметься 625 аркушам, з них укромовою 503. Центральна Рада склала угоду на видання антирелігійної літератури з такими видавництвами: ДВУ, Пролетарій, Український робітник, Наукова Думка і Радянський Селянин. Щодо „Книгоспілки“, то і в цьому році також антирелігійна література чомусь не має в її видавничому плані місця. Між окремими видавництвами видання антирелігійної літератури розподілено так: 1) ДВУ погодилося видати 296 аркушів або 47% всього плану. З них на масову літературу — 94 арк., науково-популярну — 30 арк., на соціалістичному секторі — 42 арк. і різних збірників, покажчиків, словників — 130 арк.

2) „Пролетарій“ видасть 90 арк. — а саме: масової літератури 70 арк. і наукової літератури — 20 арк.

3) „Український Робітник“ — має видати 12 арк. переважно антирелігійної літератури масового характеру.

4) „Наукова Думка“ — передбачає видати 24 аркуші.

5) „Радянський Селянин“ випустить 12 аркушів.

Крім того, сектор агітації й пропаганди ЦК КП(б)У видасть антирелігійної літератури 40 аркушів і Методком УПО НКО — 40 аркушів.

По нацменівському сектору буде видано 124 аркуші — а саме: німецькою мовою 83 і польською 31 арк.

Порівнюючи з минулим роком кількість аркушів антирелігійної літератури зростає вчетверо. Це треба відзначити як досягнення, що з'явилося в наслідок пожвавлення антирелігійного руху серед трудящих. Попит на антирелігійну книжку примусив наші видавництва значно поширити антирелігійний сектор у своїх загальних видавничих планах. Щодо авторів, то більшу кількість їх становлять автори з округ, а саме 48 чоловік або 67%, — на Харків припадає лише 24 чоловік або 33%. За змістом всю антирелігійну літературу, що видаватиметься з наступного року, можна розподілити на наукову — 10%, учбову — 30% і масову — 60%.

З наукової літератури треба відзначити такі теми: марксизм і релігія, мораль і релігія, курс атеїзму, релігійні організації за кордоном, рефлексологія атеїста, гіпноза й релігія і т. ін.

Масова література охоплює такі ось теми: чому селяни дотримуються старовини, як релігійники пристосовуються до умов радянського життя, антирелігійна робота серед сезонників, релігія й шпигунство, релігія й п'ятирічка, робітництво, дай відсіч сектантові, воєнна небезпека й робота релігійників, антисемітизм і релігія, що коштує селянинові

віра в бога, жінка й сектанти, виховання дітей і релігія, соціальний склад християнських святих і т. інш.

Учбову літературу становитимуть антирелігійні підручники: робітничий, селянський, військовий, дитячий; довідники, календарі, словники.

Німецькою мовою буде надруковано: антирелігійна хрестоматія для школи (15 арк.), антирелігійний підручник (16 арк.), безвірницькі запитання й відповіді (12 арк.): антирелігійний гумор; колективізація й релігія, жінка й церква; сектантство й соціалістичне будівництво, протестанти в німецькому селі й інш.

Польською мовою: антирелігійний підручник (12 арк.), церква й громадянська війна, капіталізм і фашизм, колективізація і релігія, проти релігійного побуту і т. інш.

У ВСЕСОЮЗНІЙ РАДІ СВБ

На черговому засіданні Виконбюро ЦР СВБ розглядалося питання про самокритику та всесоюзний антирелігійний наступ.

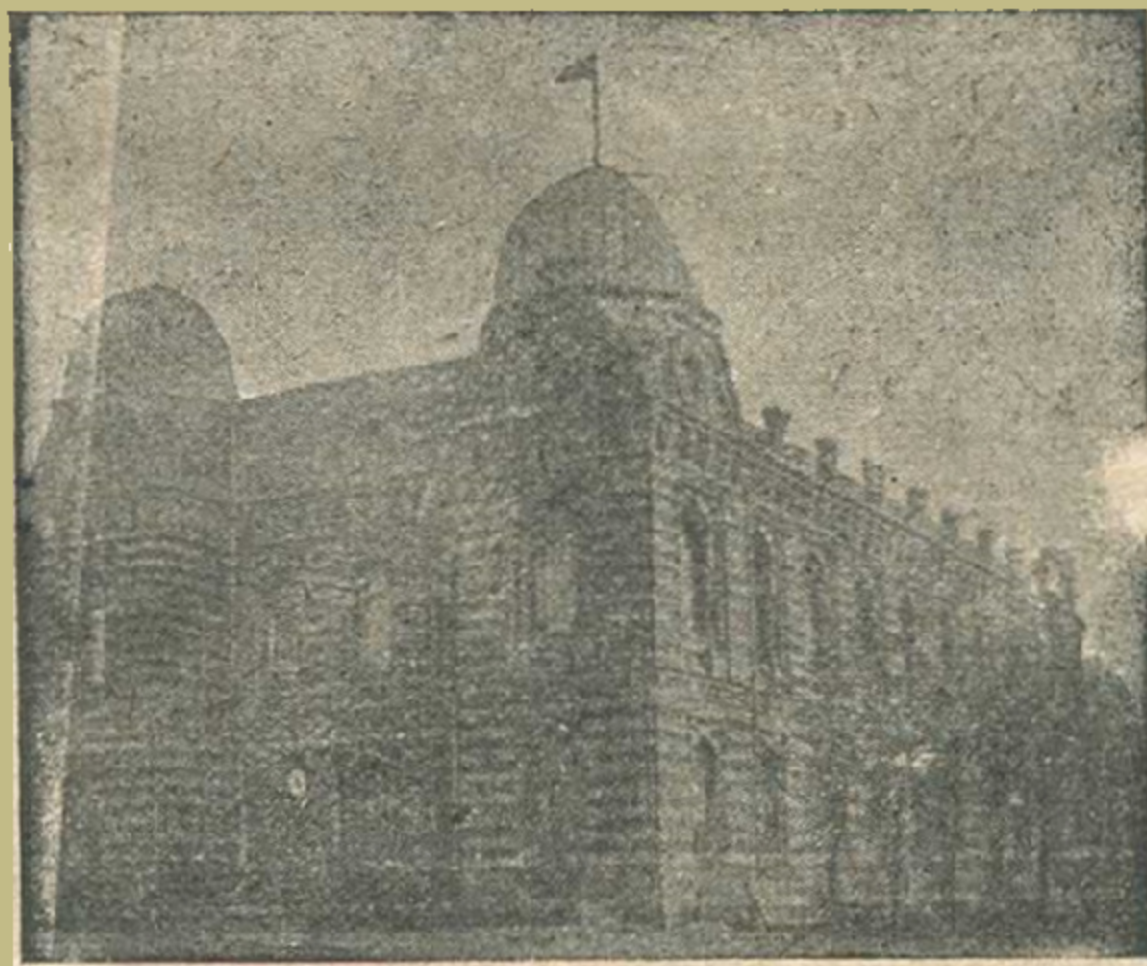
По доповіді про самокритику Виконбюро визнало, що проведенні широкої відчитності перед робітниками, постійна перевірка складу й керівництва організацією, масова контрола в боку радянської суспільності, одним словом, широкий розвиток самокритики є та умова, що без неї неможливо створити боєздатну організацію Спілки.

Успіх антирелігійного наступу залежить від того, як до нього буде притягнуто радянську суспільність.

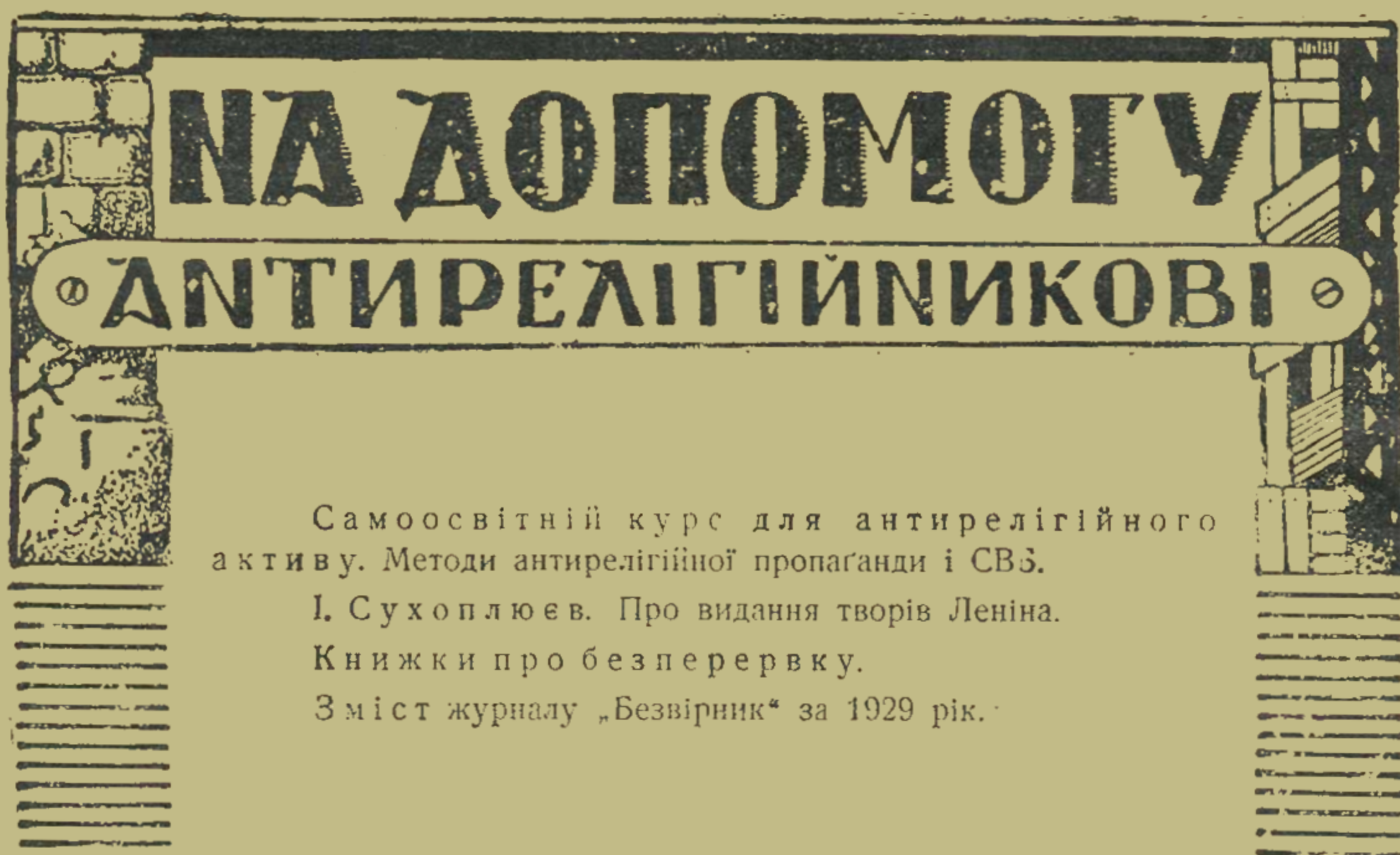
Члени СВБ повинні стати застрільщиками у проведенні самокритики у всіх організаціях. Досі окремі організації СВБ працюють по-старому, беруть недостатню участь у соціалістичнім будівництві, політичних кампаніях радянської влади (безперервка, хлібозаготівлі тощо). Виконбюро закликає всіх безвірників і трудящих рішуче критикувати роботу низових осередків СВБ для того, щоб покінчити з голим просвітянством, з ухилами у бік адміністративної боротьби з релігією, з примиренством і т. ін.

По доповіді про всесоюзний антирелігійний наступ Виконбюро ухвалило розпочати наступ з антирідвляної кампанії. Для керівництва роботою утворено штаб у складі: голова штабу — тов. Ярославський, члени — представники від ЦР СВБ, ЦК ВЛКСМ, Редакцій „Комсомольської Правди“ і „Піонерської Правди“, культвідділу ВЦРПС, Центросоюзу, Наркомосвіти, ЦБ Пролетстуду, Наркомпочтелю, Московської краєвої ради СВБ і інш.

Затверджено видавничий план видавництва „Безбожник“ на 1930 рік, всього в кількості 53 000 000 аркушів - відбитків. Затверджено видавничий план журналу „Антирелігіозник“. Журнал передбачається збільшити з 8 до 10 друкарських аркушів. Крім того, з майбутнього року передбачається видавати спеціальний новий журнал, пристосований для читача з підвищеною теоретичною підготовкою.



Головна синагога в Зінов'ївську передана кустарям під ключ



САМООСВІТНІЙ КУРС ДЛЯ АНТИРЕЛІГІЙНОГО АКТИВУ

Проводить кафедра антирелігійної пропаганди комуністичного університету
ім. Т. Артема

Завдання вісімнадцяте

МЕТОДИ АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПРОПАГАНДИ І СПІЛКА ВОЙОВНИЧИХ БЕЗВІРНИКІВ

Пояснювальна записка

Основна мета проробки цього заключного завдання — це на підставі постанов партійних організацій дати основне настановлення в антирелігійній роботі і познайомити з історією Спілки Войовничих Безвірників, з її організаційною структурою, а також з тими завданнями, що стоять перед СВБ, як перед добровільною громадською організацією.

Коли всю попередню роботу щодо проробки завдань можна розглядати як нагромадження теоретичного матеріалу для антирелігійної боротьби, то це завдання повинно познайомити з тактикою боротьби.

Ми вживаємо термін „тактика“ не випадково, як не випадково на II з'їзді СВБ Спілку Безвірників було названо Войовничою. Ми переживаємо період бурхливого розвитку нашої соціалістичної промисловості і небувалий розвиток колгоспівського руху, що є показником початку нового історичного етапу соціалістичної перебудови сільського господарства.

П'ятирічка уже в багатьох районах стала чотирьохліткою і навіть трьохліткою. Ми вже наближаємося до того періоду, що про нього Маркс писав: „Устрій суспільного життєвого процесу, тобто матеріального процесу виробництва, скине з себе містичне туманне покривало лише тоді, коли він стане продуктом людей, що вільно усупільнилися, і буде перебувати під їх свідомою, пляномірною, контролею“ (Маркс). Це той період, „коли взаємні повсякденного практичного життя будуть виражатися в прозорих і розумних зв'язках їх між собою і з природою“ (Маркс). Це той період, коли зникне релігійне відображення дійсного світу, зникне релігія. До цього ми йдемо.

Але вмираюча класа не віддає позицій без бою, ось чому ми тепер і переживаємо період загостреної класової боротьби, що в ній релігійні організації виступають в повному озброєнні своєї справжньої соціальної контр-революційної суті.

Взаємини стають прозорі. Зникає релігійна містика. „Таємниця“ релігійна викрита. За 12 років після великого Жовтня широкі трудящі маси зрозуміли соціальну основу релігії. Ось чому наростає могутній масовий антирелігійний рух, що його розміри на сьогодні важко визначити. Виникають безбожні колективи, безбожні села. Макриваються сотні церков, синагог, костелів. Здіймають дзвони і віддають їх на індустріалізацію, завмирають релігійні громади.

Антирелігійний рух стає масовим, дієвим суспільним рухом. Завершенням цього руху може бути тільки цілковите вилючення з суспільного життя будьяких релігійних проявів. Настроєні антирелігійної маси визволяючись від релігії, прагнуть стати практичними провідниками атеїзму у суспільний і особистий побут.

„Боротьба з релігією — боротьба за соціалізм“

Боротьба, а не проповідь. Войовнича безвірницька маса, організаційно оформлена в СВБ, а не антирелігійні начотчики.

Антирелігійний фронт є боротьба за соціалізм, наступ на релігійну контр-революцію — ось чому треба знати тактику боротьби.

Уже з раніш пророблених завдань ми знаємо, що всяка релігія являє собою систему ідей, настроїв і дій, які глибоко ворожі пролетаріатові, а ідейні вожді і надхненники тих чи інших релігійних учень зі всіма близькими їм духом елементами є та контр-революційна армія, що всіляко намагається пошкодити будівництву соціалізму.

„Всі сучасні релігії і церкви, всі і всілякі релігійні організації марксизм розглядає завжди, як органи буржуазної реакції, що служать експлуатації й одурманюванню робітничої класи“ (Ленін). Таким чином, боротьбу з релігією не можна відривати від класової боротьби і антирелігійну роботу від загальної роботи будівництва соціалізму. Ставити антирелігійну пропаганду відокремлено від конкретних практичних завдань, що їх висуває партія і радвлада, значить вихоластати антирелігійну роботу, позбавити її основного стрижня і перетворити на голу проповідь атеїзму, що її так заперечував Ленін, коли писав: „Боротьбу з релігією не можна обмежувати абстрактно-ідеологічною проповіддю, не можна зводити до такої проповіді. Цю боротьбу треба поставити у зв'язок з конкретною практикою класового руху, спрямованого на усунення соціального коріння релігії“ (Ленін). І в другому місці: — „Марксист повинен бути матеріалістом, тобто ворогом релігії, але матеріалістом діалектичним, тобто таким, що ставить справу бо, отьби з релігією не абстрактно, не на ґрунт абстрактної чисто теоретичної, завжди собіривної, проповіді, а конкретно на ґрунт класової боротьби, що йде на ділі і виховує маси найбільше і найліпше“ (Ленін).

Таким чином, основним гаслом у нашій антирелігійній роботі повинно бути гасло, взяте II З'їздом: „Боротьба з релігією є боротьба за соціалізм“. Отже СВБ повинна стати масовою організацією для практичної дієвої боротьби з релігією.

Викриваючи шкідницьку діяльність всяких релігійних організацій, безвірники повинні стати передовими бойцями за запровадження в життя всіх заходів партії і радвлади, спрямованих на здійснення п'ятилітки і будівництво соціалізму (активна участь безвірників у соцмаганні, у проведенні безперервки, колективізації, ліквідації неписьменности, обороні країни тощо).

Безвірники повинні своїм прикладом остаточно розбудити, сколихнути вже інферентну багатомільйонну масу, остаточно відірвати її від релігії і повести її за собою, підняти на боротьбу за соціалізм не голою „проповіддю“, а практичною антирелігійною роботою (утворення безвірницьких сіл, колгоспів, цілих безвірницьких районів, перетворення молитовних будинків усіх видів на культурні установи, використання дзвонів на індустріалізацію й інш.)

Але запровадження в життя такої великої і відповідальної роботи „залежить не лише від СВБ, а, головним чином, від підмоги і підтримки, що матимуть ці заходи з боку партійної і радянської суспільности. Тому одне з важливіших завдань є утворити і зміцнити найтісніший контакт у роботі з комуністичною партією, профсоюзами, комсомолом, делегатськими зборами робітниць і селянок, кооперацією, політосвітами й інш. організаціями та установами“.

По лінії згаданих організацій є ряд директив, і з ними то й треба буде обізнатися, проробляючи це завдання, для того, щоб бути обізнаними з тими документами, що на підставі їх можна було вимагати належної уваги до антирелігійної пропаганди від згаданих організацій, а також, щоб мати правильне уявлення про взаємини СВБ з партійними, професійними й іншими організаціями.

Це перша частина завдання. Друга: — Союз Войовничих Безвірників, його історія й організаційна структура і зміст роботи осередків безвірників. Першу частину немає потреби ділити на підтеми, а другу можна поділити на дві підтеми.

Таким чином, проробка завдання повинна йти таким порядком:

1) Антирелігійна пропаганда в загальній системі агітпроп і політосвітроботи, агітпропи партії, профспілки, політосвіта, комсомол і інші організації, антирелігійна пропаганда).

2) Союз войовничих безвірників:

а) історія і оргструктура, б) робота осередків.

1. Антирелігійна пропаганда в загальній агітпропполітосвітроботі (партія, комсомол, профсоюзи, політосвіта й інші організації і антирелігійна пропаганда)

Постанови партійних з'їздів про антирелігійну пропаганду. Місце антирелігійної пропаганди в загальній системі агітпропроботи. Обов'язок члена компартії боротися з релігією. Комсомол і антирелігійна пропаганда серед молоді.

Місце антирелігійної пропаганди в культроботі профсоюзів. Взаємини СВБ і культорганів профсоюзів. Профсоюзна преса на антирелігійному фронті. Ставлення до антирелігійної пропаганди органів НКО. Антирелігійна пропаганда і політосвітробота на селі. Антирелігійне виховання в школі. Взаємини СВБ з іншими громадськими організаціями на фронті боротьби з релігією.

Література

Мисли В. І. Леніна о религии, вид. „Атеїст, 1929 р., стор. 27, розд. — „Как связать классовую борьбу с проповедью атеизма“.

Програма ВКП, § 13.

Постановление XII С'езда ВКП(б) об антирелигиозной агитации и пропаганде.

Резолюция XIII С'езда ВКП(б) „О работе на селе“ (п.п. 7 — 18).

Задачі і методи антирелігійної пропаганди (тези партнаради при ЦК ВКП(б), „Безвірник“ № 2 за 1927 р., стор. 24 — 30. 1926 р.

Директиви АНПВ ЦК КП(б)У. Про огляд антирелігійної роботи. „Безвірник“ № 1 за 1929.

Директиви ВЦРПС про підсилення антирелігійної пропаганди (до всіх ОРПС) — „Безвірник“ № 11 за 1927 р.

Лист Наркомосвіти до всіх Окріно (про підсилення антирелігійної роботи) — „Безвірник“ № 4 за 1929 р.

Про огляд антирелігійної роботи освітніх установ. Лист Наркома Освіти УСРР т. Скрипника, „Безвірник“ № 14 за 1928 р.

Постанови поширеного пленуму ЦР СВБ травня 16 — 19 1929 р. До постанови антирелігійної роботи серед профорганізацій. „Безвірник“ № 11 — 12 за 1929 р.

Резолюції II Всесоюзного З'їзду СВБ. Про чергові завдання антирелігійної роботи. Про роботу серед молоді (робота ЛКСМ). „Безвірник“ №№ 20, 21 і 22 за 1929 р.

2. Союз воєвничих безвірників.

Перша підтема. Історія й організаційна структура СВБ. З'ясувати, чому повинен був з'явитися СВБ. У зв'язку з тим, що в історії Союзу був період, коли велася дискусія з питання, чи потрібний Союз чи ні, і з огляду на те, що нині, хоч і немає охочих дискутувати на цю тему, та однак є ще багато й окремих товаришів і цілих організацій, які не дооцінюють роль СВБ. На цьому питанні слід зупинитися уважніше.

Треба не лише обізнатися з умовами, в яких утворився Союз безвірників, але й визначити роль СВБ і його значення та необхідність, як масової добровільної громадської організації в сучасних умовах.

В частині організаційної структури СВБ слід простежити схему організації від осередку до ЦР СВБ СРСР; вивчити взаємини між осередками і райрадами, райрадами і окрладами і т. д.

Особливо уважно треба проробити принципи організації осередків у місті й на селі і ознайомитися зі статутом СВБ.

Література

Робітник-безвірник, стор. 316 — 324.

Ем. Ярославский. Надо ли организовывать всюду союз безбожников. „Антирелигиозник“ № 4 за 1926 р.

Лукачевский. Союз безбожников и антирелигиозная пропаганда. „Антирелигиозник“ № 2 за 1926 р.

Резолюции II Съезда СВБ „Об очередных задачах“, стор. 3.

Инструкции по организации работы сельских ячеек Союза воинствующих безбожников.

Инструкции по организации и работе городских ячеек СВБ.

Устав СВБ СССР, принятый II Съездом СВБ 10 — 16 июля 1929 г.

К. Францель. Возникновение и организация Пролетарских Свободомыслищих. „Антирелигиозник“ № 10 за 1927 р. стор. 44 — 46.

Лукачевский. „Безбожники СССР и „Антирелигиозная Пролетарских Свободомыслищих. „Антирелигиозник“ № 2 за 1928 р. стр. 3 — 6.

Друга підтема. Зміст і форми роботи осередків СВБ. У цій підтемі треба ознайомитися на конкретних формах роботи осередків. Внутрішня робота осередку: поглиблене пророблення визви питань, необхідних для активу (утворення гуртків, семінарів і інш.), масова робота осередків. Індивідуальне навантаження. Групова робота. Робота вивчення релігійного руху. Учас. осередків у заходах партії і радилади, спрямованих на будівництво соціалізму (дасівкампація, колективізація, соцзмагання, безперервка, ліквідація пекисьменности, оборона країни тощо).

Форми масової дійової антирелігійної роботи (вихід з релігійних громад, перетворення молбудів на культурні установи, викидання з хат ікон, відмовлення друкувати релігійну літературу, знімання дзвонів на індустріялізацію й інш.).

Робота осередку в сельбуді, хаті - читальні, будинку наймитів, у червоному кутку, клубі. Слід пам'ятати, що загальні форми роботи осередків можуть змінятися залежно від тих чи інших умов. Одне діло робота на підприємстві, друге діло — в Червоній армії або серед жінок.

Література

Постанови поширеного пленуму ЦР СВБ України. „Безвірник“ № 11 — 12 за 1929 р.

Резолюції II З'їзду СВБ. „Безвірник“ №№ 20 — 22 за 1929 р.

Инструкция по организации и работе сельячеек СВБ.

Инструкция по организации и работе горячеек СВБ.

Робітник-безвірник, стор. 316 — 320.

Контрольні запитання

1. Яка різниця між марксистсько-ленінською постановою питання про боротьбу з релігією і буржуазно-ліберальною.
2. Яке в сучасних умовах можна знайти застосування формули Леніна про підпорядкування боротьби з релігією класовій боротьбі пролетаріату.
3. Яке повинно бути ставлення пролетарської партії до релігії.
4. Чи повинні культоргани профсоюзів провадити антирелігійну пропаганду.
5. Як треба розуміти дійовість в антирелігійній пропаганді.
6. Що стало причиною організації СВБ.
7. Яка організаційна структура СВБ.
8. Що таке ІПФ.
9. Які чергові завдання СВБ.
10. Як повинен осередок ув'язувати свою роботу з черговими завданнями соцзмагання.

І. СУХОПЛЮЄВ

ПРО ВИДАННЯ ТВОРІВ ЛЕНІНА ПРО РЕЛІГІЮ

Погляди Леніна на релігію, тісно зв'язані з партійною програмою більшовиків, поклали свій відбиток на законодавство радянської влади в питанні про взаємини церкви і уряду, школи і церкви, є керівні як у політиці радянської влади щодо культів, так і в антирелігійній пропаганді.

Де ж опубліковано твори Леніна, в яких викладені його погляди на релігію, на ставлення робітничої партії до релігії, на взаємини церкви й держави, школи й церкви?

Основним джерелом є твори Леніна, що вийшли в 3-х виданнях. 1-е видання Держвидаву РСФРР випущено під назвою „Н. Ленин. (В. Ульянов). Собрание сочинений“. Воно виходило з 1921 р. до 1927 р. включно. Всього видано 19 основних томів (з них декілька в двох частинах: VII, XI, XII, XIV, XV:II) і в двох частинах додаткових XX тому.

2-е і 3-є видання Держвидаву РСФРР виходять під назвою: „В. И. Ленин. Сочинения“. З 1926 р. до вересня 1929 р. вийшло лише 14 томів. Попередній поділ деяких томів на дві частини відкинуто. Тому зміст одноіменних томів першого видання—з одного боку, 2 і 3 видання—(3-є видання є передруком 2-го, різниця між ними в якості паперу, а не в змісті)—з другого боку,—не збігається. Найповніше й найточніше видання 2 і 3.

Знов розшукувані твори Леніна опубліковуються в „Ленинских сборниках“, в „Записках Института Ленина“, в „Пролетарской Революции“.

ДВУ випускає переклад творів Леніна українською мовою.

У виданні Держвидаву РСФРР твори Леніна публікується за роками, в хронологічному порядку, а не в систематичному. Тому ті, хто вивчає погляди Леніна на релігію, повинні ознайомитися зі всіма томами творів В. І. Леніна.

Через те, що широкі кола читачів не мають постійно під руками збірки творів В. І. Леніна, цілком природно виникло питання про необхідність зібрати й систематизувати твори Леніна про релігію і випустити окремими брошурами.

Незабаром після смерті Леніна (після 21 січня 1927 р.) різні видавництва випустили систематичні збірки творів Леніна про релігію, під різними назвами, різного розміру, різної якості. З брошур менших розмірів можна було обізнатися лише в найосновнішими поглядами Леніна на релігію. У брошурах більшого розміру твори Леніна систематизувалося більш старанно.

1924 року було випущено такі систематичні збірки творів Леніна про релігію.

- 1) В. Ленин. Пролетариат и религия. Изд. „Пролетарий“, Хар., 1924 г., 79 стр.
- 2) В. Ленин. О религии. Изд. „Урал-книга“.
- 3) В. Ленин. Революция и культура. (Речи, статьи, цитаты), под редакцией В. Антекаря и Н. Майорского. Изд. „Окт. Мысли“, М., 1924 г., 181 стр. (див. „Мысли Ленина о религии“ на стр. 147 — 167).

4) Теория и практика диалектического материализма в избранных отрывках из произведений Ленина. Составил Г. Бамель, изд. „Коммунистическая Академия“, М., 1924 г., стр. 271 — 290.

1925 року було видано :

5) В. Л е н и н о релігії и нравственности. Изд. „Прибой“, Л., 1925 г., стр. 48.

6) В. Л е н и н. О религии. Статьи, письма. С предисловием М. Алексеева. М., ГИЗ, 1925 г., 71 стр.

7) Л е н и н о релігії. Сост. Гиринис. ГИЗ, 1925 г., 32 стр.

8) В. Л е н и н. Социализм и религия. Л., ГИЗ, 1925 г., 43 стр.

9) В. Л е н и н. Рабочий класс и религия. М., изд. „Московский Рабочий“, 1925 г., 79 стр.

1926 року було видано :

10) В. Л е н и н. Исторический материализм. Борьба с реакционной философией. Сборник по Ленину, со вступительной статьей Г. Бамеля. М. — Л., ГИЗ, 1926 г., 401 стр.

11) В. Л е н и н. Религия, церковь и партия. Збірка творів і думок Леніна про релігію. Склав А. Ломакін. Передмова С. Кривцова. М.—Л., ГИЗ, 1926 г., 92 стор.

12) В. Л е н і н. Як робітнича партія до релігії ставиться. Хар., ДЕУ, 1926 р., 44 стр.

13) Мысли В. И. Ленина о религии. Изд. 1-е „Атеист“, М., 1926 г.

1928 року було випущено видавництвом „Атеїст“ 2-е і 3-є видання (172 стор.).

Видання „Атеїста“ є найповніше і найдокладніше в порівнянні зі всіма попередніми систематичними виданнями думок Леніна про релігію. Попередні ж збірки творів Леніна щодо питання про релігію є у вищій мірі неповні, уривчасті, мають в собі лише ті статті Леніна, у заголовку яких просто зазначено, що в даній статті Ленін розглядає питання саме про релігію. Ті ж твори Леніна, в яких питання про релігію, про відносини церкви і держави зачеплено мимохідь, між іншим, не відбивається на заголовку статтів, складачі всіляких збірок думок Леніна про релігію (крім „Атеїста“) звичайно пропускали.

Уперше думки Леніна про релігію найповніше в систематичному вигляді зібрано у виданнях „Атеїста“, що поширилися в кількості 45 тисяч примірників.

На недоліках деяких видань я зупинявся своєчасно, наприклад, у своїй рецензії в журналі Головополітосвіти УСРР „Шлях до комунізму“, 1924 р., № 8 — 9, серпень — вересень, стор. 78.

Через те, що видання „Атеїста“ — „Мысли Ленина о религии“ М., 1928 г., 172 стор. — є найповніше, і, напевне, його буде перевидано, необхідно відмітити деякі недоліки 3-го видання, щоб ті ж недоліки не повторювалися в 4-му і в наступних виданнях.

Видавництво „Атеїст“ на 10 — 11-й сторінках 3-го видання під заголовком „Сектантство, как показатель революционности крестьянства при старом строе“ друкує в кінці цитати покликання на „Протест російських соціал-демократів“, 1899 р. (стор. 11). У дійсності ж складачі збірки взяли цитату з „Проекта програми нашої партії“, 1900 р., але, поспішаючи скласти збірки, його редагувати та друкувати, припустили зазначене недбальство.

Слід звернути увагу на ту стараність, з якою Держвидав РСФРР випустив 1-е видання й випускає зараз 2-е і 3-є видання творів В. І. Леніна. Тим то різко випадає в око недбальство „Атеїста“ при простім передруку творів Леніна з видання Держвидаву.

На стор. 41 — 43 складачі збірки „Атеїста“ дали заголовок: „Церковь на службе самодержавия“, де подають цитати з творів Леніна: „Внутреннее обозрение. Две предводительские речи“; тимчасом вони помилково надрукували, що дано цитату з статті Леніна: „Гонители земства и аннибалы либерализма“.

На стор. 44 — 46 Ленінові приписано статтю А. В. Луначарського „По поводу свидания Вильгельма II с Николаем II в шхерах летом 1905 г.“. Виправданням для видав-

ництва „Атеїст“ в данім випадку можуть бути ті обставини, що вказана стаття А. В. Луначарського помилково була введена в 1-е видання „Собрания сочинений“ Н. Леніна, і лише в 2-му і 3-му виданнях „Сочинений“ В. І. Леніна, в т. VIII, ГИЗ, 1929 г., стр. VII (цитую за 3-м виданням) редактори, що випускали VII том творів Леніна з'ясували, чому вони пропускають вказану статтю.

На 46 стор. 3-го видання „Атеїста“ стаття Леніна „Политические партии в государственной думе“ віднесена до 1916 р. Тимчасом Ленін надрукував її 1914 року.

На стор. 93 3-го видання „Атеїста“ не вказано, що цитати зі статті Леніна „Л. Н. Толстой и современное рабочее движение“ взяті з XX тому „Собрания сочинений“ Н. Леніна, дод. ч. I, М., ГИЗ, 1926 г., стр. 321 — 323.

Складачі збірки „Мысли В. И. Ленина о религии“ у виданні „Атеїст“ цілком даремно не вказують, з якої саме частини тих томів „Собрания сочинений“ Леніна, що вийшли у 2-х частинах, вони беруть цитату, що вони її подають. Наприклад, на стор. 104 подано цитату зі статті Леніна „К двадцатипятилетию смерти Иосифа Дицгена“, 1913 р., при чому посилаються на т. XII, стор. 105 — 106, без зазначення, що цю цитату взято з 2-ої частини XII тому. Так само на стор. 110 складачі збірки не вказують тої частини XII тому „Собрания Сочинений Н. Ленина“, відкіля вони беруть цитату (цитату також взято з 2-ої частини XII тому).

На I-у ж частину XII тому вони точніш посилаються, наприклад, на стор. 122 3-го видання.

На 151 стор. 3-го видання „Атеїста“ неправильно вказані сторінки, де в дійсності надруковано статті Леніна 1918 р.: після цитати зі статті Леніна „О голоде“ посилаються на т. XV, стор. 277, замість стор. 300 — 301. На тій же 151 стор. 3-го видання „Атеїста“ після цитати зі статті Леніна „Борьба за хлеб“, вказано, що цю статтю вміщено в XV томі „Собрания сочинений Н. Ленина“, стор. 296. Тимчасом в дійсності цитату взято з XV тому з стор. 322 і т. ін.

На невірні посилання складачів збірки у видавництві „Атеїст“ слід звернути увагу тому, що деякі автори-антирелігійники занадто вже почали довіряти видавництву „Атеїст“ і почали цитувати твори Леніна не за „Собранием сочинений Ленина“ (за 1-м, 2-м і 3-м виданням), а за виданням „Атеїста“: „Мысли В. И. Ленина о религии“.

Більше заперечень слід зробити про систему „Мыслей В. И. Ленина о религии“ у виданні „Атеїста“.

Складачі збірки виклали думки Леніна про релігію у такій системі: 1) селянство й пролетаріят; 2) самодержавіє і церква; 3) богомільна буржуазія; 4) Толстой і толстовщина; 5) матеріалізм і релігія; 6) богопобудова; 7) християнська, капіталістична і комуністична моральність; 8) національне питання, класова, релігійна ворожнеча.

Ця система викликає багато заперечень з приводу саме своєї безсистемності. Чому саме розд. IV про Толстого й толстовщину — відірвано від розд. VII про християнську, капіталістичну і комуністичну моральність?

Чому у виданні „Атеїста“ пропущено саму суть поглядів Леніна на релігію і на взаємини церкви й держави, а саме — первісний проект програми російських соціал-демократів, що його складав Ленін у в'язниці 1895 року, проект програми РСДРП 1902 р., що так чітко відбив боротьбу Леніна проти Плеханова і його послідовників? Чому, на решті, пропущено програму РСДРП 1903 р., де цілком відбилися погляди Леніна і РСДРП на відносини церкви й держави і особливо різко відбилася законодавство Паризької Комуні? Писати ж про Паризьку Комуну Плеханов не любив.

Посилання на „колективну творчість“ програми РСДРП заперечується творами Леніна. Щодо цього питання, тобто про стосунки робітничої партії з релігією, про взаємини церкви й держави, Ленін висловлював свої погляди неодноразово, саме як вождь робітничої партії. Його погляди знайшли відбиток у проектах програми РСДРП. Саме він, а не послідовники Плеханова, захоплювався законодавством і практичною діяльністю Паризької Комуні 1871 р.

Відбиток на весь світогляд накладає партійна програма, що її складено за найближчої участі Леніна. Тимчасом, видавництво „Атеїст“ витравило саму суть з „Мыслей Ленина о религии“.

Матеріал слід би було розташувати зовсім в іншому порядку, якщо підходити до питання з більшовицького погляду. Слід би було викласти погляди Леніна, оскільки вони відбилися в проектах програми РСДРП і в програмі 1903 р., потім слід би було (якщо зберігати ці розділи, що їх дало видавництво, за якими воно поділило думки В. І. Леніна про релігію) після партійної програми зразу ж перейти до викладання питання про матеріалізм і релігію, що становить суть вчення революційного марксизму і ленінізму і передопреділяє ставлення пролетаріату й селянства і до релігії, і до церкви. Далі слід би було викласти питання про християнську, капіталістичну й комуністичну моральність, доповнити національним питанням, питанням про класову і релігійну ворожнечу і закінчити повною протилежністю ленінізму, тобто відносинами самодержавія й церкви, богомільною буржуазією, Толстим і толстовщиною і богопобудовою.

Можна було підійти до викладання питання інакше, з історичного погляду. У тім випадку слід би було почати з самодержавія й церкви перейти до богомільної буржуазії, потім — до національного питання, класової і релігійної ворожнечі, до Толстого й толстовщини, далі у протизагугу їм вмістити партійну програму, після неї викласти питання про матеріалізм і релігію, про селянство й пролетаріат, про християнську, капіталістичну й комуністичну моральність і закінчити перекручуванням марксизму, а саме богопобудовою.

Однак, погляди Леніна можна б було викласти і за іншою системою. Складач збірки весь час почував, що їх викладання по різних розділах переплітається одно з одним, що, приміром, розд. I у частині його про ставлення пролетаріату до релігії, переплітається з V розділом про матеріалізм і релігію, наприклад, п. 19 розд. I про ставлення робітничої партії до релігії, — має підзаголовок: „Марксизм, матеріалізм, атеїзм" (стор. 23). Про марксизм, матеріалізм і атеїзм іде мова в розд. V. Тому систему складачів збірки ні в якому вигляді не можна вважати за витриману.

У передмові до 1-го видання „Атеїста" передрукований і в 3-му виданні зміщення Леніна в історії атеїзму надзвичайно зменшено.

Редакція „Атеїста" пише:

„В історії атеїзму Ленін посідає таке велике місце, як Плеханов, Маркс, Енгельс, як Фюрбах, великі матеріалісти XVIII століття, як Гоббс в Англії і Спіноза у Голландії, як цілий ряд атеїстів більш раннього часу, аж до батька атеїзму — стародавньої Греції, — першого матеріаліста Демокріта" (стор. 31 3-го видання 1928 р.). „Мысли В. И. Ленина о религии", вид. 3, „Атеїст", М., 1928 р., стор. 3.

Так можуть писати лише меншовики, що під виглядом вихваляння Леніна в дійсності зводять його з місця, що він посідає, і дозволяють собі дорівнювати Леніна навіть до Плеханова, а не кажучи вже про порівняння Леніна до монархіста Гоббса в Англії і т. ін. і „до цілого ряду атеїстів більш раннього часу". Писати таку нісенітницю означає не розуміти ні творів Леніна про релігію, ні творів Плеханова, не розуміти тої історичної ролі, що відігравав перший і другий, не розуміти ходу розвитку класової боротьби в Росії.

Хай порівняє редакція „Атеїста" погляди Плеханова на релігію, на взаємини церкви й держави, у проектах партійних програм, що їх склав Плеханов, з проектами партійних програм, що їх склав Ленін. Хай редакція „Атеїста" порівняє теми, що їх вибирав Плеханов, і теми, що їх вибирав Ленін, і зробить з цього належні висновки.

Проте, можливо, що редакція „Атеїста" і зараз робить меншовицькі висновки, бо вона опублікувала і „Мысли Плеханова о религии", і, очевидно, має себе за знавця плеханівських поглядів на релігію. Однак, суті ріжничі у поглядах Леніна

Плеханова на релігію й на ставлення церкви до держави редакція „Атеїста" і досі не зрозуміла. Тільки тим і можна з'ясувати те, що вона насмілилася дорівнювати Леніна до Плеханова і навіть до монархіста Гоббса. Редакція „Атеїста" нібито забула, що Ленін не досліджував абстрактно питання про релігію, як про таку, „незалежно від умов і обстановки революційної боротьби" (там же, стор. 3). Тимчасом Плеханов підходив до питання про релігію або як історик, або як філософ, що забував, коли він відколювався

від більшовиків і стояв на чолі меншовиків, що про релігію не можна говорити незалежно від умов і обстановки революційної боротьби.

Поданих даних цілком достатньо, щоб попередити широкі маси читачів войовничих безвірників від надто довірливого ставлення до видання „Атеїста“. Першими трьома виданнями „Атеїста“ можна користуватися, але попереду виправивши зазначені вище недоліки.

Войовничі безвірники повинні цілком пропустити передмову редакції „Атеїста“ до першого видання (стор. 3 — 8, видання 3-го), щоб уникнути згубного впливу меншовицької ідеології, що визирає звідти.

Висловлюємо побажання, щоб у 4-му виданні „Мыслей В. И. Ленина о религии“ редакція „Атеїста“ обрахувала зроблені зауваження і виправила помилки і недогадки, що вона їх припустила.

КНИЖКИ ПРО БЕЗПЕРЕРВКУ

Попередню постанову Раднаркому РСРС про перехід на безперервне виробництво у підприємствах і установах опубліковано в газеті „Правда“ за 27 серпня ц. р. Постанову Раднаркому РСРС про робітний час і час відпочинку в підприємствах і установах, що перейшли на безперервку, оголошено в „Известиях ЦИК СССР“ 25 вересня. Цього ж числа в „Правді“ надруковано статтю про значення переходу на безперервний тиждень.

Основними з питання про безперервку є дві книжки тов. Ларіна „360 вместо 300“ і „Непрерывное производство“. В першій книжці тов. Ларін пише про загальне й економічне значення безперервки, докладно спиняється на побутових питаннях, на тій ломці старих звичаїв і релігійних забобів, що її викличе запровадження безперервного виробничого тижня. Друга книжка „Непрерывное производство“ є посібник з цього питання для робітничого й партійного активу.

Вийшла брошура Шауєра Ю. А. — „Организация непрерывного производства на фабриках и заводах“ з передмовою Ю. Ларіна (вид. Гостехиздата, стор. 92, ц. 50 коп.). Робота Шауєра цінна низкою цілком конкретних розрахунків і варіантів, що за їх зразком можна підраховувати різні комбінації безперервки для кожного окремого підприємства. Мета книжки подати практичну допомогу робітникам, громадським організаціям і господарникам для поборення тих труднощів, що повстають при переході на безперервний тиждень. Книжку розраховано на кваліфікованого читача і, хоч антирелігійні питання в ній спеціально не зачеплюється, вона може допомогти там, де безвірникам доводиться переборювати опір відсталих груп робітників.

У книжці „За непрерывное производство“ — збірці статтів, що її уклав Н. Орольський (стор. 176, ц. 50 коп.) антирелігійні питання зачеплено у VII розділі. Там надруковано статті Н. Крунської „Еще один шаг по пути к социализму“ і Ф. Олещука „Сумерки богов и оппортунистов“.

Видавництво „Московский Рабочий“ готує до друку брошуру Ф. Олещука „Непрерывка и религия“. Брошура повинна висвітлити питання про значення безперервного виробничого тижня в питанні боротьби з релігією.

Видавництво „Безбожник“ друкує збірник „Непрерывное производство и религия“, обсягом у 3 друк. аркуші. В журналі „Антирелигиозник“ № 9 за 1929 рік надруковано статтю Н. Стальського „Реконструкция времени“, що дає безвірникам фактичний матеріал для доповідей і розмов про безперервку. В № 11 „Антирелигиозника“ надрукована стаття М. Гнездилова „Непрерывное производство и вопросы безбожия“, де висвітлюється культурно-побутове значення безперервки, значення її для антирелігійної пропаганди.

Починаючи з № 32, газета „Безбожник“ надруковувала низку статтів про безперервний виробничий тиждень, зокрема в № 41 цієї газети надруковано тези антирелігійної доповіді про безперервку.

В „Безвірнику“ про безперервку вміщено такі матеріали: в № 18 Ткачов. — Перехід на безперервний тиждень і релігія. В № 20 О. Чепранов. — Боротьба за безперервне виробництво і завдання безвірників.

З М І С Т

журналу „Безвірник“ за 1929 рік

Статті на поточні й соціально - політичні теми

	№№	Стор.
Антирелігійна робота профсоюзів	18	1
Вирвати жінку з релігійної неволі	4	1
Відозва ЦРСВБ про самокритику	23—24	1
Всесоюзний З'їзд Спілки Безвірників	14	19
В настан на релігію	16	1
Готуймося до Всесоюзного З'їзду Спілки Безвірників	6	1
Дайрі Н. — На боротьбу з неписьменністю	23—24	8
Дванадцяті роковини Жовтневої революції та релігія (матеріали для доповіді)	20	32
Десять років відокремлення церкви від держави в УСРР	2	4
До всіх трудящих, до всіх робітників, селян і червоноармійців — відозва II Всесоюзного З'їзду Спілки Безвірників	13	1
Другий Всесоюзний З'їзд СБ	14	1
Календар і будівництво	7	1
Ленін - 1924—1929	2	1
Літня робота СБ	9	1
Лозино-Лозинський Є в г. — Мораль релігійно - християнська і мораль революційно - пролетарська	10	1
Його ж. — Віра в бога перед судом трудящих	21	17
Його ж. — Через п'ятнадцять років (перспективи розвитку соціалізму і атеїзму в СРСР)	20	6
Медведів Т. — За посилення антирелігійної роботи серед молоді	16	7
Ольченко К. — У шаріята в полоні	4	6
Наумов З. — Рош - гашон та Йом - кіпур — свята єврейської буржуазії	18	24
Петров В. — П'ятирічкою по релігії	11—12	11
Його ж. — Кому потрібніші дзвони	15	4
„Правда“ про Спілку Безвірників	1	1
Про самокритику в Спілці Войовничих безвірників	23	24
Профсоюзи проти релігії	23—24	4
Реформа календаря (від Виконбюра Всеукраїнської Ради СБ)	7	42
Розенфельд О. — Профспілки повинні твердо стати на безвірницький шлях	1	2
Його ж. — За нові землі профспілкової антирелігійної роботи	18	5
Соціалізм і безвірництво перемагають	20	1
Струмінський Економічні основи різдвяних свят	22	4
Ткачов. — Перехід на безперервний тиждень і релігія	18	11
У похід на „різдво“	22	1
Чефранов О. — Соцмагання безвірників	18	16
Його ж. — Боротьба за безперервне виробництво і завдання безвірників	20	21
Ярославський Є — Підсумки II З'їзду Спілки Войовничих Безвірників	11	4

Релігія на службі буржуазії та контр-революції

	№№	Стор.
Бажанов М.— Диктатор і цана	5	20
Вікторов Б.— Повсталий Відень	13	33
Григор'єв К.— Попи в Північно-Американській армії	13	31
Дванадцять років Жовтневої революції та релігія (матеріали для доповіді)	20	32
Кандідов Б.— Участь церкви у імперіалістичній війні	13	21
Його ж.— Релігійний фронт у роки громадянської війни	20	1
Л. С.— Релігія та духівництво в буржуазних арміях	13	30
Наумов З.— Імперіалістична війна та єврейське духівництво	13	26
Релігія на службу імперіалізму	13	8
Розумієв Ф.— Церква і царат	7	22
Соколов Р.— Релігія і буржуазні армії	6	12
Сарне Л.— Як релігія підтримує капіталістів	13	12
Сверчков К.— Духівництво на виборах до палати громад	13	33
Спілка імперіалістів з католицьким духівництвом	13	36
Томський В.— Пролетарська революція, громадянська війна і духів- ництво	15	1
Християнство і негри	13	35

Релігія і оборона країни

Авіновицький М.— Оборона країни і церква	13	23
Данилюк А. і Тарасов М.— Православна церква після повалення царату	4	11
Кожевников А.— Хрест у крові	3	49
Розумієв Ф.— Збудуймо літака „Безвірник України“	13	24
Релігійні організації на контр-революційній роботі (матеріали до антирелігійної доповіді)	7	28
Романюк В. Г.— Попи на війні	3	50
Соколов В.— Червона армія і релігія	3	14
Спиридович Ю.— Сектантські бойові загони	2	12

Релігія і сільське господарство

Агроном безвірник.— Колективи -- розсадники нового безвірниць- кого життя	17	13
Боканча П.— Агрономічна наука проти бога	17	8
Костик П.— Релігійний і агрономічний календар	9	4
Ковальчук Як.— „Засівкампанія“ у звичаях та забобонах нашого села	5	4
Луцкевич М.— Поширюючи сільсько-господарські книжки — нищимо релігійний дурман	17	20
Лісовод.— Могутній помічник хлібороба	8	6
Перкович Є. П.— Сільсько-господарське богослів'я католицької церкви	17	13
Робота безвірників у сільському господарстві	8	1
Увага осіннім сільсько-господарським кампаніям (П. Костик)	17	1
Ярославський Єм.— Роль антирелігійної пропаганди в реконструкції сільського господарства	17	6

Релігія проти кооперації та колективізації

Дивнийч Ю. (Лаврінченко Ю.) — Два вороги	11—12	3
Даниленко С.— Іоанітський колектив	11—12	26
Зарудний С.— Сільсько-господарська кооперація в боротьбі з релі- гією	11—12	35

	№№	Стор.
Мюлер Б.— Житлова кооперація й антирелігійна пропаганда	11—12	99
Михайлів.— Як попи та сектанти шкодять підвищенню врожайности	22	34
Мамонтов Б.— За безбожну кооперацію	11—12	87
Наумов З.— Кооперація не повинна торгувати „кошерним“ м'ясом	11—12	92
Павченко Ол.— Антирелігійну книжку через кооперацію в маси	11—12	100
Покровський Ю.— Антирелігійна робота у промисловій кооперації	11—12	97
Руденко І.— Колектив „Пролетарський Безвірник“	11—12	32
Целаріус В.— Кооперація на безвірницький фронт	11—12	1
Шагара О. і Ольченко К.— Антирелігійні бібліотеки - пересувки	11—12	102

Релігія і народне здоров'я

Данилюк А. і Тарасов М.— Причастя --- поширювач зарази	6	9
Релігія і охорона народнього здоров'я	19	1
Соколовський С. Л., д-р.— Релігія --- лютий ворог здоров'я	19	4

Антирелігійні кампанії (статті, тези)

Дванадцять років Жовтневої революції та релігія (матеріали для доповіді)	20	32
За найкраще проведення антиріздвяної кампанії	21	1
Ольченко К. і Шагара О.— Антипасхальна вечірка	7	44
Релігійні організації на контр-революційній роботі (матеріали для доповіді)	7	28
Р. Ф.— Запитання та відповіді (протипасхальні)	7	38
Чефранов О.— Антиріздвяна кампанія в трудшкoлі	21	7
Його ж.— Антипасхальна кампанія в школі	7	66

Статті на історичні та етнографічні теми

Андрійчук А.— Що діялося за монастирськими стінами	23—24	18
Бажанов М.— Про антирелігійні музеї	19	19
Біп.— Чарлз Дарвін	3	1
Вітик С.— Попи на Західній Україні під Польщею	10	6
Денісов Г.— Як фабрикували чудеса та моці в Києво-Печерській Лаврі.	23—24	11
Заєць В.— Хто й для чого охрестив Україну - Русь	15	12
Лесновський Г.— Джордано Бруно	4	18
Його ж.— Відьмин син (Кеплер)	21	29
Його ж.— Лямарк	23—24	21
Лавріненко Юр.— Народ грішник і богохульник	1	10
Наумов З.— Єврейське осіннє свято „сукойс“ та його значення	19	9
Ольченко К.— Комунарки Парижу проти релігії	9	15
Платонов Ю.— Потопи	10	16
Сухоплюєв І.— Християнські імена	21	25
Тарасов М.— „Колективна“ обробка землі на лона, або „толока“	11—12	20
Т. М.— Кустарі-богомази	11—12	23
Фаворський В.— Церква і національний рух на Україні у XVI і XVII століттях	1	17
Його ж.— Те ж саме (продовження)	2	29
Його ж.— Те ж саме (закінчення)	3	38
Його ж.— Козацько-селянський рух на Україні у XVI—XVII століттях	6	19
Його ж.— Те ж саме (продовження)	9	19
Його ж.— Те ж саме (продовження)	10	23
Його ж.— Те ж саме (закінчення)	14	14
Черников П.— Паризькі комунари в боротьбі з релігією	6	14
Щеглов М.— Ламаїзм і робота безвірників у Бурятії Монголії	19	33

Письменники і безвірництво

	№№	Стор.
Жук Ів.— Коцюбинський атеїст	16	30
Ковальчук Я.— Антирелігійне в творах Винниченка	2	35
Сапунін П.— Безвірництво Чехова А. П.	16	12

Статті природничо - наукові

Білярчик.— Про страх смерті	7	13
Його ж.— До питання про сенс життя	19	58
Буланкін І.— Від чого залежить зовнішній і внутрішній вигляд людини	2	20
Його ж.— Наука про гормони і попівське учення	19	15
Вайнштейн.— Мощі і мумії	11—12	37
Гаїбов І.— Про свідомість	6	27
Коршиков А., проф.— Світ невидимих істот	1	21
Його ж.— Те ж	5	14
Його ж.— Те ж	8	10
Лавріненко Ю р.— Завойовник природи (Амундсен)	1	36
Михайлець Гр.— Бог грому	1	28
Підгайний С.— Віталізм і релігія	10	56
Поляков І. М.— Релігія у боротьбі з дарвінізмом	3	10
Платонов Ю.— Сонце, місяць, затемнення	9	25
Фінкельштейн Є.— Буржуазно - попівські перекручування дарвінізму	3	28
Його ж.— Смерть	7	6

За кордоном

Азер-Заде.— Місто святих	20	40
Бажанов М.— В країні бога і капіталу	4	28
Його ж.— Диктатор і папа	5	20
Його ж.— Як буржуазія рятує бога	7	47
Його ж.— Негри в християнській Америці	10	26
Його ж.— Мракобіси прогнали мракобіса	13	36
Його ж.— Перша вилазка „добровільного в'язня“	16	23
Його ж.— Друзі починають сваритися „Пророчиця“ Матильда. Торгівля мошами	19	36
Ігнатюк Дм.— Інтернаціонал католицьких жінок	4	27
Його ж.— Католицька церква і радіо	1	32
Ірчан М.— Релігія на службі капіталу в Америці	16	15
Листи закордонних робітників-есперантистів про релігійне життя	17	23
Лист Арне Гаусло (Норвегія)	17	23
Лист Кармсона Густава (Швеція)	17	24
Лист Лорієра Євгена (Франція)	17	24
Луцкевич М.— „Істочка“	11—12	48
Мамонтів В.— Як вони обдурюють	11—12	50
Новицький М.— Мобілізація богів	13	32
Піддубний Й.— Масовий відхід від церкви у Відні	10	29
Сарне Л.— Роль мусульманського духовництва в Афганістані	15	23
Його ж.— Агентура завойовників	16	18
Його ж.— Святкування різдвя по буржуазних країнах	22	8
Спиридович Ю.— Як „вівці“ перетворюються у „вовків“, або везике „чудо“ XX віку	10	30
Гом А.— Паркан з образів	2	39
Хроніка.— № 11 - 12 стор. 37, № 15 стор. 23, № 16 стор. 23, № 18 стор. 30. № 22 стор. 14		

Наука і техніка (нотатки, новини)

№ 1 — стор. 37, № 3 — стор. 51, № 5 — стор. 23, № 7 — стор. 49, № 8 — стор. 17, № 9 — стор. 25, № 10 — стор. 32, № 11-12 — стор. 52, № 14 — стор. 31, № 15 — стор. 35, № 16 — стор. 26, № 17 — стор. 26, № 18 — стор. 33, № 19 — стор. 39, № 20 — стор. 42, № 21 — стор. 33, № 22 — стор. 21 —, № 23 — 24 — стор. 36.

Релігійне життя

	№№	Стор.
Аксельрод. — Нахабний чорносотенний виступ куркулів	13	43
Баптистів війmano на шкоді	5	1
Ганнусь М. — Ксьондз Ашеберг	6	35
Г. — Релігійні фанатики бузувіри	14	36
Даниленко С. — Контр-революційна діяльність сектантів	13	38
Його ж. — З життя сучасного сектантства	16	31
Добрий. — У божих пазурах	11-12	57
Його ж. — Благочестивий злодій	14	41
Його ж. — Співка хреста і лома	18	40
Іванов. — Чорна масть попереду	16	29
Карпенко П. — Звірське убивство в колишній Києво-Печерській лаврі	17	30
К. Н. — Черговий вибрік контр-революційного клерикалізму	21	43
Курило-Кримчак А. — Про баптистів на Мелітонільщині	3	55
Ковальчук Як. — Хто такі підгорівці	17	37
Лозино-Лозинський Є. — Релігійники на Кременчуччині	1	40
Молочанський А. — Менонітська навала на Мелітонільщині	2	42
Ніжегородцев. — „Святі чудотворці“	14	35
Н. Д. — Бочківське „чудо“	15	41
Нестеровський. — Бємо на сполох, сигналізуємо сектантську небезпеку	21	44
Оборонці церкви в Харківському Окрфінвідділі	16	33
Перкович Є. — Суспільна роля католицького духовництва на Україні	14	39
Сергієв М. — Секта горобшівців	11-12	61
Його ж. — З церковного архіву	16	30
Спиридович Ю. — Сектантські бойові загони	2	12
Чи дійсно сектанти живуть праведно і пристойно	17	35
Чернявський В. — Баптисти — агенти світової буржуазії	18	37
Шарин В. — Передвиборні фокуси	2	41
Юр'єв. — Сектанти вбивці	19	44
Його ж. — Суд над біблією	20	48
Його ж. — Благочестиве життя сектантське	23-24	
Якунін. — „Дай, боже, ноги“	19	46
Дописи, замітки, хроніка з релігійного життя — № 1 — стор. 42; № 2 — стор. 42; № 3 — стор. 56; № 4 — стор. 35; № 5 — стор. 27; № 6 — стор. 35; № 7 — стор. 54; № 8 — стор. 22; № 9 — стор. 28; № 10 — стор. 36; № 11-12 — стор. 62; № 13 — стор. 42; № 14 — стор. 42; № 15 — стор. 13; № 16 — стор. 34; № 17 — стор. 38; № 18 — стор. 41; № 19 — стор. 17; № 20 — стор. 50; № 21 — стор. 47; № 22 — стор. 29; № 23-24 — стор. 39		

На антирелігійному фронті

Огляд безвірницької роботи

Антирелігійне бюро при культвідділі ВУРПС	6	41
Андрієвський Ол. — На Мелітонільщині з'їзді безвірників	6	41
Ботвініков. — Наша робота у Харкові і на Харківщині	2	18

	№№	Стор.
Д-ський.— Як релігійники штурмують робітничу фортецю	1	44
Кремінь М.— З Одеського безвірницького з'їзду	2	50
Олійник і Різник.— Проскурівщина на огляд	3	61
Олешко О.— З антирелігійною виставкою по Донбасу	5	27
Михайлів М.— Безвірництво на степах Одещини	9	35
Нестеровський К.— У наступ	8	26
Фаворський Вол.— Огляд роботи на Київщині	9	35

Безвірницький рух

Бородаєв А.— Дзвони на індустріалізацію	16	48
Гаїнець М.— Перемога макіївців	20	53
Його ж.— За більшу організованість	21	49
Граїпель.— Антирелігійна робота в Червоній армії	13	48
Добрий.— Як ми викриваємо сектантів	16	46
І. О.— Ідемо до перемоги	15	49
Ляхт Г.— Безвірники в масах	19	48
М. Г.— Скільки закрито молбудів	11—12	74
М'якшин Г.— Всеукраїнські курси підготовки робітників антирелігійної пропаганди	17	46
Нестеровський К.— Комсомол Кременчуччини на передових позиціях	16	42
Недоля.— На руїнах монастиря — комуна ім. Леніна	10	46
Суд над недобитками старого світу (судовий процес ченця вбивці Чехуна Є.)	18	42
Хоменко П.— Робклуби і антирелігійна пропаганда	19	50
Дописи, замітки, хроніка з безвірницького руху — № 1 — стор. 46; № 2 — стор. 49; № 3 — стор. 64; № 4 — стор. 40; № 5 — стор. 27; № 6 — стор. 44; № 7 — стор. 55; № 8 — стор. 22; № 9 — стор. 59; № 10 — стор. 48; № 11—12 — стор. 72; № 13 — стор. 39; № 14 — стор. 38; № 15 — стор. 50; № 16 — стор. 44; № 17 — стор. 51; № 18 — стор. 44; № 19 — стор. 49; № 20 — стор. 54; № 21 — стор. 50; № 22 — стор. 32; № 23 — 24 — стор. 50.		

На допомогу антирелігійникові

Єнішерлов.— В оборону Енгельса (про первісне християнство)	18	58
Жук І. До — питання про реформу календаря	10	54
Ігнатюк Дм.— До II Всесоюзного З'їзду Рад Безвірників	8	32
Лозино-Лозинський.— На захист свободи совісті дітей	1	52
Ласкавий О.— Один із засобів	6	56
Молоков-Журський.— Безвірники, в перші лави борців за підвищення врожаю	5	39
Ніжник.— Клімович Люція (зміст Корана) (рецензія)	17	63
Сергучов О.— Вивчення дитячих поглядів на релігію	6	53
Соколов В.— Антирелігійна робота в червоноармійському ленінському кутку (установка, форми, методи)	8	41
Самоосвітній курс для антирелігійного активу. Завдання 4-е — Учення Дарвіна і критика телеології	1	56
Самоосвітній курс. Завдання 5-е. Походження та розвиток людини	2	58
Самоосвітній курс. Завдання 6-е. Релігія та наука про „душу“	3	74
Самоосвітній курс. Завдання 7-е. Релігія з марксівського погляду (суть релігії)	4	58

	№№	Стор.
До 120-річчя народження Ч. Дарвіна — Директива Виконбюра ВР СБ до окр. і райрад та до всіх осередків СБ	3	79
До всіх окр ВНО. Лист НКО	7	79
Директива ВР СБ до всіх окррад, райрад та осередків СБ про антипасхальну кампанію	7	77
Лист НКО до всіх окр ВНО. Про антирелігійну роботу в політосвіті	4	64
Лист виконбюра ВР СБ про пошкваллення безвірницької роботи в Червоній армії	1	63
Лист Всеукраїнської Ради СБ до всіх окр і райрад СБ	1	63
П'ята партійна конференція УВО про антирелігійну роботу .	3	79
Про антирелігійну роботу підчас посту та великоддя	7	77
Постанова Всеукраїнської наради робітничих університетів на доповідь представника Виконбюра ВР СББ та учбовий план антирелігійного відділу Харківського робуніверситету	13	63
Постанови поширеного пленуму ВР СББ 15—19 травня 1929 р. 11—12	11	111
Резолюції II Всесоюзного З'їзду Войовничих Безвірників . . .	20	62
Резолюції (продовження)	21	60
Резолюції (закінчення)	22	54
Тези антиріздвяної доповіді	22	48
Тези для доповіді підчас великодніх свят	5	46
Тези на тему „Клясова роля говіння, сповіді та причастя	5	64
Анатолій Гак.— Брат господар і брат робітник (фейлетон)	6	50
Відповіді на запитання	4	49
Лист баптиста	14	45
Відповідь баптистові	14	46
Безвірнику, перевір своє озброєння. — в №№ 1—21.		

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

А й н ш т е й н у — Ваш допис про Дніпрельстан містимо в цьому номері. Відносно діяпозитивів, Вам відповідь дасть Всеукраїнська Рада СВБ.

К у д р я в о м у Й о с. — Пришліть свій „Агітсуд“, якщо він добре написаний, то можна буде видрукувати.

Н - к. — с. Альбинівка. Ваш нарис „Дай, боже, Істи“ — не піде. Він надуманий і непереконливий.

С и я ь к о в і І в а н у та М у с а к о в с ь к о м у В. — Пишіть дописи на будь-якому папері, але пишіть розбірливо. Пишіть про антирелігійну роботу та про релігійне життя.

Б е з в і р н и к о в і — с. Ярославець. — „Знищити релігійне майно“ — не піде. Релігію не захоплюванням церкви нищать, а вмілою упертою антирелігійною пропагандою та організованою безвірницькою роботою. Нанишіть, чи робиться в цій справі у вас щонебудь.

Б . К у м п а н о в і — с. Михайлівка. Для антирелігійної роботи використовуйте журнал „Безвірник“. В ньому є покажчики антирелігійної літератури та режюмендовані списки цієї літератури. З них і користуйтеся. Зокрема радимо почитати постанови Всесоюзного З'їзду СВБ, видруковані в №№ 20 — 22 „Безвірника“.

Г у л а к о в і Г. — Байка „Слизький клим“ не піде. Вона не художня. Взагалі ми віршів не містимо.

Л и т в и н е н к о в і с. Вирва. — Про Ваше село вже видруковано один допис в № 22 „Безвірника“. „Про брехеньку попівську“, що чорт вилітає з вашого сельбуду, не дру-

куємо. Жоден селянин зі здоровим глуздом, звичайно, цій брехеньці і так не повірить.

Д у л ц і О. Ваш допис про того ж „Вирвенського чорта“ також не піде.

Б е з в і р н и к о в і А. П., с. Римарівка — Переписувати чужі дописи, видруковані в окружній газеті, і надсилати до нас можна, але слід зазначати, з якої газети і за яке число ви їх переписали. Гонорар за ці дописи не виплачується. Аджеж вони не є ваша праця.

Б е з в і р н и к о в і. — Про баптиста-злудія з села Римарівки не друкуємо. Використайте цей матеріал у стінній газеті. Якщо фейлетони, які ви обіцяєте прислати, цікаві, видрукуємо і сплатимо гонорар за них.

Б е з в і р н и к о в і с. Коров'яківка на Курщині. „Чи так це воно робиться“ не друкуємо. Допис не ясний. Ви не написали, чи багато в селі вірян.

Х в и л і. с. Баламутівка. — Ваш допис про трясунів є лише неперевірені чутки, що їх ширять, як ви зазначаєте, сами баптисти.

Л. Л і п о л ь ц у. — Ваш допис буде використано в дальшому номері журналу.

Г о л ю І в. — „Миряни допомогли“ не друкуємо. Вірш недотепний.

А. Л о з о в с ь к о м у. — Віршів, а тим більше недосконалих, не друкуємо. Товариська порада: пишіть ліпше добрі дописи, ніж погані вірші.

П а в л ю к о в і І. — „Про ченця-шахрая з села Ситотків“ не друкуємо. Адже його притягнуто до суду. Ваш обов'язок — роз'яснити його шахрайство селянам.

ДО ВСІХ НАШИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ

Редакція „Безвірника“ запрошує ближчим часом в кореспонденціях до журналу звернути особливу увагу на висвітлення участі осередків Войовничих Безвірників у таких кампаніях:

1. Перехід на безперервне виробництво (в промисловості і в сільському господарстві).
2. Соціалістичне змагання (по фабриках, заводах, радгоспах, колективах тощо)
3. Усупільнення сільського господарства, (колективізація, будівництво машино-тракторних станцій, кооперування).
4. Підготовка до весняної засівкампанії (боротьба за здійснення агромінімуму, за підвищення врожайності, за перехід на колективний обробіток землі).

Потрібно також викривати ту шкідницьку роботу релігійників, що її вони провадять, ведучи в той чи інший спосіб боротьбу проти зазначених вище кампаній.

ПОПУЛЯРНО - НАУКОВИЙ АНТИРЕЛІГІЙНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ
ДВОТИЖНЕВИЙ ЖУРНАЛ **БЕЗВІРНИК**

ТА МЕТОДИЧНИЙ ДВОТИЖНЕВИЙ БЮЛЕТЕНЬ
„НА ДОПОМОГУ АНТИРЕЛІГІЙНИКОВІ“

ОРГАН ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ СПІЛОК ВОЙОВНИЧИХ БЕЗВІРНИКІВ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Дм. Ігнатюк, І. С. Гаїбов, А. Івановський, М. Новицький (відповідальний редактор), А. А. Коршіков, І. Поляков, В. М. Петров

Б Є ЗАСІБ масової антирелігійної агітації й пропаганди
Е СТАВИТЬ собі завдання дати в популярному вигляді марксистську критику релігії як з боку соціально-історичного, так і природничо-наукового
З ПОДАЄ оригінальні дослідні з парини вислідів завдань, звертаючи особливу увагу на специфічні питання релігії і боротьби з нею в українській дійсності
В ПОСТІЙНО містить огляди й нариси з релігійного руху (на Україні і по чужих країнах)
І РОЗРАХОВАНИЙ на широкого селянського й робітничого читача-передовика
Р Є ОРГАН низового осередку безвірників і обслуговує потреби його роботи
Н СТАЄ на допомогу антивістові - антирелігійникові, виділяючи суто спеціальні і трудніші методичні та організаційні матеріали в окремий додаток
И
К

В ЖУРНАЛІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ:

Андрієвський, О.; Бажанов, М.; Боканча, П. С.; Бак, С.; Білярчик; Борейко, М.; Буланкін, І. М.; Вітик, С. І.; Вовна, Я. О.; Гаїбов, І. С.; Гурич, М. В.; Гончаревський, Б.; Добрянський, М. С.; Денісов, Г. І.; Єнішерлов, М.; Єрофійв, Н.; Ефрус, Н.; Засць, В. Н.; Зюбровський, С. С.; Івановський, А.; Ігнатюк, Дм. Л.; Ірчан, М.; Кандідов, Б. Н.; Проф. Коршіков, А.; Нарпенко, П.; Кальманович, М.; Корон, П. О.; Курило - Кримчак, А.; Климович, Д.; Кривохатський, М.; Ковальчук, Я.; Костиш, П. П.; Крупський, М.; Лавріненко, Ю. А.; Лісневський, Г. Д.; Ліфшиц, Я.; Логінов, А.; Лозила - Лозинський, Є.; Луцкевич, М.; Медзінський, М.; Мардерштейн; Проф. Михайловський, В. С.; Молочанський, А. (псевдонім); М'якшин, Г. Т.; Новіков, В.; Новицький, М. К.; Наумов, З. (псевдонім); Нижник, Б.; Нестеровський, Н.; Ольшанський, М.; Ольченко, К.; Перкович, Є.; Петров, В. М.; Платонов, Ю.; Поляков, І. М.; Піменов, Г.; Розумієв, Ф. С.; Різник; Руденко, І.; Розенфельд, О.; Струмінський, М.; Спиридович, А.; Сергієв, М.; Доктор Соколовський, С. Л.; Сарис, Л.; Проф. Слущин, А.; Соколов, В. С.; Суховлюєв, І.; Тимофієв, С.; Тимошенко, Б.; Ткачов; Темський; Тарасов, М.; Фаворський, В.; Фіннелштейн, Є.; Фролов, М. В.; Проф. Хотинський; Хоменко, П.; Чефранов, О.; Чернявський, В.; Чміль, І. І.; Черниця, М.; Чернцов, П.; Шагара, Ол.; Шейнман; Штепа, К.; Щербанов, В.; Щербина; Щеглов, М.; Юр'єв (псевдонім); Якушин; Яценко, М. і інші.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: На 1 рік — 3 крб. 50 коп., 6 міс. — 1 крб. 80 коп., 3 міс. — 90 коп., 1 міс. — 35 коп. Окреме число — 20 коп.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ:

СЕКТОР ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДВУ

ХАРКІВ, СЕРГІЙВСЬКА ПЛОЩА, МОСКОВСЬКІ РЯДИ, № 11

ТА УПОВНОВАЖЕНІ СКРІЗЬ ПО УКРАЇНІ